

JUSTINAS ŽILINSKAS

GUGIS-

GRIŲ
KAUKAS
IR ŽMONIŲ
DRAUGAS

TYTO ALBA

JUSTINAS ŽILINSKAS

GUGIS-

GIRIŲ
KAUKAS
IR ŽMONIŲ
DRAUGAS

Romanas

Vilnius 2006

UDK 888.2-93
Ži43

Knyga išleista Lietuvos Respublikos
kultūros ministerijai parėmus

Piešiniai *Neringos Meškauskaitės*

ISBN 9986-16-493-1

© Justinas Žilinskas, 2006
© Neringa Meškauskaitė,
piešiniai, 2006
© Lina Bastienė, viršelio
dizainas, 2006
© „Tyto alba“, 2006

TURINYS

PIRMASIS PASAKOJIMAS
APIE GUGĮ, SMEIGUOLĮ IR GELEŽINIUS ŽMONES
7

ANTRASIS PASAKOJIMAS
APIE GUGĮ, VIPŠTĄ IR LAUMĖS PIRŠTĄ
55

TREČIASIS PASAKOJIMAS
APIE GUGĮ, DIDKAUKIUS IR DIDVYRIUS
101

KETVIRTASIS, DIDYSIS, PASAKOJIMAS
APIE GUGIO ŽYGI
135

I. Išėjimas
137

II. Dainoriai
154

III. Šiuša
207

IV. Užsklanda
295

AUTORIAUS ŽODIS
302

Seniai seniai tarp šimtamečių girių, skiriamų tik neskubrios Nemuno ir Neries tėkmės, driekėsi kraštas, Lietuva vadintas. Tvirtos buvo to krašto pilys, didingi jo valdovai, išdidūs ir narsūs žmonės, kurių gelmėje rusenancia gintaro liepsna.

Tačiau ten, kur ne kiekvieno žvilgsnis užklysdavo, kur ne kiekvieno koja drįsdavo žengti – gūdžiose girių tankmėse – gyveno ir dar viena negausi, labai labai sena giminė, girių kaukais vadinta. Paslaptinga buvo gentis – nežinia, iš kur atėjusi, nežinia, kada radusis, ir nežinia, kada išėjusi į nebūtį. Nors kaukų ir žmonių keliai kartais susikirsdavo, bet mažoji tauta nelabai mėgo žmones – ir už būdą grėslų, ir už išdidumą beribi, ir už norą visus kitus motinos gamtos kūrinis valdyti.

Tik vieną sykį toje paslaptingoje giminėje gimė kaukavaiškis, kurį tėvai Gugiui praminė. Buvo kaukiokas kaip kaukiokas – gal tik smalsesnis nei bendragenčiai, gal kiek sumanesnis nei bendraamžiai. Bet ir jis būtų telikęs kiškių medžiotojas, šermukšnių rinkėjas, laukinių bičių medaus kopinėtojas, jeigu ne toji kaitri viena iš pirmųjų vasaros dienų, išviliojusių kaukavaiškį iš Kaukašlaičio pasidairyti – o gal jau sunoko žemuogės?

Taip ir prasidėjo nutikimai, aprašyti pasakojimuose apie Gugi – girių kauką, žmonių draugą.

PIRMASIS PASAKOJIMAS
APIE GUGĮ,
SMEIGUOLĮ IR
GELEŽINIUS ŽMONES

Gugis sliūkino tyliai, vis stabtelėdamas apsidairyti, išsiklausyti. Keliauti reikėjo gana toli – mat didieji žemuogynai buvo prie pat žmonių kelio į Pagirius. Gugis, kaip ir pridera padoriam kaukui, vengdavo tų dičkių, tačiau tai anaiptol nereiškė, jog žmonės jam nerūpėjo. Ir dar kaip rūpėjo! Jie jau buvo keletą kartų su Pukiu nulinę į Pagirius (sužinotų tėvas – oi, kaip kailį išskalbtų!). Nenuoramos kaukaberniai taip pat pažvalgydavo ir kelią – juk žmonės taip keistai rengdavosi ir tokių įdomių daiktų nešdavosi! Kai ką ir pamesdavo! Be to – nuo kelio sklido nemažas triukšmas – čežėjimas, girgždėjimas, šnekų nuotrupos... Tad kaukui net žemuogės nerūpėjo. Nubėgęs dar keletą sieksnių, jis praskyrė paparčio lapus, prisimerkė, kiek apakintas ryškios saulutės, ir aiktelėjo. Kelias ir jo prieigos knibždėte knibždėjo!

„Tai bent!“ – kraipė galvą Gugis. Ne, tokių žmonių kaukas dar niekada nebuvo regėjęs. Visi apsisiautę kažkokiais keistais apdarais – ilgais baltais, plevėsuojančiais nuo kiekvieno krustelėjimo. Ant tų plonų tarsi vapsvų lizdai apdarų kryžiuosiu du juodi brūkšniai. „Argi tai rūbas? – stebėjosi kaukas. – Jį net sparvos prakastų!“

Keistieji žmonės tuo tarpu erzeliavo, stumdėsi, ieškojo minkštesnių samanų prisėsti, keletas puolė kapoti krūmynų. Ir tuomet girios gyventojas akį patraukė dar

neįprastesnė trijulė, kuriai kiti reiškė visokeriopą pagarbą. Pirmasis iš jų buvo jau senyvas, pražilęs, sukumpęs vyras, su giliai kaktoje įsirėžusiomis raukšlėmis. Jo akys neramiai bėgiojo, o kairioji ranka truputį virpėjo. Ant-rasis vyras – gerokai jaunesnis ir, kaip ir pridera jaunam, žengė drąsiai, pasitikėdamas. Jo stotas buvo tvirtas, tarsi iš ažuolo drožtas, o banguota barzda ir šviesūs plaukai vilnijo papūtus vėjeliui. Na, o trečiasis žmogus dėl trumpų kojų kiek juokingai krypavo. Tačiau skvarbus juodų it angliukai akių žvilgsnis bylojo: nepasitrauksi iš kelio – sumindys ir neatsigręš!

Tačiau ne akys, ne eiseną ir ne barzdą taip sudomino kauką – juk visa tai galėjo turėti kiekvienas žmogus ir netgi kaukas. Keista buvo kas kita. Vos sujudėdavo tie keisti balti apdarai, dviejų iš trijulės krūtinės sublizgėdavo!

„Nejaugi čia... Geležiniai žmonės?!“ – sunerimo Gugis.

Tuo tarpu vyrai susėdo, keletas kitų padavė odines gertuves. Šviesiaplaukis iššvirkštė į burną čiurkšlę ir užsikosėjo. Trumpakojis prabilo. Nesuprantama kalba!

– Lorde Douveri, na, ir kaip neišverdate tame kiaute! Aš net marškiniuotas prakaitu srūvu – o jūs vargstate su šarvais. Atiduokite ginklanešiams, pasimėgaukite vėjeliu!

– O aš pritariu lordo atsargumui, – atsiliepė senis. – Pagonys – taiklūs šauliai, barone Dolčetai. Kartais geriau paprakaituoti, negu strėles tarp šonkaulių skaičiuoti.

– Niekis tas prakaitas, – atsiliepė jauniausias. – Dėl švento tikslo galiu ir paprakaituoti.

– Ir koks gi tas tikslas? – susidomėjo baronas.

– Viešpaties šviesa! Garbusis broli Heinrichai, jūs sakėte tiesą! Nenešti mūsų Viešpaties šviesos šiam kraštui yra nusikaltimas! Iš tiesų čia būtų galima nuveikti tiek, kad užtektų ne vienam palaimintojo gyvenimui!

– Oho! – išsišiepė Dolčetas, – kaip riteriui – didingi planai!

– Juk būtų galima iškirsti šias pragariškas girias, nuvesti kelius, statyti Viešpaties namus, vienuolynus... Skelbti Gerąją naujieną! – tarsi nepastebėjęs barono pašaipos tęsė lordas.

– Garbusis lorde, to norėtume kiekvienas... – mažliai ištarė brolis Heinrichas. – Bet... Kol šiame krašte bus nors vienas gyvas pagonis, Dievo namai liepsnos, vienuolynai bus plėšiami, broliai dejuos, prikalti prie stulpų... Ag, negi mūsų garbioji brolija nemėgino skelbti Dievo žodžio jiems gražiuoju? Bet šėtono išperos tik šėtoną ir žino... Kad ir kiek mokytum vilką – vis tiek į mišką žiūri.

– Be to, garbusis lorde, šiame krašte knibždėte knibžda ne tik pagonių – jų girios, pilnos piktuųjų dvasių ir kitokių nelabųjų, vargu ar leistųsi iškertamos. Bet nelabasis dėl to ir silpnas, kad be žmogaus jis bejėgis... Ar tiesą kalbu, broli Heinrichai? – pasisukdamas į bendrą kelionį, tęsė kalbą Dolčetas.

Vokietis mažliai linktelėjo:

– O taip, barone... Pamenu, kai dar buvau brolio Hinderio, amžiną atilsį jam, Viešpatie, ginklanešys, ėjom į

žygį, ir vėl pas samogitus*. Kadangi turėjom slapta užpulti vieną pilį, tai teko kelyje naikinti kiekvieną, kad niekas nesutrukdytų įvykdyti plano. Ir pasitaikė mums ant kelio pagonių kaimas – nedidelis, koks tuzinas pirkių. Pamanėme – nėra laiko siūlyti krikštą, sukalbėsime maldas, kai niekas nebetrukdytų. Tačiau ką jūs manote – kaimo stojo ginti ne tik vyrai, bet ir bobos. Tačiau, pasakysiu jums tiesą, broliai, ne vienam iš mūsų pašiurpo oda, kai pagonių raganius sukvietė į pagalbą piktąsias dvasias... Atlėkė iš miško visos tokios kailiniuotos, raguotos, vienos pažeme, kitos – šakomis ir puolė. Draskyt, kandžiot, plėšyt... Būrys mūsų tai didelis buvo, tačiau kaimą puolė tik kokios trys dešimtys vyrų, kiti skubėjo į priekį. Prisiekiu mūsų Viešpaties žaizdomis, mažai tikėjau paskalomis apie piktųjų galią, bet tąsyk jau maniau, kad gyvas nebesugrįšiu...

„Tik pamanyk, kaip įsirekavo“, – suniurzgė Gugis, mėgindamas nors ką nors suprasti iš svetimųjų kalbos. Kol kas buvo aišku, kad senis kažkur įmerkė uodegą...

– Ordino tėvai moko, jog geriausias ginklas prieš pagoniškąją bjaurastį yra ne kalavijas, mat perkirsta dvasia atgyja su dvejopa galia, o malda, žegnonė, – įsikišo lordas Douveris.

– Garbusis lorde, žinome šias tiesas, – mostelėjo ranka Heinrichas. – Nejaugi manėte, kad nemėginome? Ir

* Samogitija, samogitai – senovinis Žemaitijos ir žemaičių pavadinimas lotynų kalba.

žegnojom, ir poterius kalbėjom, ir švenčiausias relikvijas rodėm – nieko nelabosios nepaisė, tik giesmės joms nepatiko... Betgi kiek prigiedosi, kai pagonys kaip pasiutę strėles leidžia, ragotines smeigia. Iki šiol atsimenu – vargšas brolis Hansas, teateinie jam dangaus karalystė, tik nustojo giedoti, dvasia kaipmat prakando pilvą ir į vidurius sulindo... Liko lyg maišas gulėti visas toks pamėlęs, net pajuodavęs, matyt, nelaboji iš vidaus suėdė...

– Siaubinga, – linksėjo Dolčetas.

– ...Nepavyko tada ir riteriui Ausveliui, ak, kaip nepavyko... Pakėlė jį viena dvasia aukštai, virš medžių, ir paleido iš nagų... – lyg negirdėdamas tęsė Heinrichas. – Nukrito, kaip kiaušinio lukštas sudužo... O broliukui Georgui gyvam odą nugraužė...

– Neįtikėtina!

Douveris žvilgčiojo tai į vokiečių, tai į italą. Bet pirmasis visai pasinėrė į prisiminimus, nes tik lingavo galvą ir kartojo: kaip baisu... kaip baisu..., o antrasis šelmiškai merkė akį jaunuoliui. Jaunasis lordas jau rengėsi įsižeisti – rodės, Eritrėjos pakrančių maitvanagis iš jo šaiposi! Jau žiojosi kaip nors įgelti, bet čia pastebėjo, kad italo akys lipte prilipusios prie durklo, kurį vaikiną ką tik išsitraukė ir vartė rankoje. Iš tiesų tėvo padovanotas, kruopščios, juvelyrinės ginklakalystės pavyzdys tiesiog spinduliavo magiška trauka: galėjai ilgą valandą žiūrėti, kaip saulės atspindžiai žaidžia ant senomis nepažįstamomis runomis puoštų ašmenų, kaip sidabrinės gyvatės kūnas rangosi apie rankeną ir baigiasi galva, į kurią

vietoj akių įstatyti du rausvą grėsmingą šviesą spinduliuojantys rubinai.

„Koks gražus smeiguolis!“ – Gugiui net seilė nutįso.

Tuo tarpu vyrukas lyg žaisdamas susmeigė durklą į samanas.

– Gražus daiktelis, – pagyrė Dolčetą, pasislinkdamas arčiau.

– O kaipgi, – pasididžiavo ką nors daugiau sakyti Douveris. Bet smalsumas nugalėjo.

– Barone, ar jūs tikite, ką pasakojo brolis Heinrichas?

Italas krenkštelėjo ir atsiliepė pašnibždomis:

– Na, šio krašto miškuose visko nutinka... Tik duosiu vieną patarimą, lorde. Jeigu jus užpultų pagonių dvasia – neskubėkite jos žegnoti, poteriauti ar giedoti... Bijau, kad tai neišgelbės. Traukite ginklą ir drąsiai kirkite pusiau arba taip, kaip jums atrodo geriausia... O jeigu neramu – prieš žygį pašlakstykite ašmenis šventintu vandeniu arba į gertuvę vietoj jo vyno įpilkite.

– Barone, bet Bažnyčios tėvai moko...

– Mano jaunasis bičiuli, Bažnyčios tėvai moko daug ko – taip pat nežudyti... – akimis prikalęs Douverį prie žemės, ištare baronas. – O mes čia ateinam nešini ugnimi ir kalaviju. Argi keista, kad vietinės dvasios mūsų nemėgsta?

– Bet, barone, su velnio padarais reikia kovoti! Reikia...

– Tai ir darome, lorde. Tai ir darome. O dabar jums siūlau poilsio laiką – patylėti ir pamedituoti. Kelias tolimas, vidudienis ilgas, Albiono ūkų čia nebus. Pasiilsėkime.

– Pasiilsėkime... – nenoriai sutiko jaunasis lordas. Atsidusęs jis įkišo durklą į makštį, atrėmė galvą į pušies kamieną ir užsimerkė.

– Uhuhuhhh!.. – šiame urzgime tilpo viskas: pyktis, įniršis, išiūtis, neviltis. Gugis jau seniai sekė, ką darys geležinis žmogus su tuo gražiu smeiguoliu, ir viltis, kad paliks jį išmeigtą, buvo tokia didelė, tokia tikra... O dabar – še tau, kad nori, paslėpė, įbedė kažkur į save, nors neišleido nė garso. Et, toks grobis! Toks daiktas! Parneštų Kaukašlaitin – Pukis apsisiusiotų iš pavydo! Be to, tik taip galėtų įtikinti saviškius, kad matė geležinius žmones (o kad čia buvo sustoję būtent jie, Gugiui abejonių nekilo: bet kuris, bent kartą klausęs senojo Urkio porinamų istorijų, būtų tuoj pat supratęs, su kuo susidūrė). Bet ką dabar daryti – nejaugi smeiguolis pradingo galutinai? Gugis vėl apsidairė, tikėdamasis rasti dar ką nors neįprasta, tačiau akies netraukė niekas. Tyliai ir atsargiai, tarsi per samanas šliaužiantis žaltys, Gugis prisėlino prie snaudžiančio žmogaus dar arčiau. „Ėhė... tai juk smeiguolio galva kyšo“, – apsidžiaugė kaukas, pastebėjęs, kad tas blizgantis gyvis, matytas ant smeiguolio, dabar pusiau išlindęs iš kažkokios geležinio žmogaus ataugos. Dabar vėl viskas atrodė paprasta: reikia tik čiupti smeiguolį ir – į kojas... Bet ar tikrai tai smeiguolio galva? O gal užkerėta angis? Gal kanda? – tokie ir panašūs klausimai užgriuvo kaukabernį, pamačiusį, kad gyvis blizgina dvi raudonas akis. Atsargiai pakėlęs nuo žemės vytelę, bakstelėjo į vieną akį – nieko neįvyko.

Kaukas daugiau neabejojo nė sekundės – jau geriau nusvilti nagus, negu grįžti be grobio, ir dar tokio! Gugis giliai įkvėpė, žengė tuos kelis lemtingus žingsnelius ir čiupo smeiguolį. Deja, pirmos pastangos tik leido įsitiškinti, kad kotą apsivyniojęs gyvis neužkerėtas ir nesitaiško įkąsti, bet lengvai lišti lauk smeiguolis nenorėjo. Kaukas iš įtampos net suprunksė.

Douveris pajuto lengvą dunkstelėjimą į koją. „Kas čia per velniava?“

Atsimerkęs iš netikėtumo net sustingo: kažkoks nedidelis padaras žvitriomis ir spindinčiomis akutėmis, užsimetęs pilką kailį, nemačiomis prisėlinęs, stengėsi ištraukti iš makšties durklą. Lordas viena ranka pasitrynė akį – vaizdas nenyko. Padaras lėtai, atsargiai, bet atkakliai, gviesėsi jo gero. Ginklas galiausiai pasidavė ir lėtai iššliaužė iš įmautės. Pasigirdo tylus „uf uf“. Padaras susižavėjęs pažvelgė į suspindėjusius ašmenis. Douveriui grįžo nuovoka, ir jis pabandė staigiai sugriebti vagilį, bet tas mikliai pasisuko, ir lordo delnui teko durklo ašmenys. Riteris net sustugo iš skausmo, o padaras, nepaleisdamas tik šiek tiek mažesnio už save grobio, šoko į artimiausią krūmą. Tiek jį riteris ir tematė.

– Kas jums, lorde? – atsimerkęs paklausė Dolčetas ir, žvilgtelėjęs į pakeltą ranką, nustebo: – Kraujas? Įsipjovėte?

– Ne... – Douveris net nežinojo, ką pasakyti. Vis dar nusteбęs, sutrikęs galiausiai paaiškino: – Nepatikėsite, barone, bet mane užpuolė...

*Atsimerkęs iš netikėtumo net sustingo: kažkoks nedidelis
padaras gviešėsi jo gero!*

– Kada? Dabar? Kas? – išsižiojo Dolčetas.

– Nežinau... Gnomas*, dvasia...

– Kokia dvasia? Koks gnomas? Garbusis lorde, gal saulė jums perkaitino galvą? Et, ne veltui juk sakiau apie šarvus!

– Barone, – suirzo britas, – aš nejuokauju. Mane tikrai užpuolė gnomas ir pavogė durklą. Kol snūduriavau...

– Lorde, ne man jus mokyti, bet negalima taip tikėti broliu Heinrichu. Gal tai buvo žvėris? Žiurkė, šeškas? Iš kurgi gnomai šitose giriose?

– Buvo ne žvėris, – atkakliai pakartojo Douveris. – Ar jums teko kada nors matyti žvėrį, kurio įkandimai paliktų pėdsaką kaip geležtės? Be to, kurgi dingo mano durklas? Pats matėte – jį pakėliau nuo žemės ir įkišau į makštis.

– Metas keliauti, broliai, – nutraukė jų ginčą brolis Heinrichas. – Komtūras Rilke mūsų užsilauks, jeigu per daug poilsiausim.

– Tvarka. Poilsis baigtas! – sušuko Dolčetas. – Rikiuotis žygiui! Mikliai! Judam, judam, judam!

Sužvango ginklai, suskambčiojo grandys, sugirgždėjo gurguolės vežimų ratai. Nuošaliau ilsėjęsi ginklanešiai

* Gnomai – nedidelio ūgio, atstumiamos išvaizdos mitinės germanų būtybės, gyvenančios po žeme ir saugančios sukauptus lobius – brangakmenius, auksą. Žmonių vengia, tačiau kilniaširdiškumo akimirkomis gali padovanoti nuskriaustam ar nelaimingam žmogui vieną kitą brangakmenį. Tačiau vargas tam, kuris gviešis viso gnomo lobio!

privedė arklius, padėjo riteriams ant jų užsėsti. Tebekraujuojanti Douverio plaštaka buvo perrišta balta skepeta. Lordas nusprendė daugiau niekam nepasakoti užpuolimo istorijos, nes ir pačiam šis neįtikėtinas nuotykis pradėjo atrodyti kaip keistas trumpas sapnas. Jeigu ne kraujuojanti ranka ir tuščia įmautė, galbūt būtų patikėjęs, kad gnomas, dvarfas* ar kaip kitaip pavadintum tą vagilį, tebuvo brolio Heinricho prisiminimų suaudrintos vaizduotės vaisius.

„Vaje, kokią sumaištį sukėliau!“ – negalėjo atsistebėti Gugis, pamatęs, kad visi geležiniai žmonės, jam dingus brūzgyne, staiga pašoko nuo žemės ir ėmė dairytis, rinktis daiktus, o tas, kurio smeiguolį jis dabar laikė, kažką garsiai aiškino ir mostagavo sužeista ranka, rodydamas tai į save, tai į krūmus. „Matyt, tas smeiguolis – koks nepaprastas daiktas“, – galiausiai nusprendė kaukas ir pagalvojęs, kad ilgiau pasilikti čia būtų pavojinga, per brūzgynus patraukė į miško gilumą.

* Dvarfai – mitinės skandinavų ir germanų tautosakos būtybės. Kaip ir gnomai yra nedidelio ūgio (apie 1 metrą), negražūs ir didelėmis galvomis. Gyvena kalnuose arba po žeme. Tačiau dvarfai ne tik saugo lobius, bet taip pat yra nagingi kalviai, puikūs juvelyrų ir ginklakaliai. Pasakojimai apie dvarfus gali turėti tikrovišką pagrindą: bronzos amžiaus metu alavo kasėjai pamažu migravo iš Pietų į Pietryčių Europą, nes šiaurėje buvo daugiau alavo, reikalingo bronzos gamybai. Pietiečiai buvo mažesnio ūgio, tamsesnės odos ir plaukų, o jų metalurgijos žinios, ginklai ir šarvai galėjo atrodyti stebuklingi šiauriečiams, vis dar gyvenantiems neolito sąlygomis. (Pagal Wikipedia – laisvąją enciklopediją/wikipedia.org.)

– Ką čia neši? O! Iš kur gavai?! Parodyk! Aj! Nesistumdyk tu, gyvatės išnara!

– Traukis, neturiu laiko, – šūktelėjo nė nestabelėdamas Gugis susimuštą vietą besikasančiam Pukiui.

– Kad tu kur sprandą nosisuktum su visomis savo geležimis, – palinkėjo tas, dar pagrūmodamas kumšteliu.

– Kad tu surastum ir pridegintum, – nusijuokė skuodžiantis kaukavaikis.

Kelią pastojų nedidukas upeliūkštis smėlėtais krantais. Kaukas mėgino nešulį suimti patogiau, nes teks šokinėti nuo akmens ant akmens. Pirmi trys akmenys nebuvo slidūs, bet ne ketvirtas...

– Zuikio spira!!!! – dar spėjo suklykti Gugis, pajutęs, kad pasaulis staiga apsivertė aukštyr kojomis, ir piestu atsistojęs upelio vanduo dėjo tiesiai į nosį.

– Cha cha! Kerėpla, kerėpla! – klykė, tai pamatęs, iš paskos skubantis Pukis.

– Palauk, pūkuotasai, neturėčiau svarbesnių reikalų – patikrinčiau tavo momens kietumą, – papurtęs purius plaukus, sumurmėjo Gugis ir ėmė dairytis – kur jo grobis? Smeiguolis, niekur nedingęs, gulėjo upelio dugne. Gerai, kad čia nebuvo gilu – vos iki juosmens, tad, pakėlęs smeiguolio galą, kaukas ėmė tempti grobį į kitą krantą. Pukis malėsi aplinkui ir visaip rodė, kad siūlosi padėti, bet Gugis išdidžiai apsimetė jo nepastebįs – tegul pasikankina iš smalsumo! Netrukus šlapias it paukščiukas varvančiu žebenkštis kailiu kaukas išbrido iš upe-

lio ir nusipurtęs nėrė į krūmyną, dengusį upeliūkščio senvagės pradžia.

Senasis Urkis sėdėjo atsirėmęs į kelmėlį ir snūduriavo atkišęs veidą kaitriems saulutės spinduliams. Giedro senolio veido netemdė joks nerimo debesėlis. Žili plaukai, išsidraikę ant kiškenos, vos šiuršeno, judinami lengvūčio tarsi zylės plunksna vėjelio dvelksmo. Niekas nebūtų drįsęs trukdyti Urkio šiuo metu be rimto reikalo. Jau seniai kaukai kalbėjo, kad senasis daugiau kalbasi su protėvių vėlėmis nei su gyvaisiais, tačiau kažkodėl visi, ištikus nelaimei ar užgriuvus rūpesčiui, skubėdavo gauti jo patarimo, pamokymo... Gerbė senąjį Urkį kaukai, nes prisimindavo tuos laikus, kai nei viena medžioklė, nei vienas žygis į žmonių jaujas ar klėtis neapsieidavo be jo vadovavimo... Niekas dar nebuvo pamiršęs, o kas pamiršdavo – tam būtinai primindavo, kad tik Urkis, šaltą žiemą gresiant badui, išgelbėjo saviškius su žmonėmis sutaręs, kad kaukai galėtų eiti pas žmones padirbėti – už duonutės kepalą, už ropių ryšelį... Tad nors jau kokie penki saulės ratai, kai kaukus į žygius ir į darbą vedė Snarkis, Gugis vis tiek pirmiausia puolė ieškoti senolio, norėdamas pasidalyti nerimu. Labai atsargiai prisiarti- nęs, jis pabrūžino koja žemę, stengdamasis sugirgždinti kokius akmenukus, sušiorinti sausą žolę... Deja, Urkio vokai net nepajudėjo.

– Senoli... – tyliai tarstelėjo... – Senoli... – prabilo gar- siau... – Senoli! – galiausiai sušuko.

– A? Kas?... A... Kukio vaikas... Ot tai išgąsdinai... Išgąsdinai senolį... Maniau, šeškas koks nors... O aš jokio smeiguolio neturiu... Taip galvojau... Gera galvoti...

– Atleiskite man, senoli, kad sutrukdžiau snūdą, bet netoli Pagirių mačiau geležinius žmones...

– Ką sakai... Žiūrėk tu man... Geležinius žmones... Grižo... Negerai, vaiki... Oi negerai... Negeri tie geležiniai žmonės... Labai negerai... Bet visi, žinok, žmonės negerai... Nemėgsta jie kaukų... Muša spragilais jaujose, net ir žmonių katės – tos neūžaugos – ramiai gyventi neduoda... Bet geležiniai dar blogesni... Jie degina anujų pirkias, naikina pasėlius... Ak, negerai tie žmonės, nors sunku kaukams būtų be žmonių, labai sunku... Bet reikėtų pasakyti Snarkiui... labai reikėtų... taip taip... labai.

– Nėra Snarkio. Išsivedė vyrus bičių kopinėti. Sakė, grįš tik su saulės laida.

– Negerai, kad nėra Snarkio... Labai negerai... Kiek kartų kartojau – jeigu nesi, bent duok visiems žinoti, kur galima rasti. Ak, sunkūs laikai. Kaukas kauku nepasitiki, vienas gvelbia iš vieno žmogaus, kitas gvelbia iš to, iš kurio gvelbia... O dar kartais ir kaukas iš kauko... Kokie laikai, kokie įpročiai...

– Iš jų nugvelbiau smeiguolį.

– Smeiguolį?... Žiūrėk tu man, koks tu drąsus... Nagi, pasakok, pasakok... O gal parodysi?

– Štai.

– Oho! – senojo kauko akys blykstelėjo. – Gražus smeiguolis... Labai gražus... Žmonės tokius smeiguolius ka-

lavijais vadina... Gerai turbūt kerta... Matai, koks tas mūšų Gugis... Nepėsčias vaikis... Nugvelbė kalaviją... Iš geležinio žmogaus... Capt ir nugvelbė... Chi chi... Nugvelbė... Capt ir nugvelbė... – Urkis pradėjo krizenti, krutindamas galvą ir kartodamas: „Capt ir nugvelbė... Tik capt ir nugvelbė... Chi chi... Nugvelbė...“

Gugis stengėsi klausytis pagarbiai, vis dėlto seniausias šeimynykštis, bet galų gale neiškentė:

– Senoli, tai ką darysim???

– Dėl ko... Capt ir nugvelbė... chi chi...

– Dėl geležinių žmonių?

– O ką tu padarysi?.. Nugvelbė... Ar Snarkiui sakei?

– Ne, senoli. Jau sakiau, kad Snarkis su vyrais medų kopinėja.

– A... taip taip... Medų... Chi... Nugvelbė... Na, jie eis ir nueis... Tiesiog eis ir nueis... Cakt cakt cakt ir nueis...

– Senoli, bet jie nueis į Pagirius.

– O taip... Pagiriai... Gražūs tie Pagiriai... Ir žmonės ten ne tokie blogi... Kaukų jaujose spragilais nemuša, kates nuveja... Žiemą duonute dalijasi... Geri Pagirių žmonės... O gal nenueis?

– Nueis, senoli, nueis. Tas kelias tiesiai į Pagirius veda.

– Tai reikėtų ką nors į Pagirius nusiųsti... Žmones įspėti... Duoti žinoti... Gal ir duonutės paprašyti... Ak... Seniai duonutės valgiau... Labai seniai... – senis sučepsėjo. – Vis žiurkės ir kiškiai, žiurkės ir kiškiai... Bet reikėtų Snarkio sulaukti, reikėtų sueigą šaukti, pasitarti... Ak,

nėra kaukai žmogaus draugai – jaujose spragilais muša, klėtyse katėmis siundo... Nėra bičiuliai, nėra...

– Senoli, jeigu mes tarsimės, geležiniai žmonės gali sudeginti, išžudyti Pagirius, jiems atsikvošėti nespėjus...

– Ką tu sakai? Negerai... Oi, kaip negerai... Reikia Pagiriams padėti... Labai reikia... Bet kad Snarkio nėra... Geri ten žmonės, kaukų jaujose...

– Senoli, tai ką daryti??? – Gugis išdrįso pertraukti.

– O tai kas galėtų iki Pagirių nubėgti... Aš jau senas... Man jau sunku... Taip taip... Sunku... Pagiriai toli... Ir žmonės ten...

– Aš galėčiau, senoli, aš! Va, dar Pukis, mačiau, ap-
link trinasi, pasiimsiu, nubėgsiu, Pagirius įspėsiu, gal bent pasislėps.

– Ne... Vaiki... Taip negerai... Vienas bėkit į Pagirius, žmonių įspėti... Gal ir duonutės kartu gausit, o kitą siųsk pas Snarkį, kad grįžtų, kad pasitartume... Galgi Pagiriams pagalbos reikia... Taip taip... Pikti tie geležiniai žmonės... Skriaudžia kitus žmones, kerta pusiau, degina... Nebus kaukams duonutės, jei nebus Pagirių... Bėk, vaiki, bėk...

– Bėgsiu, senoli. Tuojau pat. Tik Pukį pasišauksiu, kad Snarkio eitų ieškoti.

– Ir tegul pasako Snarkiui, kad tuojau sueigą šauktų, kaukavyrius surinktų, galgi padėsim Pagiriams...

Gugis linktelėjo senoliui ir, pasiėmęs smeiguolį, kuris, pasirodo, vadinasi kalavijas („Keistai skamba – ka-la-vi-jas, ar ne? Nei vijas, nei kala... Nei šis, nei tas...“), šaukdamas „Puki! Puki!“, nuskubėjo atgalios.

– Ko klyki kaip pasmeigta žebenkštis? – Pukis išdygo lyg iš po žemių.

– Ar žinai, kur nuėjo Snarkis su vyrais? – pasiteiravo Gugis.

– Sakė, prie kimselio...

– Tai bėk prie kimselio, surask Snarkį ir parvesk. Urkis šaukia sueigą. Pasakyk, kad geležiniai žmonės sugrižo, eina į Pagirius. Reikia ką nors daryti.

– Matai matai... Bėk, surask, pasakyk... O pats, išvertęs pilvą, bambą krapštysi?

– Pūzre tu nenaudingas, aš į Pagirius bėgu, žmonių išpėti...

– Cha cha... Kad tave kur katei atiduotų pažaisti...

– Aš tau atiduosiu! – Gugis šoktelėjo ir vožė Pukiui per ausį.

– Ak tu, stumbro pimpa! – Pukis kibo Gugiui į gaurus.

– Kas čia dedasi?... Ak jūs, nevidonai, žiurkių dusintojai... Gugi, sakiau skubėti į Pagirius! – Gugis iš nuostabos net priešininką paleido. Urkį tarytum kas būtų pakeitęs – senis buvo išsitiesęs, ištempęs, akys švytėjo ryžtu, patirtimi ir sumanumu...

– Tai vis jis, senoli! Pukis manęs neklauso, neina Snarkio kviesti...

– Puki, bėk ieškoti Snarkio... Tuoju pat... Ak, gi reikia Pagirių žmonėms padėti... labai reikia... Gugi, tu irgi negaišk... Bėk pro kelmyną, saugokis lapių, neškis smei guolį...

– Gerai, senoli, būtinai... – ir abiejų kaukučių nugaros išnyko krūmynuose.

Senasis kaukas atsiduso:

– Ak, tie vaikai... Reikia žmonėms padėti, o jie vienas kito gaurus retina. Juk vienas saulės ratas iki vyrų, o jie vis tiek sau gaurus retina... Kokie laikai, kokie įpročiai... – burbėjo panosėj neramiai vaikščiodamas ratu... Snausti nebesinorėjo.

Sūpavimasis balne ir net į pavakarę neatslūgstanti kaitra migdė. Baronas Dolčetas, nebegalėdamas pakęsti lėto žygio tempo, suragino žirgą ir nušuoliavo į būrio galą, tikėdamasis jeigu ne paspartinti, tai bent nubausti lėtuosius. Douveris sugretino savo žirgą su brolio Heinricho:

– Garbusis broli, – atsargiai pradėjo.

– Klausau.

– Garbusis broli, per poilsį pasakojote, kaip jūsų būrį kadaise užpuolė dvasios. Ar tarp tų dvasių nebuvo tokių mažų... Nedidukų padarų, kuriuos jūsų tėvynainiai vadina dvarfais, gnomais...

– Kokių padarų, kokių būrį, broli?

– Na, kur pasakojote sustojus pailsėti... Kaip norėjote sudeginti pagonių kaimą, bet pagonių raganius pakvietė į pagalbą piktašias Samogitijos miškų dvasias... Ar tarp jų nebuvo tokių mažų pilkų švytinčiomis akimis?

– Ak, garbusis lorde... Ten buvo tiek daug visko, kad net neatsimenu... Naguotos, raguotos, vienos atlėkė šakomis, kitos pažeme...

– Tai nebuvo?

– Sunku prisiminti, broli... Labai sunku. Seniai tai buvo. Daug brolių krito. Amžinąjį jiems atilsį duok, Viešpatie.

– Amžinąjį atilsį... – sumurmėjo Douveris, pentiniais paragindamas žirgą.

– Judinkitės jūs, storašikniai! – kažkur iš būrio galo sklido rinktiniai barono Dolčeto keiksmas.

Douverio ranka ieškojo kalavijo rankenos... „Ai! Velniai griebtų!“ – mintyse pyktelėjo riteris, pajutęs, kad žaizdą vis dar skauda. Jeigu tektų artimiausiu metu kautis... Šešėliai pamažėle tįso.

– Oi! Koks gyvuliukas!

Kaukas šoktelėjo atatus, bet čia pat nusiramino. Senasis Urkis, taip lengvai siuntęs jį pas žmones, turbūt nežinojo, o gal buvo pamiršęs, jog Gugiui dar niekada nebuvo tekę su jais bendrauti akis į akį. Taip jau bėgant metams susiklostė, kad kaukai rodydavosi žmonėms tik esant rimtam reikalui ir tik suaugę. Maža ką gali tie didžiūnai sumąstyti – dar uždarys kaip žaislelį savo vaikams. Tiesa, net ir suaugęs kaukas tebuvo žmonių mažiausių vaikų dydžio, tačiau jie mokėjo grumtis, o jei reikėdavo – ir kerėti. Tam užteko šeško plaukų kuokšto ir zuikio spiros (kaukai niekur neidavo be šių dviejų dalykų), patrynus juos vieną į kitą ir ištarus „Bezdu bezdu bezdu purpt!“ pasklisdavo toks negeras kvapas, kad joks nedraugas kauko neliesdavo, bėgdavo už artimiausio krūmo. Nors Gugis ir turėjo kapšiuką su zuikio spiromis, o už juostos – šeško plaukų kuokštą, nusprendė neskubėti. Mat prieš jį testovėjo žmogė, ir dar žmogė vaikas – nors ir gerokai didesnio ūgio, bet turbūt nepavojinga.

– Kas tu toks? – ji vėl prabilo.

Vis dėlto nelabai malonu, kai esi varstomas didelių tarsų stirnos žydrų akių.

– Nebijok, aš tavęs nenuskriausiu... Eikš, – ir kažką ištiesė.

„Hmm... Nenuskriausiu... To dar beturko, kad leisčiausi žmogvaikės skriaudžiamas“. Nors kaukų ir žmonių kalba šiek tiek skyrėsi, Gugiui nebuvo sunku šneką suprasti. Vis dėlto jis nusprendė kol kas nesusivilioti tuo, kas delne – per daug tai priminė žaidimą, kurį pats žaisdavo kalbindamas peliukus... Be to, jis juk nešė svarbią žinią, tad, norėdamas atrodyti vyriškiau, padarė taip, kaip matė darant geležinius žmones – atrėmė smeiguolį į žemę – („Kaip ten jis... Ka-la-vi-jas. Liežuvį galima nusilaužti...“) ir pasirėmė abiem rankom. Tada truputį suraukė kaktą, kad antakiai susiliėtų į vieną, ir lėtai bei raiškiai tarė:

– Čia ateina geležiniai žmonės.

Deja, žinios svarbos žmogė aiškiai nesuprato. Ji nušė, sumosavo rankomis ir sukrykštė:

– O tu dar ir kalbantis gyvuliukas!? Ką tu sakei?

Gugiui labai užsinorėjo nusispjauti, kaip kad daro vyrai, kai kas nors nepasiseka. Bet vyresnieji mokė, jog tai negražu, ypač tokiomis aplinkybėmis. Tad jis pakartojo dar kartą:

– Čia ateina geležiniai žmonės. Jums reikia bėgti. Supranti? Bėgti! – Ir Gugis bandė parodyti, ką reiškia bėgti.

Bet kalbantis, bėgantis gyvuliukas žmogę, matyt, jau ėmė gąsdinti. Klykdama: „Mama, mamyte!.. Žiūrėk, ką

sutikau!“ – ji pasileido artimiausios gryčios link. Kaukas keletą kartų mintyse palinkėjo jai ir visai moteriškai jai giminei prasmegti tarsį lapei pelkėje, bet vis tiek lėtai nudūlino iš paskos.

– Garbusis lorde... – Douveris atsisuko. – Garbusis lorde, baronas nori su jumis pasitarti, – pranešė atskubėjęs ginklanešys, – ką daryti toliau...

– Aaaa... Taip, žinoma, – riterio sąmonę pasiekė ką tik nuaidėję žodžiai „Būry, stok!“ ir jis galutinai atsikvošėjo iš snaudulio.

– Malonėkite sekti paskui mane...

– No! – riteris paragino žirgą ir nurisnojo į būrio galą, kur jau buvo ir Dolčetas, ir brolis Heinrichas. Tarp jų lordas pastebėjo du knechtus, įrėmusius ietis į vyro, apsirergusio paprastais drobiniais marškiniais ir kelnėmis, kaip įprasta valstiečiui, nugarą.

– ...Puiku! – išgirdo jis šaukiantį Dolčeta. – Tai šitas kalės vaikas sako, kad toliau kelio nebėra? O tai kur tas kelias, leiskit paklausti, pasideda? – šalia stovėjęs brolis, matyt, kiek mokantis vietinę šnektą, bandė regzti žodžius, versdamas barono klausimą valstiečiui. Tas pakėlęs akis kažką atsakė. Vienuolis pasisuko į baroną ir tarė:

– Jūsų aukštenybe, šitas pagonis tvirtina, kad toliau yra raistas. Šimet buvo lietingas pavasaris, todėl pereiti nebus įmanoma.

– Palaukit, palaukit, – įsikišo Douveris, – o kur jūs jį radote?

– Milorde, jis miške kilpas statė, o mes sučiupom.

– Mat kaip, – lyg ir nusistebėjo Douveris. – Sakyk, žmogau, – kreipėsi jis į valstietį, – gal yra kelias aplink raistą?

Brolis vertėjas vėl kažką sumarmaliavo vietos kalba. Žmogus sumirksėjo, įsitempė, nors ir stengėsi nusišypsoti nenorą atsakyti. Tačiau, pajutęs gana rimtą įtikinėjimą – iečių smaigalius prie nugaros, – vėl prabilo:

– Yra, – išvertė vienuolis, – bet didelis lankstas ir pakeliui didelis kaimas.

– Hmmm... – nutęsė lordas.

– Paklausk jo, kiek truks keliavimas tuo lankstu, – pasiteiravo Dolčetas.

– Gerą pusdienį, barone, – išvertė atsakymą.

– Na, ką gi, garbingieji riteriai, tai nėra daug, – apsi-
džiaugė italas.

– Bet, barone, jūs užmirštate mūsų žygio slaptumą! – paprieštaravo brolis Heinrichas. – Būrio niekas neturi pastebėti... Jūs gi nežinote tų pagonių – jie kaip šarkos: tik viens du, ir jau visa žemė žinos apie mūsų atvykimą.

– Garbusis broli Heinrichai, ar galime rinktis? Ar josite per pelkę? Ar ją pereis pėstieji, o ką jau sakyti apie gurguolę?

– Bet, barone, jeigu eisim per kaimą, tai žygio slaptumo neliks nė padujų. Čiagi netoli kažkurio laukinio bajoro pilis. Dar ir užpulti gali...

– Kaimas ne kliūtis slaptumui... – susiraukęs ištare Douveris.

– Kodėl? – nustebo brolis Heinrichas. – Taigi pagonys...
– Galima padaryti taip, kad iš kaimo niekas žinios ne-
išneštų.

– Aš supratau lordą, – plėšriai šyptelėjo Dolčetas ir
vėl kreipėsi į sugautąjį žmogų: – Kokio dydžio tas tavo
kaimas?

– Jis sako, koks tuzinas trobų, jūsų aukštenybe.

Dolčetas vertinamai nužvelgė būrį, lordą Douverį,
brolių Heinrichą, tada kilstelėjo galvą pasižiūrėti, kur sau-
lė, ir tarė:

– Dar kartą pasitikslink, kiek laiko reikia nusigauti
iki kaimo...

– Pusės dienos, jūsų aukštenybe, bet pagonis sako, kad
kelias vis tiek eis per pelkę... Tik ne tokią klampią...

– Sakai, per pelkę... – vėl įsikišo britas. – Puiku, – ir
išsiėmė iš kabančio ant juostos kapšo didelę auksinę
monetą:

– Pasakyk tam žmogui, kad jeigu nuves iki kaimo –
štai ką gaus, o jei paklaidins – pats savo rankomis ger-
klę perrėšiu. Suprato?

– Taip, jūsų šviesybe.

Žmogus niūriai linktelėjo.

– Veskit jį į priekį, tegu rodo kelią! – šūktelėjo jau
apgręžęs žirgą Dolčetas.

„Jėzau Kristau, mūsų Viešpatie, saugok mus nuo pik-
to...“ – išgirdo Douveris murmant brolių Heinrichą. Lor-
das nustebes pažvelgė į vokiečių. Staiga vėl suskaudo per-
rėžtą plaštaką.

Trobos tarpduryje pasirodė jau suaugusi žmogė – didelė tarytum kalva. Gugis pastebėjo, kad ant žmogės gan aukštai buvo dar dvi mažesnės kalvelės – visai kaip kaukių... Gugis, atsiminęs, kaip maži kaukiukai geria pienelį iš mamų, valiūkiškai pagalvojo: „Oho... viena tokia galėtų visą Kaukašlaitį prigirdyti... Nors kaip reikėtų taip aukštai užlipti?“

– Kas yra, Saulute? – žmogė aiškiai kreipėsi ne į jį, bet į žmogvaikę.

– Mamyte, mamyte... Čia gyvuliukas, kalbantis gyvuliukas, toks mažiukas...

– Kur, trupinėli?

„Žemyn žiūrėk, drimba“, – net pyktelėjęs mintimis nurodė Gugis.

– Štai čia, čia, truputėlį žemiau.

Žmogės akys išsprogo iš nuostabos. Matyt, Gugis, solidžiai pasirėmęs ant šito, kaip ten jį, kalavijo, atrodė puikiai, ypač po to, kai linktelėjo galvelę pasisveikindamas...

– Čia tai bent! Gal kaukas? – ištarė žmogė. – Saulute, mieloji, ar jis tau nieko nedarė, įkąsti nebandė?

„Tuzinas šeškų ir viena žebenkštis!“ – nebetvėrė savo kailyje Gugis ir bandė dar kartą pasakyti svarbiąją žinią:

– Didžiai godotina žmoge, – mandagiausiai, kaip tik mokėjo, kreipėsi. – Aš atėjau pranešti, jog didelis geležinių žmonių būrys eina prie jūsų kaimo.

– Žiūrėk tu man, jis iš tiesų kalba. – Gugį amžinas žmonių stebėjimasis ėmė visai erzinti. – Tai ką sakei, mažyli?

– Mama, mama, ką ten Saulutė rado? – pasigirdo dar vienas balsas.

Gugiui jis nepatiko – kaukas pasijuto neramus. Net ir tokios svarbos žinia nebeatrodė pakankama priežastis aiškintis su šitais dideliais, bet, matyt, iš prigimties kvailais kaip briedžiai padarais. Tačiau pavojaus nuojauta apgavo, mat iš trobos atlėkė dar vienas žmogvaikis – tik šįsyk jau panašesnis į vyriškos padermės būtybę.

– Čia tai bent! Kaukas!!! Tikras gyvas kaukas! Mama, mama, duok jį man!

– Neliesk, Ryti. Dar įkąs. Jis nori kažką pasakyti – juk kaukai niekada mums nesirodo be priežasties. – „Bent vienas protingas žodis iš žmogės lūpų!“ – apsidžiaugė Gugis. – Tai ką, mažuli, norėjai pasakyti?

Gugis dar kartą labai ramiai, bet kiek kitokiu tonu pasakė:

– Į jūsų kaimą ateina geležiniai žmonės. Jie jus nugaulabys ir sudegins, jeigu nepabėgsit ir nepasislėpsit.

– Geležiniai žmonės? – nustebė žmogvaikis. – Kas tai?

Didžiosios žmogės veidu perbėgo nerimo šešėlis, ir ji šįsyk kreipėsi į Gugį kaip į lygų:

– Ar jie aukšti, su baltom skarom, ant kurių juodi pagaliai sukryžiuoti? Saulėje spindi krūtinės? – paklausė, ir buvo aiškiai matyti, kad jos rankos ir lūpų kampučiai virptelėjo.

Gugis linktelėjo.

– Tikrai taip. Ir šitą smeiguolį, vadinamą ka-la-vi-ju, iš jų nugvelbiau.

Žmogė žvilgtelėjo į smeiguolį ir pabalo. Atsisukusi į žmogvaikį pasakė:

– Ryti, bėk pas bočių Gedvydą ir pasakyk, kad kaukas atnešė žinią, jog prie kaimo artinasi kryžėiviai.

– Būtinai, mamyte, – ir vaikas, visa gerkle klykdamas „Bočiau, bočiau!“, nuskubėjo kitų trobų link.

– Ar jie toli? – žmogė vėl kreipėsi į Gugį.

Šis gūžtelėjo pečiais ir pasakė:

– Už raisto.

– Perkūne Dievaiti, apsaugok mus ir mūsų vaikus... Pykuoli, neleisk tiems vanagams čia užklysti, paklaidink juos pelkėje, sumurkdyk akivaruose... – kritusi ant kelių, pradėjo rypuoti žmogė.

Gugis suprato, kad ji šaukiasi pagalbos... Tik kokios? Ir kodėl ji žiūri aukštyn?!

Popietės tyloje nuaidėjo keistas garsas.

– Lorde, – sunerimęs Dolčetas apsidairė. – Kas tai?

– Lyg ir rago gausmas... Ne metas briedžiams baubti...

– Kad neįsiklausiau... – nutęsė britas.

– Garbieji riteriai! Ar girdėjote? – staiga juos prisivijo brolis Heinrichas. Dolčetas linktelėjo ir pasiteiravo:

– Ir jūs manote, kad tai ragas?

– Be jokios abejonės. Aš šio gausmo su niekuo nesu-
maišysiu...

Dolčetas sumurmėjo:

– Turbūt pagonys medžioja...

– Duok, Dieve, kad medžiotų... Mane kamuoja ne-
gera nuojauta, broliai, – prasitarė vokietis.

– Matyti, – pagalvojo Douveris. – Gal jie apie mus jau žino?

– Iš kur, garbusis broli, – nusistebėjo Dolčetas.

– Barone, šiose vietose jiems ir girios padeda, – mįslingai burbtelėjo brolis Heinrichas.

„Visko gali būti“, – žiūrėdamas į skepetą ant rankos, linktelėjo Douveris.

– Na, ką gi... Spartinam žingsnį! – šūktelėjo baronas ir nulėkė vėl raginti būrio. Brolis Heinrichas, žegnodamas girią, pamaldžiai ištare: „Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus, ir šventosios dvasios, amen“.

Kaukavyriai, susėdę ratu, nerimo – ginčijosi, mostagavo rankomis. O Snarkis net pašoko ir pradėjo karščiuotis:

– Bet ką galime padaryti geležiniams žmonėms? Jeigu Gugis Pagirius išpėjo, tegul nebūna kvailiai, pabėga ir pasislepia.

Senolis Urkis susiraukė, brūkštelėjo lazda kažką ant smėlio ir tarė:

– Paklausyki, sūnėne. Jeigu tavo olą užpuola lapė, ką tu darai?

– Ginu.

– Kodėl tu tą olą gini? – pasiteiravo.

– Todėl... Todėl... Todėl, kad tai mano ola!

– O ką reiškia „tavo“? – toliau kamantinėjo senis.

– Mano? Na, kad gyvenu, ten mano daiktai, kailiai... viskas.

– O kodėl tu nebėgi ir nesislepi nuo lapės?

– Tai kad negalima. Jeigu pabėgsiu, lapė atims mano olą, – galvodamas, ką čia senis nori pasakyti, aiškino Snarkis.

– Tai kodėl siūlai žmonėms bėgti iš savųjų antžeminių olų? Juk geležiniai žmonės viską sudegins ir sunaikins. Argi tai – išeitis, a?

– Bet kodėl mes, kaukai, turime kištis? Mes ir taip juos išpėjome. Ką dar galime padaryti? Negyvai užkudenti – tiek laumės pirštų nerasiu! – vado žodžius palydėjo sutartinis krizenimas.

– Padėti, sūnėne. Padėti... – atkakliai aiškino senolis. – Ak, nesakau gi aš, – sunkiai atsiduso, – kad visi žmonės yra geri. Juk ir spragilais jaujoje kartais kaukus plumpina, ir šunimis užsiundo, betgi šaltą žiemą duoda duonutės, ropių... Jeigu jau motinėle gamta tokius panašius į mus žmones sukūrė – reikia mėginti jiems pagelbėti. Taip...

– Senoli, tad patarkite, ką mums daryti, – šįsyk prabilo Ūdrius. – Juk kaukas mažesnis ir už patį mažiausią žmogų.

– Taip, – skubėjo antrinti Snarkis, – tikrai juk mažiausias.

– Taip, mano gentainiai, – sutiko Urkis, – kaukas mažesnis... Jis silpnesnis... Bet jis senesnis... Jis gudresnis!.. Mūsų giminė buvo jau tada, kai šių būtybių nė padujų nebuvo. Ak, sakė mums senoliai, kad didelis padaras negali būti protingas. Ir žmogus toks – jis dar tik sumanus žvėris, o ne kaukas... Bet nunyko mūsų giminė. Gal dėl to, kad didėja viskas aplinkui... O gal todėl, kad per vėlai supratome, jog nieko nėra blogesnio, kaip tarpu-

savio pykčiai. Bet, matyt, to nori motinėlė gamta. Ir mes bejėgiai pakeisti, čia mes tikrai bejėgiai pakeisti. Bet kol esam, turim rodyti pavyzdį visai žvėrijai. Ir žmogui padėti galim. Žmogui padėti privalom. Nes be mūsų jie prapuls, o be jų suskaičiuotos ir kaukų dienos: neatneš duonutės, neduos roputės... – užsidegęs, bet liūdnai postringavo senolis.

Snarkis vėl prabilo:

– Gerai. Bet dar kartą klausiu – kaipgi jiems padėsime? Ar bijotų geležiniai žmonės smarvės? Ar sustingtų? Ar pabėgtų baimės apimti? O gal dar kieno nors pagalbos prašyti?

– Mes tai ir sugalvosim... Sugalvosim... Che che... Na, gi, paklausykit... Oi, kaip sugalvosim...

„Gal ir visai nieko būtų gyventi pas žmogų, padėti jam, gauti visokio gero, nekvaršinant galvos dėl kokios voverytės mėsgalio“, – mąstė Gugis, pamažėle siurbčiodamas pienelį iš padėto prieš jį dubenėlio ir klausydamasis, kaip žmonės aplink triukšmauja, ūžia ir mostaguoja rankomis. Kauką pasiekdavo tik nuotrupos: „...bobos ir vaikai tegul... pas kunigą* Rumbaudą... Pats tu nuokvaka!.. Tai ne drąsa, o kvailystė! Bailio pusė... Bet jeigu jie eina per raistą... Kur dingo Želvys?“ Galiausiai vienas, panašus į vadą, atsiskyrė nuo jų, priėjo prie Gugio ir pasilenkęs ištare:

– Sakyk, mažyli, ar daug kryževivių matei?

* Kunigais senovės Lietuvoje vadindavo kunigaikščius.

– Daug... – Gugis jau suprato, kad žmonės geležinę savo rūšį vadina „kryžėiviais“.

– O kiek daug? Kiek kampų troboje ar kiek žvaigždžių danguje? – vėl pasiteiravo.

– Kiek lapų ant medžio, – rimtai ištare Gugis.

– Ant jauno medelio ar ant šimtamečio ąžuolo? – neatstojo žmogus.

– Nei jauno, nei seno, – paaiškino Gugis.

– Na, ką gi, vyrai. Matyt, jų nėra labai daug. Bet turbūt nėra ir labai mažai.

– Tai ką nusprendžiam?

– Ginamės! Nesileisim išskerdžiami kaip šernai.

– Tvorą aukšta, strėlės taiklios...

– Ir pas Rumbaudą tegul bėga kas nors...

– Tegul degina laužus, pučia ragus!

– Palaukit! – staiga visus pertraukė kalbinės kaukė. – Kodėl turime laukti, kol maitvanagiai čia atplasnos? Sukiškime juos į pelkę.

– Sukiškim! Kaip stirnas suvarysim ir kaip karvelius iššaudysim... – kažkuris pritarė.

„Oho! Na, ir drąsa, – tyliai stebėjosi Gugis. – Juk geležinių žmonių daugiau... ir jie geležiniai“.

Vyras vėl kreipėsi į kaukė:

– Ačiū, mažuli, už pagalbą. Ateik kada duonutės, pienelio, visada sutiksim kaip svečią.

Ir vyras jam nusilenkė. Gugis net sutriko – kaip čia atsakyti? Skubiai perbraukęs per srėbtuvę, kad nusišluostytų pieną, jis irgi linktelėjo.

– O dabar bėk pas savuosius. Čia tuoj dangus su žeme maišysis...

Kaitra pamažėle lėgo. Nepatenkintųjų burbesį keitė juokeliai, susistumdymai, nebereikėjo kas akimirką braukti prakaito. Visi pažvalėjo. Nors ir apylanka, bet būrys vis tiek judėjo sparčiai. Ietimis niukinamas vedlys rodė kelią negudraudamas ir neišsisukinėdamas. Vienintelis dalykas, kuris nelabai patiko žygeiviams, ypač broliui Heinrichui, buvo vis gilėjanti pelkė. Po karštos dienos gan greitai kilo rūkas, tad ne veltui vokiečiai retkarčiais atsigręždavo atgal ir su siaubu stebėdavo, kaip tas, kuriuo jie atėjo, užsitraukia balsva migla. Lordas Douveris jojo kaip visada ramiai, o baronas Dolčetas, irgi kaip visada, tramdė neklusniuosius. Staiga vedlys sustojo ir atsisuko į Douverį, rodydamas, kad nori kažką pasakyti. Šis tuoju pat pasikvietė vertėją:

– Milorde, pagonis rodo, kad štai čia prasideda klampiausioji raisto vieta.

– Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus, ir šventosios... – vėl pasigirdo gretimais.

– Broli Heinrichai, jeigu visas būrys peržegnotų šį pragarą, gal tada ir visa bjaurastis pabėgtų, bet kai jūs vienas... – nusišaipė Dolčetas.

– Garbusis barone, šįsyk nebijau tų dvasių, – atkirto Heinrichas. – Mat saugo mane Viešpaties karsto gabalėlis, pargabentas iš pačios Jeruzalės, bet jums patarčiau bent poteries sukalbėti!

– Žinoma, broli, tai labai puiki apsauga. Tik va Viešpats iš karsto atsikėlė, o jums gali būti visko... – nenurimo italas.

– Kaip jūs drįstate piktžodžiauti, barone!

– Broli Heinrichai, jūs kažkodėl pamiršote per pietus pasakotą istoriją. Tad kaip ten buvo kaime? – liejo žibalo į ugnį Dolčetas.

– Mes čia atvykome disputo pradėti ar kovoti už Viešpaties šlovę? – pasiteiravo Douveris. – Pelkė tai pelkė. Daug jų mačiau, dar daugiau perėjau. Broliai, jau saulė laidos link, būtų gerai su šviesa iš raisto išeiti. Vertėjau, paklausk pagonio, kiek dar eisim?

– Jis sako – iki saulėlaidos pereisim.

– Tad pirmyn, – perėmė vadovavimą Douveris, pamatęs, kad Dolčetas ir brolis Heinrichas žiūri vienas į kitą kaip du gaidžiai. – Ištašykime pagonišką klampynę... Kur jūsų relikvijos, broli?

Zubris šaukė, kiek tik leidžia gerklė:

– Munamuki! Munamuki! Kur tu, senas pumpotaukšli!.. – Galiausiai pyktelėjo: – Munamuki, kad tave kur griausmas nudėtų... – Staiga kaukas pajuto, kad žemė po kojom juda, kyla, banguoja.

– Suk tave devynios, pelkių kirmine! – užriko pajutęs, kad žemė plyšta, o jis skrenda oru kaip koks ulbuonėlis, kol pirmas pasitaikęs berželis, išskėtęs savo šakų glėbį, priima lyg mama sūnų paklydėlį.

– Ak tu vėpla kerėpla, – netilo Zubris, braukdamas

nuo veido lapelius. – Na, kam gi išlįsti po manim, ne-
jaugi kitaip nesugebi? – Karščiuodamasis aiškino prie-
šais jį iškilusiam dideliam, tamsiai žaliai, gleivėtam pa-
darui, vartančiam dubenėlio dydžio akis.

– Mau mau mau... Nematyti triukšmadario... Kas čia
budino mane? A... kaukas Zubris... Aš galvojau – kas
čia budina ramiai snūduriuojantį maumą. Kaukai, pasi-
rodo, nerimsta. Gal gegužinę darot? – padaras kalbėjo
lėtai, švokšdamas ir šnopusdamas.

– Apsieisi be gegužinės, senas glitena, užteks tau savų
laumių ratelių, – koneveikė maumą kaukas. – Vėl prisi-
gertum kaip žmogus, vėl Kaukaupį palaikytum savo pel-
ke, užtvenktum ir užpiltum mūsų būstus... Atėjo metas
atsiskaityti. Senolis Urkis tau turi darbo, žaliasai.

Susidomėjęs maumas iškėlė žalias plėvėtas letenas.

– Sakai, darbo... Mau mau mau. Maumas nemėgsta
darbo. Maumas mėgsta pelkę, laumių ratelius ir žioplus
kiškius įklimpusius. O darbas maumui bėda – maumo le-
tenos trumpos, kūnas sunkus... Maumas be vandens –
maumas be ateities, – papostringavęs baigė.

– Na jau nieko nebus, kerplėša. Urkis anąsyk tavęs
pagailėjo, nesukišo kojų, kur jos dygsta, bet dabar taip
nebus. Prižadėjai, kad už uztvindymą padarysi, ko pra-
šysim, tai ir darysi.

– Mau mau mau... Visi tą vargšą maumą skriaudžia.
Laumės tyčiojasi, kaukavaikiai kankorėžiais apmėto, o
žmonės, tie sausaodžiai, dar ir su pagaliais bado, nusmeig-
ti tyko...

– Nesiskųsk, maurų maiše. Teks tau šįsyk padėti, ir padėti ne tik kaukams, bet ir žmonėms.

– Mau mau mau. Mau? Mau?! Mau???!!! – vos nepaspringo iš netikėtumo padaras. – Tegul maumą kaukai degina, tegul smirdina, tegul sausina – NIEKADA! – užbaubė ant viso raisto.

– Ak niekada? – vylingai ištare Zubris, varstydamas maumą akutėmis. – Tada aš einu, ir visą tiesą apie alutį papasakoju tavo maumulei.

Maumas dar kartą persimainė. Akys visai suapvalėjo, didžiulė galva sumaskatavo, jis staiga pradėjo letenom ploti per žemę ir mauroti:

– Mau mau! Tik ne maumulei! Kam norite, tik ne maumulei! Mau! Zubri, maldauju, nesakyk maumulei... Tik ne maumulei, ne... neeeeeeeeeee... – Maumas, rodė, net susitraukė iš siaubo.

Zubris šyptelėjo:

– Tai padėsi, žalioji kempine?

– Mau mau mau... Padėsiu... Padarysiu, ką norit, tik ne maumulei... ne maumulei... paskui išskalbs kailį vargšui Munamukiui, urvan neišsileis... Kur dėsiuos, ką mylėsiu? – maumas išsikvėpęs nuleido galvą ant letenų. – Tai bjaurybės kaukai... – sumurmėjo kaip galima tyliau.

– Gerai, Munamuki. O dabar paklausk... – ir apsidairęs, tarytum medžiai turėtų ausis, ėmė kažką aiškinti.

Pasibaidęs vieno iš brolių žirgas šoktelėjo į šoną, kryptelėjo koją ir priekiu susmego į dumblą. Raitelis, persi-

vertęs per galvą, tėsėkėsi į purvą, milžiniškas apsiaustas su kryžiumi, tarsi voro kryžiuočio nugara, paslėpė jį nuo bendražygių.

– Tai čia, vadinasi, kelias! – užriko Dolčetas, įtempdamas žirgo pavadžius. – Ei, vertėjau, klausk to šėtono vaiko, kiek mums dar liko...

Vienuolis vertėjas vėl kažką suburbėjo per pelkę klampojančiam vedliui. Šis, metęs tūžmingą žvilgsnį į būrį, staiga nusišypsojo, parodydamas dantis, ir kažką sumarmaliavo.

– Sinjore, jis tvirtina, kad jau pusė kelio nueita.

– Tegul geriau žiūri, nes kitaip...

– Ką kitaip? – šaltas lordo Douverio žvilgsnis atšaldė italą. – Neturit pasirinkimo, barone. Arba blogas vedlys, arba jokio... – ir paliepė kariams:

– Prirakinkite jį grandine prie mano arklio!

Abu sargybiniai prisiartino prie žmogaus, norėdami paimiti už parankių, bet tas nesnaudė – neapdairiai pakreipta ietis tapo lengvu grobiu, ir vienas iš karių, kurio kojos klimpo purve, staigiai timpltelėtas už ieties, neišlaikė pusiausvyros. Kitas sargybinis taip pat buvo nerangus ir, užkliuvęs už nugriuvusio draugo, paragavo pelkės vandens.

– Velniai rautų! – nusikeikė Douveris. – Gaudykit jį, slunkiai!!! – Bet kur tu su grandimis ir ginklais pavysi basą žmogų, kuris pelkę, matyt, žinojo kaip savo penkis pirštus.

– Greičiau arbaletus! – suriko, – ko laukiat!?

Skimbtelėjo kelios templės ir nusiuntė į miglą pulkelį strėlių, ir aplink liko tik sumišimas, raistas, rūkas, pa-

tylomis atslenkanti tamsa. Vienu metu susitiko visų trijų vadų – brolio Heinricho, lordo Douverio ir barono Dolčeto – akys. Visos bylojo viena – „įkliuvome...“

– Nestovėkit, broliai Kristuje! – pirmas atsigavo Dolčetas. – Du į būrio priekį su ietimis tikrinti kelio! Mikliai, kad jus kur nelabasis nujotų!

– Barone! – išpėjamai pakėlė pirštą brolis Heinrichas, bet tuojau pat nutilo, pervertas italo žvilgsnio.

– Judinamės, mulkia prakeikti! Išmeskit iš gurguolės, kas per daug sunku! Pirmyn! No, no! Rėpliok, kvailas gyvuly!

– Tylos! Kad nė šakelė netrekštelėtų, nė grumstelis nepliumptelėtų! – sušnypstė atsisukęs Ruokis, vadovavęs Pagirių vyrams, lėtai slenkantiems raistu. – Net jei akivaran įmaklintumėte, kad negirdėčiau jokio garso, jokio cyptelėjimo!

Tariant tuos žodžius, migloje pasigirdo garsus trekštelėjimas ir dar garsesnis pūkštelėjimas, lydymas plūdimosi greitakalbės.

– Sprandą nusuksiu! – pažadėjo vadas, atsisukęs į vyrus, bet vienas iš žmonių iškalbingai mostelėjo ranka į prieš nosį liulantį raistą taip parodydamas, kad garsas – ne iš būrio.

Ruokis sumostagavo rankomis, ragindamas vyrus sustoti, o arčiausiai esantį – sekti iš paskos. Tyliai, tarsi dvi lūšys, jie nusėlino pelke. Migla neramiai bangavo, keitėsi, kol netikėtai tiesiai prieš akis išdygo kažkoks pavidas. Ruokis užsimojo smogti sunkia ažuoline kuoka, bet jo ranką sugriebė iš paskos ėjęs Laimis.

– Čiagi Želvys, ką tu darai! – nepaisydamas perspėjimo tylėti, riktelėjo palydovas.

– O nelabasis, – išpūtė akis Ruokis. – Nagi tikrai Želvys! Iš kur tu čia atsiradai?! – Garsiai sušuko, pats užmiršęs priesaką.

– Tyliau, vyrai. Klykiat kaip skerdžiami, o čia kryživiai netoliese murkdosi, – pusbalsiu pratarė Želvys.

– Matei?! – nusistebėjo Laimis.

– Ne tik mačiau. Pats juos čia atvedžiau. – Niūriai paaiškino tas ir susiraukęs pridūrė: – Dėkui laimužei, pavyko padus pasipustyti.

– Pats atvedei?! – Ruokiui net gyslos ant kaklo išpampo. – Tu, gyvatės išnara! – užriaumojęs čiupdamas Želvį už drabužių, bet, tarsi perlietas šaltu vandeniu, trykstančiu iš jo žvilgsnio, gniaužtus atleido.

– Pasakok... – jau tyliai paprašė.

– Ką čia daug pasakoti? Stačiau kilpas – pagavo. Liepė vesti per pelkę – pasakiau, kad darom lankstą, ir nuvedžiau į patį akivaryną... O jūs iš kur čia atsiradote... Ir su ginklais?! – Želvys nebeįstengė nusišluoti nuostabos.

– Nepatikėsi, bet atbėgo į kaimą kaukas ir įspėjo, – įsikišo Laimis.

Želvys pakraipė galvą, bandydamas suprasti, tiesą vyrai kalba ar tyčiojasi, tačiau galiausiai mostelėjo ranka ir paklausė:

– Kiek jų?

– Bus nepilni du tuzinai. Be to, tikėsimės, kad Giedrys su Vilikaila nubėgs iki Rumbaudo, kunigas gal savo vyrus atsiųs. O kryžievių kiek?

– Èhè... O jų kokie penki tuzinai. Keli riteriai, gurguolė... Bus nelengva. Ar man ragotinė atsiras? – pamatęs priartėjusius kitus vyrus, pasiteiravo buvęs vedlys.

– Mau mau. O dabar vėl įsitverk į mane ir įkvėpk daug oro, – paliepė Munamukis raitom ant jo keteros įsitaisiusiam Zubriui. – Nersim akivaran, išlįsim pro kitą. Taip bus greičiau.

– Tu man žiūrėk, glitena, – perspėjo kaukas. – Jeigu pamėginsi nusipurtyti, išlindęs paviršiun tiesiu taikymu pas maumulę bėgsiu.

– Mau mau. Nebijok, kvailas kauke. Maumai žodžio laikosi, – priekaištingai nuramino.

Zubris tvirčiau įsikibo, įkvėpė oro ir užsimerkė. Pūkšt! – didžiulis maumo kūnas paniro į pelkę. „Saugokit mane, protėvių dvasios!“ – mintyse trumputę maldelę sukalbėjo Zubris. Maumas, toks pažiūrėti nevikrus paviršiuje, vandeniui slydo tarsi ungurys per žolę. Netrukus gyvis su triukšmu išnėrė kitame akivare.

– Mau mau. Pasakyk Urkiui, kad aš čia jo laukiu, – sumaurojo iškėlęs letenas ant žemės.

– Laukti nereikia, – pasigirdo netoliese. – Mes jau čia, Munamuki.

– Mau mau mau. Būk pasveikintas, visų kaukų senoli Urki, – pagarbiai tarė maumas.

– Būk ir tu, Munamuki, Maumuonio sūnau... Dėkoju, kad sutikai padėti.

Maumas raukydamasis patyliukais svarstė Urkio užduotį. Senolis ramiai laukė. Pagaliau padaras sukinkavo galva:

– Gerai, jeigu jau prašote...

– Puiku! – apsidžiaugė Urkis. – Kas lydės maumą? Zubri, tu?

– Na, jau ne... Ir taip visas mauruotas... Plaukikas, supranti. Šįsyk patikėsiu tą malonumą kitam... – su bambėjo kaukas.

– Nėra kam lydėti, senoli, – įsikišo Snarkis, – mūsų nedaug, o kad prismardintume visą pelkę... Nebent... Bet ne.

– Kas ne?

– Na, Gugis... Jo į pelkę imti nenorėčiau – nepatyręs, jaunas...

– Puiku, tada Gugis lydės maumą. Jis šaunus vaikis – susitvarkys.

– Tebūnie, – linktelėjo Snarkis ir tyliai sumurmėjo: – Gal nepridarys naujų bėdų tas pajodžarga... – Urkis žybtelėjo akimis: – Sūnėne, džiaukis gavęs progą įrodyti žmonėms, kad kaukai naudingi... Kartoju – džiaukis, o ne vaikį bark. Oi... Pavargstu jus beauklėdamas... Taip pavargstu. Bet reikia!

Brolis Heinrichas dairėsi vis neramiau. Migla tirštėjo, temo, o raisto nebuvo nei galo, nei krašto. Už nugarų buvo girdėti įklimpusių ir nebeištraukiamų žirgų žven-gimas, brolių riksmi, keiksmi. Blogiausia – pabėgus

vedliui, niekas nebežinojo, kur kelio pradžia, kur pabaiga, iš kur atėjo ir kur eina. Ir ne vienas murmėjo maldas, čiupinėjo rožinius, relikvijas, mintyse kartojo, kad jeigu grįš iš šio žygio, tai daugiau niekada nelis į šitas girias bei pelkynus. Dolčetas jautėsi tarsi žvėriūkštis, pakliuvęs į spąstus, bet sveiko proto nepametė. Vis ragindamas pelkę ietimi tiriančius brolius, jis, jau nusėdęs nuo žirgo, stengėsi būti visur, kur sunku, padėti įklimpusiems, padrašinti, paskubinti būrį. Vienintelis Douveris sėdėjo balne šaltas ir ramus, lėtai ragindamas besibaidantį žirgą eiti tolyn pirmesnių jau išbandytu taku. Palyginti su brolių apsiaustais, Douverio plaštaką sauganti skepeta vis dar buvo balta, o savitvartos negalėjo įveikti net aplink vyraujanti erzelynė.

Maumas vėl išnėrė iš akivaro. Išvertęs geltonas akis ir mosuodamas ausimis, susigaudė, iš kur sklinda triukšmas, tada įkvėpė daug oro, išsižiojo ir...

– Mauuuuuuuuuu Mauuuuuuuuuu Mauuuuuuuuuuuuu! – nuaidėjo virš raisto.

Munamukio balsas nebuvo silpnas, tačiau migla garšą greitai sugėrė. Pakraipęs galvą, maumas nusprendė, kad vieno karto maža, todėl dar sykį sumaurojo, o pajutęs, kad tai visai malonu, puolė mauroti be perstojo – vis tą patį puikiai žinomą „mau“, bet visaip įvairindamas: ir „maumamu...“, ir „muamaumau“, ir dar kitaip – kaip sugebėjo.

Ruokis stabtelėjo:

– O čia dabar kas? Kokio nelabojo išdaiga?

Vyrai irgi sustingo.

Brolis Heinrichas skubiai puolė žegnoti pelkę, berdamas poterius, maišydamas maldas su jau nebeaišku kuo.

– Mauuuuuuuuuu Mauuuuuuuuuu Mauuuuuuuuuuuuu! – vis drebino tylą garsas.

Dolčetas suspaudė kalaviją:

– Kad ir kas tai būtų, man jis kelio nepastos! – suriko puldamas klampoti tolyn.

– Barone! – šūktelėjo Douveris. – Barone, nebūkite kvailys, grįžkite... – Bet jo balsą ir atklydusį trumpą keiksmą gimtąja kalba prarijo migla. Paskui baroną tarsi šuo nusekė jo ginklanešys, kartodamas: „Sinjore, sinjore, maldauju, neikite!“

– Broliai Kristuje! – pasigirdo skardus brolio Heinricho balsas. – Broliai Kristuje! – erzelynė trumpai nutilo.

– Vienintelė viltis nugalėti piktąsias dvasias – tai šlovinti Viešpaties vardą. Žegnokime pragarą, kalbėkime maldas, giedokime giesmes. Jeigu mūsų neapgins Viešpats, tai neapgins niekas! *Te Deum laudamus!*...* – netikėtai užtraukė jis giesmę. Keista, bet riterio žodžiai atnešė neįtikėtiną permainą – užmiršę erzeli, kariai irgi ėmė giedoti. „Jie visi išprotėjo“, – su siaubu pagalvojo Douveris, timpltelėdamas vadeles ir stabdydamas žirgą. Dėjosi kažkas nenusakoma: plaukianti virš pelkės giesmė

* Tave, Viešpatie, šlovinam! (*Lot.*)

susiliejo su vis stipresniu „Mauuuuuuuuuuuuu Mamuuuuuuuuuu Uamuuuuuu“. Munamukis nuoširdžiai piktinosi netikėtais giesmininkais ir ėmė mauroti dar garsiau, nė nemanydamas nusileisti net ir žmonių sutartinei.

– Kryžiokams Dievai protą pamaišė, – nusprendė Ruokis, klausydamasis keistos garsų maišalynės.

– Ką gi, mūsų naudai, – pratarė kažkuris vyras.

Staiga prie pelkių sutartinės prisidėjo trečias garsas, labai primenantis rago gausmą.

Laimis lėtai skaičiavo:

– Vienas... Du... Trys... Ketvirtas ilgas... Rumbaudo vyrai! – šūktelėjo ir, čiupęs nuo juostos ragą, papūtė atsakydamas.

Dolčetas sustojo kaip įbestas: priešais plytėjo akivaras, o iš jo kyšojo didžiulė tamsi padaro galva ir stūgavo, maurojo. Keista, bet baronui pirmiausia ji labai priminė gimtosios šalies dainininkus – mat padaras staugdamas raivėsi, kraipė galvą, aiškiai stengėsi staugti kuo garsiau, kad perrėktų barono bendražygius, jau užtraukusius kitą giesmę. Likimo mėtytas ir vėtytas riteris suprato, jog vargu ar tai piktoji Samogitijos miškų dvasia, greičiau kažkoks keistas pelkių gyventojas, tad neskubėjo pulti ir smeigti... Išgirdęs, kad iš paskos prišlepsėjo ginklanesys, jis ranka parodė sustoti ir tylėti. Baronas širdį draskė prieštaringi jausmai – šis padaras buvo įdomus: jis savo paprastąjį „mauu“ dainavo iš visos esybės, visų galių. Bet taip jis pavojingai sutrikdė būrį, o artėjo tamsa, tad

– Mmmmmmmmm Mmmmmmmmm Mmmmmmmmmmm! –
vis drebino tylą garsas.

reikėjo greičiau judėti, o ne giesmes giedoti... Atsidusęs baronas paėmė iš tarno arbaletą, įdėjo strėlę, stropiai prisitaikė...

Gugis, atlydėjęs maumą ir iki tol ramiai stebėjęs geležinį žmogų su spindinčia krūtine, tuoj suprato, ką tas ruošiasi daryti. Nieko geresnio nesugalvojęs, jis pribėgo prie besitaikančiojo ir, kiek tik leido kauko jėgos, dūrė smeiguoliu į geležimi neapsaugotą kojos vietą.

– Ajjjjjjjiiii! – sukliko baronas ir išmetė iš rankų arbaletą.

Nuo smūgio į žemę išlėkusi strėlė pliūkstelėjo vandenin visai šalia maumo.

Išvertęs akis Munamukis įsistebeilijo į nudribusį ir už kojos susigriebusį žmogų.

– Maume, glitena žalioji, ko spoksai kaip žmogus į ilgąjį*, nerk pelkėn! – užriko Gugis, pamatęs, kad riteris vėl siekia arbaletą.

Munamukis, supratęs, kad atsitiko kažkas rimta, pūkstelėjo vandenin, aptaškydamas juo ir nekviestus žiūrovus. „Mauuu“ nutilo. Baronas riebiai nusikeikė.

– Ko žiūri! – užriaumojo ant ginklanešio. – Negi nematai, kad brolio Heinricho giesmės išvaikė piktąsias dvasias... O čia dabar kas? – nustebęs įsmeigė akis į gana saugiu atstumu įsitaisiusį Gugį, kuris skubiai trynė šeško plaukus į zuikio spirą ir murmėjo: „Bezdu bezdu bezdu, purpt!“

* Ilgasis – senovės Lietuvoje vartotas pinigų pirmtakas, varinės, sidabrinės kapojamos juostelės.

– Jėzau švenčiausias, – susiraukdamas tarsi kandęs krieną, sudejavo Dolčetą, – kokia čia smarvė... – ir jį tuoj pat supykino.

Kaukas, mėtydamas kojeles kaip tik įmanoma greičiau, tolo nuo akivaro.

Douveris įsiklausė... Staugimo nebegirdėjo. Perrėkdamas giesmę, riteris sušuko:

– Broli Heinrichai, jūs laimėjote! Piktosios dvasios nutilo!

Bet kur tau... Būrys buvo taip įsigiedojęs, brolio Heinricho akys taip spindėjo, kad jis nieko aplink nematė ir neklusė. Staiga pasigirdo gera nelemiantis švilpimas. Vienas iš netoliese buvusių knechtų sukniubo į purvą su iš krūtinės kyšančia plunksnuota vytele. Douveris apsidairė, bematant suprato, kas atsitiko, ir čiupo, nors plaštaką tebeskaudėjo, kalaviją, šaukdamas:

– Pagonys puola! Prie ginklų! Nutilkit! Puola! – Ir tuojau pat ginklų pašventino kažką, prišokusį prie žirgo.

Sutrikę kariai dar dairėsi, bet greitai suprato, kad jokių dvasių nėra, tik pagonys ir jų strėlės, ragotinės, kuokos... Užvirė kautynės. Raiste aidėjo žvangesys, keiksmai ir dejonės...

Diena vėl alsavo kaitra. Lordas Douveris krūptelėjo, atsimerkė ir sunkiai kilstelėjo galvą. Žvilgsniu apibėgo tvirtas, iš sunkių rąstų surestas pilies sienas, aukštą kuorą, ant iečių parimusius pagonių karius. „Įdomu, ką gi jie

man darys... Gal išmainys į kokią savo vadą?“ Pagonys kol kas pasirodė gailestingesni, negu buvo galima tikėtis – įtaisė kalinį prie namo sienos, bent šiokiam tokiam pavėsyje. Davė ir vandens, ir maisto. Visai arti pasigirdo nepažįstama kalba:

– Ar šitas, mažuli? – pasiteiravo prieš riterių pritūpęs vyras, ant kurio peties patogiai įsitaisęs sėdėjo nedidukas, pilką kailį užsimetęs vaiko dydžio padaras žvitrionimis akutėmis.

– Šitas, – ištare Gugis, atsargiai laikydamas smeiguolį, kad nesusižeistų ir nesužeistų nešančio žmogaus.

Douverio akys iš nuostabos išsoko ant kaktos. Jis žvilgčiojo tai į tuščias prie diržo tabaluojančias makštis, tai į gyvį, laikantį jo gražųjį durklą... Į žmogų, į sužeistą savo plaštaką, į padarą. Atsargiai pakėlęs skaudančią ranką, jisai dūrė pirštu į Gugį ir paklausė:

– *Gnome? Dwarf?*

– Atrodo, jis tave irgi atpažino, – nusijuokė Ruokis ir atsiliepė: – *Nein!** Kaukas.

Toks tad pirmasis pasakojimas apie Gugį, jo smeiguolį ir geležinius žmones. Taip ir prasidėjo Pagirių žmonių ir kauko draugystė. Kas nutiko toliau? Ogi dar neįtikėtinesnių dalykų!

* Ne! (Vok.)

ANTRASIS PASAKOJIMAS
APIE GUGLĮ,
VIPŠTĄ IR
LAUMĖS PIRŠTĄ

— Na, dabar tai įkliuvai, vagiškai! Žinosim, kur grūdai dingsta!

Želvioko ir dviejų jo beįdrų akys nežadėjo nieko gera. Gugis prisispaudė prie sienos ir šaudė akutėmis į visas puses. Ir kaip jis išaiškina berniūkščiams, degantiems medžioklės aistra, kad ne vagiliauti į svetimą sviną užklydo, o tik ieškodamas Minės? Juk ir jie girdėjo Pagiriuose plintančius gaudus, jog Ruokis pradėjo savo ūkį kaip ant mielių kelti, nes prisijaukino kauką, gvelbiantį kaimynų gera... Tiesa, priekaištauti Gugiui ar Ruokiui tiesiai niekas nedrįso: visi dar nebuvo užmiršę, kas pranešė apie kryžievių puolimą ir kas vadovavo kaimo vyrams; pagaliau ir Ruokio rankos privengė...

Bet štai dabar berniokas taikėsi vožti su pusmalke, o kaukas lyg tyčia ir kerų maišelio neturėjo...

— Aha, drebi! — dar plėšriau išsiviepi Želviokas. — Tuoj kaip gaaausi!

Staiga Gugio dėmesį patraukė pažįstamas šnaresys ant artimiausios sijos. Žvilgtelėjus abejonių neliko — Minė, štai kur toji nenaudėlė... Kaukas porą sykių cyptelėjo, galvutės linktelėjimu parodė užpuolikus. Minė tikriausiai suprato, nes, vos vos pabėgėjusi sija, dribo... tiesiai į vešlius Želvioko gaurus.

— Vaje!!! — suriko puolimo nesitikėjęs mažasis medžiotojas. — Žvynė!

Gugis, nieko nelaukdamas, kaip strėlė nulėkė artimiausios daiktų krūvos link.

– Muškit, nuokvakos! – pastebėjęs sprunkančią auką, šūktelėjo užpultasis, bet Gugis jau nėrė pro užpuolikų vado šoną. Vienas iš beįdrių susikaupė, užsimojo ir trinktelėjo... Taikė į Minę, bet ši, išvydusi, kad Gugis jau ritasi per slenkstį ir dingsta po pamatu, stryktelėjo iš paskos, tad nieko keista, kad Želviokas vėl išsismarkavo:

– Ką tu, dunda, darai? Kauką, ne mane! Žioply tu! – cypė trindamas ranka kylantį gumbą.

– Pats tu žioplys, – neiškentė tas. – Ir kauką berėkdamas paleidai!

– Ar aš paleidau?! – šoko Želviokas. – Tai jūs kaip mieta prariję stovėjote! Sakiau – muškit, kvaišos!

– Oi koks gudrus kaltinti! O žiurkės išsigandai taip, kad vos!.. – papriešgyniavo ir antras.

– Išsigandau!? Aš?! Tuoju kaip!.. – Želviokas grėsmingai žingtelėjo šaipūno link...

Gugis daugiau nesiklausė barnio, virtusio paskirais šūkčiojimais: „Paleisk plaukus, paršo koja!“, „Bobulei pasiskųsiu!“, „Beeeee...“ ir visokiais taukšt, bumpt, šlept, po kurių medžiotojai jau trynėsi apkultas nosis, laižė nubroz dintus kelius...

„Ot varliamušiai... – prisiminė Ruokio mėgstamą žodelį. – Ne jums kauką nutverti, oi dar ne jums...“

– Pala, o kaukas kur? – staiga atitoko kažkuris.

– Po pamatu turbūt... – atsakė kitas.

– Bėkim Margio! Jis tai iškrapštys! – ir vėl Želviokas...

„Ėhė, čia jau negerai... – sujudo Gugis. Nors su šuni-
mis jis be vargo sutardavo, bet jeigu užsiundytų – būtų
nekas. – Reikia dingti“, – patarė pats sau.

Kažkas sukrebždėjo jam už nugaros. Kaukas atgalia
ranka paglostė Minę ir meiliai subambėjo:

– Gelbėtoja... O juk per tave čia ir pakliuvau...

Raiboji stabtelėjo vidury kiemo, kojele dailiai pakapstė
žemę ir iškalbingai dėbtelėjo į didelį juodą it derva ir
didžiule raudona lyg kraujas skiautere gaidį. Bet šis net
nevirptelėjo, tik ilgesingai žvelgė į saulę, neseniai išlin-
dusią iš už girios. „Ir taip visada, – nuliūdo raiboji, –
nors per galvą verskis, nors plunksnas išsipešiok...“

– Ko, ko, ko? – dar mėgino pakalbinti raiboji, bet juo-
dasis net skiautere nekrestelėjo.

„Ne, teisybę man kitos sakė – jis – netikras... Netgi
giedančio jo niekas negirdėjo... Et, teks ir vėl pas kai-
myną eiti – bet kur matyta, pas svetimus... Sunki toji
dalia dalužė... Ir į puodą pateksiu, jeigu vištukų vados
neturėsiu...“

Girgžtelėjo besiveriančios durys – vištelė bailiai žvilg-
telėjo ir nudūmė slėptis po serbentų krūmu – šeiminin-
kui po kojomis geriau nesipainioti, o po krūmu jis bent
lįsti bijos...

Taupėnas pasiražė, girgždindamas sąnarius, truktelė-
jo aukštyr kėlnes, vis smunkančias nuo alaus boselio
dydžio pilvo, apsidairė ir supūkštė:

– Uuuu, bus karšta dienele, taigis... – ir pasuko už
tvarto.

Kiekvienas šeimininko žingsnis kiemo gyventojams ai-dėjo tarsi griaustinis – plūc, bumt, plūc. Kiekvienas, kuris dar nespėjo pasprukti į kokią saugesnę užuoglaudą, sustingo it įkastas, baimingai sekdamas – ar ne prie jo pasuks, ar spės pabėgti? Bet ne – šeimininkas pasuko už tvarto galo ir pritūpė. Visi lengviau atsipūtė ir vėl grįžo prie kasdienių darbų – kas grūdų lesti, kas pelių tykoti, kas srutose voliotis. Tik vienintelis juodasis gaidys net nepasijudino – stovėjo viduryje kiemo tarsi nagingo meistro išdrožtas.

Tik apsiriko daugelis, manydami, kad šeimininkas jų nemato – mažos, užvirtusios Taupėno akutės net ir pro tvarto kampą nelyg žiurkės šmirinėjo po visus užkaborius... Ir vargas perekšlei, nesuskubusiai pakraigėje dėti kiaušinių, Sargiui, panorusiam ją pavaikyti, Murkliui, tuo metu gvelbiančiam Sargiui padėtą kauliuką su mės-galio prisiminimais... Čia nė vienas nebūdavo pamirš-tamas ir niekas neužmirštama, netgi primenama: perekš-lei – kirviu, išmeigtu ant aplipusios plunksnomis trinkos, Sargiui – virve sutrumpinama tiek, kad dubenėlis su éde-siu būtų visą dieną nepasiekiamas, o Murkliui – įmeti-mu į aruodą ir uždengimu sunkiu dideliu dangčiu...

Bet ar galėjo kas pagalvoti, kad vos atsistojęs, numetęs šonan gysločio lapą ir užsismaukęs kelnės, Taupėnas pasuks tiesiai prie juodo gaidžio?

– Mtaip... – murmtelėjo, žvelgdamas į paukštį, vis dar taip pat sustingusį viduryje kiemo. – Rods, tu šian-dien balso taip ir neparodei, o aš pramigau... Negerai,

oi negerai – juk savo priedermes žinai! Nieko, rasime vaistukų, patikėk, rasime...

Po akimirkos šeimininkas vėl atšlepsėjo prie gaidžio, nešinas ašotėliu ir šaukštu, į jį įvarvino kažkokio skysčio ir atkišo juodajam:

– Še, gerk, nes imi kelti įtarimų savo tylumu...

Tačiau paukštis tik kryptelėjo galvą į kitą pusę – išdžiū, tarsi žmogus.

– Ne, – susiraukė Taupėnas, – tu, regis, žinai, kad turiu valią kai ką pakeisti, kai ką sukulti, kai ką perlaužti. Tad nesispyriok, o gerk, mikliai!

Gaidys krestelėjo skiauterę, bet prie šaukšto palinko.

– Mtaip... Protingas paukštukas, gerulis... – išsiviepė Taupėnas. – O dabar lėk ant tvoros ir sugiedok kaip lakštutė, na, lėk! Pamatysi, dabar bus toks lengvumėlis – tik plast paplast...

Gaidys žingtelėjo porą žingsnių, susvyravo, suplakė sparnais, pakilo, bet šlioptelėjo žemėn dar net nepriskridęs tvoros.

– Kaip čia taip? – nustebo susiraukdamas, – na, dar kartelį...

Juodaplunksnis sunkiai atsistojo, bet net nepapurtė plunksnų ir vėl suplakė sparnais. Tačiau ar tvora buvo per aukšta, ar šeimininko duotas gėrimas per daug traukė prie žemės, jam nepavyko nei antrą, nei trečią kartą. Perpykęs Taupėnas pribėgo, sugriebė gaidį už kaklo ir, pakėlęs prie pat nosies, subliuvo:

– Tu čia baik su manim žaisti! Baik žaisti, nes... – ir

sviedė paukštį į šoną; nors šis spėjo išskeisti sparnus, bet vis tiek atsitrenkė į tvoros kuolą ir sunkiai pliumpelėjo ant žemės.

Ir jeigu Taupėnas nebūtų atgręžęs nugaros, jeigu nebūtų visas liulantis ir prunkščiantis nušleivojęs atgal į pirkia, gal jis būtų pastebėjęs, kaip iš apvalios paukščio akies išsirita... ašara.

– Štiš, bjaurybės! – Ruokienė pašluoste nuvijo vėl besitaikančias tūpti muses ir kruopščiai rankšluosčiu apdengė ragaišį. Tada nubraukė nuo stalo trupinius, švytelėjo į paplavų kibirą, bet besisukdama užkliudė ir parvertė ant stalo puodynę su rūgpieniu.

– Oi, – šūktelėjo, išgirdusi dunkstelėjimą ir kliuksenimą.

Bet Gugio būta greitesnio – prišokęs jis mėgino indą pakelti, tačiau tuoj pat įsitikino, kad šis darbas – ne kauko jėgoms, tad bent jau uždengė nugarėle puodynės angą, veik panirdamas į rūgpienį.

Ruokienė, išvydusi gerus kauko norus, nusijuokė, vėl pastatė puodynę, čiuptelėjusi mazgotę, nuvalė kauko kiškeną, gūžtelėjo ir tarė:

– Et, nekokia diena – tave vaikiūkščiai medžioja, man šiaip viskas krinta iš rankų... – pasiguodė džiaudama pašluostę. – Tikrai nekokia... Bet ką darysi...

– Prasti jie medžiokliai, – šyptelėjo Gugis, – medžijant reikia kiekvienam žinoti savo vietą, o ne vienas kito gaurus retinti, kol laimikis sprunka, – pasididžiavo savo žinojimu.

– Tai reikėjo pamokyti, tada būtų be vargo nutvėrę! – nepikantai pašiepė kauko išmintį moteriškė.

– O kas tada nutikimus pasakotų? – išsišiepdamas ne-liko skolingas ir Gugis.

Ruokienė nusijuokė:

– Na, gal tada už kokią saldėsį tą pasakorių iš medžiotojų išpirkčiau... Oi tu gudročiau girini... – meiliai suvėlė kauko gaurus. – O kur dabar žiurkę padėjai? – pasiteiravo.

– Ai, laksto kur nors aplinkui... – numojo jis rankute. – Prisakiau, kad Želvio svirnan nosies nekištų, gal susipras...

– Ar kaukai su visais gyvulėliais taip lengvai susikalba? – susidomėjo moteriškė.

– Na, – Gugis pasikasė pakaušį, – susikalba – gal ne tas žodis... Tiesiog senolis Urkis mus daug mokė, kaip juos suprasti, o jų šnekos – ne, nesuprantam, tik kartais...

– Et, o kaip gerai būtų, kad Pagiriuose irgi gyventų toks išminčius kaip tavo senolis, kokie protingi vaikai augtų... Ar ne?

– Mmmm... Nežinau, – suabejojo Gugis, – ar kaukų išmintis tikrai būtų tinkama žmonėms...

– Yra išmintis, kuri tinka kiekvienam, bent man taip rodos, – atsakė moteriškė. – Ir taip norėtusi, kad visi jos gautų, kad kiekvienam šiek tiek įkrėtų kas nors... Bet nelemta, oi nelemta... Tada ir krinta viskas iš rankų, krinta... – Ruokienė palingavo galvą.

– Kažkas negera nutiko, motule? – sumojęs, kad neprastam šeiminkės liūdesiui privalo būti rimta priežastis, klustelėjo Gugis.

Bet Ruokienė atsakė ne iš karto – pirmiausia ji nusirio prijuostę, paskui klestelėjo ant suolo, pasistūmė artyn puoduką pieno ir tik tada prabilo:

– Et, kaukuti... Kad ne tau mūsų, didelių žmonių, rūpesčiai... Neįdomūs jie, žinok – vis apie tą patį: kaip čia tos duonutės visada turėti, kaip vaikelius pamaitinti... – liūdnai nusišypsojo.

– Na, – Gugis atsiliepdamas vėl nusvardino kojas nuo stalo, – kad ir kaukų rūpesčiai panašūs, tik mūsų šiek tiek rūpi kokiam šešku ar lapei nepakliūti... O duonutės mes net neturim – vis šaknelės, o jeigu medžioklė pasiseka – šiek tiek mėsikės...

– Žinau, kaukuti, kad ir jūsų gyvenimas nelengvas, bet man vis rodos, kad kaukai bent vienas kito neskriaudžia, vienas kitam žalos vengia, nesinaudoja kito bėda... Tikriausiai ir kaukų išmintis tai draudžia – ar ne? O žmonės – jie kad tik užgyventų kito gėrio... Štai yra toks Taupėnas, – tęsė moteriškė, – turi daug grūdų sukaupęs, iš kurių duonutė išauga, prašiau paskolinti – po javapjūtės su kaupu būtume atidavę, bet sako: „O kas žin taū, Ruokien, atiduosi ar ne; jeigu tą žiedą, kur tau vyrs iš Prūsų parnešė, atduosi – tada ir paskolinsiu, bet vis tiek su kaupu gražint turėsite...“

– Godišius! – pasipiktino Gugis.

– Bet labiausiai gailu ne to žiedo, ne kaupo, kurį reikėtų gražinti, – tęsė Ruokienė, – gailu, kad ne savo rankomis, ne savo darbu Taupėnas tuos grūdus sukaupė, o aitvaras jam visą gerą sunešė...

– Aitvaras? – sukluso kaukas.

– Aitvaras, – linktelėjo moteriškė, – nežinia, iš kur jis jį gavo, sako, rado aitvarų lizdą, paėmė iš ten kiaušinių ir išsiperino, tam reikalui net juodą gaidį nusipirko – ko daugiau tereikia... Ir nuo to laiko – kaip ant mielių... Ir taip šykštus žmogus buvo, o kai aitvarą įsigijo – iš viso nebesukalbamas... Visko turi – bet elgiasi it spyna: nei pats valgo, nei kitiems duoda...

– Ghm, – gurgtelėjo Gugis, – o kaip aitvaras atrodo?

– Oi, – gūžtelėjo Ruokienė, – kad aitvarą labai sunku pamatyti. Vieni sako, kad jis juodas kaip degutas, kiti – kad sidabrinis ir žvynuotas, vieni pasakoja, kad gyvatė, oru lakiojanti, kiti – kad ungurys sparnuotas... Tik turbūt niekas iš tiesų nežino, bet supranta, kad jeigu vidurnaktį virš trobos plyksčioja, trinka ir bilda – ne kitaip, aitvaras atlėkė...

– O virš Taupėno trobos plyksčioja?

– Kasnakt... – linktelėjo moteriškė. – Kiekvieną naktelę. Ir taip iki pirmų gaidžių...

– Reikia ant stogo tą aitvarą patykoti, nutverti, surišti – štai ir baigtas kriukis, – pasiūlė kaukas. – O tada nunešti ir į laisvę paleisti, Taupėnas tegul savo rankomis duonutę užsiaugina...

– Cha cha, – nusijuokė Ruokienė, – oi, Gugi, koks tu greitas ir miklus... Sako, aitvaro net paliesti negali – jis karštas it liepsna. Jeigu aitvarą būtų taip lengva sugauti – patikėk, tikrai kas nors būtų bandęs, bet kažin kodėl nebando – matyt, ne veltui... O dar rūgpienio nenorė-

tum? – susirūpino moteriškė, pamačiusi, kad kauko dubenėlis jau tuščias, ir įpylė net nesulaukusi atsakymo.

– Oi, ačiū, gana! – padėkojo Gugis, pamatęs, kad vėl kaupas, o jo pilvelis jau apypilnis...

– Negaila, – nusišypsojo moteriškė, – kol turim – tau visada rasim...

Gugis įnardino šaukštą, o galvelėje tuo metu skambėjo senolio Urkio žodžiai: „Pabandyti – geriausias kelias sužinoti, ką gali ir ko ne. Žinoma... Jeigu mėginsite tampyti už ūsų lapę, tada bent prisiminkite kerus, kurių mokė motutė Gubė...“

Rūgštelė maloniai vilgė gomurį, tad dubenėlis vėl spėriai tuštėjo, o Ruokienė susimąsčiusi žvelgė į pirkios keretę. Bet tylą truko tik tol, kol pro duris suvirto vidun Beržas su Ryčiu. Iki pat alkūnių purvinos rankos rodė, kad mažžmogiai arba ieškojo lobių, arba ritinėjosi kartu su paršais. Išvydusi šį vaizdą, Ruokienė jau žiojosi bartis, bet Beržas buvo greitesnis:

– Gugi, Gugi! Želvis gyrėsi, kad tavęs svirne vos nepagavo! Ar tikrai?!

Raudonas saulės obuolys nusirito už žemės krašto. Temo, bet žvaigždės žiebėsi nenoriai – mat nuo girios slenkantis debesis grobėsi vis daugiau padangės. Gal net lyti pradės. „Brrr... Nnnenorėčiau“, – sunerimo Gugis. Jis jau ilgokai tūnojo krūmyne, laukdamas, kol visai sutems, bet kiekvieną akimirką drąsos mažo – nors kaukas ir gerai matė tamsoje, bet kaimas skleidė daug girios gy-

ventojo ausiai neįprastų garsų, šiugždesių ir šlamesių – kas žino, kuris iš jų gali būti pavojingas? Iki šiol jis nebuvo pasilikęs Pagiriuose per naktį, oi, namie bus triukšmo... „Reikėjo Minę pasiimti, – apgailestavo, – bent jau būtų su kuo žodeliu persimesti. Nors... Ne, šis žygis per daug rimtas...“ – nusprendė.

Tačiau kolei kas bent jau sekėsi. Malkų rietuvė siekė net pastogę, tad per jas užsiropšti buvo vienas juokas. „Tik jeigu pradėtų lyti – nekiurksosi gi visas šlapias, žygi tektų atidėti...“ – rioglindamasis mintijo kaukas. Pasiekus stogo šiaudus tapo dar lengviau, tad Gugis netrūkus įsitaisė ant paties viršaus. „O, jeigu dabar būtų žvaigždžių – galėčiau drybsoti ir vėpsoti... Prisiminčiau, ką motulė Gubė apie jas pasakojo...“ Gugis be krašto mėgo klausytis kaukų žiniuonės pasakojimų apie žvaigždes: štai ten – du broliukai buožgalviai – vienas didesnis, kitas – mažesnis. Nepaklausė mamos varlės, pamatė šokinėjančius upėtakius, panoro iššokti iki debesų, taip ir liko skliaute... O ten – angis baltoji išsirančiusi, saugo, kad niekas juodosios angies, kuri ryja viską: žemę, vandenį, netgi saulės spindulius praryti gali – nepažadintų...

Tačiau žvaigždės taip ir nepasirodė. Pagiriai nutilo, užgeso paskutiniai žiburėliai, tik kartais vamptelėdavo kiemo nors šuo ar suūbaudavo pelėda. Pasidarė tamsu, taip tamsu, kad net ir kaukas vos bematė stogo kraštą. „O jeigu tas aitvaras mane pagaus ir nusineš į padebesius? Liksiu ten kaip broliukai buožgalviai? O gal jis kanda?

Bet ne, senolis Urkis sakydavo, kad aitvarai taikūs, gal ir nieko nedarys... O gal geriau sprukti, kol dar nevėlu? Bet kaip dabar nusirebeždinti žemyn, kai nieko nemaityti? Brrrr... – brovėsi nerimastingos mintys. – O jeigu taip reikės visą naktį pralaukti – sušalsiu... O jeigu šią nakt neatskris? O jeigu... Ne, jeigu ką nors pradėjai – turi baigti...“ – prisiminė pamokymą. „Jeigu tas aitvaras bus labai baisus, apsimesiu nepastebėjęs... O jeigu jis pastebės? Tada apsimesiu negyvas! O jeigu pastebės ir apsimesusį? Tada... Tada...“ – kaukas pasičiupinėjo maišelį prie juostos su pačiais naudingiausiais daiktais: šeško plaukais, zuikio spiromis, angies išnaros skutais ir laumių pirštų gabaliukais, ne, šį sykį jau nepamiršo į žygį pasiimti!

Kiek laiko jau ištūnota ant stogo, suskaičiuoti negalėjo – gal pusė nakties, o gal daugiau, nors galėjo būti ir mažiau – kaukas net nepastebėjo, kaip prisnūdo, o snaudamas, žinoma, nesuprasi, kiek laiko prabėgo. Bet stauga kad sutrinko, subildo, sušvito! Gugis vos susilaikė nešūktelėjęs iš netikėtumo, kai ant kraigo, sudrebindamas visą stogą, nutūpė didžiulis padaras. „O jau gražumas!“ – net išsižiojęs apstulbo. Ir iš tiesų – storą kaip trobos rąstą, žaltišką aitvaro kūną apdengę žvynai blyksėjo visomis vaivorykštės spalvomis, spinduliavo didelės it varnalėšos lapai žalsvai gelsvos akys ir raudonavo didžiulis tarsi statinė gūžys! „Oi ne, tokio tai jau tikrai nesučiupsiu...“ – sumojo Gugis. Truputėlį lukterėjęs, tarsi vogčiomis apsidairęs, padaras išsitiesė ir įkišo galvą

pro klėties aukštinio langą. Pasklido keistas garsas – tarsi iš kibiŕo kažkas paplavas piltų, o aitvaras ėmė... mažėti akyse! Kaukas negalėjo patikėti, ką regi – mat kai pada-ro galva išlindo, ji tebuvo vos žmogaus rankos storio, gūžio net nebuvo matyti, o švytėjimas prigeso tarsi ne-kurstytas ugniakuras! Dyvų dyvai! Be to, iki didelės skraidančios dešros sumažėjęs aitvaras, tarsi sunkiausią darbą dirbęs, išsitiesė ant stogo ir ėmė keistai šnypščioti – kaip pavargęs žmogus alsuoti... „O tokį gal ir nulaiky-čiau...“ Nužiūrėdamas, už ko galėtų nusitverti, vėl grįžo prie drąsaus sumanymo kaukas. Tačiau ilgai stebėtis vi-somis keistybėmis neteko – kiek pašnypštavęs aitvaras kilstelėjo galvą, apsidairė ir, susirangęs žiedu, vėl spriegė į viršų ir lyg vos regima švieselė išnyko debesyse...

„Bet iš tiesų – nei gyvatė, nei sparnuotas ungurys, o pri-mena šiek tiek ir tą, ir kitą... – mintijo Gugis. – Įdomu, ar greitai vėl atskris?“ Jis pasislinko dar arčiau kraigo: kai tik tas gražuolis susitrauks – stvers, ir tebūna, kas bus!

Tačiau aitvaras grįžti neskubėjo, tad kaukas vėl turė-jo ilgai, netgi šiek tiek šiurpdamas – vis dėlto naktis – tūnoti stogo šiauduose... Bet štai ir vėl sutrinko – subil-do – suspindo! Štai ir vėl pasilenkė kišdamas galvą... Ir vėl ėmė mažėti. Pamatęs, kad aitvaras jau sumažėjo tiek, kiek pirmą sykį, Gugis stryktelėjo jam ant uodegos! Aki-mirką gyvis sustingo, tada ištraukė iš langelio galvą ir pažvelgė į užpuoliką. Gugiui net širdį suspaudė – prige-susiosiose žalsvai gelsvose akyse nebuvo nei pykčio, nei didelės nuostabos – tik didelis, gilus ir gaudus liūdesys.

Atrodė, visa padaro esybė tik ir taikėsi išsilieti viena didelė didelė ir labai sūria ašara. Jo akys tarsi kalbėjo: „Kodėl gi taip? Juk aš pats liūdniausias, nelaimingiausias ir nuskriausčiausias aitvaras pasaulyje, o dar kažkas sėda ant mano gležno ir skriaudžiamo kūnelio...“

Kaukas sutriko ir paleido uodegą, ne tik spėtą apžergti, bet ir sugriebtą rankutėmis, nes jau norėjo klausti: „Kas gi tau nutiko, vargšeli?“ Bet aitvaras nesnaudė – vos pajutęs, kad paslaptingas užpuolikas atlaisvino gniaužtus, jis stipriai vikstelėjo uodega. Gugis tik pajuto, kad jis jau spėriai skrenda aukštyn, ore apsiverčia ir vėl lekia žemyn, dunksteli į šiaudus bei ritasi nuo stogo. Bet čia rankutės, sumataravusios kaip kritusio į vandenį, už kažko spėjo nusitverti... Tas kažkas sujudėjo ir ėmė rangytis, bet kaukas įsitvėrė kaip tik galėjo ir nebe paleido. Kartu su sučiuptu padaru juodu čiuožė stogu, aitvaras raitėsi, visai taikėsi nusimesti, bet Gugis, įsitikinęs, kad į jo odos klostes galima tvirtai įsitverti, grobio paleisti net nemanė.

Tik staiga... Tvirtai užgiedojo gaidys. Gugis pajuto, kad aitvaras tarsi ėmė keistis, nes laikyti pasidarė dar patogiau, tik iš kažkur atsirado šlepsėjimo plasnojimo garsai... Besirisdami jie jau pasiekė stogo kraštą ir kartu dribo į varnalėšas. Dunkstelėjus žemėn taip, kad žvaigždutės sumirgėjo bent jau kauko akyse, padaras pasipiktinęs sukudakavo, kaptelėjo jam kažkokiu smailiu, į snapą panašiu daiktu ir nuskuodė, palikęs medžioklį gaivelėtis...

Akimirką gyvis sustingo ir pažvelgė į užpuoliką.

Munamukis gyveno ten, kur didysis akivaras, matyt, kažkada buvęs ežeriuku ar jo užtakiu, atsiremia į smėlėtą šlaitą; čia svyra šimtametės pušys. Tiesą sakant, retas žmogus, žvėris ar kitas padaras, įbridęs į pelkę, šį kampeį pasiekdavo – todėl maumų šeimynėlei sutrukdydavo nebent kokia nieko apie šią vietą nežinanti antis, žąsis ar kragas. Tačiau išnešti sveikas plunksnas pavykdavo tik retam – mat tiek Munamukis, tiek jo pati paukštienos neniekino, o maumų rajumas buvo tapęs netgi priežodžiais...

Gugis čia lankėsi tik antrą sykį. Pirmą kartą jis atplaukė ant maumo nugaros, tvirtai laikydamas alučio statinę. Mat kaukai, nors ir labai apibambėti, kilniaširdiškai atsilygino Munamukiui už geležinių žmonių gąsdinimą – juk maumas vos sveiką kailį išnešė! Kaukas netgi šiek tiek abejojo, ar sugebės šią vietą rasti vien pėstute, bet vis dėlto jam pavyko!

Į Munamukio olą, tamsuojančią po išsikėtojusiomis pušų šaknimis, buvo galima patekti tiktai vandeniui arba turint sparnus, mat nors maumai ir galėjo vaikščioti sausuma, tačiau vengė, kiek tik galėjo, ir vis bambėdavo: „Mūsų letenos trumpos, padai švelnūs, o kankorėžiai oi kaip badosi, mau!“ Kaukas persiropštė per šaknų raizgalynę, įsitaisė virš olos ir sukluso – kokie iš ten sklin-da garsai?

– Maum, – amtelėjo Munamukis, – jeigu pasakiau, kad plauksiu vienas, vadinasi, plauksiu vienas!

– Tai tada gali atgal negrižti! – atkirto Maumulė. –

Kur tai matyta – jis vėl gers, linksminsis, o aš turėsiu namie lindėti? Kad tu nesulauktum, glitena juodaode!

– Na, na, – pasišiaušė šis, – kieno oda juodesnė, dar pasivaržyti reikėtų!

– Būta čia ko varžytis – tuoj į plunksnas kai įversiu, būsi kaip gulbė!

– Mau, na, nepyk gi taip, aš tau ko nors parnešiu! Saldėsį kokį...

– O kodėl nenori manęs pasiimti? – nerimo Maumulė, – kodėl? Kas ten bus?

– Na, gegužinė kaukų – tu gi žinai, jie mane visada dainuoti kviečia...

„Oho! Nežinojau...“ – išsišiepė Gugis.

– O tai tu kada nors susitark, kad ir mane pakviestų! Maumiausias mano, juk aš irgi tavęs paklausti noriu!

– O ar mažai aš tau namie maumoju? Mažai, na, sakyk, mažai?

– Nemažai, nemažai, – Maumulė jau burbėjo taikiau, – bet...

– Gerai, mau. Paklausiu senojo Urkio, ką jis galvotų, jeigu dar ir tave kitą kartą atsivesčiau. O gal sutiks? Gerai, mau?

„Chi chi chi, – sukikeno Gugis, – šitai tikrai kada nors maumui priminsiu, oi priminsiu...“

– Gerai gerai... – oloje pasigirdo čepsėjimas, pliaušėjimas, niurzgaliavimas.

Gugis kiek palūkėjo ir šūktelėjo:

– Muuuunamuki!

Čepsėjimas nutilo.

– Munamuuuuki! – dar kartą šūktelėjo kaukas. – Eii, ar yra kas nors? – pasitiksline.

Vanduo prie olos angos suraibuliavo, akivaizdžiai nepatenkintas maumas apsisuko, suplakdamas vandenį, ir dėbtelėjo į triukšmadarį:

– A... Gugis, mau. Na, ir sugebi pasirodyti pačiu netinkamiausiu laiku, – sumurmėjo.

– O kuo gi tas laikas toks netinkamas? – kuo nuoširdžiausiai nustebo kaukas. – Ar miegojai?

– Gal ir miegojau, mau, – atšovė Munamukis, – tai kokie vėjai tave čia, kaukiūkšti, atnešė?

– O, kaukas! – Maumulė irgi išplaukė iš olos, – ar šitas ir yra Gugis? – pasiteiravo vyro.

– Šitas šitas, mau, – subambėjo tas, – argi dar rasi kaukų, kurie, šeško nevejami, patys į pelkes lištų?..

– Oi, kaukuti, – užsuokė Maumulė, – o man daug apie tave priburbėjo, pasigyrė, – bet tu neimk į širdį, jis visada toks, burbantis murmantis ant visų, maumr... – sumurkė Maumulė, pasitrindama į Munamukio šoną. – Bet šiaip jis geras, nepikti tie jo bambesiai...

– Aš irgi daug apie jus girdėjau, – Gugis nusišypsojo maumo pačiai. „Bet ką girdėjau – geriau nesakysiu“, – vyptelėjo sau.

– Kaukuti, bet tu pasakyk, – nerimo Maumulė, – argi teisinga, kad jį vis kviečiate ir kviečiate į gegužines, o manęs – ne? Na, pasakyk?

– Tai kad mes... – pradėjo Gugis ir tyčia nutilo, nes

maumas tuo metu supliuškeno vandenį ir taip gailiai dėbtelėjo į kauką žvilgsniu, kuriame sumišo maldavimas neišduoti, baimė būti atskleistam, kad šis tuoj pat prisiminė, ko atėjęs, ir noras eilinį sykį paerzinti Munamukį buvo nugalėtas:

– Manėme, kad jūs saugosite namus ir pati nenorėsite... – baigė, akies krašteliu matydamas, kaip pelkių melagis iš to palengvėjimo dunksteli į kupstą, apsiverčia ir prunkščia, purkšdamas netyčia įsiurbtą vandenį...

– Ak, ir kaukai taip pat galvoja, mau... – nuliūdo Maumulė, – visi jūs, vyrai, vienodi, visiems jums rūpi moteriškes prie židinio laikyti, o kad ir jos nori pasilinksminti – nė motais, vai, mau, vai...

– Na, nemaumsėk čia, – vėl murmtelėjo Munamukis, – kaukas, regis, su reikalu pas mane atėjo, leisk mums pasišnekėti, mau.

– Ak, šnekėkit jau, šnekėkit, – Maumulė vikstelėjo uodegą ir nuplaukė atgal į olą, – kam čia mums, moteriškėms, vyrų kalbos... Vai, mau, vai...

– Ačiū... – šnibžtelėjo maumas, – tai, mau... Ko dabar Urkiui prireikė?

– Oi, ne, nebijok, – išsišiepė Gugis, – šįsyk tikrai neteks tau ko nors daryti.

– Ar ne? – Munamukis dėbtelėjo vis tiek nepatikliai. – O ką teks?

– Ai... Man tiesiog rūpi kai ką sužinoti...

– Jeigu parūpo pelkių lobiai – nesakysiu, – pasipūtė maumas, – ne tu pirmas toks gudrus.

– Kokie pelkių lobiai? – sukluso Gugis.

– Mmmummm... – suniurzgė, supratęs, kad netyčiom išsitarė, bet vis tiek atsakė: – Ai, daug kas prisigalvoja, kad pelkėse slypi visokiausių užkerėtų daiktų. Net ir tavo žmonės bando pagaliais dugną šiūruoti, gąsdina ramiai miegančius gyvius, o jauni žmogiokai varles tuntais gauda ir prisideda prie burnos, paliečia, bet kažkodėl nevalgo. Paskui vargšės keletą dienų negali kurkti, mau...

– A, tada neįdomu, – prunkstelėjo Gugis, – ir baik žmones vadinti mano: jie sau, o aš sau.

– Taip labai sau, kad iš tų Pagirių per dienas neišlendi... – vyptelėjo Munamukis. – Sakiau – visa giria tauškia, kad radosi toks trenktas kaukas, ir dabar jeigu kas kokią nesąmonę iškrečia, tuoj sako – gugiškai padarei, – išsišiepė patenkintas.

– O ką giria tauškia apie girtuoklį ir melagį Munamukį, gal irgi girdėjai, a? – tyčia kalbėdamas garsiau ir priversdamas maumą karpyti ausimis – kad tik Maumulė neišgirstų, – atsikirto Gugis.

– Tsss... – sujudo šis, – na, gerai, gerai, nesipykim, mau. Tai ką norėjai sužinoti? – paklausė, taisydamasis ant kupsto.

– Ką tu žinai apie aitvarus? – Gugis irgi atsisėdo.

– Aitvarus? Oooo, mau... – murmtelėjo maumas, – paslaptingi jie padarai...

– Žinau, kad paslaptingi, o dar?

– Gyvena medžiuose, lizdus suka...

– O kaip juos galima pagauti?

– Pagauti? – Munamukis išsprogino akis. – Ne, mau, tu, kaukiūkšti, tikrai prietranka – kokio galo tau aitvaro prireikė?

– Tsss, – dabar ramino jau Gugis, – man aitvaro tikrai niekam nereikia, man tik žinoti rūpi. Na, gerai, ne pagauti, prisijaukinti kaip galima?

Maumas, vis dar nusteбęs ar bent vaidindamas tokį, atvėpė lūpą:

– Mfkm... Na, sako, kad jeigu numaumsinsi aitvaro kiaušinių ir jų išsiperinsi, tai aitvariūkštis ir prijunks...

– Ir tiek? – vyptelėjo Gugis.

– Tiek, maum, – prunkštelėjo pelkinis, – aitvarą išsiperinti – tai ne balon niurktelėti: sako, jis perinamas septynerius metus, be to, tam reikia turėti juodą gaidį... Tik žmonės tokiais niekais ir gali užsiimti...

– O iš kur visa tai žinai? – pasidomėjo Gugis, iš tiesų nusteбęs, kad maumas tiek išmano.

– Maumo ausys didelės, akys plačios, – didžiavosi Munamukis, raivydamasis ir kasydamasis į samanas nugarą.

– Ir liežuvis iki bambos, – neiškentė neleptelėjęs kaukas, – tai sakai – maurosi mūsų gegužinėj? O kada ji bus? – išsišiepė.

– Tsss... – vėl burbtelėjo šis, – nebūk toks mažvaikis, nekelk nereikalingo triukšmo, – subarė. – Vyras visada turi savo paslapčių – užaugs – suprasi... Na, gal pargabenti tave atgalios, jeigu jau viską sužinojai, mau? – pasisiūlė.

Erđvi senojo Urkio ola kvepėjo palubėmis išdžiaustytas žolynėliais ir burbuliuojančiu ant ugnelės viralu. Gugis pajuto, kaip suurzgė pilvelis – juk, visą dieną po pelkę bastydamasis, liko nevalgęs, bet, žinodamas, kad netrukus parlėks namo ir ten motutė tikrai ko nors turės, alkį nuvijo. Urtė, senolio duktė, pridėjo pirštą prie lūpų ir šnipštelėjo:

– Tsss...

Gugis supratingai linktelėjo – senolis, žinoma, snaudė... Kaukė mentele mostelėjo puodo link, bet kaukas papurtė galvą. Ši gūžtelėjo pečiais, paėmė dubenėlį, prikrėtė viralo ir, nunešusi prie guolio, pastatė šalia ir negarsiai pašaukė:

– Senoli, senoli – pabusk truputį, valgyti laikas!

Urkis iš lėto pramerkė akį, išvydęs dukrą, nusišypsojo ir nustūmė apklotą:

– Ot tai ačiū... Ačiū, Urtel, – padėkojo sėsdamas ir imdamas dubenėlį.

Gugis, įtraukęs pilvą, kad šis negurgėtų, priėjo šiek tiek arčiau.

– Senoli, Gugis atėjo, sako – pasikalbėti nori, – tarė kaukė.

– Gugis?... – nustebo Urkis. – Koks Gugis? A... Gugis... – sumojo ir apsidairęs išvydo laukiantį jaunėlį. – Tai eikš arčiau, arčiau eikš, – pakvietė, – Urtel, įpilk ir jam viralo – matai, visas persisukęs...

– Kad dėkui, senoli, – kaukas mandagiai linktelėjo, – viralo aš ir namie gausiu, ačiū.

– Ai, ai... O juk negražu atsakyti, kai vaišina... – sugėdino. – Bet jeigu jau taip prakalbai... Matyt, kažkas svarbesnio tave tokią jauną pas mane, tokią seną ir žilą, atvijo, ar ne? – tęsė neskubėdamas.

– Taip, senoli, tikrai, – linktelėjo Gugis, – pasiklausti norėjau...

– Taip, pamenu, pamenu... – Urkis mostelėjo ranka, net virslą pamiršęs, – mokyklėlėje tavo klausimų atsi-ginti nespėdavau... Smalsus tu kaukiokas... Labai, – tarsi pagyrė.

– Tėvuk, tu gi valgyk, atauš, – susirūpino Urtė, – o tu, Gugi, palauk, kol senolis pavakarieniaus, argi taip gražu – iš karto su savo klausimais? – subarė.

Sutrikęs kaukas nuleido galvą.

– Na, Urtel... – senolis pažvelgė į dukrą. – Vaikiui kažkas taip rūpi, o tu bariesi... Tam aš išmintį metų me-tais ir kaupiau, kad su kuo nors ja pasidalyčiau, – žilojo kauko akys blykstelėjo, – o tas, kas daug žino – niekada neprapuls.

– Ak, taip jau ir neprapuls, – nenorėjo pasiduoti Ur-tė, – tik kad tas Gugis labai daug rūpesčių ėmė kelti – net tėvai skundėsi, kad pagalbon prisišaukti negali, kad jam tik Pagiriai ir žmonės galvoje... Sakė, vakar net na-mo negrižo. O jaunimėlis jau net žmogkaukiu praminė...

„Taip taip, kaip dar mane apskūsi?“ – apurzgė mintyse bambančią moterišką Gugis.

– Baik, Urtel, baik... – dabar jau subarė pats Urkis. – Gugis – kaukiokas sumanus, drąsus ir miklus... Taip,

taip. Prisimink, kodėl tas didelis žmogus mums visą stirną sumedžiotą padovanojo? Ai... – senolis mostelėjo ranka, braukdamas nuo akių krintančias sruogas, – vis jums kad tik bloga ką pamatyti, tuoj taip ir žmonėmis virsite... Nagi, sėsk, sėsk, Gugi, – dar kartą paragino.

Urtė burbėdama nuslinko į šalį, Gugis prisėdo greta senolio. Šis, išsriaubęs dar keletą šaukštų, tarė:

– Na, tai klausk, klausk... Jei žinosiu – atsakysiu... Moku dar kalbėti ir valgydamas, chi chi, – sukikeno.

– Senoli, – susikaupė Gugis, – ar galėtumei papasakoti apie aitvarus?

– O... – Urkis net užmiršo rankoje turimą šaukštą. – Aitvarus... Sakai, aitvarus... – svajingai nutęsė.

– Aha, – linktelėjo Gugis, nedrįsdamas rodyti nekantravimo.

– Taip... Aitvarai... O... Sena giminė, labai sena... Ir graži – oi kokia graži! Bet reta... Taip, dabar jau labai reta... – visas it paniręs į praeities ūkanas, porino senolis. – Sako, dar nebūta nei kaukų, nei žmonių, o aitvarai jau nakties padange lakiojo, žvynais blyksėjo! O... Pažinojau jaunystėje ne vieną – lizdus nelabai toli nuo čia suko... Tik kad seniai apie juos nieko negirdėti... Mąžta jų, oi kaip mąžta. Tik vieną, vos vieną kiaušinį padeda kas trylika metų ir peri trejus... Mažas aitvariukas tarsi gluodenas koks – uodegėle vikst, pro šalį švilpt... O jau smagūs, o jau išdykę! Tik žmonės – žmonės labai negražiai daro, oi kaip negražiai... Už aitvaro kiaušinį pasirengę kits kitam kailį nunerti, mat aitvaras

jau toks padaras – prijunkytas gali būti visko išmoky-
tas... Ar žinai, kad aitvarai girias augina?

– Ne... – prisipažino apstulbęs Gugis.

– Taip taip, chi chi, nesprogink čia akių, – sukikeno senolis, – jų gūžiai be galo talpūs, mažas aitvaras gali tiek vandens prisisiurbti, kad storio kaip medžio kamienas pasidaryti... Tai va, jei užaina sausra – aitvaras lekia į artimiausią ežerą, prisigeria vandens ir tada laisto džiūstančius jaunos medelius – todėl jų žvynai net ir mėnesienoje vaivorykšte švyti! – net šūktelėjo senolis. – Taip... Labai graži, labai nuostabi giminė... Todėl žmonės juos ir gauda... Mat aitvarą – jį prijunkyti lengva, tereikia kiaušinių, iš kurio išsiriti, turėti... Aitvaras kažin kodėl negali labai nutolti nuo savo kiaušinio – jis kaip labai, labai didelė sraigė, chi chi... – vėl sukikeno senolis, – turi kas kiek laiko vis atgal, iki savo lukšto, sugrįžti, taip motulė gamta sutvarkė, todėl saugo, labai saugo aitvarai savo kiaušinius... Bet žmonės – jie gudrūs, Gugi. Oi, kokie gudrūs, – liūdnai palingavo galvą senolis, – išmoko ir budrius aitvarus apgauti... Todėl jų ir mažta, todėl čia lizdų ir nebesuka, o į dar didesnes girių gūdumas pasitraukia... Tai ką... Pagiriuose aitvarą matei, ar ne? – šyptelėjo išvalgus senolis.

Antrą kartą keberiotis ant stogo jau buvo daug drąsiau – ir malkos nebeatrodė taip netvirtai sudėtos, ir šiaudai ne per slidūs, netgi išžiėbė žvaigždės! Tad patogiai, tarsi savame guolyje įsitaisęs, Gugis vėl ėmė lauk-

ti... Patekėjo mėnulis – dar plonas it plaukas, vėl nutilo kaimas, netgi miegas ėmė kabintis, bet štai, štai – su-trinko, subildo, sušvito! Tačiau šį sykį mirgantis mar-gantis aitvaras leistis neskubėjo: jis ilgokai kabojo virš stogo, žvalgydamasis žalsvai geltonomis akimis, bet Gu-gis tai jau buvo numatęs ir visas sulindo į šiaudus. Paga-liau stogas dunkstelėjo, aitvaras nutūpė ir įkišo galvą pro aukštinio langą. Gugis išlindo ir laukė. Skraiduolio kūnas vėl ėmė trauktis, švytėjimas – gesti, šnopavimas – garsėti... „O dabar metas ir pasirodyti“, – nusprendė Gu-gis, kepštelėdamas padaro uodegą.

– Sveikas! – šūktelėjo. – Nebijok, aš – draugas... – tarė.

Aitvaras dėl visa ko patraukė uodegą kiek toliau ir įsmeigė liūdnas akis į kauką, bet nieko neatsakė, tik-riausiai tikėdamasis sužinoti daugiau. O gal aitvarai ne-mokėjo kalbėti?

– Aš girių kaukas, Gugis, o tu? – tęsė prisistatymą.

Padaras sumirksėjo, jo kūnu nubėgo virpulio banga.

– Vipš... – šnypštelėjo bealsuodamas.

– Nesupratau... – suklusio Gugis.

– Vipštaš... Tvaraš... – tarsi išgirdo.

– Tavo... Vardas Vipštas? – pasitikslino kaukas.

Aitvaras linktelėjo.

– Aš žinau, kad tu čia nelaisvėje, – vėl prabilo Gugis. – Kad tave išnaudoja, skriaudžia tas negeras žmogus... O tu juk turėtum lakioti laisvas, girias auginti... – ištaręs paskutinius žodžius, kaukas išvydo, kaip iš aitvaro akių ritasi didelės ašaros. – Ko verki? – nustebo.

- Miškaš... – sušnypštė Vipštas.
- Tu griši į mišką, griši, – paskubėjo patikinti Gugis, – pamatysi, aš tau padėsiu...
- Škrišti... – vėl sušnypštė.
- Skristi? – perklausė Gugis. – Kur?
- Škrišti – nešti...
- Aitvaro šneka iš tiesų buvo sudėtinga ir nelabai rišli, todėl Gugis vėl laukė, bet padaras vėl tylėjo, tik žiūrėjo į kauką šnopšdamas.
- Ar tu mane supranti? – ryžosi pasiklausti Gugis. Vipštas linktelėjo.
- Ar mes galime pasikalbėti, kaip tau padėti? Aitvaras vėl linktelėjo.
- Aš sugalvosiu, kaip atgauti tavo kiaušini, ir tu galėsi skristi su juo kur panorėjęs, supranti?
- Vipštas papurtė galvą.
- Nesupranti? Hmm, keista... – nustebo kaukas.
- Škrišti – nešti... – vėl sušnypštė padaras.
- Ką, kur? – Gugis stengėsi išlikti kantrus.
- Višką... Višką...
- Et, sunku man tave suprasti, – pasiguodė, – tu dar turi skristi?
- Aitvaras linktelėjo.
- O kodėl?
- Mušššš... – sušnypštė vėl gailiai.
- Kas? – nustebo Gugis.
- Šeimininkaššššš...
- O nuo jo pabėgti negali?

Vipštas vėl papurtė galvą.

– Kodėl? – negalėjo suprasti Gugis, – juk tu moki skraidyti!

– Naktiššš... – šnypstelėjo ir sujudo, – škrišti – nešti... Šiena – vaikšiotiššš...

– Šienas? Neši šieną? – išsižiojo kaukas.

Aitvaras sumojavo galva ir vėl šnypstelėjo:

– Šiena... Šaulė... Šaikšiot... Naktiš – škrišti...

– Dieną – vaikštai, naktį – skraidai? – suvokė Gugis.

Vipšto snukelyje šmėkstelėjo kažkas panašaus į džiaugsmą, kai ilgos pastangos atneša vaisių. Jis sumataravo galva ir vikstelėjo uodega.

– O kur dieną tave rasti? Aš ateisiu!

– Juodašš... Liūdnaš... Šaukštiš... – kaukas akimirką mėgino suprasti paskutinį žodį, bet aitvaras vėl švilptelėjo: – Škrišti – nešti? – lyg tai paklausė.

Gugis, vis dar susimąstęs, linktelėjo, ir Vipštas stryktelėjo į orą...

– Ei, pala! – šūktelėjo kaukas, tikrai nenorėdamas, kad būtų suprstas kaip baigęs pašnekesį, bet aitvaras jau pavirto vos matoma kibirkštėle...

„Kad jį kur šeškas! – keiktelėjo kaukas. – Ir kas gi tas juodas? Liūdnas? Šaukštiš?“

Sargis kilstelėjo nosį. Ne, jis nesirengė gąsdinti vapsvos, jau kurį laiką ropinėjančios jo dubenėliu, tiesiog kvapas, ką tik pasiekęs šuns uoslę, buvo visiškai nepažįstamas. Be to, jis judėjo – judėjo kažkur po klėties pa-

matais, ir netgi gana greitai. Sargis tingiai pasikėlė ir dar kartą pauostė – taip, to nežinomo kvapo šaltinis buvo visai netoli, tiesiai už pamato akmens. Šuns ausis pasiekė ir krebždėjimas... Sargis apsisuko ir stryktelėjo labai staigiai, net nesusurzgęs. Bet Gugis buvo atsargus ir ne mažiau mikliai smuko į šoną. Virvė įsitempė, mazgas įsiveržė, bet šuo vis tiek urzgė, šiepdamas dantis.

– Na, nepyk, nepyk, – kalbino kaukas, žvelgdamas jam į akis. – Aš gi mažas, nieko bloga nepadarysiu...

„O gal tikrai nepadarys?“ – švystelėjo mintis šuns galvoje, ir jis jau ramiau vamptelėjo tik rodydamas, kad čia – jo plotai, tad tegul svečias elgiasi pagarbiai.

– Tikrai, tikrai, – patikino Gugis, – pamatysi...

Pasitvirtinęs sau, kad būtent jis yra šeimininkas, Sargis vėl atsigulė ir padėjo galvą ant letenų – vapsva vis dar ropinėjo po jo dubenėlį – o gal ją ir nuvyti?

„Gera, kad ne katinas“, – atsiduso Gugis. Su tais padarais taip lengvai sutarti nesisekdavo... Dabar jis beveik ramus dairėsi po kiemą, žvalgydamasis, ar nepamatys ko nors juodo, liūdno, šaukščio.

O Taupėno kieme tuo metu vyko įprastinis gyvenimas – kas žemę kapstė, kas girgsėjo, kriuksėjo ar kudakavo. Vienintelis juodas it derva gaidys tarsi akmeninis stovėjo net nesidairydamas prie tvoros, puodynėmis nudžiaustytais basliais. „Šaukštiš... Šaukštiš... – skambėjo Gugio galvoje. – Juk negalėjo jis kalbėti apie šaukštą... Didelis, juodas, šaukštis...“ Kauko akutės vis grįž-

davo ir grįždavo prie gaidžio – didelio juodo... „Paukštis! – staiga blykstelėjo žvaigždutė minčių brūzgyne: – Didelis juodas paukštis!“ Tačiau abejonės ir vėl netruko apnikti, juk jeigu tikėtum visų pasakojimais, tai – tik gaidys, kuris išperino Vipštą... „Na, gerai, vis vien pamėginsiu“, – nusprendė kaukas, dairydamasis, kaip čia saugiai nusigauti į priešingą kiemo galą – juk aplinkui plytėjo svetimi plotai. Vos išlindusį jį tuoj pat pastebėtų tuntas vištų, pulkas žąsų, šuo, pora kiaulių ir aibė kitų padarų, su kuriais kaukas susitikti nenorėjo, maža kas jiems šaus į galvą – čia ne atsargūs miško žvėrys, o smalsūs naminiai... „Et, teks tapnoti didelį ratą, – vis žvalgydamasis mintijo kaukas. – Pirmiausia išlįsiu ten, prie kelio, tada apeisiu namą per kitą pusę, perbėgsiu sodelį ir palei tvorą nuslinksiu beveik iki jo...“ Kaip tarė – taip padarė. Tačiau keliaudamas palei namo sieną netyčiom įmaknojo į kažkokius siaubingai aitriai kvepiančius augalus – negana to, kai pamėgino nurauti – nutraukė kotą ir apsitaškė geltonu skysčiu, kuris dar ir degino! „Tpfu, tpfu, tpfu! – spjaudėsi, – ir kas gali tokią šlykštynę auginti?“ Gerai, kad, išlindęs iš tų bjaurių krūmų, pateko tiesiai į geltonus, mėlynus, rausvus žiedelius, tad skuodė, uodė ir negalėjo atsiuostyti... Netruko pasiekti ir tvorą, viso labo išbaidęs vienintelę vištą. Žinoma, kaukas atsidūrė prie tvoros iš priešingos pusės, nei stovėjo juodasis gaidys, tačiau pinučiai nebuvo labai tankūs, ir pasistiebus galėjai žvalgytis. Prislinkęs prie pat juodo gaidžio, Gugis šnypstelėjo į plyšį:

– P_{SSSS}! P_{SSS}!

Bet šis net galvos nekryptelėjo, nors tikrai turėjo išgirsti... „Na, gerai, pamėginsiu kitaip...“

– Vipššššštai! Vipššštai! – kiek garsiau šūktelėjo.

Gaidys labai lėtai pasuko galva tvoros link.

– Vipštai, čia aš, Gugis, kaukas!

Paukščio akys nepaukštiškai išsiplėtė – atrodo, jis pažino!

– Ateik arčiau prie tvoros, ateik! – pakvietė.

Gaidys kryptelėjo galvą į kairę, į dešinę ir, tarytum būtų prastai išdegtas bijantis sudužti molinis puodukas, žingtelėjo artyn.

– Tu Vipštas, ar ne? – dar kartā pasitiksliņo kaukas.

Paukštis linktelėjo.

– O aitvaras tada kur?

– Ko ko ko? – tarsi paklausė juodis.

– Na, jeigu tu – Vipštas, tai kur dingto aitvaras? – negalėjo suprasti Gugis.

– Ko ko kakti kaitvaras, kienā kaukkštis, ko ko...

– A... – susivokė kaukas ir pats sau pagalvojo: „Tai bent... Juk šito niekas nežinojo! Gal reikia ir dėl kitų dalykų pasitikslinti?“

– Ar žinai, kur šeimininkas laiko kiaušinio lukštą?

Gaidys sulinksėjo.

– Kur?

– Ko ko kè...

– Kur? – nesuprato Gugis.

– Ko... ko... kēll...klētyje... – šiaip ne taip išspaudė.

– A, klėtyje! „Tai gerai – klėtyje dažnai nebūna žmonių...“ – sau pagalvojo.

– O kur klėtyje? – toliau tikslinosi kaukas.

– Ku ku ku...

„Na, na“, – Gugis taip norėjo padėti vargšui padarui, įkalintam ne savo pavidale, bet vis tiek kantriai laukė, kol šis iškudakuos dar vieną žodį.

– Ku ku kupare! – pagaliau pavyko.

– Gerai! – šūktelėjo Gugis. – Aš... – ir nutilo, nes pastebėjo, kad paukštis pakreipė galvą ir ėmė visas tirtėti, o jo link slinko didelis didelis šešėlis.

– Ne, gaidžiuk, ne, ne, – sušvokštė žmogus, – aš gi tau sakiau – ne slėptis už tvoros, o mokytis giedoti... Taigi kakariūkū?

Vipštas vis dar tylėjo.

– Kakariūkū, kakariūkū! – pakartojo Taupėnas pasilenkdamas.

– Ko... ko... ka... kriek... kriek... kriek... – pamėgino išspausti supaukštėjęs aitvaras, bet nesisekė.

– Oi negreitai tada savo lukštą atgausi, oi negreitai, – grūmodamas pirštu subambėjo žmogus.

– Šššššššš... Šššššššš... – staiga atsklido iš už kauko nugaros. Gugis mikliai atsisuko, ir jo žvilgsnis susidūrė su... katino! Štai šitie žvėrys Gugiui nepatiko, kaip ir didieji jų giminaičiai, lakstantys giriose – labai daug klasotos slypėjo tose akyse, o ir vikrumu jie kauką pranoko, be to, į medžius lipdavo...

– Ššššššš... Šššššš... – šnypštė nugarą išrietęs baisuoklis, atkišdamas aštrias iltis.

– Škac, – murmtelėjo kaukas, prisiminęs, kaip žmonės juos veja, bet, matyt, ištare nepakankamai baisiai, nes katinas vėl sušnypštė:

– Šššš... Šššš...

– Škac gi! – jis irgi išsišiepė, kad padaras pamatytų jo dantukus – taip pat ne visai bukus...

– Murkly, kas čia dabar? – sudundėjo balsas virš galvos. – O!.. – ir nustebimo šūksnis.

Gugis tik pajuto, kad kažkas jį stveria už pakarpos ir kelia aukštytyn. Kaukas sumataravo kojomis, nors žinojo, kad taip išsivaduoti nepavyks, bet bent išreiškė begalinį pasipiktinimą!

– Cho cho, – net taškydamasis seilėmis, apsidžiaugė Taupėnas, – nagi, kaukas! Tikras kaukas! O gerai!

„Nieko čia gero!“ – siuto muistydamasis Gugis.

– Miauuuuu! – teises į radinį pareiškė ir Murklys.

– Tik eik iš čia neskandalijęs! – žmogus mėgino paspirti katiną, bet šis įgudusiai išvengė kojos ir atsitraukė, nors geidžiančių akių nuo kauko nenuleido...

– Taip taip... – Taupėnas jį sukinėjo iš visų pusių ir apžiūrinėjo, – taip taip... Na, nespurdėk, nespurdėk taip... Oiiiiiii! – netikėtai užspiegė, paleisdamas kauką. Šis krito į žolę, o katinas tik to ir telaukė – dryktelėjo vienu ilgu šuoliu ten, kur kaukas turėjo nukristi. Turėjo, tačiau nenukrito – mat patvoryje augančio pelyno lapai kritimą sulėtino, ir Gugis nudribo... Tiesiai ant Murkliaus!

– Miauuuuuuuuuuu! – šįsyk katinas jau pasipiktino nelauktu jojiku, bet šis vos pajutęs, kad nusileido sėk-

mingai, nusirito į šoną ir paknopstom puolė į serbentų krūmyną.

– Kur? Kur jis?! – dairėsi Taupėnas, bet Gugis nesidairydamas skuodė kuo toliau – tik kojos mirgėjo tarp šakų ir žolių...

Neberadęs kauko, Taupėnas atsigręžė į gaidį, taip išdavikiškai kirtusį šeiminkui į koją. Vipštas stovėjo tiesus ir išdidus. Jo juodos plunksnos ir raudona skiauterė vos vos virpėjo, bet tikriausiai dėl vėjuko gūsių. Užvirtusios žmogaus akutės tarsi gražtai susmigo į paukštį – žmogus kol kas tylėjo, bet galėjai just, kaip tvinksta visas, tarsi juostantis audros debesis, rodės, kad net jo šešėlis auga...

– Tu, niekše! – užbliuvo jis čiupdamas paukštį už kaklo, keldamas ir purtydamas, – tu bjaurybė! Aš tave auginau, maitinau, o tu! O tu!

Bet paukštis net sparnų neskleidė, kabojo tarsi skuduras, tik vis labiau sproginio visai ne paukštiškas akis... Tik kai iš snapo išsprūdo kažokie keisti garsai – tarsi iš smaugiamo žmogaus, Taupėnas nudrėbė jį žemėn ir pasisukęs nulervėjo šonan – negi galabytų savo aitvarą?

Šis Gugio sumanymas buvo labai įžūlus. Bet, kaip kad mokė senolis Urkis, pažadų reikėjo laikytis, nes kiekvienas neišpildytas pažadas yra kaip akmuo ant kupros, kuris kada nors įmurkdys tave į purvą... „Tai taip, Mine, – murmėjo sau panosėje, viena ranka kasydamas žiurkei paausį, o kita ritinėdamas laumės pirštą, – bet jeigu

– Cho cho, – net taškydamasis seilėmis, apsidžiaugė Taupėnas, –
nagi, kaukas! Tikras kaukas!

ką nors padarai netikėtai, sulauki daug daugiau sėkmės, negu mėgindamas įprastai... Kaipgi kitaip sugebėčiau iš kuparo tą kiaušinį išimti?“ Tačiau reikėjo labai gerai viską apgalvoti ir netgi šį bei tą pamėginti. Tik su kuo?

– Būūū! – šuktelėjo kažkas prie ausies, bet Gugis net nekrūptelėjo – jis jau seniai akies krašteliu stebėjo, kad Beržas, išlindęs iš klojimo ir apkibęs šiaudais, sėlina artyn – matyt, vėl šokinėjo nuo skersinio.

– Mhm, būūū... – sulinksėjo kaukas, labai nuvildamas vaikį.

– Aš taip nežaidžiu, – papūtė lūpas Beržas, sėsdamas greta.

– Aš irgi, – atsigrėžė Gugis, ir Ruokio sūnelis pastebėjo, kad kauko akutėse tiesiog siaučia velniukai.

– Ką veiki? Kas čia? – susidomėjęs Beržas nužvelgė laumės pirštą.

– Čia – ginklas! – atsakė šis.

– Na na, – suniekino jį vaikas, – koks čia ginklas? Nei įdursi, nei įpjausi... Va kalavijas – tai ginklas! Tėtis oho kokį kalaviją turi – iš kryžioko plikomis rankomis atėmė!

– Geras ginklas, – Gugis iškėlė prieš saulę, ir laumės piršto viduje kažkas suspindo – tarsi gintaras ar liepsnelė... – galiu ant tavęs išbandyti? – paklausė.

– O... skaudės? – susirūpino Beržas.

– Ne, – išsišiepė Gugis, – tikrai tikrai neskaudės!

– Na, gerai, – sutiko. – Užsimerkti?

– Nebūtinai, – kaukas susikaupė ir įsmeigė žvilgsnį į vaiko akis...

Raudonų ir geltonų gėlių žiedų kilimėliai, apkloję pavturius, geltonavo ir zyzė bitėmis. Purptelėjo žvirbliai, keldami dulkių debesį, o šių vikrumu nusivylęs katinas labai įdėmiai nusekė keistą porą – mažą žmogų ir dar mažesnę ne žmogų.

Naujieji Taupėno trobesiai švietė iš tolo – spindėjo dar nebaigę džiūti sakai, kai kur net nebuvo nuvalyti ant rąstų anglimi nupaišyti ženklai. Na, o tokio dydžio klėties, užrakintos tokio dydžio spyna, tikrai neturėjo nė vienas Pagirių gyventojas. Vienintelė daržinė dar tebuvo likusi sena – pajuodusi, susmukusi.

– Au, vau, au! – pratrūko Sargis, tempdamas virvę.

Jie abu sustojo prie Taupėno kiemo, susižvalgė, šyptelėjo vienas kitam ir, susiėmę už rankučių, drąsiai žengė į priekį, stumdami vartelius. Kiemo gyventojai nustebę pažvelgė – kas gi čia atėjo tokie išdidūs? Juk pas jų šeiminką paprastai visiėjo susilenkę trilinkį ir gniaužydami rankose kepure arba lininių marškinių kampus... Vištos akimirka nustojo ieškoti lesalo, žąsis paslydo ant savo pačios ką tik palikto pyragėlio, net ir šuo staiga užkimo – tikrai, labai keistai atrodė ta mažųjų porėlė. Bet už visus įdėmiau kauką ir vaiką stebėjo didelis, juodas it naktis gaidys raudona skiautere...

Pasigirdo krenkštimas, pūkšimas, šlepsėjimas – Taupeinas, nešinas virš kelnų kyšančiu pilvu ir dideliu balto sūrio gabalu, kurio nukąsto kampo likučiai dar buvo matyti ant viršutinę lūpą dengiančio ūsų šepečio, išrėpliojo į prieangį. Kadangi saulė spigino tiesiai iš priekio, jis

ilgokai markstėsi, tai keldamas delną, tai persikreipdamas – vienaip ir kitaip mėgindamas išvelgti, ko čia Sargis užsiskalijo, o kai pagaliau pamatė – visas nušvito it saulėgraža, priėjo artyn ir truputį pasilenkęs sušvokštė:

– Kauką suradai? – čia, matyt, jis klausė Beržo, – žinok, jis nuo manęs pabėgo! Tai kiek norėtum už jį?

Berniūkštis stovėjo susiraukęs, jo geltonas garbanas kedeno vėjas, jis apsilaižė džiūstančias lūpas, bet nieko neatsakė.

„Nagi, nagi – drąsiau!“ – paragino Gugis, spustelėdamas jo ranką. Tiesą sakant, dabar kaukas jau visai nebijojo to didelio ir pikto žmogaus – laimės pirštas, sugniaužtas kitame kumštyje, teikė begalinės jėgos ir pasitikėjimo.

– Paleisk Vipštą! – sušuko truputį virptelėjusiu balsu.

– Ką? – išsižiojo Taupėnas. – Ką paleisti?

– Vipštą... – jau bailiau pakartojo Beržas.

– O kas tas Vipštas? – Taupėnas išsitiesė ir vėl išaugo dideliu kalnu.

– Vipštas yra aitvaras, kurį tu laikai pagautą... – vaikio balsas ir įžūlumas tirpo regint, kaip artėja vienas prie kito Taupėno antakiai.

„Berže, tu gi Ruokio sūnus, o tavo tėtė kalavijus iš kryžiojų plikomis rankomis atima! Ką, negali drąsiai pasakyti – paleisk Vipštą?“ – net pyktelėjo Gugis.

– Ak, aitvarą laikau pagautą... – urgztelėjo tarsi virsdamas į didelį šerną žmogus.

– Taip! – Gugis žengė į priekį, – laisvę aitvarams! – šūktelėjo iškeldamas kumštį, kuriame tarp smiliaus ir didžiojo piršto kyšojo ir laumės pirštas.

– Oooo... Jis dar ir kalba! – sušvokštė Taupėnas, – tai aš jį ir pasiimsiu! – šūktelėjo, mėgindamas griebti kauką, bet šis stryktelėjo atgal ir, žiūrėdamas žmogui į akis, išbėrė:

– Kuti kuti kuti, pagavo jį laumutė, pagavo jį laumutė ir kuti kuti kuti!

Iš pradžių Taupėnas suurzgė ir dar kartą mėgino sučiupti kauką. Tik staiga sumataravo rankomis, išsilenkė, prunkstelėjo, išsprogino akis, čiuptelėjosi už pažasties, už šono, stryktelėjo, atsilošė, susirietė, pakėlė padą – vieną, kitą, apsisuko, pasikasė, kažką lyg ir ėmė gaudyti... Beržas ir visi, kas tik turėjo akis, sekė šį keistą šokį – kiemo šeimininkas kol kas tylėjo, tik matei, kaip trūkčioja jo lūpos, kaip jis lyg ir nori ką sakyti, bet jam neišeina. Galiausiai žmogus nebeišlaikė:

– Chi chi chi, – sukikeno.

Ne, juoko garsas šiam kiemui nebuvo svetimas – tik Taupėnas niekada nesijuokdavo TAIP – skardžiai, linksmai ir visas kretėdamas. Šeimininko juokas dažniausiai būdavo piktas, kandus arba net grasinantis, kai jam – juokinga, o kitiems – jau nebelabai...

– Cho cho cho, cha cha cha, chu chu chu, – prunkštė žmogus, strikinėdamas ir mataruodamas po pusę kiemo.

Pirmoji Beržo šypsenėlė buvo dar atsargi – bet, žvilgtelėjęs į Gugį ir išvydęs, kad šis išsišiepęs iki pat ausų,

tik nekvatoja, jis sukikeno. Tada dar sykį ir dar, ir dar – taip, kol iš akių pradėjo trykšti ašaros.

Smagi šeimnininko ir svečių nuotaika ėmė džiuginti ir kitus kiemo gyventojus – štai šoktelėjo ir sukudakavo višta, sparnais suplasnojo žąsis, kriuktelėjo atbėgęs paršelis – net ir juodasis gaidys ėmė sūpuotis ant kojų, o jo keistose akyse suspindo smagios kibirkštėlės!

– Oi, cha cha, kas čia, cho, darosi, che che, uk, kute-na, cha cha cha, – žvengė Taupėnas, – baikit, cha, mirsiu, baikit, chuchu!

– Kur Vipšto kiaušinis? – paklausė kaukas.

– Nesakysiu, chi chi, nesakysiu, – kikeno Taupėnas, – viskas, tik ne tai... Cha, cho, chi, chu, che, chr...r...

– Kur Vipšto kiaušinis? – kiek palaukęs vėl paklausė Gugis, nors jam reikėjo rėkti, kad žmogus jį išgirstų.

– Kauke, cha, baik, nustosiu juoktis – užmuuušiu, che chi!

Beržas jau nebeturėjo jėgų juoktis – jis tik žiopčiodamas gaudė orą ir laikėsi už pilvo...

– Pasakyk, kur klėties spynos raktas! – spaudė Gugis jau nebesišypsodamas.

– Cha, che, uiiii, uff, – žmogaus juokas ėmė virsti švokštimu, – po pagalve, che, oi, cha, pagalve!

– Subėgiok, – Gugis linktelėjo Beržui, – na, bėk gi! – kaukas žinojo juoko galią, o numarinti, nors ir blogo žmogaus, nenorėjo...

Beržas smuko į pirkia, po kelių akimirų išniro šaukdamas „RADAU!“ ir nubėgo prie spynos.

– Kiaušinis – kupare? – vėl paklausė kaukas.

Taupėnas, jau raitydamasis ant žemės, tik kažką sušvokštė patvirtindamas. Beržas įpuolė į klėtį, pasigirdo veriamo dangčio dunkstelėjimas, sušlamėjo drobė, ir vaikas, vėl šaukdamas „Čia!“, išlėkė atgal į kiemą, abiejose rankose nešinas saulės zuikučiais spindinčiu kiaušiniu!

Vipštas stryktelėjo, suplasnojo ir... virš kiemo nuaidėjo garsus garsus „Ka-ka-rie-kū!!!“ Akimirksnį visus juokus tarsi kas nutraukė – Taupėnas, net ir tas, be garso žioptelėjo, žiūrėdamas į gaidį, o vištų pulkelis sustingo it akmuo... Bet Gugis ilgai stebėtis neleido:

– Beržai, Vipštai, bėkit miško link, aš jus pavysiu! Bėkit! – dar kartą šūktelėjo, o galvelėje išdidžiai blykstelėjo: „Ir kuo aš ne Snarkis – kaukavadis!?“

Vaikas ir paukštis tarsi įgelti nukūrė, tik dulkės parūko...

Kaukas atsigręžė į besiraitantį žmogų ir, vis dar laikydamas rankoje iškeltą laumės pirštą, bet jau lėtai traukdamasis atpakaliais, šaukė:

– Žinok, aitvarų gaudyti negalima! Žinok, aitvarai turi auginti girias, o ne tau svetimą gerą nešti! Ir žinok – jeigu dar kartą pamėginsi nugvelbti aitvaro kiaušinį, aš ir vėl ateisiu! – o mintyse, žavėdamasis savimi, dar pridėjo: „Taip! Taip! Be abejo!“ ir, sugniaužęs laumės pirštą kumštyje, pasipustė padus...

Taupėnas išsitiesė ant žemės kaip ilgas ir sustingo. Tik kuriam laikui prabėgus, kai prie šeimnininko atsargiai prisėlino Sargis, šuo išgirdo, kad žmogus kūkčioja...

Laukymėje, kur susitiko žmogutis, kaukas ir aitvaras, vasara išsiskleidė margaspalvių žiedelių lovatiese ir sultingos žolės stiebais – juk tuoj Rasos! Čia jie galėjo nieko nebijoti – Taupėnas po tokių linksmybių tikrai negalėjo atšliaužti, o jeigu kas nors ir pasirodytų – juk Gugis vėl galėtų ką nors užkerėti... Bent taip atrodė Beržui, nors pats Gugis atrodė labiau pavargęs nei linksmas. Tik kauko akys šypsojosi, žvelgdamos, kaip Vipštas, abiem sparnais apglėbęs kiaušinį, linguoja ir tyliai kartoja: „Ko, ko, ko...“

– Bet keista, – lyg pats sau murmtelėjo kaukas, – juk čia – ne lukštas, o visas kiaušinis... O senolis Urkis sakė...

– Ką sakė? – sukluso Beržas.

– Sakė, kad aitvarai labai saugo savo kiaušinius, kai išsirita, ir negali nuo jų nutolti, tarsi didelės sraigės...

– Ko, ko, ko... – nerimo paukštis.

– Tai tu jo paklausti gali, – pasiūlė vaikas.

– Ko, ko? – matyt, pokalbį nugirdo ir Vipštas.

– Vipštai... Juk tas kiaušinis... Jis netuščias? – Gugis paklausė žmogučio patarimo.

– Ko, ko, – sulinksėjo Vipštas, – netuščias, – iš džiaugsmo, atrodo, net žodžius ėmė lengviau tarti...

– Ir iš jo... Išsisirio paukščiukas? – pašoko Beržas.

– Ko, no, ko, kaitvariukas, aitvariukas, ko, išsik-ris! – jis suplakė sparnais.

Gugis net išsižiojo – viskas staiga tapo aišku: žmonės vogdavo kiaušinius ne norėdami išsiperinti aitvarų, o priversti sau tarnauti pačius aitvarus, kurie galėdavo pa-

daryti viską, jei žmogus pažadėdavo kiaušinių gražinti! Štai kodėl aitvarų niekas nematydavo dieną – jie būdavo paukščiais, nes žalčiai, tegul ir padangių, kiaušinių perėti nemoka!

– Gugi, Gugi! – Beržas negailestingai tampė kauką už rankos.

Kaukas brūkštelėjo rankute per gaurus, nubraukdamas netyčiom ištryškusią ašarėlę...

– Gugi, kas tau? – šūkstelėjo vaikas, pastebėjęs tą drėgmės lašelį.

– Nieko, nieko, tikrai nieko, cha cha! – nusikvatojo kaukas. – Tiesiog man labai, labai smagu! O... Jeigu tai žinotų senolis Urkis, Munamukis! Cha cha, lukštas, cha!

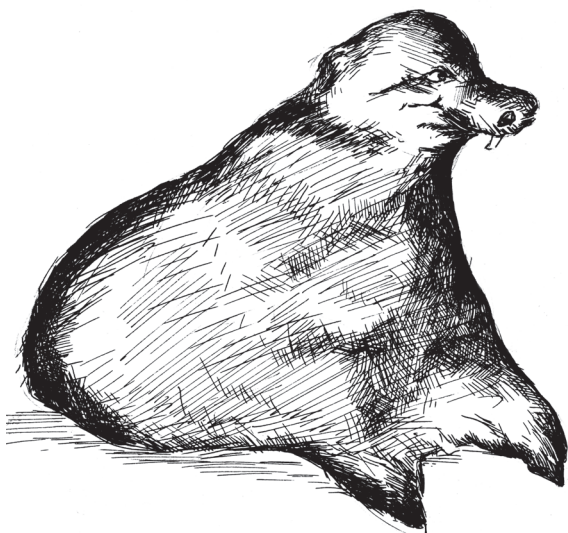
– Gugi, tu užsikerėjai? – Beržas vėl taikėsi išsigąsti, įtardamas, kad kaukas tuoj pradės šokti tą klaikų juoko šokį, bet Gugis tik valiūkiškai žvilgtelėjo į vaikį ir tarė:

– Žinai ką?

– Ką?

– Sulaukim saulėlaidos ir paprašykim Vipšto, kad padange paskraidintų!

– Ko, ko, – sulinksėjo aitvaras, – kū, būtinai! – ir suplakė sparnais. Netgi juodos kaip naktis plunksnos negalėjo paslėpti, kad paukščio papildė žaidžia visais vairovokštės atspindžiais!

TREČIASIS PASAKOJIMAS
APIE GUGĮ,
DIDKAUKIUS IR
DIDVYRIUS

Saulutės spinduliai,

prasibrovę pro tamsią lapiją, niro į žaižaruojančias Kaukaupio vilnis. Upeliukas, nebeištverdamas vidurdienio kaitros, gurgė, taškė purslus, kaip įmanydamas gynėsi nuo įkyrių saulės zuikučių maudynių. Jis ir labai skubėjo, o kelyje vis trukdydavo akmeniokai, įkritę pagaliūkščiai, bebrų užtvankos. Tik peršokęs jas upeliūkštis išsiliedavo į platesnę srovę, sekliu užtakiu sukdamo pro Kaukašlaitį ir vėl skubėjo gilyn į tankmę.

Gugis markstydamasis gulėjo išsidrėbęs prie pat olos, nuo spindulių užsidengęs ant kelių sukryžiuotų medgalių užmesta kiškėna. Net ir valiūkiškai prikąsta smilgelė, slenkanti tai į vieną, tai į kitą pusę, neleido apsirikti – kaukas kažką labai įtemptai galvojo, taip įtemptai, kad mintys priversdavo judėti lūpas, ir šios murmėjo: „Vasara bėga kaip stirna... Ne, vasara negali bėgti kaip stirna, stirna per daug baikšti, – papurtė galvą. – Vasara bėga kaip upelis... ne, upelis bėga visą laiką, o vasara prabėga...“ „Aha, prabėga“, – tarsi patvirtino smilgelė, linkteldama į dešinę. Staiga kažkas pliaukštelėjo per vandenį, sukrykštavo ir kaukas: kryptelėjęs galvą, išvydo, kaip Kaukaupio seklumoje siaučia kaukučiai, o vienas iš jų – ar tik ne Darbio dukrytė – ką tik nušlepsėjo per šlapią smėlį šaukdama: „Aš debesėlis! Aš debesėlis!“ „O

kodėl gi vasarai nebėgti kaip kaukutei? – toptelėjo Gu-
giui. – Iš tiesų – kaip gražu: vasara bėga tarsi kaukutė
basakojė, spinduliais taškosi... hmmm... nelaboji... Ir
vėl kažkas ne taip. Et, bet Gražei patiks ir pati pradžia –
ji taip mėgsta tokias kalbeles, o kai pasakai – tik pri-
glunda, niurnėti pradeda, ausin krimsteli... tik nepa-
miršti, nepamiršti“. Kaukas apsidairė, ieškodamas, kur
pasižymėti, kad nepamirštų, bet nespėjo, mat kaukučių
spygavimus ir valiavimus pertraukė šaižus švilpesys, ver-
čiantis atsistoti kiekvieną kailiuko plaukelį:

– Lapė, fiiiiiiiiiiiiii, lapė! – vėl nuaidėjo pavojaus žen-
klas per Kaukašlaitį.

Gugis stryktelėjo, šveitė į šoną kiškeną, čiupo smeig-
guolį, kuris laikė jo pavėsinę, ir bėgte pasileido į riksmą,
taip pat švilpdamas ir rėkdamas:

– Lapė, fiiiiiiiiiiii, lapė!

– Kur lapė!? – gurgučiu iš uolos išriedėjo motulė Ugnė.

– Dar nežinau! – spėjo šūktelėti Gugis, skutantis tolyn.

– Kaukučiai, – suplojo delnais motulė, – tuoj pat at-
gal į olas, tuoj pat! Darbe, Muli, ar girdite? Tuoj pat!

Iš olų, iš miško paunksmės, metę darbus ir poilsį, link
ten, iš kur pasigirdo švilpimas, lėkė kaukavyriai – kas
smeiguoliu, kas pagaliu, kas akmeniu nešini. Tolimajame
Kaukašlaičio gale kaukų giminė laikė juodos dienos
ir žiemos atsargas, taip pat duonutę, duonutę, gautą iš
žmonių!

– Štai ji! – sušuko kažkas, – į mėsinę įsisuko, rudoji,
uodegą matau!

– Supkit ją, supkit! – pasigirdo Snarkio nurodymai, – atkirskit kelius! Tankiu ratu!

Po akimirkos kaukavyrių būrys susidūrė su žvėrelio, ką tik ramiai dorojusio džiovinamą mėsą, žibančiomis akutėmis. „Tik pagalvok, kokia tinginė – viduryje vasaros nesusimedžioja grobio“, – pasipiktino Gugis. Vagilė iššiepė nasrus. Baltų ilčių smailumas privertė šiuurptelėti ne vieną kaukavyrį, bet kai visi kartu – argi išsigąsi lapės? Akimirką rudoji ir atsargų savininkai dėbsojo vieni į kitą. Kaukai stipriau sugniaužė turimus ginklus, laputė įtempė raumenis.

– Smeiguolius, atstatykite smeiguolius! – užriko Snarkis, – ji tuoj šoks! – Tačiau nurodymas nuskambėjo kiek per vėlai, vagilė stryktelėjo tiesiai ant Smilgiaus, plono, aukšto kauko, rankose teturinčio akmenį, jo net nespėjo švystelėti, o žvėries iltys kaukštelėjo prieš pat nosį! Ir atrodė, kad rudoji jau tuoj paspruks, tik uodega pamojuos iš pamiškės krūmyno, bet čia plėšikei kelią perkirto Pukis, kuris dar tik bėgo į gaudynes. Tačiau pamatęs, kad jau pavėlavo – ne sutriko, o šoko prie sprunkančios vagilės ir, klykdamas it skerdžiamas, sviedė smeiguolį, pats lėkdamas beveik kartu su juo. Žvėris sucypė ir dribo ant šono, Pukis stryktelėjo ant jo.

– Padėt! – Snarkis puolė grumtynių link, o iš paskos – visas kaukavyrių būrys. Plėšikei vilties išgelbėti sveiką kailį nebeliko, net ir suspėjus grybštelėti dantimis vieną ar kitą užpuoliką...

Kai lapė nustojo purtytis, kaukai atsitraukė, vėl su-

stojo ratu. Pukis brūkstelėjo pradrėkstą kaklą, valydamasis kraują, kiti irgi lyžtelėjo ilčių paliktas žaizdas ar nusivalė kruvinus įdrėskimus. Bet štai visi nurimo, Snarkis nulen-
kė galvą, juo pasekė visa kaukavyrija ir prabilo:

– O lapute rudoji, plėšike vagile, nenorėjome tavęs galabyti, bet pati atėjai į mūsų olas maisto vogti, kas mums beliko. Tad žinok, kad tavo kailis mums bus šiluma gilią žiemą, dantys tavo – smeiguolių antgaliai ašt-rūs... Ilsėkis dausose ir patark savo sesėms daugiau į Kaukašlaitį nosies nekišti, ei!

– Ei! – aidu pakartojo kaukai.

– Grobį dalys senasis Urkis! – garsiai paskelbė Snarkis, trinktelėdamas smeiguolio kotu žemėn, – Puki! – šūktelėjo.

– Aš čia, – jaunas kaukas tuoj pat atsirado prie vado, visas išsišiepęs, nors žandu ritosi kraujo lašas.

– Kodėl neleidai žvėrei pabėgti? Kodėl puolei?

– Aš... – sutriko medžioklis.

– Ar žinai, kad ji tavo sprandą galėjo vienu krimstelėjimu sudoroti? Ar žinai? – blykstelėjo kaukų vado akys. – O ką tada būtų dariusi motinė, kas jai maistą būtų nešęs? Kas? Gugis?

– Bet pamaniau... – sumykė Pukis.

– Ką pamanei? Čia juk ne medžioklė – ne maistą kaupėm, o tik sandėlį gynėm. Urkis tave mokė nežudyti be reikalo, o tu?

– Bet ji galėjo duonutę suėsti! – išžeidęs dėl tokio nepelnyto barimo, piktai murmtelėjo kaukas.

Gugis šyptelėjo, Snarkis prunkštelėjo:

– Nuokvaka tu, lapės duonutės neėda... Ek, reikės tave kartu su kaukučiais pas Urkį vėl moksluosna leisti – esi drąsus, bet kvailas, – Snarkis palingavo galvą.

– Gerai, neimk per daug į gaurus, – mostelėjo ranka, – bet kitą kartą nelįsk pavojui tiesiai į nasrus... Tempiam rudąją pas Urkį, – paliepė kaukavyriams.

Grįždamas prie savo olos, Gugis stabtelėjo netoliese vagilės medžioklę garsiai aptarinėjančių kaukaičių ratelio ir sukluso. Garsiausiai už visas, be abejo, klykavo Spangė:

– O Pukis, it koks baisulis, kad šoks tai baisei ant nugaros, kad bes su smeiguoliu! Maniau, iš baimės mirsiu!

„Nei tu matei, nei ką – oloje lindėjai“, – vyptelėjo sau kaukas, bet niekam ne paslaptis, ką akimis Spangė sekioja... Tačiau dabar ir kitų kaukaičių akys spindėjo, beklausant ir žvalgantis – gal tas Pukis išlįs ir parodys, kokius randus paliko ilčių grybšniai!

– Graže, – Gugis kepštelėjo priėjęs.

– O, Gugis! – suspigo Spangė, – mačiau, jis irgi matė, Gugi, papasakok...

„Ė... tik to dar trūksta“, – susiraukė kaukas.

– Papasakok, papasakok, – sučiauško kitos.

– Tai kad viską žinote, – gūžtelėjo pečiais. – Pukis, it koks baisulis, kad šoks tai žvėrei ant nugaros, kad bes su smeiguoliu... – cyptelėjo.

– Chi chi chi, – juokais išvirto kaukaitės, tik Spangė susiraukė ir užklykė:

– O tu Pukiui dabar pavydi! Pavydi, kad jis sumedžiojo rudąją, o ne tu!

– O ko čia pavydėti, – šyptelėjo Gugis, atsiremdamas į smeiguolį, – jeigu ne kiti, suskubę pagalbon, jau seniai tavo Pukio tik kauleliai ir nageliai būtų likę...

– Bet jis užtat drąsus! Tikras Didkaukis! – Spangė įsisprendė rankas į šonus.

– Ir kvailas... – vyptelėjo Gugis.

– Ką?!

„Ei, ji man akis iškabins“, – dingtelėjo kaukui išvydus, kaip persikreipė Spangės veidelis ir išsiskėtė pirštai.

– Ne aš taip sakiau, Snarkis, – paskubėjo apsiginti Gugis, dairydamasis, kaip čia pasprukus iš moteriško ratelio ir dar Gražę kartu nusitempus...

– Tu negeras, – Gražė peštelėjo gaurus.

– Kodėl? – nustebo Gugis, burna gaudydamas aviетę, kabančią ant šakelės, kurią virš jo nosies vedžiojo kaukaitės ranka.

– Kam sakei Spangei, kad Pukis kvailas? Jis iš tiesų drąsus! Šokti ant lapės! Tu gi neišdrįstum!

Kaukas captelėjo uogą ir pažvelgė aukštyn, tiesiai į Gražės akutes.

– Supranti, – pasikasė pakaušį, – drąsa – tai dar ne viskas, ta lapė galėjo ramiausiai pabėgti, niekam nieko bloga nepadariusi. Mes nuvyti ją norėjome, o ne nugalabyti...

– Bet neišdrįstum! – mygė Gražė.

– Neišdrįščiau, neišdrįščiau, – suniurzgė Gugis, apsi-

metęs suirzęs, – aš gi ne Didkaukis, aš tik Gugis. Tiesiog Gugis.

– Bet man tu ir toks mielas, – prigludo kaukutė, nardindama pirštus į jo gaurus, – toks Gugugugugis! – sugageno.

– O! – staiga atsiminė kaukas, – paklausyk: „Vasara bėga it kaukutė basakojė, žaidžia vandenėliu it gegužė raiboji...“

Gugio ausis jau jautė mielųjų dantukų prisilietimą, bet išgirdo:

„Gegužė? Vandenių? Ne... Tu čia ne taip sudėliojai...“

Gugis išniro iš pomiškio – prieš kauko akis driekėsi slėnis, apstatytas trobesiais, kurių pasieniais lekavo liežuvių iškišę šunes, o pasieniais šildėsi senoliai. Na, ir vaikai – nesvarbu, ar jie kaukų ar žmonių – klykavo, žvygavo, pešėsi... Žvelgti į kaimą Gugiui visą laiką buvo keista – atrodo, tie žmonės – tokie dideli, tokie gudrūs, tokie draugiški... O, žiūrėk, po akimirkos – pikti kaip šeškai, įmanyti vienas kitą, o ir neatsargų kauką užtvatytų... Kaip ten senolis Urkis sako – prieštaringi, va, koks geras žodis. Kaukas pagremžė pakaušį – įdomu, Jaunius šiandien pasirodys? „Ką gi, – atsiduso, braukdamas prakaitą, – rasiu nerasiu, bent pienelio gausiu“, – apsilaižė ir nulapnojo kaimo link...

– O, ką gi mano akys regi! Ar tik ne didžiavysis Gugis mus vėl aplankė! – nusišypsojo Ruokienė, išvydusi kauką tarpduryje.

– Labas, motule, – kaukas mandagiai sustojo anapus slenksčio, žinodamas, kad nekviestam žengti į vidų – negražu.

– Na, užaik, užaik, – pakvietė moteris, šluostydamosi rankas į prijuostę, – pienelio gersi? – pasiteiravo.

– O... – nesugebėjo paslėpti džiaugsmo Gugis, – žinoma! Ačiū... – išsišiepęs iki ausų kaukas žengė vidun.

– Prašom prašom, – Ruokienė padėjo dubenėlį pieno, pasilenkė ir užkėlė kauką ant stalo. „Žinoma, aš ir pats moku užlipti, – patikino save Gugis, – bet jeigu padeda – nieko bloga...“

– O tu toks sunkus pasidarei! – nusistebėjo šeiminkė.

– Vasarą pilvas pilnas – tai ir sunkus, – šyptelėjo jis, – oi kaip ačiū, mamule, – prieš puldamas prie pieno, dar kartą padėjo kauką, kuri Ruokio šeima jau laikė savu. Godžiai išgėręs pusę dubenėlio, staiga atitoko:

– O gal man užkamšyti žiurkių urvus svirne? Arba sutvarkyti stogo kampą? – susirūpino, kad nebūtų laikomas vien veltėdžiu – pieno ir duonutės prašytoju... Žinoma, Beržas visiems apskalambijo, kaip Taupėnas aitvaro neteko, tik ar daug kas patikėjo?

– Tai kad nieko nereikia, Gugi, – Ruokienė prisėdo ant suolo, – geriau paporink koki nors nutikimą, kaip kaukai gyvena. Arba apie maumus, bezdukus, laumes, – ką jau ką, bet pasakojimus Ruokienė labai mėgo, o Gugis nebuvo iš tyliųjų ir liežuvio malti netingėjo.

– Na, gerai, – linktelėjo kaukas, – papasakosiu apie

maumus, – šyptelėjo, – jų visas gyvenimas ištisos pasakos, – sukikeno.

– Gali ir apie maumus, – sutiko moteriškė.

– Gerai. Papasakosiu nutikimą, kaip nerangus glitena Munamukis pridarė kaukams daug daug vargo. Viena dieną, – įprastai pradėjo Gugis, – kaukai kėlė gegužinę...

Staiga tarsi viesulas pro duris įvirto Rytis:

– Mamule! Mamule! Kunigas į kaimą atjoja! Su palyla!

– Vajetau, ar Rumbaudas? – pašoko Ruokienė. – Tai bėk į lydimus, pašauk tėvą, kad suburtų vyriją.

– Bėgu. Tik Beržą kartu pasiimsiu!

– Gerai! Ir greičiau bėk, – apsukusi vaiką, paliepė moteris. Šis taip pat staigiai išnyko kaip buvo atsiradęs. Moteriškė skėstelėjo rankomis:

– Ak, mažuli. Nepavyko paklaudyti tavo poringės. Kitą kartą... Eisiu paklaudyti, kokių žinių kunigas atnešė... Et, nesilanko jis su geromis žiniomis, oi nesilanko, – susirūpinusi murmėjo Ruokienė, pranykdama tarpduryje.

Gugis išsriaubė paskutinius pieno lašus, stryktelėjo ant suolo, paskui – ant aslos ir nutipeno link durų, už kurių jau buvo girdėti didelis erzelis, žirgų prunkštimas, geležies skimbčiojimas. Šviesa šiek tiek apakino kauką, ir jis ilgokai marksojo, kol pagaliau akyse išryškėjo ginkluotų vyrų būrelis, iš kurių išsiskyrė ant žemaituko sėdintis stipriai sudėtas, griežtų veido bruožų vidutinio amžiaus vyras. „Hmm... Ir jis spindinčia krūtine? – nustebo Gugis. – O, čiagi kunigas Rumbaudas... Galbūt tie, kurie dau-

giau valdžios turi, tų ir krūtinės spindi?“ – pasvarstė. Tačiau tuojau pat jo dėmesį patraukė ir kitas netoliese trypčiojantis žirgas, ant kurio sėdėjo visiška bajoro priešingybė: tėvas, švelnokų bruožų, bet balne tiesiai besilaikantis jaunuolis. Jo ginkluotė spindėjo ne menkliau nei kunigo, tačiau puikiai matei, kaip jam buvo dar nejauku karių būryje. „Štai Jaunius kur užsiropštė, ir kaip jį aptaisė, – iš nustebimo žagtelėjo Gugis, – čia tai bent...“ Vengdamas susidurti su visur besimalančiais vaikigaliais, kaukas bandė prislinkti arčiau, kur jau skėsčiojo rankomis ir dūdeno iš laukų grįžęs Ruokis bei kiti vyrai. „Kad taip visada žmonės nežiūrėtų į žemę“, – pasidžiaugė Gugis, slinkdamas „po minia“. Jis išniro tiesiai po bajoro karių žirgais. Erzelis darėsi suprantamesnis:

– Į prūsų žemę? Vadovaujant Kęstučiui? – pasitikslino kažkuris.

– Rengia kryžėiviai didelį žygį. Didysis kunigas nori jiems sutrukdyti, – paaiškino bajoras, – o jeigu skubės grįžti – patykosim...

„Oho. Patys puls geležinius žmones?“ – nusistebėjo kaukas.

– Kiek dienų susiruošti? – niūriu veidu pasiteiravo Ruokis.

– Su būriu turi atvykti į pilį po trijų dienų, – pasakė bajoras. – Ar viską supratai?

– Supratau, kunige, – linktelėjo Ruokis.

– Gerai. Žinai, kas gresia, jeigu neatvyksit? – įrėmęs akis, griežtai paklausė.

Ruokis, atlaikęs žvilgsnį, atšovė:

– Ne tavo grasinimų išsigandę, kunige, atvyksim, o norėdami kryževius mušti. Kaip meškas urvuose išduosim, – Ruokio akys tarsį pasikeitė. – Būk ramus. Turės Kęstutis kariaunos.

– Tai iki susitikimo, vyrai, – šūktelėjo bajoras, mostelėdamas savo būriui. – Ko snaudi, Jauniau? – šūktelėjo jaunuoliui. – Jojam pas meškininkus, no!

Kaukas mikliai pasitraukė nuo būrio tako saugiu atstumu. Ruokis ir vyrai apie kažką garsiai šnekėjosi, moterų veidus iškreipė nauji rūpesčiai ir baimė. Ant kaimo vėl leidosi grėsmės šešėlis. „Nelengva žmogaus dalia, – palingavo galvelę Gugis, – jeigu nederba žemės, tai kapoja vienas kitą, jeigu ne vienas kitą – tai medžioja miško žvėris, jeigu ne žvėris – tai... tai... Ir vėl vienas kitą, – nusprendė kaukas. – Ir taip nuolatos. Brrr... turėtų jų likti mažai, kai taip vis skerdžiasi. Kažką Urkis ir apie tai sakė...“

– Gugi, eime slėpynių! – žvilgsnis susitiko su žvitriomis Beržo akutėmis.

– Vaike, leisk man su kauku šnektelėti, – staiga išgirdo Ruokio balsą, ir žmogus priklaupė ant kelio šalimais. Matyt, Ruokienė jiems abiem apie svečią pasakė.

– Na, mažuli... O tu bėk, bėk, – plekstelėjo jis sūnui, – ar girdėjai, apie ką su kunigu kalbėjom?

– Girdėjau, – atsiliopė kaukas. – Kunigaikštis Kęstutis renka kariuomenę nuo geležinių žmonių, kryževių, gintis.

Ruokis nusikvatojo:

– Cha cha! Gerai, mažuli, tik ne Kunstutis, o Kęstutis, ir ne gintis, o mušti. Pulsim. Turi kunigaikštis žinių, kad kryžėiviai žygiuos į Junigedą. O mes tada žygiuosim pas juos, – Ruokio akys blizgėjo ryžtu, rimtumu ir lyg linksmumu kartu. – Ir netikėtai į šoną ka-ad smeigsim. Lygiai taip pat kaip tu tam kryžėiviui su smeiguoliu. Cha cha cha, – nusikvatojo iš visų plaučių. – Tai akis vartė, kai tave pamatė, pameni? Cha cha cha! Taigi, mažuli, – staiga surimtėjo, – gal nori keliauti į žygį? Dievaž, tu man labai praverstum!

Gugui siūlymas net žadą užėmė. Krūtinėje vienu metu susigrūmė begalinis noras, nuotykių troškimas, nors protingą žodį taikėsi tarti ir baimė.

– Nesiskubink atsakyti, – paplekšnojo jam per pečius Ruokis. – Mes judėsime pas kunigą, kaip tu girdėjai, tik po trijų dienų. Tad galvok – juk tau susiruošti daug laiko nereikia, ar ne?

Gugis tyliai linktelėjo galvą.

– Na, tai pasakyk, kai sugalvosi, – ir lokio žingsniu nušleivojo per kiemą.

„Še tau kad nori, – kaukas prisėdo čia pat ant žemės. – Eiti į žygį... Su žmonėmis... Pas kryžėivius... Brrr... Nors įdomu, oi kaip įdomu... O Jauniaus šiandien nebepamatysiu?“

Gugis išlindo į pamiškę, pasitaisė kiškeną ir apsidairė – štai ir Jaunius! Vaikinas pusiau sėdom drybsojo išlakios

pušies šešėlyje. Greta žolę skabė nedidukas gauruotas arklys, retkarčiais apsidairantis ir prunkštelintis. „Šit kaip, snaudi...“ – apsidžiaugė kaukas ir tylesnis už angį nusliūkino artyn. Žvitrios akutės rinkosi grobį: apsiaus-to segė – neištrauks, per gerai laikosi, smeiguolis – šitas kiek per didelis. O! Maišelis – ar tik ne duonutė ten? Patikrinsim... Smalsios rankutės jau tiesėsi mazgo link, kai šeimininko ranka stvėrė kauką už čiuprynos:

– Praradai budrumą, vagili! – ir pakėlė jį nuo žemės.

– Tuo pat nuleisk, – pareikalavo Gugis, – nes aitvarą prišauksiu!

– Oho? – Jaunius vyptelėjo. – O aš tavo aitvarą sugausiu, pažabosiu ir skrisiu į medžioklę!

– Pašvilpsi, o ne sugausi, – pasišaipė kaukas, – apde-gins snukelį, ir bėgiosi visas raudonas kaip bruknė.

– Na, gerai, įtikinai, – vaikiną pastatė kauką ant žemės. – Nešauk aitvaro.

– Taip jau geriau, – Gugis timptelėjo kiškeną, – ir pasišnekėti kaip žmonės galim.

– Žmonės, che, – išsišiepė Jaunius, – kai kam iki žmonių reikia dar augti ir augti...

– Taigi taigi, – patvirtino kaukas, – kai kuriems jaunučiams iki žmonių reikia dar augti ir augti...

Ir valiūkiškai žvilgtelėjo į vaikiną – ar nesusierzino? Jaunius nelabai mėgo savo vardą – mat gavo jį būdamas jauniausias, penktasis kunigo Rumbaudo sūnus, o jauniausio sūnaus dalia...

Bet šis tik vėl atsirėmė į pušį ir tarė:

- Žinai, tėvas vėl joja į žygį...
- Žinau, – linktelėjo Gugis. – Buvau Pagiriuose, mačiau, kaip kariauną rinko...
- O manęs neima... – pasiguodė.
- Kaipgi neima? Juk buvai Pagiriuose su blizgančia krūtine... – nustebo kaukas.
- Buvau... Bet čia tik šiaip... Nors Vykintas už mane tik dvejais metais vyresnis...
- Tai Vykintą ima? – pasitikslino kaukas.
- Ima... – linktelėjo Jaunius, – o man sako – kas motina pasirūpins, jeigu mes negrišim...
- „Geriau net nesakysiu, kad man Ruokis siūlė eiti kartu, visai nuliūs“, – nutylėjo Gugis.
- Be to, į pilį atvyko kunigas Žalsvys, – tęsė vaikinai, – o kartu su juo – ir žmona bei dukra, Audrė... – tardamas šį vardą, Jaunius lyg ir stabtelėjo, išsiklausydamas, kaip skamba. – Tai tėvas vėl sako – liksi ir ginsi moteris... Tai taip pat garbinga!
- „Štai ko niekada nesuprasiu – tai tos nelaimingos garbės“, – sumintijo Gugis, bet balsu pasakė ką kita – paguodė:
- Oho, kaip tėtis tavimi pasitiki!
- Jaunius gaižiai šyptelėjo:
- Pasitiki... Kokia čia garbė lindėti už kuorų, kai broliai ant žirgų tuos išgamas kapoja...
- O kodėl tas, na, kunigas, kur sakei, čia atvežė savo moteris, ar jis pilies neturi? – pamėgino nusukti kalbą nuo sunkiai suvokiamos garbės kaukas.
- Turi pilį, – Jaunius nuspriegė gurgutį, – bet sūnų

neturi... Šimtininkui pilį ginti palieka, o tėvui sako – va, tu ažuolus augini, tai tegu pagloboja ir mano liepužėles...

– O tau... nepatinka globoti? – bandė suvokti Gugis.

– Ne... – numykė jaunuolis. – Bet, supranti, kaipgi aš jas globosiu, jeigu dar nė vieno žygdarbio neatlikau...

– Žygdarbio? – visai nustebo kaukas.

– Žygdarbio – na, didelio, tokio ypatingo darbo... – mėgino paaiškinti Jaunius.

– A... darbo... Na, tai...

– Ne, tu turbūt nesupratai. Žygdarbis – tai toks... Svarbus, didingas reikalas. Kad ir..., ai, na, joti į karą – tai jau žygdarbis!

– Mmmm... – numykė kaukas ir vėl paklausė: – O be karo jokių žygdarbių nebūna?

– Na, – Jaunius spragtelėjo pirštais, – būna... Būna, kai, pavyzdžiui, medžioklėje ką nors užpuola lokys, o tu jį pasmaugi plikomis rankomis...

– Oho! – kaukas net šoktelėjo. – Lokį? Plikomis rankomis?

– Aha, – linktelėjo vaikinai, – yra tokių... Štai ir Žalsvys sako, kad jam vieną kartą teko...

– Na, na, – nenorėjo patikėti kaukas, be to, matė, kad Jaunius tokio žygdarbio nepadarytų. – O gal ir be medžioklės dar yra žygdarbių? – neatstojo.

– Na... Iš viso, jeigu kas nors ką nors išgelbsti, kai būna kas nors bloga, irgi sako, kad žygdarbis... Iš gaisro, vandens...

– Šit kaip! – šitokie žygdarbiai Gugiui atrodė jau protingesni, nei joti į karą ar smaugti lokius plikomis

rankomis. – Na, tai tada tau reikia ką nors išgelbėti, ir baigtas kriukis – turėsi savo žygdarbį!

– Cha, – šyptelėjo Jaunius, – o ką siūlytum man išgelbėti? Gal tave?

– Mane? – nustebo kaukas. – Nuo ko?

– Na, pavyzdžiui, nuo... Ai, juokauju.

– Aha, – Gugis linktelėjo. – O aš ne, – kauko galvoje radosi gudrus sumanymas, ir jis pasiūlė: – Pagalvok, ką tu labiausiai norėtum išgelbėti?

– Et... – Jaunius kiek patylėjo, tada atmetė plaukus atgal ir, pažvelgęs į kauką, išpylė:

– Svajoti tai svajoti... Norėčiau Audrę išgelbėti! Žinok, patinka ji man, labai patinka... Jaučiuosi kaip nesavas, kai šalia – nesąmonės visokias darau, – tarsi patvirtindamas žodžius, jis pagriebė saują senų spyglių ir susibėrė sau ant galvos, – ar kaukams taip būna?

– Būna, – Gugis išsišiepė. – Oi, kaip būna, – sukikeno, prisiminęs, kaip ir pats taikydavosi pasipainioti Gražei ant kelio kiekviena įmanoma proga...

– Tai va, jeigu išgelbėčiau Audrę, – tęsė jaunuolis, – būčiau didvyris. Nedidelis, bet...

– Vadinasi, teliko sugalvoti, nuo ko ją reikėtų gelbėti, – stryktelėjo kaukas. – Ar ji mėgsta eiti į girią?

– Ne... Bent... nemačiau, ji čia tik antra diena...

– Gaila... – lengviausią kelią teko atmesti. – O ką ji dar mėgsta?

– Ji... Mėgsta... – Jaunius netikėtai sutriko ir raustelėjo, – maudytis...

– Kur? – dalykiškai tikslinosi Gugis, aiškinimasi, ko gi taip pasikeitė bičiulio veido spalva, palikęs ateičiai.
– Kur kur? – pyktelėjo bajoraitis, – upėje, žinoma.
– Upėje... Upėje!?! – kaukas nušvito.
– Aha, o ką?
– Gerai... – Gugis patrynė delniukus, – netgi puiku!
– Kas čia puikaus? – nustebęs klustelėjo Jaunius. – Nors... – ir vėl nuraudo, bet kaukas to nebepastebėjo, o tik trynė rankutėmis, kažką galvoje dėliodamas ir kinkendamas.

Gugis strikinėjo nuo kupsto ant kupsto, jau net pykdamas – kurgi tie akivarai prašapo? Išdžiūvo? O tada Munamukis kur dėjos? Negi teks ir vėl iki jo irštvos vilktis? Bet dėl draugų – ko gi nepadarysi?

Saulė jau pasuko žemyn nuo padangės, o maumo surasti vis dar nesisekė. Beveik praradęs viltį, kaukas nusprendė nueiti į dar vieną pakraštį, kur kaip tik vakarop samanose Munamukis mėgdavo voliotis, gąsdindamas besišildančias angis. Tačiau tai būdavo taip retai – mat glitena labai tingėdavo judėti kur nors toliau akivaro, nebent kas ypatinga nutiktų... Ir, prasibrovęs pro keletą krūmų, Gugis vos necyptelėjo iš džiaugsmo: giliai įsmukęs į samanas, kad net išspaustas vanduo susiliejo į balutę aplinkui, tarsi didžiulis juodas kupstas prieš jo akis drybsojo maumas. „Liūdnas kaip jaunas mėnulis...“ – įvertino kaukas, atidžiau žvilgtelėjęs į nuleistas ausis, surauktą nosį... Munamukis tyliai maurojo:

– Mau... mau... ak, ir nesiseka gi vargšui maumui... Juk tik pažiūrėti norėjau, tik pažiūrėti... Ot, nelabosios!

– Sveikas, Munamuki, kas gi atsitiko, kad ausis nuleidęs? – patogiai atsiremdamas į nediduką berželį, paklausė kaukas.

– A... Gugis... Žmogkaukis... – dėbčiodamas viena akimi, subambėjo maumas. „Čia tai bent, – nusistebėjo kaukas, – jau ir čia mane taip vadina...“

– O tave kas į liūną atnešė? Girdėjau, pas žmones išitaisei... Vagiliauji, kaip ir visa jūsų padermė...

– Blogai girdėjai, – atkirto kaukas, – mūsų padermė nevagiliauja! Tu čia žmonių taip klausai ar ta kvaiša Spangė ko nors pricypavo, a?

– Kas pricypavo – tas, – bambėjo maumas, – šarkos ant uodegų nešioja, va, mau.

– Mažiau klausyk šarkų, glitena, paskui vėl pritarkš, kad girtuoklės valgomos – tuomet ir vėl dainuosi taip, kad visi briedžiai atbėgs varžovų ieškodami, – sukikeno kaukas.

– Vai, mau, koks gudrus – ar tik ne Zubris primokė iš maumų šaipytis; tuoj kai maumtelsiu, tai...

– Tingėsi... – bet Gugis dėl visa ko žengė žingsnį atgal, maža kas tam padarui šaus į galvą. „Nereikia jo erzinti tiek daug, paskui atsisakys padėti...“ – sudraudė save.

– O ko tu vėl dejuoji? Maumulė išvarė? – paklausė tarsi susirūpinęs.

– Mau... Ne maumulė išvarė, kaukiūkšti, ne maumulė... Laumės nuskriaudė, nosį nusvilino... Pažiūrėk,

kokia jautri!.. Mauuuuuu!!! – sustugo maumas ant viso raisto, kai Gugis vos vos palytėjo jo nosį.

– Tai vėl slapčiomis jų ratelius stebėjai? O gal net pagauti bandei?

– Nebandžiau pagauti... Tik žiūrėjau... Bet jos vis tiek supyko ir kad šle-ept su Vaivos juosta per nosį, per akis, štai ir bijau visas apsvilintas maumulei rodytis... mau, mau, mauuu...

– Oi tu maume maume, – vėl susilaikydamas nuo pašiepamos šnekos, auklėjo Gugis, – taigi žinai, kad laumės nemėgsta, kai kas nors jų ratelius trukdo. Tai kam vis bandai?

– Patinka man tos žvitriaakės. Ak, kaip patinka... Jos tokios šviesios, tokios baltos, o maumai visi tokie juodi, tokie tamsūs... – liūdnas linksėjo maumas.

– Nežiūrės jos į tave, pelkių glitena, nežiūrės, – patikino Gugis, bet tuoj atitoko, kad vėl erzina Munamukį, todėl pridūrė: – Žinok, jos ir į kaukus nežiūri, o bezdukus gauda ir taip kutena, kad nebezdėtų, mat labai smarvės nemėgsta, jog tie vargšeliai net kojas pakrato... O tu juk turi savo maumulę ir džiauکی, kad ne vienas po pelkes klajoji.

– Džiaugiuosi... – sutiko maumas.

– Klausyk, Munamuki, – Gugis surimtėjo, – o tu moki paslaptis saugoti?

– Paslaptis? Kokias? – maumo ausys tuoj pat pakilo, o akys sužibo.

– Ne... Tu man pirma atsakyk, ar moki, – pareikalavo kaukas.

– Maumas – akmuo! Maumas – tamsus akivaras!
Maumas – tylus it žemė, maumas – nuverstas rąstas,
mau! – išbėrė Munamukis.

– Hmmm, – susiraukė Gugis, – taip ir neatsakei –
moki ar ne.

– Ot kaukiūkštis, – maumas net tekštelėjo letena. –
Žinoma, kad moku.

– O šarkos? – prisimerkė kaukas.

– Šarkos? Aš su jomis net nesikalbu!

– Na, gerai, tada klausyk įdėmiai...

– Mau, – Munamukis atsuko ausį.

– Supranti, – pašnibždomis ir dairydamasis aplinkui
dėstė Gugis, – ten, už miško, stūkso bajoro Rumbaudo
pilis. Pro ją teka upė, o toje upėje... toje upėje...

„Kas ten, po šimts šeškų, gali būti?!” – karštligiškai
stengėsi sugalvoti kaukas...

– Ten daug visokių labai įdomių dalykėlių, atsimeni
mano smeiguolį – tą kalaviją?

– Mmmm... prisimenu... – per daug nesusižavėjęs,
murmTELėjo maumas.

– Ten plauko pulkai... pulkai auksinių žuvelių, – to-
liau skiedė Gugis net neįsivaizduodamas, kur toliau pa-
sakėlės nuves: dabar buvo svarbiausia šitą tinginį sudo-
minti...

– Auksinių, mau? – nustebo maumas.

„Oi, jis net nežino, kas tas auksas, ne su žmogum juk
kalbu“, – norėjo sau taukštelėti per kaktą kaukas, bet
mėgino paaiškinti:

– Na, auksas – tai toks dalykas, kuris labai labai gražiai blizga... Tarsi... Tarsi... rasos lašas!

– A, rasos lašas, – maumas vyptelėjo ir Gugis suprato nepataikęs.

– Bet, matai, – skubėjo taisyti padėtį, – rasa blizga tik saulėje, o auksas – visada. Štai ir įsivaizduok žuvį, kuri blizga tarsi rasos lašas visą laiką? Norėtum tokią pagauti?

– Mau, gal ir norėčiau... Jeigu jos skanios. O gal ir ne... – panašu, Munamukis nesiruošė kibti ant meškėrės; ką čia dar sugalvojus? Et...

– Tai va, jeigu nori – papasakosiu, kaip ten nuplaukti...

– Na, papasakok... – be didelio noro sutiko.

Tačiau buvo aišku, kad pasakojimas per vieną ausį įeis, o per kitą išeis, net jeigu šioji abejingai nuleista. Reikia dar ką sugalvoti, tik ką? O! Toptelėjusi mintis galėjo tikti...

– Bet žuvelės – ir tai dar ne viskas, – kiek galima paslaptینگiau vėl pradėjo kaukas. – Kiekvieną vakarą ten ateina labai graži mergaitė, ar tau teko regėti žmonių mergaites?

– Teko, – linktelėjo maumas. – Jos mažos, purvinos ir cypia.

„Ui, – Gugis net susiraukė, – tai bent glitenos griežtumas...“

– Ė, tu klysti, – puolė aiškinti. – Žinok, žmonių mergaitės net už laumes gražesnės – laumės ir mažos, ir ka-petėtos, o žmonių – tarsi gulbės...

– Gulbės... – apsilaižė maumas.

„Ot nelaimė! Negi man reikės gulbes gaudyti? Pamėginsiu dar sykį...“ – pasiryžo.

– Be to, toji, kuri ateina – nepaprasta! Ji kunigo dukterė, pusiau laumė!

„O va čia jau visai meluoju“, – pats sau niurgztelėjo kaukas.

– Graži tarsi aušra... – neryžtingai pridėjo, suprasdamas, kad turbūt teks traukti ieškoti gulbių...

– Sakai, pusiau laumė? – maumas plačiai atsimerkė.

„Nejaugi?“ – nurijo tramdomą džiaugsmą Gugis.

– Aha, balta, aukšta, o lengvumas – kaip plunksnelės... – kaukas net stryktelėjo ir sumojavo rankomis, rodydamas tą plunksnelę.

– Kaukiūkšti... – pasirangė Munamukis, liulindamas samanas...

– Ką? – vėl sukluso Gugis, bet maumas, atsukdamas vakaro saulei kitą šoną, tik pašaipiai dėbtelėjo į kauką ir amtelėjo:

– Gražiai kalbėti tu moki, bet dabar aiškiai sakyk, dėl ko tau prireikė, kad ten nuplaukčiau?

Gugis bejėgiškai nuleido rankas – še tau kad nori... Dabar maumo be atlygio neįkalbėsi...

Gugis užsiglaudė už krūmo. Audrė lėtais žingsneliais leidosi prie vandens. Suvirpėjusios kiek tolėliau augančio krūmo šakos žinančiam būtų išdavę Jauniaus buvimo vietą, bet Audrė juk nesitikėjo čia dar ką nors rasti! Mergaitė apsidairė, pasikaišė sijoną ir įbrido. Gaivi sro-

vė apsigijo jos kojas beveik iki pat kelių... Gugis pliaukštelėjo vytele duodamas ženklą ir mintyse paragino: „Nagi, lišk, glitena!“ Jie vis dėlto susitarė – tik maumas už tai paprašė nei daug, nei mažai – statinaitės alučio! „Nieko, kaip nors gausiu“, – raminosi kaukas.

Upė suraibuliavo, išniro juoda maumo galva, vartanti dideles, geltonas tarsis gintarai akis.

– Mauuu! – pareiškė apie savo pasirodymą Munamukis.

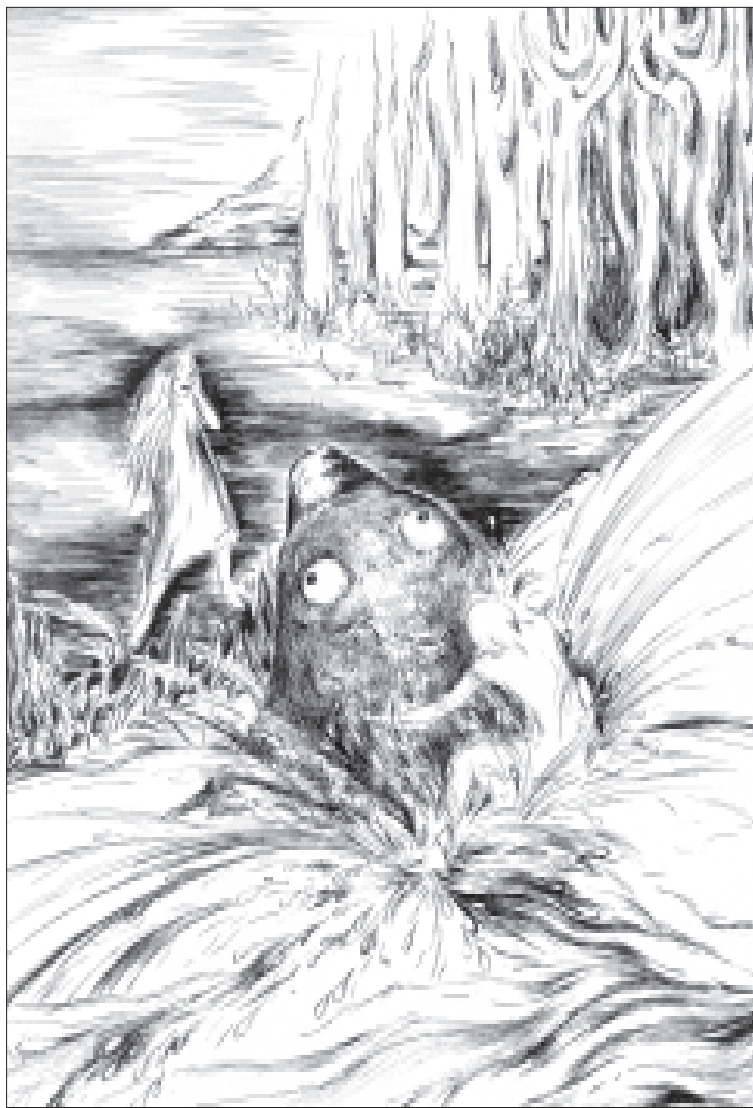
Audrė sustingo it įkasta, pakėlusi rieškutes su vandeniu. Pro delnų plyšelį, kapsėdamas jis spruko atgal į upelį. Kurį laiką jie vienas į kitą tik spoksojo – maumas tikrino, ar Gugis tikrai nemelavo, o Audrė – žinoma, iš begalinio nustebimo. „Na, daryk gi ką nors! – mintimis padrašina Gugis. – Cypk, šauk pagalbos! Ar maumų nebijai? O jeigu iš tiesų...“ Ėėė, tokios kliūtis jis tikrai nebuvo numatęs... Tuo tarpu maumas, matyt, užmiršęs, kad jo užduotis gąsdinti, antrą kartą sumaurojo visai draugiškai:

– Mauuu, u! – ir slinktelėjo arčiau prie žmogės, iš tiesų taip primenančios laumę, tik neapsijuosusios Vaivos juosta ir turinčios kojų pabaigas daug panašesnes į jo letenas nei į kanopas... Bet čia mergaitė atsitokėjo:

– Vai!! – sukliko ji ir puolė į krantą.

– Mau? – nustebė Munamukis, nebesuvokdamas, kodėl ši gražuolė staiga pakeitė savo požiūrį ir nebenori net susipažinti. Bet laiko aiškintis ir mėginti ištaisyti nesusipratimą jam neliko – mat Jaunius, riaumodamas it lokys,

gavęs bitininkų trinka į kuprą, skriste nuskriejo tuos keletą sieksnių, skiriančių jo užuoglaudą nuo upės, ir stryktelėjo tiesiai... ant maumo! „Vaje! – išsižiojo Gugis, – mat buvo jo eilė nustepti. – Mes... taip nesitarėme!!! Oi, kas dabar bus...“ Kaukas net užsimerkė, nujausdamas, kad maumas, iš pažiūros nerangus, gali pridaryti ir nemaža rūpesčio – mat jėgos padarui netrūko. O Munamukis tokios kiaulystės ir dar niekšingo trečio pašalinio (ką tuos kaukus skaičiuosi – jie gi vos už kiškius didesni) puolimo iš šono tikrai nesitikėjo. Kažkas tik turėjo smeiguoliu prieš nosį pamajuoti ar kitaip, kaip ten kaukiūkštis sugalvojo... Tad kol dingtelėjo, kad kažkas nori ant jo joti, prabėgo keletas akimirkų, bet kai jos prabėgo... „Ką daryti, ką daryti?“ – pyškėjo kauko mintys. Jauniui irgi pasitaikė proga nustepti – mat maumas nebuvo tai, ką galima sugriebti ir išlaikyti, ne veltui jį kaukai vadino pelkių glitena. Slidus it ungurys Munamukis netruko išslysti iš užpuoliko glėbio, bet, priešingai nei Gugis vylėsi, nesiruošė gėdingai sprukti, o tik vikstelėjo uodega, apsisuko ir, suurzgęs karingą „MAU!“, pats dryktelėjo ant Jauniaus. Vaikinas parvirto į vandenį. Audrė, paknopstom išpuolusi į krantą, klykdama nuskuto papilio link, pamiršusi net pasidomėti, kas gi vandenyje dedasi. Gerai, kad kova virė jau visiškoje seklumoje... Tačiau Gugis žinojo, jog įpykęs maumas – ne juokai. Jauniui vis dar galėjo baigtis blogai, nors jis ir nustūmė Munamukį, aklai vožtelėdamas kumščiu taip, kad tas net kiauktelėjo. Nieko nebesumodamas geresnio, kaukas išpuolė iš už krūmo ir užriko:

*Jaunius, riaumodamas it lokys, gavęs bitininkų trinka į kuprą,
stryktelėjo tiesiai... ant maumo!*

– Munamuki, plauk iš čia, greičiau! Nerk, nes tuoj daugiau žmonių atbėgs! Su pagaliais ir smeiguoliais! – ir iš tiesų nuo papilio vis geriau buvo girdėti bėgančių žingsnių tapnojimas...

– Mau! – apsidairęs Munamukis jau daug greičiau įvertino padėties pokrypį ne savo naudai ir niurktelėjo į srovę. Tiek jį ir tematė.

Jaunius, šlapias it viščiukas, išsvirduliavo ant kranto ir priekaištingai pažvelgė į Gugį:

– Tu juk nesakei...

Kaukas tik palingavo galvelę – na, negi dabar barsies ant to kvailelio, kuris turėjo maumą tik nuvyti, o ne mėginti sugauti... Dar vienas didkaukis, ne, didžmogis pasirodo... Ir ką jam dabar pasakyti? Gal tiesą, bet ne taip tiesiai?

– Koveisi šauniai... – atsiduso Gugis.

– Tikrai? – Jauniaus akys sužibo.

– Beveik šauniai... Tik maumų niekada niekas nepuola tol, kol jie vandenyje...

– Dabar jau žinau kodėl, – burbtelėjo vaikinai.

– O juk būtų užtekę tik išgelbėti Audrę... Dabar ji pabėgo, tu likai šlapias, o man reikės sugalvoti, kaip susitaikyti su Munamukiu. Gerai, kad maumai net ir keršyti tingi... Bet kam tau jį reikėjo gaudyti?

Tačiau atsakymo išgirsti nespėjo, nes nuo šlaito jau leidosi atbėgę į pagalbos klyksmą žmonės. „Nesirodysiu“, – nusprendė kaukas ir išsitiesė žolėje. Pirmasis atbėgęs vyras piktai žvilgtelėjo į Jaunius, bet veidas tuoj pat persimainė ir jis pagarbiai nusilenkė:

– O, kunigaitis Jaunius...

– Kas gi čia dėjosi? – paklausė pribėgęs kitas, žvelgdamas į šlapią vaikiną ir mintydamas kažkokius įtarimus, kodėl mergiotė klykdamą it skerdžiama pabėgo. – Ė, kunigaitis... – irgi atpažino.

– Maumas norėjo Audrę nusitempti, – niūriai tarstelėjo Jaunius, sviesdamas į vandenį akmenėlį.

– Maumas? – kažkuris pasitikslino.

– Aha... Toks didelis, juodas ir... glitus, fe, – bajoraitis pasibjaurėdamas žvilgtelėjo į rankas, išteptas tamsiomis gleivėmis.

– Bet maumai upėse?... – vėl suabejojo kažkas.

– Būna, – kitas patvirtindamas linktelėjo, – mačiau kažkada, kaip žvejokliui už kojos čiupo... Tiek ir tematėme.

– O gal ne maumas ten buvo, o šamas? – atsirado dar vienas gudruolis. – Ar su ūsais buvo, kunigaiti?

– Be ūsų, – Jaunius atsistojo, – tai buvo pats tikriausias maumas, bet dabar jau turbūt parplaukė atgal į pelkę, todėl galite iš čia keliauti ramūs... Ačiū, kad atskubėjote.

– Prašom, – atsiliepė tas, kuris atbėgo pirmasis. – Žinote, mergikė visa klykianti atlekia – upėj žvėris, upėj žvėris, tai mes ir paknopstom...

– Tikrai labai ačiū, – Jaunius net nusišypsojo. – Bet dabar jau galite drąsiai grįžti prie darbų.

– O jeigu vėl atplauks? Ir ko čia maumui galėjo reikėti... – vėl kažkuris susidomėjo.

– Bet gal tai vis dėlto buvo šamas? – kito būta atkaklaus.

– Tu, kvėša, nei šamo, anei maumo nematęs, todėl nelįsk čia su savo šamais, – trečias niekinamai numojo ranka.

– Ar aš nematęs? – pašoko negražiai pavadintas. – Tai čia tu aklas ir nevoki, kad maumai veisiasi tik kūdrose ir pelkėse, bus tau upėje maumas...

– O ko jam nebūti, ar vanduo kitoks?

– Ogi taip, vanduo kitoks – tekantis! Žinai, va toks bėėėėėėgantis, – šamininkas sumakalavo rankomis. – Bėėėėėėgantis!

„Vajejau“, – Gugiui kilo begalinis noras užsikimšti ausis, taip žmonės įsigarsėjo...

– Vai vai vai, bėgantis vanduo, – išsišiepė trečiasis. – O tu nosį bėgančią nusivalyk, nes ir iš ten šamai ims lįsti.

Nugriaudėjo juokas, suniekintas šamininkas pūkštelėjo porą sykių, vis žiodamasis atsikirsti, bet nesugalvojo nieko pakankamai aršaus, tad perbraukė rankove panosį ir liko stovėti susiraukęs.

– Na, – pamatęs, kad pagalbininkų taip lengvai atskratyti nepavyks, vėl prabilo Jaunius, – jeigu jūs norite – tykokite, o aš jau keliausiu.

– Tykosim – netykosim, o bent jau nusimaudysime – tai tikrai, – tarė kažkuris ir tuoju puolė įgyvendinti sumanytą, vilkdamasis marškinius.

Gugis sekė Jaunių šiek tiek atsilikęs, nesirodydamas žmonėms, kol maudynė liko tolokai už nugarų.

– Gugi, ateik, – pakvietė Jaunius, sėsdamas ant žemės ir nuskindamas smilgelę.

– Aha, – kaukas irgi prisėdo greta.

– Keliausi su Ruokiu?

– O... Net nežinau...

– O aš keliausiu! – Jaunius krestelėjo galvą ir išmeigė žvilgsnį į tolumoje mėlynuojančias neaprėpiamas girias.

– Betgi tėvas tavęs dar neleidžia, – priminė Gugis.

– Padarysiu taip, kad jis net nepastebėtų. Kai kariauna susiruoš, patyliukais prisidėsiu – apsimesiu broliu... Nukniauksiu jo šalną... Nėra čia man dėl ko pasilikti, – vaikas piktai kramtė smilgelę, – nėra! – trinkelėjo kumščiu į žemę.

Kaukas net nežinojo, ką atsakyti – pritarti sumanymui, kai pats neapsisprendęs, atkalbinėti? Jis juk jautė, kad Jauniaus lūpomis kalba nepavykęs judviejų sumanymas, ir todėl ką nors patarinėti bent jau kol kas – beprasmiška... Bet štai žvitrios kauko akutės pastebėjo dar kai ką ir jis vėl šmurkstelėjo į žolę.

– Jauniaus, – nuskambėjo greta.

Jaunuolis, netikėdamas savo ausimis, pašoko. Čia pat stovėjo Audrė! Ji iš po nuleistų blakstienų dėbelėjo į vaikiną ir sumindžikavus tarė:

– Ačiū...

Jaunius neatsakė nieko – bet ne todėl, kad būtų prarijęs liežuvį vos išvydęs ją, dėl kurios taip stengėsi, o

todėl, kad nenaudėlis žvilgsnis netikėtai niekaip neno-
rėjo trauktis nuo nespėjusių išdžiūti, prigludusių ploniau-
sios drobės mergaitės marškinėlių...

– Kad... – išlemeno.

Mergina, pastebėjusi jo smalsumą, staigiai sukryžiuo
rankas ant krūtinės ir karingai krestelėjo galvą, mėgin-
dama nuvyti raudimą.

– Nėr už ką, – vaikiną pagaliau atsitokėjo ir šyptelėjo.

– Yra, – netikėtai karštai užginčijo Audrė, – tas pa-
baisa mane nusitempti galėjo, o tu ji...

– Aš jam nieko nepadariau, – Jaunius gūžtelėjo pe-
čiais. – Maumo taip lengvai nenutversi, jis slidesnis už
ungurį...

– Bet tu taip drąsiai jį puolei, o aš pradžioje net nesu-
pratau, kas dedasi... – neleido jam kuklintis mergina.

„Tu dar paklausk, ką jis ten veikė“, – patyliukais išsi-
viepė Gugis.

– Na, man atrodė, kad tu jo labai išsigandai... – vai-
kinas pažvelgė tiesiai į akis, tarsi ieškodamas patvirtini-
mo. Audrė nusuko žvilgsnį ir murmtelėjo:

– Na...

– Ką aš matau! – nugriaudėjo dar vienas balsas, – ar
tik ne didvyris – maumų medžioklis šnekasi su išgelbėta
karalaite?!

Gugis jau keletą akimirkų stebėjo šį didelį vyrą, at-
skubantį nuo pilies, bet net nemanė, kad jis eina čia...

– Šaunuolis, Jauniau, šaunuolis, – kratė vaikino ranką
žmogus, – išgelbėjai man dukrą, nes Audrė būtų tapusi
maumų karaliene! Cho cho! – dundėjo tarsi iš statinės.

„A, tai čia Audrės tėvas, – sumojo Gugis, – kunigas... Žalsvys, ar kaip jį ten?“

Jaunius nusišypsojo:

– Tokią puikią dukrą kaip jūsų saugoti tiesiog būtina, nes... – ir nebaigė sakinio, pastebėjęs, kad Žalsvys, kramtydamas lūpų kampučius ir tramdydamas kikenimą, žvilgčiojo tai į vieną, tai į kitą jaunuolį.

– Na na, aš klausau, nes... – paragino.

– Nes ji tarsi... – pabandė tęsti vaikinas, – bet Audrė, stovėjusi nuleista galva, staiga treptelėjo koja ir... pasileido tekina atgal į pilį.

„Va tai tau“, – susikrimto Gugis, bet merginos tėvas, panašu, visai nesusirūpino, o tik šypsodamasis dar sykį patapšnojo per petį Jauniui:

– O tu, pasirodo, gražbylys! Teisingai, prie merginų be gražbylostės – nė per žingsnį neprieisi... Et, tai ką, – varstydamas jaunuolį žvilgsniu, nuo kurio šis norėjo sušlįsti į patį giliausią kurmrausį, – vyras tęsė: – Po metelių kitų gal ir piršlių teks laukti? Neišvyčiau... Gal...

Žalsvys plačiai nusišypsojo ir mostelėjo ranka:

– Bet apie tai kada nors vėliau... Eime, pietūs jau laukia, – pasakė. – Ir motina tavęs ieškojo.

Palaukęs, kol vyrai kiek nutols, Gugis atsistojo. Širdelėje daužėsi netvardomas linksmumas – štai taip, kai kas vis dėlto pavyko! Lengvas Jauniaus žingsnis, atskardantis bajoro kvatojimas – visa tai džiugino, juokino, tarsi kutulys būtų apsigyvenęs ore. Ir tada kaukas sušuko – sau, upei, saulei, miškui, piliai, Munamukiui – visiems:

– E-hei! Ir į joki žygį tu nebejosi! – o tai buvo skirta jau tik Jauniui. Nors kai džiaugsmas šiek tiek atslūgo, kaukas pagalvojo ir apie save – jau ir taip tėvas vis paniurzga, kad mažai pagalbos iš sūnaus sulaukia. O vasarėlė – trumpa, reikia sukaupti daug atsargų žiemai, kiekvienos rankos svarbios! Ne, ne laikas ir jam keliauti į tolimus kraštus. Dar ne laikas!

Paskutiniai žmonės dingo posūkyje, bet dulkių debesys dar ilgai ženklino tą vietą, kur medžiai paslėpė būrį nuo išlydinčiųjų žvilgsnių. Rytas dar tik turėjo džiovinti rasą, bet tokiomis dienomis net ir rasa krisdavo sausenė... Gugis žvelgė į papilį, sugrįžusį prie savų darbų, į girią – tylią ir paslaptinę, į pilį – niūrią ir smailiakuorę. Jis atsiminė taikų Ruokio atodūsi: „Na, iš tiesų ką aš čia sugalvojau...“, kai kaukas pasakė, kad į žygį neis. Paraudusias Ruokienės akis, kai į skepetą rišo duonutę, medų, bėrė žemės grumstą. Tarsi jauną vilkiūkštį savaime kailyje nesitveriantį Jaunių, iki rankos pabalimo suspaudusį kalaviją, kai, šalia stovint Audrei, jis padėjo kunigui Žalsviui įlipti į balną ir išgirdo: „Jeigu dievai lems ir negrišiu – pasirūpink ja ir būkit laimingi“. ...O tada tarsi iš miglos atplaukė senojo Urkio ištarmė, sprendžiant, kam atiteks rudosios plėšikės kailis. Išminčius, išdalijęs visa kita, ilgai galvojo ir galiausiai susirinkusiems tarė: „Didkaukiu būti lengva... Sunkiau būti šalia jo“, – ir atidavė kailį Pukio motinėlei.

KETVIRTASIS, DIDYSIS,
PASAKOJIMAS APIE
GUGIO ŽYGI

I. IŠĖJIMAS

Vasara prabėgo. Ruduo apkramtė medžius. Žinoma, spyglių jis nemėgo, tad eglės ir pušys styrojo tokios pačios tamsios ir žalios, tačiau beržų guotas, suleidęs šaknis ten, kur radosi truputis priemolio, jau rymojo plikut plikutėlis. Nors čia, girios tankmėje, vėjai neūkavo it sužeisti briedžiai, tačiau sparčiai vėstantis oras vijo kaukus į olas, tad lakstyti ar dirbti tekdavo vis spėčiau – kaip ir kuo spėčiau sugrįžti prie ugnelės... Net ir iš debesų patalo kyštelėjus saulutei, ja pasidžiaugti jau nebeišlįsdavo nei senasis Urkis, nei kiti vyresni Kaukašlaičio gyventojai. Ir kuo čia džiaugsiesi, jei padangių močiutė, kad ir garbiausiais žodžiais prašoma, šviečia, bet nebešildo... Vis šaltėjantis rudens glėbys buvo nė motais vien tik kaukučiams – jie vis taip pat smagiai siautė, keldami geltonai rausvą lapų pūgą, tik nebesitaškė Kaukaupio pursluose, nors varlės, susiruošusios ilgai miegoti, saugios dar nesijautė...

Gugis šlioptelėjo stropiai atitemptą gilių maišą prie podėlio ir nusibraukė prakaitą. „Ufff, tie ažuolai taip toli, kad juos kur šernas...“ Nors šernų čia geriau neminėti – dryžuoti paršai kaukų nemėgo, mat manė, kad gilių visiems neužteks, todėl susidūrimai su didžiaisiais kriuk-

siais dažnai baigdavosi greitų kojų ir aukštų medžių išbandymu... „Viskas, šiandien man jau užteks“, – nusprendė kaukas, dairydamasis, kur pasidėjo Kupris, prižiūrintis atsargas.

– Tik vienas maišas? – iš olos gelmės netruko pasirodyti bambantis Kupris.

– Užtat koks, – vyptelėjo Gugis, – pasverk, tempiau visas suplukęs...

– Taip taip, suplukęs... Matyti, – irzliai dėbtelėjo. – O kiti, manai, plunksneles nešioja, a, stipruoli?

– Ką kiti nešioja – kitų reikalas, – atšovė jis, – o aš trūkio gauti nesiruošiu – man dar visas gyvenimas prieš akis!

– Matai, matai... Gyvenimas jam... Ir kas tokių gudrių kalbų primokė, ar tik ne žmonės, a, kaukvyri? Labai gražu senam kaukui akis draskyti, oi kaip gražu, a?

– Gal ir žmonės, – Gugis visai nenorėjo ginčytis su senu niurzgliau. – Iki, garbusis Kupri, man metas...

– Taip, taip... Sunkus... Hmm... Iš tiesų sunkus... Kaip čia taip, a, Kupri, kaip? – išgirdo saugotojo murmėjimą, bet pyktelėjęs nebenorėjo ateiti į pagalbą, todėl paspartino žingsnį... Deja, nepakankamai...

– Ei, Gugi, tuoj pat sugrįžk, a, Gugi? Padėk nutempti – kaulai mano nebe tie, rankos nebe tokios... – pasiskundė Kupris. – Et, o jaunas ne tokius tampiau, vai ne tokius, a... – vėl sau sumurmėjo.

Kaukas atsisuko, krimstelėjo lūpą. „Vis tiek nebeilgai“, – pasiguodė ir grįžo prie olos.

– Vaikel! Ar tau protas mąstyklėje užšalo? – sušuko iš nuostabos net atsistodama motulė, kai Gugis ramiai pasakė savo sumanymą.

– Kur tai matyta? Jaunas kaukas, pačiame jėgų antplūdyje, eis pas žmones reikalo neprispirtas? Ką pasakys bendrakraujai? Ką protėviai pagalvos? Vaikel, kaukus gi žmonės pjudo šunimis, katėmis, atiduoda vaikams kaip žaislelius, sako, netgi medžioja ir valgo, jeigu prireikia...

„Vai, ir vėl tie patys niekai...“ – nuliūdo Gugis, sunkiai atsidasdamas.

– Mama, bet tai senolio Urkio pasakos! – bandė paaiškinti. – Žmonės nėra tokie blogi, neskriaudžia kaukų. Be to, tikras kaukas atsigins ir nuo katės, ir nuo šuns. Žmonės turi duonutės, o ne vien ropių ir kitokių šaknelių, žiemą jie nekenčia nei šalčio, anei bado... Kodėl tad vieną žiemą negaliu pabandyti? Aš jus lankysiu! Jums duonutės atnešiu!

– Kas čia dedasi? Ko triukšmaujate? – pasigirdo pro kelių kiškių kailių olos užsklandą įeinančio tėvo balsas.

– Tėvai, tėvai, – šoko motulė, – tu tik paklausk, ką mūsų vaikiuks sumanė! Eiti pas žmones žiemauti!!!

– Na... Sakai... Ką?! – tėvas atitoko ir dėbtelėjo į Gugį. – Žiemauti, pas žmones?!

Gugis patyliukais linktelėjo.

– Taigi sakiau, kad tas sėdėjimas Pagiriuose nieko gera neduos! – panosėje subambėjo tėvas ir kreipėsi į sūnų: – Na, varliau, tai kokį čia nieką sumanei?

– Tai ne niekas, – nurijęs skaudų „varlių“, atsikirto Gugis.

– Kiek galima tūnoti Kaukašlaičio skylėse, kiek galima žiemą drebėti iš šalčio ir bado. Jeigu, kaip sako senolis Urkis, kaukų mažta, kodėl tad nepradėti gyventi kartu su žmonėmis, jie ir sotesni, ir linksmesni, ir duonutės visus metus turi...

– Tai štai kaip! Gimtieji namai tau jau „skylės“! – visai užsirūstinęs sugriaudėjo tėvas. – Lengvo ėdalo užsimanei, taip? Tai va, žinok, sūneli, kad lengvo ėdalo ir žmogui nebūna, kitaip neitų pasakos, kad aitvarai ir kaukai turtus neša. Kad būtų tos duonutės, žmonės turi ilgai žemę prižiūrėti, medžius deginti, sėti, daug visokios sunkenos daryti. Ir tu manai, kad žmonės nebadauja, nekenčia? Oi kaip badauja, oi kaip kenčia! Pabuvo keletą sykių pas žmogų ir jo dalios gudruolis panoro. Aš tau su tavo paties smeiguoliu tuoj taip kailį iškaršiu, kad visi Pagiriai ir žmonės iš galvos išdulkės ir man daugiau tokių kvailysčių motinai nešnekėsi! – barėsi tėvas.

– Matėm tokių kaukažmogių. Pirmą katiną pamatęs Kaukašlaitin parbėgsi. Cic, kad man daugiau nė žodžio apie jokus žiemojimus, – dar kartą riktelėjo, pastebėjęs, kad Gugis jau žiojasi prieštarauti.

– Bet...

– Jokių bet! Marš į lauką kailių lupti ir kad man daugiau į Pagirius nė nago nekeltum. Sužinosiu – taip išdirbsiu kailį, kad jokio žiemojimo nebereikės...

– Tėvai, tėvai... – bandė raminti išsismarkavusį vyrą motina, – nagi vaikas paikas dar...

– O ir tu tylėk! – vėl riktelėjo. – Mokys čia mane, kaip vaikį auginti. Ko stovi lyg mieta prarijęs? Sakiau, marš dirbti!

Gugis lėtai sliūkino kiemu, o galvoje stukseno viena mintis: „Išeisiu! Būtinai išėisiu. Pabėgsiu – ir nieko man nepadarysit. Juk sakė Ruokis – „Jei nori, mažuli, žiemop apsigyvenk pas mus. Sutilpsim visi, pieno ir duonutės taip pat pakaks“. Nors jis ir žinojo, kad tėvo žodžiuose yra tiesos apie nelengvą žmogaus būtį, vis tiek... Visą žiemą pralindėti Kaukašlaityje, kai ten, Pagiriuose, verda toks gyvenimas! Kaukas pačiupinėjo mažutį duonutės gniutulėlį prie juostos ir sunkiai atsiduso, užuosdamas šviežio kraujo, kurį skleidė lupamas laimikis, kva-pą... Sukandęs dantis pasilenkė pasiimti gremžtuko.

Po darbų grįžus į olą jo laukė nauja staigmena. Jau besiruošiant gultis, tėvas ir motina susižvalgę prabilo:

– Gugi, vaikeli, tu užaugai jau didelis ir stiprus, gražus kaukas. Pats metas būtų ir poros pasiieškoti, savo olą rausti, – tariančios paskutinius žodžius motulės akys sublizgėjo nuo drėgmės. Gugis iš nuostabos net išmetė tošinę su tyre.

– Ir aš pagalvojau, – tęsė kalbą tėvas, – kad mielai pakalbėčiau su Doriu dėl Gražės... Graži kaukutė...

Jeigu Gugio rankose dar kas nors būtų buvę, tai tikrai būtų taip pat atsidūrę ant žemės. Še tau kad nori!

– Tai kaip, sūnel, ar neužsuktume kurią nors dieną su žarija ir grumsteliu pas Dorius? Rudenį naktelės ilgos, šilčiau dviese būtų... – nenurimo tėvas.

„Tai štai kaip jie nusprendė mane sulaikyti...“ – sumojo Gugis, skubiai rinkdamas žodžius atsakymui... „Savo olą rausti... O kad tau šeškas!“ Net ir švelniausius žodžiukus Gražei šnibždėdamas, apie bendrą olą Gugis nesusimąstydavo... Juk jam dar tik dešimtas saulės ratas, ir net į kaukavyrius jo dar nepriėmė, tik kitą pavasarį... kitą pavasarį... Be to, jis nusprendė eiti žiemoti pas žmones...

– Bet, tėtuli... Juk dar niekas iš mūsų būrio... Net Pukis... – išsižiojo švelniausiam prieštaravimui.

– Visada būna pirmas, – tarsi to ir telaukdamas, nusišypsojo tėvas, – juk tu pirmas ir žmonėms žinią apie geležinius žmones neš... – pajutęs priekaištingą motinos žvilgsnį sumikčiojo tėvas. – O juk tik suaugęs kaukas tai gali. Vadinasi – tu jau tikras kaukavyris! – skambiai baigė.

„Aha, – Gugis tuojau pat įvertino iš pažiūros nekalta miktelėjimą. – Vadinasi, nieko apie žmones girdėti nebenorit, taigi čia būdas mane atitraukti, – dabar jau galutinai nusprendė kaukas. – Tada ir aš pažaisiu...“

– Tėvel, motule, labai ačiū už rūpestį, bet jis toks netikėtas, leiskite man pagalvoti... truputį?

– Gerai, sūnau, galvok, – linktelėjo tėvas, – bet atmink – anksti kėlės, anksti porą radęs – nesigailėsi.

„Maumas mane žino“, – mintyse vyptelėjo Gugis.

– Eisiu dar į lauką žvaigždžių paskaičiuoti, – tarstelėjo slysdamas olos angos link. Jį atsivijo motinos žodžiai: „O Gražė, girdėjau, gera kaukaitė, tvarkinga...“, „Ir paminti yra už kur“, – sududeno pašaipus tėvo bosas. Gugis sugniaužė kumšteliu: „Na, na... Ir nepavyks...“

Kaukaupio srovė šnekučiavosi su šalta naktimi ir atrodė, kad vos girdimas čiurlenimas kviečia sekti iš paskos, toli toli, iki pat didžiosios upės, apie kurią pasakodavo senasis Urkis... Peršokęs akmenėlius, kaukas praskleidė keletą šakelių ir pateko į nedidelę olą, kur pažėlė ruošėsi išėjimui. Čia jis susinešė negausius, svarbius daiktus – iš geležinio žmogaus atimtą smeiguolį, motulės Gubės užkerėtą pakabuką, šeško plaukus, angies odos lopinėlius ir kita. Kaukas žinojo: per prievartą jo atgal niekas neparves, bet ar belauks sugrižtančio? „Gražė – ji gal ir lauks?“ – nusmelkė giliai ir vėl prieš akis supleveno jos linksmos akutės ir ten atsispindintys bruknių karoliukai... „Šunimis pjudo, katėmis siundo, spragilais tvatija...“ – sugrižo senojo Urkio žodžiai ir dėl tos senolio sakomos netiesos kaukas net prunkštelėjo – juk Ruokio šeimyna jį visada pasitikdavo taip meiliai, taip draugingai... O berniūkščiai... Jie visur vienodi! Gugis žvilgtelėjo į ramiai gulintį prie sienos ir rūpestingai suneštomis samanomis šiek tiek pridengtą smeiguolį. Akimirksnį prieš akis sumirgo vaizdas su olos viduje spragčiu ugniakuru, puode tyrę maišančia Gražė ir aplinkui bėgiojančiais kaukučiais. „Ne! – papurtė jis galvą. –

Nenoriu ramybės, nenoriu tylos, nenoriu apkiautėti it koks samanotas akmenpalaikis!“ Burtas mestas. Jis palieka Kaukašlaitį. Ir kuo greičiau – tuo geriau. „O tėvelius lankysiu – tegul pyksta, bet lankysiu“, – nusprendė ir, sunkiai atsidusęs, Gugis ir vėl išlindo į lauką. Kadangi vėjai debesis nuvaikė, iš padangės dėbtelejo apskrita kaip blynas mėnulio pilnatis. „Va, kaip gerai, – šyptelejo Gugis, – dabar kelias daug geriau bus matyti...“ Ir grįžo į savo olą susirinkti daiktų.

* * *

Beržas suplojo delnais:

– Tu nežinai, kaip džiaugiuosi, kad žiemosi pas mus, – prisipažino vaikas. – Bus smagu, labai labai smagu!

– Tikriausiai, – sutiko Gugis.

– Kur norėtum gyventi? Gal po mano lova? Būk geras, gyvenk po mano lova!

– Po mūsų lova, – pataisė susiraukdamas Rytis.

– Gerai gerai, po mūsų, – sutiko Beržas.

– Šiaip tai po lova mažoka vietos, gal kuriame nors kamputyje galėčiau? – per daug nesikuklino kaukas.

– Žinoma! – džiaugsmingai šūktelėjo Beržas. – Taisykis kuriame nori kampe. Mūsų namai – tavo namai!

– Eisiu gal Brisių pašersiu... – tarė Rytis. – O tu, Beržuliuk, pasirūpink svečiu.

– Dar kartą mane taip pavadinsi!!! – Beržas pagrūmojo kumščiu brolio nugarai.

– Vaikai, vaikai, nesibarkit, – įsiterpė ir Ruokienė. – Ryčiau, grįždamas parnešk iš klėties lovatiesę, padarysim Gugiui gražų ir šiltą guolį šalia ugniakuro.

„Gal be reikalo čia atsitrenkiau? Juk užsikarsiu dabar Ruokiams ant sprando, o jie ir savo vaikų turi...“ – prabėgo mintis, matyt, pabudinta nelabai draugiško Ryčio elgesio.

– Aš galėčiau ir klėtyje gyventi, – pasisiūlė kaukas. – Ten tai tikrai niekam netrukdyčiau...

– Gugi... – pažvelgė priekaištingai Ruokienė. – Šiuose namuose tu niekad niekam nieko netrukdysi. Per daug nuveikei gera visų labui, kad tau ko nors atsakytume. Gaila, kiti pagirėnai taip greitai užmiršo, kas galėjo nutikti, jeigu ne tavo sumanymas... Tu mažas, iš pažiūros silpnas, bet didelius darbus nuveiki. Mes nepamiršome. Žiemok pas mus. Būk. Gyvenk kartu.

Gugis tik pajuto, kad kaista žandai, o jis šypsosi – laimingas laimingutėlis, tarsi tada, rodytųsi, taip seniai, kai nugvelbė gražųjį geležinio žmogaus smeiguolį!

Tamsa, klodama vis ilgėjančios nakties patalą, užliejo girią šešėliais. Šen bei ten ūktelėjo pelėda, viauktelėjo lapė. Gugis stovėjo dvejodamas – jo kojų pirštukai rausinėjo smėlį, o rankos, atrodė, nežinojo kur besidėti. Pagaliau jis apsisprendė, išlindo iš paparčių, perlipo kauburį, priėjo artyn prie olos ir pusbalsiu pašaukė:

– Motute Gube... Motute Gube...

Žilut žilutėlė kaukė, virš ugniakuro maišiusi viralą, at-

sisuko ir iš netikėtumo vos neišmetė iš rankų kadaginės mentelės:

– Gugi, vaikia, tu?

– Aš, motute, aš... – kaukas žengė dar žingsnelį.

– Protėvių vėlės... Ir ką gi tu čia veiki, juk jau naktis?

O tu ne pas žmones, ne?

– Pas jus, motule, atėjau. Tik tėveliams nesakykite... – paprašė.

– Jeigu jau atėjai, – atsitokėjusi kaukė nukėlė nuo ugnies indą, – tai užėik į vidų, nestovėsime lauke... Ag, ir keistas tu kaukas, Gugi...

Nurijęs keletą gurkšnelių žiniuonės pasiūlyto karštymo, Gugis vėl sujudo ir, nerimdamas bei krenkšdamas, kreipėsi:

– Motute Gube...

– Na? – paragino ji.

– Motute Gube, juk visi kaukavyriai žino daug kerų. Visokių... Ar galėtumei ir mane išmokyti?

– Ag štai kas tave atvijo... – žiniuonė liūdnei žvigtelėjo į Gugi. – O aš maniau, kad tu vis dėlto sugrįžti sumanei ir prašysi manęs, kad tėvelius įkalbėčiau nepykti...

– Ne, motute, ne! – paprieštaravo, ir jame vėl pabudo atskalūno išdidumas: jis išsitiesė, varžymosi neliko nei ženklo. Tyliau, bet nevirpančiu balsu pasakė:

– Aš labai noriu pamatyti, kaip iš tiesų gyvena žmonės... Aš noriu pamatyti, ką mato jie, aš noriu... Noriu keliauti su jais į tolimus kraštus, ten, kur saulutė pateka, kur mėnuo leidžiasi...

– Vaikiau vaikiau... – ji palingavo galvą, – na, kam tau to reikia? Štai matau – suaugai per vasarą, tikru kaukavyriu tapai – tvirtas, sumanus, išvaizdus. Ir kaukutės į tave meiliai žvilgčioja. Gyventum, medžiotum, žve jotum, savo kaukučius augintum... Kam gi tau tie žmonės? Jau nuo seno žmonės gyvuoja sau, o kaukai – sau. Taip jau yra. Kaukai dar geriau už žmones gyvuoja – nesipyksta, nesipjauna...

– Netiesa, motut, kad žmonės vien tik pjaunasi... – prieštaravo Gugis. – Jie turi daug labai gražių, įdomių daiktų, jie stato namus ir pilis, jie draugauja su gyvuliais ir gauna iš jų pienelio... Motute, o gal aš... Koks nors kitoks nei visi?

– Oi, Gugi Gugi, – nusišypsojo žiniuonė, – juk kiekvienas yra šiek tiek kitoks negu visi kiti... Dviejų vieno-
dų nei kaukų, nei žemuogių nėra...

– Motute, man patinka pas žmones, net nežinau kodėl, bet patinka, – aiškino Gugis. – Kaukai tokie ramūs, tokie nepastebimi – na, nebent tas Pukis pajodžarga, o žmonės... Jie kalba garsiai, eina greitai, daro visko daug ir gražiai... Aš irgi norėčiau taip išmokti...

Gubė tik liūdnai sulinkėjo:

– Ak, vaikuti, kad tu žinotum, kiek tie žmonės su savo garsiomis kalbomis, greitomis kojomis ir neapgalvotais žingsniais bloga prisidaro... Vai vai, plaukai šiurpsta... Ag, nepasakojo jums Urkis, kodėl kaukai nuo žmonių pabėgo, oi nepasakojo...

– O kodėl, motute, kodėl? – sublizgo Gugio akys.

– Ilga pasaka, Gugi, labai ilga, – ėmė išsisukinėti žiniuonė, – neužtektų ir visos nakties jai... Kada nors kitąsyk. Žinoma, nieko bloga pas žmones žiemauti, tikrai nieko bloga, – nusuko šneką, – tačiau žinok, vaike, kad negalima būti tuo, kuo nesi, net jeigu labai norisi... Visada atmink, kad, net gyvendamas pas žmones, tu netapsi žmogumi, o vis tiek jiems būsi kaukas: gudrus, tačiau mažas, silpnas padarėlis... Nepamiršk to, gerai?

„Mažas? Silpnas? Juk ką tik sakė, kad aš – tvirtas, su manus...“ – jau žiojosi prieštarauti kiek pasipiktinęs Gugis, bet persigalvojo. Prisiminė, kad kažkaip panašiai kalbėjo ir Ruokienė, be to – ne ginčytis čia atėjo, todėl vėl paklausė:

– Tai, motute... Pamokysi mane kerų ar man atgal į Pagirius keliauti?

– Oi tu, kerėtojai, oi tu, priešgyna... – vėl nusišypsojo Gubė, mat pro jos akis neprasprūdo kauko sujudimas.

– Na, gerai, žiūrėk, klausykis ir įsidėmėk...

Kaukas pasitrynė kumšteliais akis: kas gi čia per dyvų dyvai? Ten, kur baigiasi slapukaujančių spanguolių kups-tai ir virš pelkės nusidriekia klampus, liulantis paviršius, kurį bet koks sunkesnis padaras geriau apeina šonu, Munamukis, atsistojęs ant užpakalinių kojų, išdarinėjo keistus dalykus: krypt į vieną šoną, krypt į kitą, pašoka, sumakaluoja letenomis, žengia porą žingsnių ir vėl pradeda iš naujo. Gugis sustingo it sausuolis. „Arba

jam ne visi namie, arba vienas iš dviejų“, – murmtelėjo sau, stebėdamas maumo išsidirbinėjimus ir patyliukais slinkdamas artyn. Tačiau visai arti atsidurti nepavyko – nepaklusni koja užkliuvo žolių raizgalyne, jis prarado pusiausvyrą ir žnektelėjo į tarpkupstį. Maumas, sukaręs ausimis, stryktelėjo ir pūkstelėjo į vandenį tarsi pabaidyta varlė.

– Po šimts šeškų, – keiktelėjo Gugis, keldamasis ir valydamasis nuo kailiuko prikibusios žolės kuokštus, pernykščius lapus ir kitus kibius vasaros likučius.

– Munamuki, nesibaidyk, čia aš, Gugis, – šūktelėjo žvalgydamasis ir jau nebesislapstydamas eidamas artyn.

Vanduo baloje suraibuliavo, maumas kyštelėjo gelsvas akis, tada neskubėdamas prisiyrė prie kranto, užsikabino priekinėmis letenomis, bet visas į krantą nelipo. Trumpas padaro plaukas sveikai blizgėjo, tarsi lokio, prikaupusio užtektinai atsargų žiemai. Iš tiesų maumas ir lokys skyrėsi tik dydžiu ir gyvenimo įpročiais, tačiau žiemą jie abu saldžiai miegodavo, tik nežinia, ar maumas čiulpdavo leteną – labai jos buvo trumpos tokiame užsiėmimui...

– Na, tai sveikas, – pasisveikino kaukas, stabtelėjęs netoliese ir vengdamas lipti ant tos liulančios supančios klampynės.

– Mau... – murmtelėjo Munamukis, žvelgdamas lyg ir pro šalį.

– Kas nutiko? – kiek nustebęs dėl įtartino maumo nekalbumo, klustelėjo Gugis.

Tačiau šis tik suplakė uodega vandenį, bet ir vėl nieko neatsakė.

„Hmm... Na ir kas galėjo nutikti? – mėgino susivokti Gugis. – Nosis lyg jau ir sugijus, visas atsipenėjęs ir į išiliūdėjusį nepanašus...“

– Na, gerai, – kaukas gūžtelėjo, – jeigu jau toks rimtas ir nekalbus, tai eisiu, – tarsi įžeidęs dėl nesvetingo padaro elgesio, tarstelėjo Gugis.

– Tu juk niekam nepasakosi, ar ne? – staiga sumurmėjo maumas, dėbsodamas kažkur virš mažyčių, susisukusių ir susivijusių beržiukų, klausiamai kilstelėjo vieną antakį.

– Ko? – nesuprato kaukas.

– Kaip šokau, mau?

Gugis prikando iš karto abi lūpas, tramdydamas šypseną, bet būtų buvę dar labai neblogai sukąsti ir kitką, nes viskas – nuo rankų iki kojų taip ir taikėsi kratytis iš juoko – tai mat kas čia buvo!.. Šiaip ne taip prarijęs juoko bangą ir įprotį eilinią kartą pasišaipyti iš maumo, Gugis užtikrino:

– Ne, tikrai ne... Nebijok, – pridėjo šyptelėdamas pačiu pačiu lūpų kampučiu, – nepasakosiu... Tik... Tau patinka šokti? – pasiteiravo.

– Ne, mau, – Munamukis papurtė galvą, – bet... taip.

– Kaip? – nesuprato Gugis, – taigi negali būti ir taip, ir ne vienu metu?

– Negali, – linktelėjo maumas.

– Tai kaip tada išeina? – tikslinosi kaukas.

– Et, kaukiūkšti kaukiūkšti, – atsiduso maumas, – viską tau žinoti reikia, visur įlįsti, viską pamatyti...

Dabar Gugis neatsakė, laukdamas, ką čia Munamukis išdūsaus.

– Matai, šįmet per rudens lygiadienį... Tą naktį... Tą naktį, kai laumės renkasi didžiojo ratelio šokti... Daug renkasi... – jis vėl nutilo.

– Tai pasakok, pasakok, jeigu pradėjai, – paragino kaukas.

– Bet tik tarp mūsų, gerai? – maumas vėl įtariai dėbelėjo.

– Tarp mūsų, nesirūpink, – patikino. – Vis tiek aš... – dabar Gugis sumindžikavo, – vis tiek aš atsisveikinti atėjau.

– Kaip – atsisveikinti? – nustebo Munamukis.

– Papasakosiu, bet pirma tu baik apie laumes... – grąžino šneką į ankstesnę vagą kaukas.

– Tai va... Ir tada, lygiadienį, mau... Jos... Jos mane pagavo – nes vėl atlindau ratelių pažiūrėti... Ir tarėsi, ką daryti – nusvilinti kailį, padžiauti medyje, užkasti į skruzdėlyną...

„Brrr...“ – pasipurtė Gugis

– Kokios žiaurios! – dar ir pasibaisėjo balsu.

– Mau... – maumas linktelėjo pritardamas, – aš tada labai labai išsigandau... Prašiau, prašiau, kad nieko man nedarytų, kad aš ne iš piktos valios, kad man tik patinka į jas žiūrėti... Kad jos tokios baltos, tokios gražios, šviesios, o maumai ir pelkės tokios juodos, tokios tamsios, mau!.. Ir tada, tada...

- Tada?.. – bandė pagreitinti pasakojimą kaukas.
- Tada... Jos man prisakė išmokti... Šokti, mau, – gailiai vyptelėjo maumas. – Iki pavasario lygiadienio, – pridėjo.
- Oho! – švilptelėjo Gugis.
- Sakė, jeigu išmoksiu – pakvies į ratelį...
- Šit kaip... Chi chi, – sukikeno kaukas.
- Nekikenk, mau, – murmtelėjo Munamukis, – jeigu tave pažadėtų užkasti skruzdėlyne...
- Žinau, – linktelėjo Gugis, – dar ne tai padaryčiau. Bet tai juk nieko bloga – išmoksi šokti, galėsi nekliudomas žiūrėti... – padrąsino.
- Aha, išmoksi, mau, manai, lengva? Maumo kojos trumpos, maumo uodega sunki, mau...
- Pamatysi, išmoksi, – patikino Gugis, – aš žinau. O ir laiko daug...
- Daug, – sutiko Munamukis, – tik žiemą juk miegosiu...
- Žinau, – linktelėjo Gugis, – tiesą sakant, todėl ir atėjau. Sudiev pasakyti.
- Bet... Aš dar neinu miegoti, mau? – nustebo maumas.
- Bet aš išeinu, išeinu žiemoti pas žmones... Tad iki pavasario nebepasimatysim... – paaiškino kaukas.
- Kur? – maumas išsprogino akis.
- Pas žmones. Į Pagirius...
- Kaukiūkšti, tau galva suvirė? – šoktelėjo Munamukis, net suliulindamas pelkę.

– Niekas man nesuvirė, – atkirto Gugis, krestelėdamas galvą. – Tiesog... Na, taip reikia, – nesileido į ilgus aiškinimus.

– Niekas sau, mau, – Munamukis kraipė ausis, – tu tikrai labai keistas...

– Ne mažiau, nei šokti besimokantys maumai, – atšovė susiraukdamas kaukas.

– Maumh, – prunkštelėjo pelkių padaras, – na, gerai, nesipykim, – taikiai pasiūlė. – Nusprendei – tai nusprendei, ne veltui tave žmogkaukiu pravardžiavo. Bet... Nebijai? Žmonės... Jie net man didoki atrodo, o tau, hmm, mau...

– Nebijau, – vyptelėjo Gugis, – jie mano draugai... Ir, patikėk, nei spragilais jaujose muša, nei šunimis siundo...

– O kas yra spragilas? – susidomėjo maumas.

– Spragilas – tai... Hmm...

„Iš tiesų, kas gi tas spragilas?“ – pats savęs pasiklausė kaukas, bet teko prisipažinti, kad atsakyti negali.

– Na... – pamėgino ką nors sugalvoti, – tai toks...

– Toks?... – klausiamai vyptelėjo maumas.

– Spragsintis toks... – murmtelėjo Gugis, – va...

– A, sakai, spragsintis, mau... – supratingai pakinkavo galva Munamukis, – ir ar labai spragsi?

– Na, spragsi...

– Matai, kaip įdomu... – nutęsė maumas.

– Kas įdomu? – nustebo Gugis.

– Įdomu, – išsišiepė maumas, – kad kaukas, kuris drąsiai eina pas žmones, net nežino, kaip atrodo tas daiktas, kurio jam reikėtų saugotis. Na, tikrai įdomu, mau...

„Oi oi, koks pelkių glitenos gudrumas išlindo“, – min-tyse niurzgtelėjo Gugis, bet balsu tik pasiteisino:

– Aš gi negaliu visko žinoti... Žmonės – jie turi labai daug daiktų, visų net pavadinimus sunku išmokti...

– Žinau, – linktelėjo Munamukis, – gudrūs tie balta-odžiai...

Jiedu dar ilgai šnekėjosi – apie žmones, apie pelkes, apie laukiančią žiemą... O kai trumpėjančios dienos saulė smigtelėjo ant aukščiausių medžių šakų, neiprasti drau-gai atsimojavo. Kiekvienas nuėjo ar nuplaukė savais ke-liais – Gugis atgal į Pagirius, o maumas... Et, kas gi su-paisys tuos maumus – gal ieškoti dar geriau nuo visų akių paslėpto plotelio, kur galėtų toliau mokytis laumių užduoties, kol žiemos miegas galutinai sulipdys akis...

II. DAINORIAI

Žirgų kanopos caksėjo tai į ledą, tai į pašalo sukaustytus kupstus. Balnakrepšis – Gugio žygio būstas – lengvai sūpavosi, švelniai dunksėdamas į arklio šoną. Kaukas mielai būtų snaudęs, bet darėsi vis vėsiau. Gugis iškišo galvą į lauką ir apsidairė. Giedra, šalta diena pamažėle geso tolimais gaisais. Šalia žirgo, galvą įtraukęs į pečius, žingsniavo Ruokis. Stebėdamas šį didelį, stiprų ir, ro-dos, niekada nepavargstantį žmogų, Gugis vis susimąs-tydavo – na, ir kokio galo jis, toks mažas padaras, sugal-

vojo trenktis kažkur su šitais dičkliais? Ką, neužteko nepažinto gyvenimo Pagiriuose? Mintyse sugrįžo toji lemtinga diena...

Beržas ir Rytis, išsišiepę iki ausų, raudonais žandais nuo jau spustelėjusio šaltuko, įvirto trobon. Vaikiūkščių akys degė – sukišę galvas užkrosnin, jie vienas per kitą skubėjo dalytis naujiena:

– Gugi! Gugi! Kaime buvo kunigo Rumbaudo žygūnas!

– Tai bent! – stryktelėjo kaukas. – O Jaunių irgi matėte?

– Matėme, matėme! – sulinksėjo broliai. – O, sako, ir vėl bus didelis didelis žygis! Maskolius mušim!

Tarpduryje pasirodė lokiškas tėvo pavidalas. Ruokienė pasitiko jį klausiamu žvilgsniu. Prie šonų bejėgiškai nukarusios moters rankos vos vos tirtėjo.

– Vaikai, laukan, – paliepė Ruokis. Paliepė tokiu balsu, kad berniūkščiai išnyko be mažiausio kiauktelėjimo.

– Aš tuoj! – dar spėjo sušukti Gugis jiems iš paskos.

Vyras ir žmona, rodės, užmiršę visa kita aplinkui, žvelgė vienas į kitą. Pirmoji neatlaikė moteris:

– Dievuliau manasis, tėvai, tu!.. – pritrūkusi žodžių ji apsidairė, tartum ieškodama, kurgi jie galėjo pasidėti.

– Motin, motin, – bandė raminti Ruokis, – taigi neilgam...

– Neilgam?! Tik rugsėjį iš Prūsų sugrįžai, randas tik užgijo – o tu ir vėl... Pas maskolius! Ar nori, kad vaikai našlaičiai liktų? Pats galo ieškai? Kas gi tau? Namų nebemyli? – gailiai rypavo moteris.

– Na, nebliauk, – sumurmėjo Ruokis, – nebliauk, – apkabino žmoną, pastebėjęs, kad šiosios lūpų kampučiai trūkčioja tarsi šaltienos drebutis. – Mane kunigas viršesniu nori skirti... Aš tau... Pameni, tą šilko skarą, kurią iš Prūsų parvežiau? Maskolijoje dar gražesnių yra, pamatysi, oi, kokios gražios!

– Nereikia man skarų, – kniaubdamasi į vyro petį gailiai sukūkčiojo moteris, – kas gi man iš tavo skarų, jei pats nežinia kur galvą paguldysi, jei nebus kam Beržo ir Ryčio užauginti... O juk ir pagrandukas kelyje jau...

– Ką? – Ruokis išsprogino akis.

Ruokienė tik dar stipriau sugriebė vyro marškinius ir dar labiau įsikniaubė. Nieko nesakydamas, jis įnardino jai į plaukus ranką ir ilgai, labai stipriai glostė, kramtydamas lūpas...

Galiausiai moteris pakėlė ašarotas akis ir pažvelgė į vyrą, pašnibžda klausdama:

– Tai?..

– Laimut... Uogele tu mano... Na, negaliu nevykti, negaliu... O jei supyks kunigas, kas tuomet – kur tada dėsime? Čia juk nėra taip, kad nori eiti – nori neiti... Didysis kunigas šaukia Rumbaūdą, Rumbaudas šaukia savo vyrus... Taip jau pasaulis sutvarkytas, deja... Dabar aš būsiu viršesnysis, o viršesniajam ir didesnė dalis, nusišypsojus sėkmei, teks... Maželiui plonus kaip miglėlė vystyklėlius parvešiu, tau – žiedą, apyrankę auksinę, pamatysi, gyvensim, oi, kaip gyvensim! Aš gi stiprus, juk žinai – manęs kryževiai nepriveikia, tai ką čia mas-

koliai, jie, vos mūsų pulkus pamatę, tuoj puola mūrines sienas statyti... Na, neberaudok, nusiramink...

– Tu stiprus, – sušniurkščiojo Ruokienė, – labai stiprus... – ir vėl įsikniaubė kūkčiodama...

Ruokis sunkiai atsiduso.

Gugis, mėgindamas vis dar likti nepastebėtu pakampio šešėliu, be galo atsargiai nukiūtino durų link. Ir koks buvo kauko nustebimas, kai kieme rado... Jaunių!

– O aš tavęs atėjau ieškoti! – pareiškė vaikinai, visas švytintis, kaip kruopščiai nušveistas šarvų antkrūtis.

– Vadinas, šįsyk ir tave ima? – sumojo Gugis, prisiminęs draugo vasaros liūdesį ir jo „didvyriavimą“.

– Taip! Šįsyk keliauju ir aš! Nebereiks lindėti pilyje! Oi, prilups didysis kunigas Algirdas maskolius! Ilgam atsimins, kaip į mūsų žemes lįsti! Grobikai prakeikti! Tarytum mums su kryževiviais mažai vargų būtų!

– O Audrė kaip? – kuo nekalčiausiai pasiteiravo kaukas.

– Audrė... – suniuro vaikinai, – Audrė pas tėvą. Tvariosi savo pilyje, padeda motinai, kaip moteriai ir dera. Seniai mačiau... Bet štai grįšiu iš žygio, parnešiu jai aukso žiedą – josisu aplankyti!

– O, kunigaitis! – pagarbiai nusilenkė netikėtam svečiui iš trobos vėl į lauką išėjęs Ruokis. – Smagu matyti mūsų kuklioje pastogėje!

– Ir man, Ruoki. Štai Gugį gundau...

„Mane?“ – apstulbo kaukas.

– Cha, – suprunksėtė vyrai, – jį galima sugundyti nebent pienu, duona ir pasakojimais. O jūs kuo gundote?

– Sakau, reikėtų jį pasiimti į žygį, – mirktelėjo Jaunius. – Tik pagalvok, koks būtų puikus žvalgas! Nei kas pagaus, nei pastebės! Galėtume maskoliams tokių netikėtumų pakišti – ilgam atsimintų! Kad ir lankų temples supjaustytume prieš mūšį!

– Taip, neblogas sumanymas... – Ruokis pasikasė pakaušį. – Aš kai ką panašaus buvau vasarą pagalvojęs, kai į Prūsus traukėm, bet tuomet jis atsisakė... O dabar... Žiema bus ilga, nuobodi, šalta. Gugi, kodėl tau nepamėginti?

„Ak ačiū, kad atsiminėte...“ – mintyse urgztelėjo ant įsikalbėjusių žmonių kaukas.

– Aha, Gugi. Traukiam! Ten tai bus nuotykių! Laužai, dainos, kovos! – žadėjo Jaunius. – O čia... Siaubas – vėpūtiniai, dūmai, balanos! Ką gi tu čia veiksi! Spėsi prisibūti grįžęs!

– Pagalvosiu... – prižadėjo Gugis.

– Iš tiesų skubėti neverta, – sutiko ir Ruokis. – Pasverk viską ir pasakyk...

Ruokis stabtelėjo, apsižvalgė, atsiduso. Turbūt ne vienas karys iš bajoro Rumbaudo pulkų gailėjosi nesąs arklys – juk kanopomis liesti gruodą neturėtų būti šalta, o kaip šalta kojoms, nuvargusioms per ilgą trumpos dienos žygį! Rimčiau pašalo visai neseniai, tad per Gudijos pelkes kariai judėjo atsargiai, tarsi moterys, nešančios pilnus skreitus kiaušinių, per kiemą. Bet pagaliau tolumoje supilkavo miško siena, vedlio veidas nušvito ir jis

linksmai mojo bajorui, girdamasis: „Kaip tik iki saulėlydžio spėjom, kaip tik...“

Iškeliauti į žygį Gugis taip pat nusprendė saulėlydžio metu. Dar dieną pats su savimi sutarė taip: jeigu saulutė leisis į debesį – bus blogas ženklas, ir jis liks tiesiog žiemoti Pagiriuose. Draugaus su Beržu ir Ryčiu, padės Ruokienei, susiras, tikrai susiras, ką veikti. O štai jeigu saulutė slėpsis už žemės krašto, vadinasi, jis turi išeiti jos ieškoti. Juk įdomu būtų pamatyti tas vietas, kur saulė ilsisi! Kas ten gyvena? Ar yra kaukų? Žmonių?! To juk nežinojo net senolis Urkis – tik kartą prasitarė, kad žmonių yra visur. Kur eisi – niekur nuo dičių nepabėgsi. O va kaukai... Retesnė, gerokai retesnė giminė. Nors, sakė, giminaičių irgi turi...

Karių būrį priglobė aukštų eglių bokštai. Rumbaudas sustabdė žirgą, pakėlė ranką, ir šimtinė vyrų, stebėjusi vado mostą, įsitempė it verpalo siūlai: gal pagaliau stos, gal leis susišildyti? Kiekgi galima žygiuoti, na, ir kas, kad kolei kas dievai buvo maloningi ir neprivertė sniego lig ausų, bet tas šaltis, šaltis, išūliai lendantis pro storiausius kailius! O juk dar tik vėlyvas lapkritis!

– Paskirt sargybas! – nugriaudėjo sodrus kunigaikščio balsas, – pasirūpinti laužais, stojam nakčiai!

Nors po tokio nurodymo nebuvo priimta šaukti „valio“, bet jis užstrigo ne vieno kario, drebiančio sunkią mantą ant žemės, lūpose. Netrukus girios laukymėje suskambėjo titnagas, pakvipo svylančia pintimi. „Gabija, Gabijute, šventoji ugnele...“ – murmėjo vyrai, įkalbinė-

dami liepsną kuo skubiau griebti kuo storesnius sausuo-
lius. Bet ugnelė, tarsi jauna mergelė, buvo įnoringa: vie-
nų klausė tuojau pat, vis drąsiau laižydama rąstigalius,
o kitiems pašaipiai kyščiojo liežuvukus, tai pasirodyda-
ma, tai vėl pasislėpdama tarp žabų. Bet netrukus ant
sniegų sublizgo liepsnos atšvaitai, vis aukščiau kilo žie-
žirbos, ir ilga žiemos nakties tamsa, jau beįsitaisanti lau-
kymėje, vėl turėjo gėdingai sprukti į girios tankmę...

Mėlyna eglyno siena atmušinėjo žirgų žvingtelėjimus,
garsiau ištartus šiurkštesnius žodžius, o negausiose sniegų
kepurėse, užkritisiose ant šakų, žaidė liepsnų atspindžiai.

– Laužas laužu, bet dar truputis tokio šalčio, ir išdvė-
sim kaip musės... – nusispjovė karys, dėl raudonuojan-
čios barzdos pramintas Rudoku, – jau geriau eiti, nei
stovėti... – sumurmėjo tiesdamas rankas į liepsną.

Ruokis, ką tik grįžęs iš pasitarimo pas Rumbaudą ir
sėsdamas į vyrų būrį, brūkštelėjo apšarmojančius ant-
akius:

– Matyt, teks čia praleisti vieną dieną. Gavo žinutę –
eiti negalima. Reikia sulaukti didžiojo kunigo Algirdo
vyrų... Maskoliai, sako, didelius pulkus surinko – būtų
kvaila kaip žebenkštims spąstuosna lišti, – paaiškino.

– Tikiuosi, kunigas nepaklydo, – murmtelėjo ir Raubis.

– Džiaukis, kad dar laužus leidžia kūrenti, – prunkš-
telėjo Rudokas, – o man vieną sykį teko su Kenstučiu
Prūsuosna traukti – taip slapta, kad jau susitaikėm, jog
į karą tik varvekliais stosime... Bet paskui, kai vieną kry-

žiokų maldyklą pakūrėme, tai susišildėme taip, kad ilgai atsiminėme, – vyras plėšriai išsišiepė.

– Ir nusilakei it telias, – pašiepė Gailius, – kiek paskui liepė rykščių įkrestti, kai rikiuotėje nepastovėjai, a?..

– Aš tau tuoj parodysiu rykštes! – šokosi raudonbarzdis. Bet Ruokis sunkia rankos liže pasodino jį atgal.

– Nesipeškit, vyrai, – paliepė. – Gailiau, neerzink Rudžio, jis karštas ne tik žodį ištarti, bet ir kirsti... – išpėjo. – O man vaidų nereikia!

– Ot tai bijau jo kirčio, – Gailius mėgino prunkštelėti, bet pavyko tik sušnypšti, mat šnervės buvo irgi varvekliuotos, – aš ir pats, Ruoki, žinok, nepėsčias!

– Žinau, kad nepėsčias, – šyptelėjo Ruokis, – dėl to ir žvilgtelk į žirgus, kaip ten jie?

– Ė, Ruoki, – šyptelėjo Gailius, – žirgus prižiūri Švendris. Pamiršai, a?

Ruokis piktokai dėbelėjo į priešgyną – jis viršesnysis, jis geriau ir žino, nurodymai vykdytini, o ne svarstytni, ne veltui bajoras būtent jį, Ruokį, paskyrė... Bet... Et, ką čia kivirčysies, juk iš tiesų buvo anaip sutarta, tad tik murmtelėjo kitam kariui:

– Švendri, broleli, žvilgtelk...

Šis net neburbtelėjęs atsistojo ir nužingsniavo.

– Ruoki, o kur tavo kaukas? – staiga susidomėjo Rudokas, – nesušalo į gniūžtę dar, ar ne?

– Nesušalau, – Gugis kyštelėjo nosį iš šalia padėto balnamaišio, – kaukai dar ne tokius šalčius atlaiko! – pasigyrė. Nors karšta tikrai nebuvo...

– Cho cho, – juktelėjo rudabarzdis, – atrodo, jo kalbumo nei užšaldysi, nei užsiūsi.

– Kas jau tiesa – tas tiesa, – vyptelėjo ir Ruokis. – Oi, kaip su mano žmona jie gerai sutardavo: toji tarška patarška ir šitas pliuropa bekraštis...

Gugis susiraukė. Pastebėjęs kauko išraišką Rudokas prapliupo kvatotis:

– Cho cho cho... Chu chu chu, – žvingavo, – o jau piktas koks, koks piktas!

„Ak šit kaip! – pyktelėjo kaukas ir vėl susirietė balnamaišyje. – Eikit tad stumbrams uodegų kapot... Kai pasakojimų – tai, Gugi, pasakok, o dabar – plepys, pliuropa...“

Ruokis pasikėlė, išsitraukė didelį, sunkų briedkriauinį, apžiūrėjo ir apuostė ant ugnies kepančią stirnos koją, patraukė iešmą, išrinko gabaliuką ir atpjovė.

– Gugi, ei, Gugi, – šuktelėjo balnamaišio linkui, bet kaukas neatsiliepė.

Rudabarzdis pašaipiai šypsojo, stebėdamas susitaikymo pastangas.

– Na, kaip nori, – šis gūžtelėjo pečiais, – kumpis ir mums patiems skanus. Minkštutėlis kaip samana, – pagyrė.

– Kumpis? – vėl išlindo kauko veidelis, – noriu! – pareiškė užmiršęs išdidumą.

Rudokas vėl taikėsi prajukti, bet Ruokis į jį taip dėbtelėjo, kad anas juoką prarijo, prikrimsdamas lūpą.

– Na, tai imk, – ištiesė Ruokis gabaliuką mėsos, – sotinkis. Nors ir ne tokius šalčius pakeli, – šyptelėjo.

– Ačiū, – padėkojo kaukas ir, išsiropštęs iš balnamaišio, įsitaisė į vyrų ratą.

Netrukus stirnieną dorojo ne tik kaukas, bet ir visa Ruokio dešimtinė – Rudokas, Gailius, Daugilas, Baltrus, Dainius, Raubis, Jundas bei Plikis. Netruko prisidėti ir grįžęs Švendris. Laukymę užplūdo toks garsus čepsėjimas, skanus urzgėjimas, kad sujudo vyrai ir prie kitų laužų – kas tikrinti, o kas jau irgi doroti kepsnių.

Dar nebaigęs čiaumoti paskutinio kąsnio, kaukas brūkstelėjo per lūpas ir paklausė:

– Ruoki, o kodėl kunigai į žygį žiemą sumanė eiti? Juk šalta...

– Va va, – pritariamai sulinksėjo Rudabarzdis, – ir man būtų įdomu sužinoti, – kokio velnio į Maskoliją tempiamės per gruodą? Palauktume vasarėlės ir mostelėtume...

Ruokis gurktelėjo kąsnį, pasidairė, pas kurį vyrą boselis su midumi, ir atsakė:

– Matai, maskolių kunigas nelabai laukė, kol vasara sugriš, o mostelėjo per pačią žiemą į Tverę. O žiemą... Žiemą ir upės, ir pelkės užšalusios – kariuomenei kliūčių lyg ir nėra – tik šaltis ir maistas.

„Et, o ką dabar Munamukis veikia? A... Snaudžia, žiema juk...“ – sumojo Gugis.

– O jie gudrūs – iš vasaros pasiruošė... – tęsė Ruokis. – Va ir suskubo mūsų kunigai Tverės kunigo vaduoti, va, ir pašaukė mus...

– Tad ir kiurksom čia, – baigė Rudokas, – net į kaimus neleidžia, kur krosnys ir barščiai...

– Jokių kaimų! – blykstelėjo staiga nustojusio kramtyti Ruokio akys, – žinau aš jus – tik paleisi kaip šunį nuo virvės, tai tuoj prisilaksit ir eisit bobų kutenti... Pas-kui man galva nuo pečių lėks. Manote, ten kaimuose labai jie jūsų laukia? Duona visiems vienodai skalsi ir vienodai jos trūksta...

– Gerai gerai, Ruoki, nesikarščiuok, – ramino ją Gailius, – mes ne pienburniai, ne vieną žygį matę, žinome, kas leista... Nors kaip čia – savos žemės, savi žmonės, o slepiamės girioje it kokie plėšikai...

– Taip reikia, – niūriai atkirto Ruokis, – plėšikai ne plėšikai, bet maskolių liežuviai gal aplink laigo, o kuo netikėčiau juos pričiupsim, tuo mums geriau bus. Ir galvų mažiau paguldysime...

– Štai tada ir atsigriebsime! – šuktelėjo Rudokas, kratydamas nebaigtą graužti kaulą, – na, vade, maktelėkite už mus! – ištiesė gėralą.

– Ačiū, vyrai, – padėkojo Ruokis ir užsivertė boselį. „Kliuk, kliuk, gurkt, gurkt, – išgirdo Gugis. – O jis visą Kaukaupį galėtų išgerti“, – žvilgtelėjęs į Ruokio gurkšnius, pasibaimino kaukas.

– Uuuu... Skanus gi, bjaurybė... Stiprus, bet skanus! – šluostydamasis ūsus, pagyrė Ruokis ir taip gardžiai raugtelėjo, kad kaukui net pasidingojo, jog čia lokys su maurojo. Gailius paslaptینگai nusišypsojo, Rudokas vyptelėjo:

– Žinoma, kad skanus, čia, taip sakant, mano ypatingasis, mano mielas! – ir staiga paklausė:

– Ruoki, o tu mums dabar kaip kovos broliams tark – ar tikrai kaukas sėkmę neša?

Gugis, nustojęs kramtyti, nedraugiškai dėbtelėjo į rudabarzdį – ir vėl tos žmonių pasakos, vis jiems kas nors turi laimę nešti, – patys dirbtų ir tą laimę turėtų... Tačiau didžiulė Ruokio plaštaka labai švelniai patapšnojo kaukui per petį, ir vyras tarė:

– O kaipgi kitaip? Žinoma, neša! Negi manote, kad kunigas mane šiaip jūsų prižiūrėti būtų paskyręs?

Vyrai susižvalgė, svarstydami – ar reikėtų juoktis, ar šypsotis, o gal – labai rimtai apmąstyti tai, kas pasakyta? Bet čia pats Ruokis suprunkštė ir nusikvatojo visa gerkle, net prie gretimų laužų atsisuko:

– Cha cha cha!

Netrukus visa dešimtinė jau laikėsi už pilvų, žvengdama, prunkšdama, kretėdama ir tirtėdama. Gugis irgi kikelėjo kartą kitą, nes pradžioje jis tikrai nesuprato, kas gi taip juokinga buvo pasakyta, bet paskui, kai juoko banga išguldė visą ratą, kaukas irgi neatsilaikė – tik, žinoma, jo plono balselio žemabalsių sutartinėje niekas net girdėti negalėjo...

Pagaliau kvatojimas kiek aprimo, ir Rudokas, ranka nubraukęs ištryškusias ašaras, tarstelėjo:

– Matai kaip... Vadinas, reikės ir man kokią kauką pasigauti...

Šiluma, sklidusi nuo laužo, vėl mažo, o vis garsėjantis knarkimas tikrai negalėjo jos pakeisti, netgi atvirkščiai...

Gugis persivertė ant kito šono ir pamėgino užsikimšti ausis. Kur tau – didingą Ruokio „chrrrrrpišššš“ ne tik girdėjo – atrodė, netgi virpa balnamaišio sienelės. „Uuuuu...“ – pasipurtė nebeapsikęsdamas kaukas. O kišti nosies į šaltį taip nesinorėjo... „Bet teks, nes kitaip visą naktį bluosto nesudėsiu“, – apsisprendė. Praskleidęs odos klostes jis išlindo į lauką, patyliukais niurzgėdamas ant Ruokio, jo vyrų ir visų, kurie nemoka miegodami užsičiaupti... „Dievaž, būtų mūsų – pagaučiau ir primesčiau“, – piktybiškai nusišiepė, žvelgdamas į pusiau pravirą Ruokio burną.

Žiemovidžio padangė pasitiko kauką pabirusiais žvaigždžių trupiniais, kuriuose tarsi trys žėručio šukės spindėjo šienpjovio diržas. Tiesa, senolis Urkis šias žvaigždes vadindavo „triakiu“ ir pasakojo, kad jos atsirado, kai didkaukis Barzdys nugalėjo baisų visa regintį triakį vilką Vilkakį, o jo akis paaukojo protėviams, kad šie, dausesose gyvendami, galėtų visada žemėn pasižiūrėti ir savo ainius pamatyti... „Et, kaip jie ten laikosi – ar nešąla, ar maisto turi?...“ – suvirpo širdelė, kai prisiminimai apie senolio pamokymus netruko pažadinti prisiminimų apie gimtąją olą, apie Kaukašlaitį... Bet, vos nuvijus ilgesio šešėlį, sugrįžo iš visų pusių gurgsintis, kriokiantis, urzgiantis knarkimas. Tačiau, geriau apsidairęs ir išiklausęs, kaukas pastebėjo kai ką keista. Neabejotina – daugiau nei pusę to garso kėlė Ruokis, bet gausus atitartinimas atsklisdavo iš vos vos toliau, o šalia nebuvo beveik nieko – kitoje laužo pusėje, susisukęs į kailius, gulėjo tik

Švendris... „Kurgi jie prašapo?“ – nustebo Gugis, ap-
lenkdamas numestą boselį, kurį dar neseniai kliukino
visi vyrai... Jis pauostė čia pat numestą kaištį – kvepėjo
medumi, žolelėmis ir dar kažkuo – tai keistai kuteno
šnerves ir priversdavo atitraukti nosį... „Ir vis dėlto...
Kaip čia taip?“ – vėl nusistebėjo kaukas, žvelgdamas į
sniegą, kuriame aiškiai buvo matyti nuo laužo į mišką
nueinančios pėdos. „Juk naktimis paprastai jie niekur
nevaikščiodavo...“ Buvo ir dar viena keistybė – aplink
laužą juk gulėta ne vieno, o pėdos – tik vienos. „Juk
negalėjo oru iškristi... O gal... Medinis pačiupo?“ Nuo
šios minties nukrėtė šiurpas – Gugiui nebuvo tekę su-
tikti Medinio, bet kaukai pasakodavo, kad jis didelis kaip
lokys ir piktas kaip šeškas, vietoj rankų turintis ažuolo
strampus, o žemiau juosmens – kelmą, iš kurio driekiasi
šaknys – kojos, daug kojų... Ir vargas tam, kas sutrikdy-
davo Medinio ramybę – nesvarbu, žvėris, kaukas ar žmo-
gus tai būdavo: Medinis jį pavydavo ir, apraizgęs šako-
mis, pakabindavo medžiuose... „Pala, – sustabdė prisimi-
nimus. – Medinis turi daug kojų, o čia dvi... Tik dvi...
Reikia pažadinti Ruokį, gal tikrai kas negera, – nuspren-
dė kaukas. – Kartu ir knarkti nustos...“ – dar pasidžiaugė.

Tačiau Ruokį pažadinti, pasirodo, buvo gerokai sun-
kiau, nei tai sumanyti. Kaukas visaip stengėsi: bandė
kalbėti į ausį, kepsnoti petį, išidrašinęs netgi ūsus pa-
tampė, bet kur tau – žmogus net nemanė busti, tik su-
murmėdavo per miegus, išsišiepdavo, suprunkšdavo ir
vėl užknarkdavo taip, kad jeigu miške būtų likę lapų, jie

seniai būtų užkričę ir palaidoję visą kunigo Rumbaudo pulką. „Tada žadinsiu Švendrį“, – pyktelėjo kaukas ir nutapnojo į kitą laužo pusę. Bet kur tau! Ar žmonės kažkaip kitaip miegojo nei kaukai, ar jis kažko nemokėjo – Švendris lygiai taip pat prunkštė, raivėsi, netgi mostelėdavo ranka vydamas žadintoją, bet nebudo, nebudo – ir nors tu sprog paausėje – niekas nepadėjo. „Na, gerai, – suniurzgė. – Eisiu ir pats viską išsiaiškinsiu. Mediniai tikrai neturi dviejų kojų“, – dar kartą save patikino ir nutapnojo sniego pluta, beveik nedumbančia nuo kauko svorio...

– Nafania! Nafania!

Vyrėlesnis, liesas, raukšlių išvagota kakta naminukas išlindo iš rąstigalių plyšio, išsitraukė iš paskos įstrigusius marškinius ir puolė bartis:

– Na, ko, Kuzia, ko? Kas gi vėl? Žiurkė? Kaip veršis? Su šešiom uodegom?

– Ne, ne, – jaunas, nedidukas naminukas, pavadintas Kuzia, šiaudų spalvos plaukų kupeta ir blizgančiomis akutėmis, sumosavo rankomis:

– Ne žiurkė, be to, uodegų ne šešios ten buvo, o devynios, ir apskritai... – staiga nutilo, matyt, užmiršęs, ką gi norėjo pasakyti.

– Tai gal vėl einam miegoti, a? – žiovaudamas pasiūlė Nafania, čiupinėdamas savo ožio barzdele.

– Taip, taip, – Kuzia vėl sumosavo, – bet... ne, ne! Pas šeimininką, bėgam pas šeimininką!

– Gal tave kas nors su irklu šlioptelėjo? – pyktelėjo Nafania. – Šeimininkas miega, tuoj pat skusk miegot ir tu! O tai...

– Ne, ne! Šeimininkas nemiega, šeimininkas nemiega, pas šeimininką svečiai, keisti svečiai, dideli svečiai, daug daug svečių!

– Na, na, – nepatikėjęs susiraukė Nafania, – kas gi svečiuojasi taip vėlai? Ką čia vėl susigalvojai?

– Einam, Nafania, einam, – ragino Kuzia. – Pamatysi, keisti svečiai, keisti svečiai, kalba keistai, kalba ne taip, kalba kitaip!

– Na, palauk, – ropšdamasis žemyn, sumurmėjo senasis, – jeigu apgausi – taip ir žinok, šermukšnine vytele išvanosiu, oi cypsi!

– Ne, ne, neapgaudinėju, neapgaudinėju, einam, einam, – ragino jaunylis.

Sunkiai atsidusęs Nafania nusekė pasieniu skubantį Kuzią...

– Žiūrėk, žiūrėk, matai? – naminukas mostelėjo rankute į kitą kambario kampą.

Ten, prie stalo, sėdėjo šeimininkas, o jam iš abiejų pusių buvo įsitaisę dideli kailiais apsitaiesę vyrai. Ant stalo stovėjo keletas ąsočių, mėtėsi pora didelių bryzų lašinių. Iš ąsočių svečiai ir patys maukė, ir šeimininkui kišo, o jeigu šis pamėgindavo atsisakyti – tuoj pat visi užbaubdavo taip, kad šeimininkas, vis vogčiomis apsidairydamas, irgi maktelėdavo. Drumstose žmonių akyse tava-

ravo balanės liepsna ir kažkoks nejaukus linksmumas... Vienas iš svečių, apžėlęs tankia ruda barzda, priekaištingai pateliuskavo ąsotį ir prabilo naminukams nesu-
prantama kalba:

– Na, seni, kaip čia taip? Geriam geriam, o nedainuojam?

– *Da, da**, – šeimininkas sulinksėjo, – *da...*

– Negerai, – Rudokas trinkelėjo kumščiu į stalą taip, kad ąsotis net šoktelėjo, ir tęsė: – Kai vyrai geria – vyrai ir dainuoja, ar ne? O jeigu vyrai geria ir nedainuoja, tai jie yra ne vyrai, o kiaulės, tiesą kalbu!?

– Mhm, – pilna burna atsiliepė vienas iš vyrų, – dainos – gerai!

– *Da, da*, – šeimininkas vėl sulinksėjo, gailiai žiūrėdamas į mažėjančius lašinius.

– Reikia jį mūsų dainų išmokyti, Rudi, – pasiūlė Dainius, godžiai spoksantis į ąsotį, bet nedrįdamas stverti, kol jo nepaleido rudo dičchio letenos kaip duonos kepalas.

– Teisingai! – išsišiepė Rudis, – o jis čia vis: *da, da, da...* *Da da da, da da da*, – uždainavo.

Nustebęs šeimininkas dėbtelėjo į pragydusį svečią.

– Vadinas, taip! – paskelbė Rudokas. – Dainuosime apie klevelį! Tryyyys keturi!

– Aaaaaaauugo kieme klevelyyyyyys! Augo kieme... – iš karto užbliovė keletas įkaušusių balsų.

* Taip (*rus.*).

– Tu irgi, irgi dainuok, – Rudis paragino šeiminką niuksu, bet šis tik žvalgėsi į baubiančius vyrus, nieko nebesuprasdamas.

– Dainuok! – tiesiai į veidą užbaubė nekviestas svečias, čiupdamas žmogelį už marga juostele apsiuvinėtų marškinių, – da!

– *Da...* – blykšdamas tesugebėjo išlementi šeiminkas...

– Nafania, ei, Nafania, matai, matai, nemelavau, nemelavau! – Kuzia negailestingai tampė vyresnį naminuką už rankovės. – Oi, oi, kaip įsirėkė, kaip įsirėkė, – stebėjosi, grūdamas į ausį kito delno pirštą.

Nafania mostelėjo ranka, it vydamas įkyrią musę. Keletą sykių susiraukęs, čiuptelėjęs už barzdelės, pasikrapštęs pakaušį ir, piktaidėtelėjęs į įkyruolį, nusispjovė ir murmtelėjo:

– Matau, kad nemelavai... Tik ar žinai, kas tie svečiai, a?

– Svečiai? – nustebo Kuzia, – ogi žmonės, žmonės! Viens, du, trys... Oi, oi, tamsa, tamsa žmonių!

– O kokie žmonės, ar žinai?

– Dideli, labai dideli? – spėjo Kuzia.

– Ne.

– Alkani, labai alkani? – dar kartą pabandė.

– Gal, tpfu, – Nafania vėl nusispjovė ir čiupo Kuzią už peties: – Žiūrėk gerai, jaunuoli. Tai – lietuviai. Girti lietuviai.

– Lietuviai? – Kuzia išsprogino akis.

– Taip, lietuviai, – linktelėjo Nafania, – tik įdomu, iš kur jie čia atsirado vidury nakties?

– Oi, kaip įdomu, Nafania, kaip įdomu! – suspirgėjo Kuzia. – O kas, kas tie lietuviai?

– Kas? – piktai vyptelėjo senasis naminukas. – Ogi bandos didžiulių réksnių. Kai jie užaina – gero nelauk, o jeigu dar išgeria to rudo skysčio – visai pasiunta: gvelbia lašinius, grobia gyvulius... Žodžiu, šeimininkai sako: „Lietuviška netvarka“. Oi, bėda mūsų šeimininkui, bėda... – Nafania lūdnai palingavo galvą.

– O mes... – susirūpino Kuzia, – gal galime jam kuo nors padėti, padėti, a, Nafania? Juk gera mūsų šeiminkė, šeimininkė gera! Žiūrėk, kokius man marškinėlius išsiuvinėjo, štai išsiuvinėjo!

– Žinau, kad gera, Kuzia, žinau. O kaip pagelbėti – sugalvosim, – naminukas vėl pasikasė pakaušį, – tik dabar tss! Reikia šeimininkei pasakyti, kad nosies nekištų, kol šitie čia... Nes visada pirma prisiryja, prisilaka, o tada eina durų daužyti... Gal prisilakę išsinešdins...

„Svarbiausia – kerą tarti greitai, išberti kaip žirnius ir būtinai, būtinai žiūrėti į kerimąjį...“ – sekdamas pėdsakais patyliukais kartojo motulės Gubės pamokas Gugis. „Bet kaip reikėtų žiūrėti į Medinį, jeigu jis toks baidus?“ – nedavė ramybės mintis. Nors kuo toliau – tuo mažiau atrodė, kad Ruokio dešimtinę kas nors būtų pagrobęs, mat pėdsakai vedė tolyn iš miško ir greitai vietoj vienu pėdų atsirado daugiau, tačiau visos driekėsi viena

kryptimi – tolyn. Miškas netrukus baigėsi, ir žvitrios kauko akys aptiko slėnyje nusidriekusį kaimelį. „O-o! – susivokė Gugis. – Taigi į kaimą išlapnojo, štai kokie... O Ruokis juk nenorėjo leisti... Reikia grįžti, reikia pasakyti...“ – bet tuoj pat jis atsiminė, kaip tik ką mėgino prikelti Ruokį, Švendrį ir kuo tai baigėsi. „Et, išsiaiškinsiu pats, ką jie veikia, o jeigu ką – greitai greitai parbėgsiu...“

Knarkimas, rodės, kilnoja pirkios stogo šiaudus. Kuzia pauostinėjo orą ir susiraukė – šeimininkė ir jos dukra vakarienės valgė raugintų kopūstų, o jam nepaliko nė žiupsnelio. Tai godišės!

– Kuzia, keberiokis ant skrynios, nuo jos užšok ant patalo ir prikeltk šeimininkę, – paliepė Nafania.

– Gerai gerai, – linktelėjo naminukas ir, kabindamasis už rankenos, spynos ir dar ko papuola, užsirangė aukšty.

– Viens, du, trys – opa! – šūktelėjo stryktelėdamas ant antklodės ir bėgdamas ja iki krašto, iš už kurio kyšojo miegančios moters galva.

– O dabar? – pasiklausė jaunėlis.

– Dabar atsargiai papūsk į nosį, – toliau vadovavo Nafania.

– O, nosin! Fiiii... Fiii... Fiii, – stengėsi Kuzia, pasilenkęs ir vamzdeliu sudėjęs lūpas...

– Dabar... Kad tave! Aš gi sakiau – atsargiai! Atgal! Atgal! – šūktelėjo vyresnysis naminukas, pastebėjęs kažką įtartina.

– O kodėl, kodėl atgal? – pamėgino dar domėtis pūtikas, bet tuo metu nuaidėjo garsus garsus „Aaaaaaapči!“, ir iš šeimininkės nosies ir burnos išsiveržusi oro srovė bloškė Kuzią į lovūgalio lentas taip, kad akys net žiežirbos suspragsėjo...

– Oi, oi, oi... – suvaitojo naminukas.

– Uuuuu... – čiuptelėjęs už barzdelės, palingavo galvą Nafania.

Šeimininkė, pažadinta čiaudulio, atsisėdo lovoje ir marškinių rankove perbraukė panosę.

– Še tai tau... – sumurmėjo pati sau.

Tuo tarpu Nafania skubėdamas ropštėsi ant skrynios, o moteriškė, dar pasidairiusi, kumščiais patrynusi akis bei pasitaisiusi patalus, vėl ruošėsi gultis. Tačiau štai ji išgirdo ir iš kažkur atsklindantį nedarnų vyriškų balsų gaudimą...

– Čia dabar kas, – pasikrapštė ausį, mėgindama geriau išiklausyti...

– Kche! Kche! – kostelėjo dar tebesitiesdamas Nafania.

Dubenėliais virtusios moters akys ir pražiota burna geriau už bet ką bylojo, kad naminukas pastebėtas, tad šis laiko negaišo:

– Šeimininke, tik nepradėkite rėkti... – apdairiai pradėjo Nafania.

– Nami... Naminukas? – suvapėjo apstulbusi moteriškė.

– Taip, – jis nusilenkė, – susipažinkime – esu Nafania

Itytičius, jūsų pirkios vyresnysis naminukas. O ten, lovųgalyje, yra mano jaunėlis Kuzia.

– Oi, oi, oi... – vėl sudejavo Kuzia, mėgindamas atsistoti...

– Aleksandra... Aleksandra Vorfolomejevna... – vis dar per daug nustebusi, kad kaip reikiant susigaudytų, atsakė moteris.

– Labai, labai malonu, šeimininke Aleksandra... Žinote, kai mano tėvas gyveno pas bojariną Špikovenką, tai mes, jaunesnieji...

– Mama, kas nutiko? – pakėlė galvą gretimoje lovoje miegojusi jauna mergina. Bet motina neatsiliepė, o dukra, ant savo kraičio skrynios pastebėjusi du nedidelius padarus, irgi išsižiojusi sustingo iš nuostabos.

„Ant kalno mūūūūūrai...“ – pasikartojo baubimas iš pirkios, ir moteriškė vėl sukluso. Tai ir Nafaniai priminė, ko gi jis atėjo, tad, metęs į šalį prisiminimus, naminukas tarė:

– Jūs nekreipkite dėmesio, tiesiog pas šeimininką atėjo ne visai įprastų svečių, kurie...

– Svečių! – atitokusi šoktelėjo moteriškė. – Ak tas senas girtuoklis, tas palaidūnas! Tuoju aš jam parodysiu svečius! – sukluko ir šveitė į šoną antklodę. Nafania persigandęs išvydo, kaip užkloto kraštas artėja į jį it koks debesis ir nušluoja nuo skrynios.

– Tuoju aš jį ir jo svečius kaip nešiu lauk! – dar spėjo išgirsti prieš pat trinktelint durims.

„Brrrrr... O vis dėlto – vėsoka“, – Gugis stipriau susiveržė bebrėną, kurią jam taip šauniai susiuvo Ruokienė prieš žygį. Atėjęs iki artimiausios kaimo, į kurią vedė pėdsakai, pirkios, jis nusprendė pirmiausia gerai apsidairyti, pagalvoti ir tik tada ko nors imtis. Šaltukas, pajutęs, kad kaukas nustojo judėti, taip ir taikėsi įgnybti... O pirkia buvo ne bet kokia – didelė, tvirtai suręsta ir apdailinta, be to, šalia pirkios stovėjo svirnas ir klojimas, o Pagiriuose tokius erdvius trobesius teturėjo godusis Taupešas, o jam, kaip Gugis anąsyk pats įsitikino, turtą nešė aitvaras Vipštas. Tačiau dabar kaukas neturėjo laiko net trumpam prisiminti šio nutikimo, todėl ir mes apie jį papasakosime kitą sykį, mat Gugio ausis taip pat pasiekė garsus žmonių baubimas.

„Taip... Dainuoja... Na, kol dainuoja – vadinasi, nieko bloga, – lyg ir nudžiugo Gugis. – Ir ko čia griebtis? Pirmiausia reikia žvilgtelėti į vidų...“ Tačiau, vos pasiryžus žengti žingsnį, girdždėdamos praviro klėties durys, ir į sniegą šlumstelėjo labai, labai didelė žmogė. „Vai, – kaukas mikliai šastelėjo šalin, – kad tik nesumindytų!“ Bet žmogė net nepastebėjo – ir kaipgi kitaip, ji skubėjo, labai skubėjo: žmonės juk niekada žiemą nekiša laukan nosies ar užpakalio, prieš tai neapsivynioję visais įmanomais būdais. O žmogė buvo su paprastais drobės marškiniais iki kelių, tik apsitūlojusi didžiule skara ir išokusį veltinius... Nors ir kluptelėjusi, ji bematant pašoko ir, burbėdama begalę nesuprantamų žodžių, nuskubėjo trobos link.

– Oi oi, oi oi, – vėl sudejavo Kuzia, atsisėdęs lovūgalyje ir apčiuopęs galvoje iškilusį didžiulį, gal net sulig žirniu, gumbą!

Tuo metu niurgzdamas ir urgzdamas Nafania mėgino išlipti iš už skrynios, bet kur tau! Mat ją Vasilisos kraičiui kaupti pagamino ne bet kas, o pats Jemelia Msistlavičius, geriausias viso kaimo dailidė, tad lentos buvo suleistos taip kruopčiai, kad net maži naminuko pirštai nerado už ko užsikabinti.

– Kuzia! – piktai šuktelėjo į nemalonių spąstus patekęs vyresnysis, vėl nugirdęs jaunėlio inkštimą, – Kuzia, po šimts blusų, baik inkšti ir ateik pagalbon, nes vos išlipęs rykštę paimsiu!

– Nafania? – Kuzia kilstelėjo galvą ir apsidairė, bet nepamatė, iš kur sklinda balsas.

– Žinoma, kad Nafania, negi žiurkė devynuodegė, – vėl nuaidėjo iš kažkur, – ateik pagalbon, girdi!

– Nafania! Nafania, bet kur tu? – vis dar nesuprasdamas žvalgėsi Kuzia.

– Kur kur, lipk ant skrynios ir pamatysi, kad tave katinas nujotų!

Kuzia nerangiai atsistojo, šlubčiodamas perėjo sujauktu patalu ir vėl apsidairė:

– Čia tavęs irgi nėra...

– Lipk gi ant skrynios, pasakiau! – neapsikęsdamas vėl riktelėjo Nafania.

– Gerai gerai, lipu, lipu, tik ko taip šaukti, šaukti kam taip?.. – murmėjo jaunylis, rangydamasis aukštytyn.

– Na, dabar matai? – pastebėjęs Kuzios akučių blizgesį, murmtelėjo vyresnysis, raivydamasis tarp sienos ir skrynios.

– Oi... – Kuzia net susvyravo. – Nafania Nafania, tau skauda, skauda? Taip, skauda? Oi, ką daryti, Nafania, oi! – puldinėdamas nuo vieno skrynios dangčio krašto prie kito, cypčiojo naminukas.

– Ištraukti! – Nafania ir vėl neapsikentė, – padėti man išlipti, po galais!

– Ištraukti, ištraukti, – susirūpino Kuzia, – bet aš nepasieksiu, tu giliai giliai!

– Virvę surask kokią, virvę, – patarinėjo Nafania.

– Čia nėra jokių virvių, virvių jokių, Nafania, nėra!

– Tada skepetą kokią surask – šeiminkės skepetą!

– O... Radau, Nafania, radau! Oi, kokia skepetą, skepetą kokia, graži kokia!

– Nešk čia, greičiau, greičiau, – ragino, – ir leisk, leisk... Taip, gerai...

Sugriebęs medžiagą, Nafania šiaip ne taip išsiropštė ant skrynios dangčio.

– Ufff, – murmtelėjo atsisėsdamas, – tai moteriškės neramumas...

Šeiminkas paslaugiai uždegė dar vieną balaną. Lietuviai, panašu, nešdintis net nesiruošė. Iziaslavas Vasiljevičius tik sunkiai atsiduso: mat kažkelintas ašotis ir vėl parodė dugną, o jeigu prisimintų dar ir ką tik nuo stalo nubrauktą iš lašinių palties belikusią odą, skilan-

džio likučius... „Tai gyvuliai, viską man supus... Negi kaimynus kelti, kad kartu išvytume? Bet kaip? Oi, kaip baisu... Kad taip nepastebėtam išslydus ir prikėlus Sašą prikalbinti pas kaimynus nubėgti... Kaip čia jiems pasakius, kad man į lauką reikia?..“

– Kokių dainų dar mokame, a, vyrai? – Rudokas nužvelgė beįdrus.

– Apie gegužėlę! – šūktelėjo Daugilas.

– Apie karklus! – atitarė Plikis.

– O aš moku tokią, – pasigyrė Dainius:

„Aš alučio negeriu, kopūstų nevalgau, senų bobų nemyliu, jaunų nepagaunu!“

– Cho cho cho, – nusikvatojo Rudokas.

– Che che che, – įsiteikiamai sukikeno ir šeimininkas. „Tuoį vėl baubs... Et, teks palaukti, kol nusilaks iki aslos graibymo, ir nieku gyvu neglostyti jų prieš plauką – Dievas žino, kas gali į galvą šauti!“ – pasisaugojo mintyse.

– Sakai, bobų nepagauni... Nevikrus tu, Dainiau, oi, nevikrus... – pašiepė Gailius.

– O tu džiaukis, – siekdamas ąsočio, atkirto tas, – nors ką ten, tavo bobos ir gaudyti neverta...

– Ką pasakei? Pakartok! – užbliuvo stodamasis Gailius. Bet atsakymo išgirsti nespėjo: trinkelėjo pirkios durys. Visi kaip vienas sužiuro.

– O! – išsiviepe Dainius, – tai bent!

Ne, Aleksandra Varfolomejevna tikrai nesitikėjo čia išvysti tiek daug tokios keistos vyriškosios padermės, nie-

kuo neprimenančios įprastinių Iziaslavo Vasiljevičiaus draugužių, todėl visi iš anksto sugalvoti meilūs žodžiai apie ožius, kiaules, mulkius, girtuoklius, niekdarius kažkur išsilakstė. Moteriškė sustingo, paklaikusiomis akimis lakstydama nuo vieno nepažįstamo veido prie kito. Kas tokie? Iš kur? Kodėl? Akimirką tvyrojo tylą ir abipusis žvalgymasis.

– Kad mane griausmas! Kokia gražuolė! – pirmas pagyrė Rudokas.

– Nuo kada čia gudai tau gražūs?! – pasipiktino Plikis.

– Ot tai tokią... Pakutenti!.. – net apsilaižė Dainius.

Iziaslavui net nebereikėjo suprasti atėjūnų žvilgsnių, o ką sakyti apie juokus, kad toptelėtų, kas gali nutikti. Jis nubalo tarsi pirmas sniegas, dėbtelėjo į miglą aptrauktas svečių akis, į baimingai besidairančią žmoną ir, gailiai cyptelėjęs, čiupo Rudoko ranką, prispaudė prie lūpų, kažką nerišliai berdamas svetima kalba.

– Čiagi kas, – Rudokas papurtė ranką, mėgindamas išlaisvinti plaštaką, bet šeimininkas ją dar stipriau suspaudė, – baik gi, sakau, baik, dink, po perkūnais! – ir stumtelėjo taip, kad anas net nulėkė nuo suolo ir trinkelėjo pakaušiu į grindis.

– Vyyyyyyyyyyyyyy! – suspigo moteriškė, puldama atgal pro duris, – yyyyy!

Klaikus daugiabalsis baubimas nutrūko, kai tik žmogę paslėpė užsiveriančios durys. Gugis, jau priėjęs visai prie pat pirkios, vėl apdairiai stabtelėjo. Kai žmonės ne-

dainuoja, jeigu jų baubimą galima pavadinti dainomis, jie daug pastabesni, o kaukas vis dar nieku būdu nenorėjo būti pamatytas. Tačiau pirkios durys, kiek jam pavyko pastebėti, buvo užtrenktos kruopščiai – ko norėti, kai šitaip šalta, sako, žmonės netgi katinams uodegas nukapoja, brrr...; o langai – gana aukštai, nors ir pasiekiami, jeigu palypėti... Bet čia durys vėl atsivėrė ir į sniegą šlumštelėjo... ta pati žmogė, tik šįsyk cypdama ir klykdama „yyyyyyyyyy, vyyyyyy“ ir panašiai, paknopstom, net užmiršusi krantančią skarą, nulėkė atgal iki klėties, įbėgo vidun ir užtrenkė duris, už kurių pasigirdo stumiamo sklėsčio krebždėjimas. „Oho, ir kas čia buvo? – vos spėjus atšokti į šoną ir prisiglausti prie sienos, nuštebo Gugis. – Matyt, kažkas negra“.

Staigus moteriškės padų pasipustymas sukėlė tokią juoko audrą, kad kai kurie iš svečių jau net nebesikvatojo, o tik žiopčiojo tarsi žuvys ant kranto, laikydamiesi už pilvų ir kratydamiesi. Rudokas brūkštelėjo per ašarotas akis ir vėl dėbtelėjo į ašočio dugną:

– Nieko nesuprantu, – suprunkštė, – geriau, o negirtėju? Ar taip greitai blaivėju? Ei, Iziaslavai, kokį čia marmalą mums kiši?

Bet ant grindų išsikėtojęs šeimininkas neatsiliepė.

– Tpfu, – nusispjovė Plikis, – turbūt apsimeta gudo išpera, kad gėralo nereikėtų duoti. Šykštuolis...

– Na, gerai, jūs jį prikelkite arba paieškokite ėdalo, o aš einu kokio kampo palaistyti, – rąžydamasis atsistojo

Rudokas, bet susvyravo ir tuoj turėjo griebtis už stalo kampo. „Che, ne toks jau aš ir blaivus...“ – sumurmėjo sau, tačiau tik pasipurtė, išsitiesė, pasitaisė kailį ir nušlitiniavo durų link.

Rudokas, smagiai pasišvilpaudamas ir mindžikuodamas nuo vienos kojos ant kitos, gelsvą srovę kraipė visomis kryptimis. Baigęs atsargas, truktelėjo kelnes aukštyn, suveržė diržą ir, žvelgdamas žemyn, pasižavėjo atliktu darbu:

– Neblogai, tikrai neblogai... – grioveliai ir taškeliai sniege pynėsi tarsi paties nagingiausio meistro pjaustinių raštai, tiesa, kiek per daug netolygaus dydžio, bet kam gi tai galėjo rūpėti...

Gugis atsargiai kyštelėjo galvą iš už kampo – rudabarzdis, atrodo, kol kas nesiruošė grįžti į pirkia. Ir šaltuko nejuto – dairėsi po dangų, pūkštė, murmėjo, kol jo žvilgsnį patraukė klėtis ir jos lange vos matoma mirksinti švieselė.

– Hmmm... – suniurnėjo, kasydamasis pakaušį. Nelabai tvirtu žingsniu jis nušlitiniavo prie langelio ir bandė pro jį ką nors išžiūrėti. Gugis, naudodamasis proga, perbėgo į kitą pusę, kad geriau matytų, ką tas rudis sugalvos... O klėtyje kažkas spygtelėjo, bet tuoj pat nutilo.

– O! – rudabarzdis išsiviepė parodydamas net dantis, – o! – pakartojo, nerangiai keldamas koją ant girnos, viena ranka atsiremdamas į klėties duris, o kita klebendamas rankeną.

Gugis prislinko dar arčiau. Tuo tarpu Rudokas, palei-
dęs rankeną, porą kartų stuktelėjo kumščiu į duris. Nie-
kas neatsakė. Tada jis dar sykį, bet jau gerokai stipriau,
patrankė riktelių duris:

– Ei, moteriške mieliausioji! Įleisk gerą žmogų – jei
ne, duris išlaušiu! – įspėjo.

Bet atsiliesė tik kažkokio sunkaus stumiamo daikto
dundesys.

„Metas tai baigti! – nusprendė kaukas, – Ruokis juk
jiems sakė, kad jokių ėjimų į kaimus, matyt, reikia pri-
minti!“

Jis įkvėpė pilnus plaučius oro, žingtelėjo pirmyn ir čiup-
telėjo pasislėpusios žmogės ramybės drumstėją už kojos:

– Rudokai! – sušuko, nors žmogui jo šauksmas tepa-
sigirdo kaip cyptelėjimas.

– O, net mano vardą žino! – išsišiepė rudis ir dar at-
kakliau puolė belsti. – Nagi, įleiskite!

– Rudokai! – dar kartą užriko Gugis, duodamas niuk-
są į koją.

Šįsyk, panašu, vyras kažką pajuto, todėl kai, jam dėb-
telėjus žemyn, vaizdas pagaliau išryškėjo, jo drumstos akys
išsiplėtė, lūpa atvipo ir jis, besdamas pirštu, sumurmėjo:

– O... kaukas... Geras...

„Ir kas čia gera?“ – suprunkštė Gugis.

– Tuo pat grįžkite į stovyklą! Jums nebuvo galima
eiti į kaimą! Kodėl neklausėte Ruokio? – išbėrė taip griež-
tai, tarsi pats būtų viršesnysis.

Tačiau rudabarzdis, užuot ką nors atsakęs, tik su-
murmėjo:

– O tą kauką tuoj pagausiu – ir tada turėsiu...

„Ką!?“ – nepatikėjo ausimis Gugis. Bet dar mažiau tikėtina buvo tai, kad nemenkas rudžio kūnas gali taip staigiai lenktis ir... oi – sauja praskrieti prieš pat nosį. Ir tik todėl ne į nosį, kad kaukas spėjo atšokti...

– Ką darai!.. – sucypė jis, sprukdamas jau nuo antro mėginimo jį sugauti.

– Ot... Koks vikrus, na? Eikš... Ciu ciu ciu...

„Vajetau, taigi jis nesupranta, kas aš toks!“ – toptelėjo.

– Rudokai! Čiagi aš, Gugis, – dar kartą šūktelėjo jis, vėl sprukdamas nuo artėjančios rankos.

– Sugausiu!.. – tik atsakė šis, griūdamas ant kelių ir čiupdamas rankomis sniegą ten, kur ką tik būta kauko.

„Maumas!“ – keiktelėjo Gugis, sumojęs, kad susišnekėti nepavyks – tas rudas skystis visai apkvailino žmogus... Negana to, nuovoka atkakliai siūlė pasirūpinti ir savo kailiu, kol kokio nors stebuklo dėka dičkis jo nenutvėrė. Tad kaukas drąsiai... šmurkštelėjo po pamatais. „Kaip gerai, kad tiek nedaug sniego...“ – pasidžiaugė išsitiesęs, nors ir sunkiai alsuodamas.

– Ei, na... Kurgi tu... Ciu... ciu... cip... cip... kac... – vapeno Rudokas.

„Išgraužk“, – niurgztelėjo Gugis, nuvijęs norą parodyti ilgą liežuvį – vis tiek nepamatytų...

Dar kiek palemenęs, rudis nuleido galvą. Ir kaukas vėl nepatikėjo savo ausimis – tas didelis it kalnas žmogus ėmė... šniurkščioti ir kūkčioti, rypuodamas:

– Ak, nelaimingas, aš nelaimingas... Oi, man laimė nelemta... Vai, nelemta...

Iš pradžių kaukas vis dar laikėsi atokiai, bet kai anas visai įsisriūbavo, atsiduso: „Pamėginsiu dar kartą šnektelti...“ Nespėjo – iš pirkios išvirto rudžio beūdrai ir užbliovė:

– Rudokai, Rudokai!

Šis neatsiliepė, tačiau Gailius netruko prišokti ir papurtyti už peties. Rudokas dėbtelėjo į jį įraudusiomis akimis, bet tas net nepastebėjo nieko keista, tik drebančiu, bet jau blaiviu balsu išstenėjo:

– Rudokai... Tu... Atrodo... Senis nejuda...

Bet rudabarzdis tik mostelėjo ranka, it vydamas uodą, ir, atrodytų, ruošėsi vėl įsigilinti į tai, koks jis nelaimingas. Bet kiti nebeleido:

– Rudokai, girdi? – prišoko ir Dainius, ir Raubis. – Tu senį nugalbijai! Nešdintis reikia!

Rudis šiaip ne taip atsistojo ir apsidairė prilupto šuns akimis – panašu, jam buvo visiškai neaišku, kodėl gi visi tokie sunerimę... Bet pagaliau ištarti žodžiai prisikasė ir iki jo sąmonės, tad akyse vėl išžiėbė suvokimo kibirkštelės.

– Imam jį ir dingstam, – murmtelėjo Dainius, kišdamas petį, bet čia Raubis sumirksėjo ir stuktelėjo jam į šoną:

– Pala... O ji? – bedė pirštu į klėties duris.

– O, velnias! – nusikeikė Gailius, supratęs, apie ką kalba.

Šviesos tebuvo tiek, kiek krito mėnesienos pro du mažučius langelius, užtrauktus kiaulės pūsle. Aleksandra Varfolomejevna ir jos dukra Vasilisa sėdėjo ant grindų, nugara įsirėmusios į užstumtą skryniją. Sunkus ažuolinis skląstis ir ši skrynija galbūt neleistų išlaužti durų, bent jau norėjosi tuo tikėti... It stygos įsitempusios moterys virpčiojo klausydamosi iš kiemo atsklindančių garsų: nesuprantamų šūksnių ir barnių, sniego čezėjimo po nekviestų svečių kojomis, kažkokio dunksenimo... „Ir kodėl gi nudvėsė Čižikas, jis būtų visą kaimą ant kojų sukėlęs... – pagailėjo rudagaurio šunelio moteriškė. – O koks vikrus buvo, koks sargus! Ir reikėjo tam persilakusiam kvailiui Jemeliai kratytis vežimu nelemtą valandą, klykiant „Lydekai paliepus, yk! Man panorėjus, yk!..“

Vasilisa dar labiau apsitūlojo skara ir prisiglaudė prie motinos. Ši paglostė merginos plaukus ir mėgino guosti:

– Tu nebijok, tėvas tuoj sugalvos, kaip pagalbos pasišaukti – o kai sulėks kaimynai, tai tie bjaurybės nešdinsis taip, kad net dulkės parūks... Jie tik prieš beginklį žmogų drąsūs...

Dukra linktelėjo, dar labiau glausdamasi. O lauke, rodės, visai pasiuto: ėmė čezinti šieną, kažką stumdyti, tampyti. Galiausiai į duris porą kartų kažkas stipriai dunkstelėjo.

„Ką jie čia daro? Užremia? – nustebo moteriškė. – Bet juk durys... Et, ko iš girtų norėti...“

– Nafania, ei, Nafania... – Kuzia tampė vėl susimąsčiusio vyresniojo naminuko marškinių rankovę.

– Netrukdyk, Kuzia, galvoju, – burbtelejo šis, nusiukdamas į kitą pusę.

– Nafania, na, kiek tu gali galvoti, galvoti, na? – nerimo jaunylis, – aš tai jau sugalvojau, sugalvojau, žinok!

– Sakiau, netrukdyk, nes rykštę šermukšninę...

– Rykštę, rykštę... – sumurmėjo Kuzia, – kai iš už skrynios traukti – tai Kuzia, o kai kalbėti – tai rykštė, rykštė, taip...

– Na, gerai! – urgztelėdamas atsisuko Nafania, – tik sakyk greitai. Ir trumpai!

Kieme kilo nemenkas šurmulys – vyrai, būriu apsupę ant sniego išsikėtojusį Rudoką, karingai ginčijosi. Tiesa, apgalvočiau karingas visame pulke buvo likęs tik Gailius, visi kiti sunkiai laikėsi ant kojų, todėl stovėjo susikabinę, svyruodami, nors perrėkti vienas kitą irgi kartais sugebėdavo. Pasislėpusį kauką pradžioje pasiekdavo vien ginčo nuotrupos: „To niekas negalės sužinoti, tiesiog dingstam!“, „O jeigu?“, „Kunigas mus ant šakos...“, „Laužkim velniop tas duris, tempiam bobą į mišką...“ Supratęs, kad bent jau kurį laiką jo tikrai niekas nebegaudys ir, be abejo, susidomėjęs ginčininkų sumanymais, Gugis išlindo iš po pamato ir atsargiai nutipeno arčiau. Lyg tyčia pastatytas viduryje kiemo čia visai neblogą užuoglaudą teikė šulinio rentinys. Nors vieną akimirką kaukui buvo net kilusi mintis išsiropšti į svirties

stulpą, kad ne tik viską girdėtų, bet ir matytų, tačiau atidžiau žvilgtelėjęs išvydo, kad ir svirtis, ir stulpas apledėję, tad reikėtų turėti bent šeško nagus, o ne kauko nagučius... O ginčas net nesiruošė blėsti – teliko įtempti ausis:

– Tyliau gi, avigalviai! Jeigu mėginsime laužti duris, čia tuoj subėgs visas kaimas – ir taip baubiate, kaip išromyti jaučiai! – Gailius išpėjamai pridėjo pirštą prie lūpų.

– Ot tegul tik atbėga! Tegul pabando! – it gaidys pamėgino išpūsti krūtinę Plikis, kurio galvos išvaizda jau seniai tapo vardu ir jis gal net neatsiminė, kaip jį pavadino tėvai. – O, kaip seniai gudams snukius daužiau! – pakratė iškėlęs kumščius.

– Aš tas duris vienu... yk... Vienu spyriu nuo vyrių nušokdinsiu! – taip pat gan garsiai patikino Raubis, – boba net žvygtelėti nespės, kaip maišan kišim!

Gailius pašaipiai vyptelėjo, mintyse išvydęs Raubį su visu spyriu it kamuolį atšokantį nuo tvirtų ąžuolinių durų – mat jis jau buvo spėjęs apžiūrėti jas ir matė, kad ne veltui klėties langeliai buvo tokie maži – už šitų durų galėjai jaustis kaip pilyje, nebent...

– Va, raudoną gaidį paleisti – būtų kitas reikalas... – mintį baigė balsu.

„Čia dabar gi kas? – nustebo Gugis. – Ir iš kur jie gaus tą raudoną gaidį? Negi žino, kad šeimnininkai turi tokį? Ir kam jį leisti? Ką gi jis gali padaryti?“

– Oho! – šuktelėjo Dainius, – čia tai bent sumanymas! Pati gi išlįs tada! O galva, tai bent galva!

– Nuokvaka tu, – suniekino ją Daugilas, – kol išlįs, pasidarys taip karšta, kad subinę nusvils!

– Aha, leidžiam gaidį, ir baigtas kriukis! – vėl įsikišo Plikis. – Tų gudų kaip utėlių, niekas net nepastebės!

– Jūs iš proto išsikraustėte! – staiga šūktelėjo tyliausias iš vyrų, Baltrumi vadinamas, – dar visai jaunas vaikinukas su vos pradėjusiais želti ūsiukais. – Bėgam iš čia, kol Ruokis nei kunigas ko nors nesužinojo...

– Ėgi, snarglius prabilo, – išsišiepė Dainius, – kelnės turbūt jau pilnos? Oi, – užspaudė pirštais nosį, – na, ir krūvelė bus! Kaip buliuoko kokio!

Vaikinas tylomis prarijo įžeidimą, už juostos užkištą kirvį spustelėjo taip, kad pabalo plaštaka.

– Na, gerai, nesikasom, dirbam, viens du, – paragino Gailius, – kas turit skiltuvą?

– Aš neleisiu! – Baltrus žengė pirmyn ir čiupo Raubį už ištiestos rankos su titnagu, – jūs elgiatės kaip... Kaip... Žvėrys! – pagaliau surado tinkamą žodį vaikinukas.

– Paleisk geruoju ir pasitrauk į šalį, – šaltai pasiūlė Gailius, paimdamas iš nustebusio Raubio delno titną.

Dainius, kreivai šypsodamasis, pagniaužiojo už nugaros rankose staiga atsiradusį pagalį ir žingtelėjęs atsistojo Baltrui už nugaros.

Gugis jau buvo kai ką panašaus matęs, kai Pagiriuose susikivirčiojo jaunimas – dabar anas trenks šitam ir...

– Kartoju – paleisk ir eik šalin, – dar kartą tyliai, bet žiūrėdamas tiesiai jaunėliui į akis, pakartojo Gailius. – Čia vyrų reikalas, – dar pridėjo.

Vaikinukas nubalo, tačiau vis tiek išdaužė:

– Ne!

Gugis mintyse jau regėjo, kaip kyla to stovinčio už nugaros pagalys ir žiebia vargšui priešgyniautojui į pakaušį... „Turiu sutrukdyti! Šitas Gailius tikrai sugalvojo kažką labai negerą! – sumojo kaukas. – Tik ką, ką padaryti?“ Jis čiuptelėjo prie juosmens kabantį maišelį su visokiais naudingais dalykėliais – zuikio spiromis, angies išnaros gabalėliais, šeško plaukais. Bet kuris keras galėtų tikti? Angies žvilgsnis? Bezdalas? O tas trečias... Kaip jis??

– Ei! – staiga šūktelėjo Plikis, – oi, ar man akyse tavaruoja, žėkit, vyrai!

Išgirdę šūktelėjimą, dauguma žvilgtelėjo mosto kryptimi. Dainius išsižiojo, Plikis patrynė kumščiais akis.

– Kad mane perkūnas, – murmtelėjo Raubis, – kaukai! Gudijoj! Kas per dyvų dyvai?

Ir iš tiesų – netoli Plikio ant sniego stovėjo du nedeli pavidalai ir mojavė, strykčiojo bei cypčiojo.

– Padau... ginau? – pats savęs paklausė Jundas, gnybdamas į ranką, – ei, ten jų... du? – pasitikslino.

– Du, bet tsss! Ramiai! – puse lūpų sušnypštė Gailius. – Jokių staigumų, ram...

– O tada... Kurioje eill... eilėje? – nerimo Jundas, bet Dainius jam taip trinkelėjo į paširdžius, kad šis tik susirietė, žiopčiodamas it žuvis ant smėlio. Nebuvo didelės bėdos smalsuolį nustumti į šoną ir pačiam prieiti

arčiau. Jis net nekryptelėjo, kai Jundas susmuko į sniegą. Kaukai irgi tarytum nieko nepastebėjo – malėsi, vaipėsi, kraipėsi.

– Su jais reikia kalbėtis, – pareiškė Plikis pasilenkdamas, – tada jie nebijos ir duosis pagaunami... – kario akys sublizgo goduliu. – O kai pagausiu... Kaukučiai, mažučiai, kaip begyvenate, a? – išsišiepė.

– Va tas plikas tuoj šoks ant mūsų, – šnipstelėjo Nafania. – Tu bėgsi klojimo link, o aš – pirkios link. Apсуksim ratą ir vėl susitiksime – supratai?

– Supratau, Nafania, supratau, – patikino Kuzia. – Jis klojimo link, o aš link... Тpfu, tai tu klojimo link, o aš pirkios link, pirkios link...

– Viens du...

Pilkis stryktelėjo pirmyn, abiem rankomis mėgindamas stverti padarėlius, matyt, įtardamas esąs koks vilkas ar bent jau katinas. Jo plikė šauniai blykstelėjo mėnesienoje, bet kojos slystelėjo, ir ištiestos rankos tik sumataravo ore prieš šeimininkui taip tėškiantis į žemę, kad aplinkui akimirka kilo suledėjusių snieguolių pūgelė...

Naminukai, apibėgę ratą, sustojo – šįsyk netoli Raubio ir vėl ėmė vaipytis bei cypauti.

„Užtvosiu šakaliu, o tada susirinksiu kaip kriaušes“, – toptelėjo kariui neprilygstama mintis. Jis šypsodamasis ištiesė ranką su varvekliu, kita spausdamas sudžiūvusią beržo šakelę.

– Šitas gudresnis, – įvertino Nafania, nepamiršdamas kaišioti liežuvio ir kitaip vaipytis, – mano, kad neskiriame varveklį nuo ėdesio, kita taikydamasis pridaužti... Prisileidžiam arti, o man šūktelėjus, tu sprunki klėties link, o aš jam – pro tarpkojį. Po rato susitinkame – prie to dilbos, kuris dar prie trobos. Aišku?

– Tikrai aišku, aišku, Nafania!

– Na, ateikit, ateikit, – pasilenkęs Raubis tiesė ledokšni tarsį kokią morką, – žiūrėkit, čia toks įdomus daiktelis, toks įdomus, na, ateikit... – kalbino.

Nafania žingtelėjo dar arčiau rankos... Šmaukšt!

– Uuuu! – neišlaikęs cyptelėjo medžioklis, kratydamas plaštaką, – mat pats sau kirto per delną, nes kai šakalys pasiekė vietą, kur ką tik stovėjo naminukas, jo ten nebebuvo...

– Cha cha cha, – nusižvengė Gailius, žvelgdamas į besisėdantį sniege ir čiupinėjantį kaktą Plikį bei pučiantį ranką ir patyliukais besikeikiantį Ruobį. – Atrodo, kaukai jus mausto, gerieji žmonės...

– Chi chi chi! – pritariamai sukrykštė ir naminukai, vėl pradėdami savo keistą šokį.

– Neteisingai darote, sūneliai, – Gailius, tarsį nekreipdamas dėmesio į padarus, atsirėmė į staktą, – su jais reikia elgtis kitaip...

Gugio nustebimui irgi nebuvo ribų – nežinia iš kur išdygę padarėliai, labai primenantys kaukus, tik vilkin-

tys kaip žmonės, spėjo sukelti tokių šurmulį, kad net gražu žiūrėti! Užmiršę blogus darbus, žmogui puolė jų gaudyti, tarsi dešimt vilkų vieną bitę... Du iš medžioklių jau spjaudėsi, įdomu, kas laukia trečio?

– Nafania, man jau nusibodo šokinėti! Gal užteks? Gal šeimninė jau pabėgo?

– Šokinėk, – liepė vyresnysis, – namus ginti – visada garbinga!

– Bet, Nafania?!

– Šokinėk! – pyktelėjo šis, – nes pagaus, o tada dar išsikeps ir suės! Atmink, čia lietuviai!

– Bet... – išblyško jaunėlis.

– Šokinėk! – kumštelėjo Nafania. – Šokinėk ir nežiopsok! O-pa! O-pa! Beeee! – ir kyštelėjo ilgą raudoną liežuvį.

– Veeeeee! – prisidėjo Kuzia, rankomis mataruodamas aplink ausis. – Meeee! Buuuuuu! – bliovė visais žinomais balsais.

Tačiau Gailius, rodės, net nesiruošė ko nors imtis, jis tik gudriai šypsodamas stebėjo naminukų šokį.

– Gailiau, jeigu tu negaudai – leisk man pabandyti! – šokosi Dainius, bet Gailius jį nutvėrė už pakarpos ir sugrąžino į vietą, pusbalsiu murmtelėdamas:

– Netrukdyk. Nekreipkite į juos dėmesio, tegul praranda budrumą...

– Budrumą? – nustebo šis.

– Geriau dideliu ratu, – nesiteikęs paaiškinti nurodė Gailius, – apeik juos ir atsidurk už nugaros, bet pakankamai toli, kad neišsigąstų... Jokių pagalių! Daugilai, ir tu – apsupkime juos, o po mano ženklo, – jis spragtelėjo pirštais, – ne puolate prie jų, o spiriate į juos sniegą. Supratote? O kol jie valysis sniegą – pričiupsim, – nusišypojo. – Tik neskubėkit. Labai ramiai, apsimeskite, kad juos gaudyti visai nerūpi – o aš pakalbinsiu... Pliki ir Raubi, – likite vietoje ir kad nė krust! Jūs savo laimę jau bandėte! – piktokai šūktelėjo, pastebėjęs, kad medžiotojai nevykėliai irgi norėtų prisidėti.

Dainius švilpaudamas švystelėjo pagalį ir nusliūkino į šoną. Daugilas pasikasė pakaušį, žvilgtelėjo šen, žvilgtelėjo ten, supratingai linktelėjo ir pasuko klėties link.

Kuzia ir Nafania vaipydamiesi ir kraipydamiesi priėjo dar arčiau. „Nepatinka man jo šypsenėlė, – mintijo Nafania, žiūrėdamas į „draugiškai“ išsiviepusį Gailių. – Reikia būti labai atsargiems, šitas tikrai gali būti ne iš pelkės trauktas...“

– Kuzia, jeigu priartės per šuolį, – sprunkam iš karto, – pamokė.

Tuo tarpu Gailius sugrūdo ranką į užantį, išsitraukė dešrigalį, pats nukando didžiulį kąsnį, o kas liko – ištisė naminukams:

– Štai, žiūrėkit. Čia ne koks varveklis, čia tikra dešrytė. Niamniam, – sučepsėjo, – oi, kokia niam!

– Ne, kas bus – tas, bet aš jiems neleisiu, – Gugis mikliai išsitraukė iš maišelio angies išnaros gabalėlį, dan-

timis ir nagais sudraskė į keletą skiltelių, tris pasiėmė į delną, kitas rūpestingai užsikišo už austos juosmens juostelės – dar vienos Ruokienės dovanėlės...

– Nafania, o gal tą dešrą čiumpam ir bėgam greitutėliai, gerai? – sublizgo Kuzios akys.

– Tu jos nečiupsi ir nebėgsi, – meiliu balsu atkirto Nafania, tarytum didžiai susidomėjęs dešrigaliu.

Gailius išsitraukė peilį, atpjovė griežinėlių ir švystelėjo naminukų link, bet šis perskrido padarėlius ir nukrito už kokio sieksnio.

– Ai, ai, – skėstelėjo rankomis Gailius, – ir kaip aš čia taip – nevėkšliškai... Nieko, dar vieną atpjausiu, – tarė, vėl imdamas į ranką peilį.

– Na, šitą gabalėlį tai tikrai op ir pasiimsiu! – šūktelėjo Kuzia apsisukdamas. Sudrausminti jaunėlio Nafania nebesuspėjo – Gailius spragtelėjo pirštais, ir į naminuko veidą staiga trenkė pūga!

– Bėk, Kuzia! – dar cyptelėjo Nafania, risdamasis į šoną nuo žemę drebinančio nepataikiusios rankos smūgio. Atrodo, juos pergudravo...

„Metas!“ – pats sau šūktelėjo Gugis ir, it devynių šešukų vejamas, nukūrė sniegu. Jo ausis pervėrė vieno jau sugauto padarėlio cypimas, kuris kiekvienam mąstančiam padarui būtų pataręs – bėk IŠ ČIA kiek turi ir kiek neturi jėgų! Bet kaukas bėgo kitur – jis bėgo Į ČIA!

Ne, diškiai neatšoko, neišsigando atlekiančio ir tarsi didvyrio, puolančio į patį mūšio sukuri, Gugio. Ne, jie

nesustingo išgąščio išplėstomis akimis ir virpančiomis kinkomis. Tiesą sakant, tie dideli, triukšmingi ir godūs padarai net nepastebėjo, kad kaukas jau čia, kol šis užriko visu turimu balsu:

– Ei! Čia žiūrėkite, čia!

Gailius, vienoje rankoje suspaudęs spurdantį Kuzią, kažką nugirdęs, kilstelėjo galvą ir vėl išsprogino akis: dar vienas kaukas! Bet teištare:

– Oho!

– Čia, žiūrėkite čia! – dar kartą suspigo Gugis, kumštelyje iškėlęs angies išnaros gabalėlius.

– O... šitas moka lietuviškai! – nusistebėjo Dainius.

– Čia! Čia žiūrėkite! – kaukas pakvietė trečią kartą ir, kai tik pamatė, kad visų trijų – Gailiaus, Dainiaus ir Daugilo – akys susmeigtos į jį, išbėrė:

– Šnypščia šnypštuolė – varto veizolą, regi takelį – nežiūrėti negali!

Ir sviedė visus gabaliukus į šoną, o šie atsiskyrė ir nupleveno kas sau...

Žmonės išplėstomis akimis sekė angies išnaros skiltelių skrydį – vienas vieną, kitas – kitą, trečias – trečią. O kai mėgino žiūrėti į ką nors kita, juto, kad tiesiog... nebegali! Kad akys it būtų prilipusios prie tų odos skutų, kad, net ir kraipant galvą, akies žvilgsnis lieka TEN – tarsi prikaltas. Ne veltui šį kerą kaukai vadino „angies žvilgsniu“ – apkerėto žvėries, šliužo ar žmogaus akys ilgai nebeklausydavo šeimininko ir, nors ir ašarodamos,

rausdamos ar kitaip besipriešindamos, vis tiek turėdavo dėbsoti į išnaros gabalėlį...

– Ufff, – atsiduso braukdamas prakaitą nuo kaktos Gugis, – pavyko!

– Ai! – suspigo Gailius – mat Kuzia nesnaudė, o suleido dantukus žmogui į delną, ir gniaužtus šis atlaisvino. Naminukui tik to ir reikėjo...

– Kas čia dedasi... – suvapeno Dainius, mėgindamas suktis ratu ir jUSDamas, kad akys įsitempia ir didžiai skauda.

– Uiiii... – suvaitojo ir Daugilas. – Ijjjjj, – suinkštė, žengdamas žingsnį, nes turėjo eiti skersas it blogo meistro vyta pinučių tvora...

Bet Gugis dar neskubėjo kryžštauti – juk apkerėti tik trys, o kiti vis dar galėjo pridaryti rūpesčių! Tad jis skubiai delne suspaudė dar vieną iš už juostos išsitrauktą angies išnaros skiautę ir apsidairė, ieškodamas, iš kur gali ateiti naujas pavojus.

Pavojaus kaukui tarsi nebuvo, tačiau prie vartų į kiemą iš nežinia kur ėmė eiti vis daugiau žmonių, nusitvėrusių dalgius, šakes ar tiesiog baslius. Ant sniego sublizgo deglių atšvaitai. Minia grėsmingai užė ir varstė akimis pirkios sienos link besitraukiančią ir baimingai besižvalgančią „svečių“ trijulę: Baltrų, Plikų ir Raubį, o už atėjusių nugarų lyg ir šmėkščiojo... Taip, toji pati dideliausia žmogė, kuri slėpėsi klėtyje!

Gailius, Dainius ir Daugilas gal ir girdėjo vis garsėjančius kaimiečių balsus, bet galėjo tik nujausti, kas tai – mat keras vis dar nebuvo išgaravęs...

– Nafania? Nafania? Nafania, ar tu čia esi? Esi? – pusbalsiu šūkčiojo Kuzia, dairydamasis po klėties pamatais.

Staiga kažkas iš tamsos stvėrė naminuką už rankos ir timptelėjo.

– Vai!!! – sukliko šis.

– Tsss! – subarė pažįstamas vyresniojo balsas, – netriukšmauk, geriau žiūrėk!

Abiejų naminukų žvilgsniai nubėgo per šeimininko sodybos kiemą, pasišokinėdami sniegu, bet aplenkdami viduryje betrypinėjančius medžiotojus nevykėlius, beveik nepastebėdami sustingusių prie sienos ir vis dar besivoliojančių kitų dviejų. Mat juos daug labiau domino tas vos už juos aukštesnis padaras, taip pat skubiai besišvalgantis.

– Kas jis, Nafania? Kas? – sujudo Kuzia.

– Nežinau, – murmtelėjo šis, čiupinėdamas barzdele, – bet jis labai panašus į mus...

– Aha, – sutiko jaunėlis, – o kas ten triukšmauja?

– Kaimynai! Oi, iškarš jie dabar kailį tiems niekdariams!

– Perkūne Dievaiti, netrenk į žemaitį, o trenki į gudą, kaip šunį rudą! – drąsindamas save sumurmėjo Plikis, dar tvirčiau spausdamas kirvį.

– Ateikit, na, ateikit, šunys! Išbandykite mano geležį! – užriko iškeldamas ginklą virš galvos.

Baltrus sukandęs lūpas apsidairė ir dar pasičiupo į pirmos sieną atremtą kuolą, Raubis, vienintelis turįs kala-

viją, irgi pasirengė kovai... Ne, nė vienas iš nakties iškylautojų nesitikėjo, kad viskas baigsis TAIP, gal net kruvinai... Net ir apkerėtieji, lyg pajutę, kad tuoj bus kas negera, nustojo inkšti ir plūstis, kraipydami galvas, kiek leidžia keras, ir mėgindami įsiklausyti.

– Reikia stotis prie jų, – sušnibždėjo Baltrus, – juk jie dabar bejėgiai!

– Tylėk, snargliau, ir rūpinkis savim, – atkirto Raubis, akimis varstydamas minią ir mėgindamas išvysti, ar tik kas nors neturi lanko... – Jiems nebepadėsi, dabar melskis bent kailį sveiką išnešti!

– Tada gal mėginti kalbėtis... – pasiūlė jaunuolis, – juk niekas kautis nenori...

– O šuniškai, tpfu, gudiškai moki? – dar spėjo pasišaipti Plikis, irgi nenuleisdamas žvilgsnio nuo minios.

– Ne, bet jie juk irgi žmonės! Galima susitarti, nors...

Tačiau kodėl Baltrus dar pridėjo ir „nors“, jie išsiaiškinti nebespėjo, mat keletas jaunų kaimiečių pastūmė vartus ir staugdami „Aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa!“ pasileido jų link su iškeltais kirviais ir atstatytais šakių smailiais.

„Ką jūs darote!“ – norėjo sušukti Gugis, bet riksmas užstrigo gomuryje, toks baisus buvo tas žudyti lekiančių ir gintis pasirengusių žmonių iškreiptais veidais vaizdas! Kaukas, supratęs, kad dabar jis jau tikrai nieko nebegalės padaryti ir išgelbėti, užsimerkė, iš anksto pašiurpdamas...

Staiga puolančiųjų klyksmą ir atsakomąjį Plikio ir Rauriaumojimą perskrodė skardus žvengimas – iš girios krašto tamsos tarsi iš nebūties į tą mažytį plotelį, likusį nubėgti keršto ištroškusiems baudėjams, nusileido trys žirgai, patyrusių raitelių vadelių stabdomi akimirksniu ir besistojantys piestu. Vienas iš atjojusių, vilkintis brangius sabalo kailinius, po kuriais deglų šviesoje blykčiojo geležinė krūtinė, didelė ir sunkia kuoka voždamas per labiausiai atkištas šakes taip, kad šios iškrito iš puoliko rankų, užriko:

– STOT!

– Kunigas Rumbaudas! – sušuko it pilnatis nušvisdamas Baltrus.

– Žmonės, nurimkite! – svetimiškai paprašė, lengvai stryktelėdamas nuo žirgo kunigaikštis. Tačiau nepakeičiamos kuokos iš rankų dar nepaleido. Greta jo tuoj pat atsirado Jaunius, iš kito šono – netgi du raiteliai, joję trečiu žirgu – Švendris ir Ruokis.

– O... Šitas bent mūsiškai kalba... – kažkas nusistebėjo minioje, ir baudėjai, nors vis dar giliai alsuodami ir įraudusiais veidais, šiek tiek atsipalaidavo, nuleido kovai paruoštus padargus. Baltrus su palengvėjimu atsiduso.

– Kas man paaiškins, kas čia darosi? – kunigas suraukė antakius ir išmeigė žvilgsnį į minią, ši, rodos, net žingtelėjo atgal, pajutusi šio žmogaus jėgą.

Bet štai priekyje stovinčius į šonus negailestingais niuksais išstumdė toji pati didžioji žmogė ir sukliko:

– Štai šitie svieta perėjūnai, – negailestingai pirštais badė visus buvusius kieme, – atsigrūdo į mūsų namus, prisilakė it kiaulės, primušė mano vyrą, laužėsi į mano dukros klėtį! Gerai, kad spėjome duris užremti, o kol šitos girtos kiaulių galvos sugalvojo, kaip mus iškrapštyti, spėjau per aukštinį pabėgti ir kaimynėlius atvesti!

– Kas... čia dedasi? Oi, kokia netvarka... – staiga nusistebėjo kažkas, ir pasisukęs Rumbaudas pamatė iš pirkios išsvirduliuojantį susivėlusį ir išsipešusiais marškiniais vyriškį.

– Kas jis? – paklausė moteriškės.

– Oi! – ši nušvito, – čiagi vyras mano! Izia! Tu gyvas!

– Ot... Boba! – prunkštelėjo Iziaslavas Vasiljevičius, – žinoma, gyvas! Aš dar ne tiek po tavo sijonu išgverau, kad poros ašochių nepakelčiau!

– Žmogau, ar jie tave mušė? – vėl kreipėsi kunigas.

– Mušė? – nustebo šeimininkas. – Ne... Bet mes... Gėrėm... Gerai gėrėm! Dainavom... Gerai dainavom! Jie mane net saviškų dainų išmokino – augoooo kjeme kliavialyyyyyyys! – užbaubė Iziaslavas.

Kunigaikštis gaižiai vyptelėjo, įvertindamas šeimininko dainavimo dovaną, ir vėl šūktelėjo:

– Ruoki!

– Aš čia, kunige! – Ruokis žingtelėjo į priekį ir linktelėjo galva.

– Ar pažįsti šiuos karius? – prisimerkdamas paklausė kunigas.

– Taip, kunige.

– Iš kieno jie dešimtinės?

– Mano.

– Tai kodėl jie čia gąsdina žmones, laka lyg kiaulės, laužiasi į klėtis?

– Kaltas, kunige, – Ruokis nuleido galvą, – nesužiūrėjau...

Jaunius jau žiojosi užtarti, bet tėvas rankos mostu parodė, kad šis nesikištų. Tuomet vėl apsidairė, kilstelėjo antakius, dėbtelėdamas į kiemo viduryje suzmekusią trijulę, ir užriko:

– Rikiuot!

Baltrus, Raubis ir Plikis išsitempė it tvoros pagaikščiai, Švendris taip pat išoko į gretą.

– Rikiuot! – dar kartą užriko kunigaikštis, dabar atsisukęs į kiemo vidurį, tačiau, net ir pamėginę stotis ir žengti žingsnį, Gailius, Dainius ir Daugilas tuoj pat suinkštė ir vėl sudribo. Na, o Rudoko miego net ir ant šalto sniego patalo, panašu, niekas negebėjo sutrukdyti.

– Kas jiems? – nusistebėjo, kuoka rodydamas į nevykėlius medžiotojus.

– Kunige... – nedrąsiai atsiliepė Baltrus. – Juos... Kaukai užkerėjo!

– Ką? Kas kas užkerėjo? – nepatikėjo Rumbaudas.

– Kaukai, kunige. Tikrai, nemeluojam, – puolė įtikinėti ir Plikis, – tie gudų kaukai velnių priėdė – pamėginom pagauti, o jie!..

– Tai nebuvo gudų kaukai, – pertraukė jį Baltrus, – tai buvo kažkoks trečias... kitas – rudas, aukštėlesnis...

Ruokis lyg lūšis liuoktelėjo prie rikiuotės ir čiupo Baltrų už krūtinės:

– Koks rudas? Koks aukštesnis? Mano kaukas? Gugis?

– Ne... Nežinau, – sutrikęs ir krūptelėjęs sumurmėjo šis, – nors... Oi, taigi gali būti, kad ir jis!

– O dabar jis kur?! – užriaumojo tiesiai į veidą Ruokis. – Ką jam padarėte?

– Nieko... Nieko nedarėme, – blykšdamas mėgino įtikinti Baltrus, – jis... Čia buvo, kažkur... – viltingai apsidairė, tikėdamasis pamatyti kauką.

Suurzgęs Ruokis paleido Baltrų, šis, giliai alsuodamas, atsirėmė į sieną, kad nesusmuktų.

– Ruoki, tai kas čia įvyko? – vėl paklausė kunigaikštis.

– Nežinau, kunige, – prisipažino karys, – bet gali būti, kad kaukas iš tiesų juos užkerėjo. Jis moka tokių pokštų! – vos šyptelėdamas pasididžiavo.

– Tai, po perkūnais, – sugriaudėjo žygio vadas, – ieškok savo kauko, tegul atkeri tuos nevėkšlas! Nestovėsimė čia per naktį!

– Gerai, kunige, – linktelėjo Ruokis.

– O jūs... – Rumbaudas atsisuko į stovinčius prie sienos, – o jūs... Švendri, lauk iš rikiuotės! Kiti – ant kelių! Mikliai!

Vyrai be prieštaraimų smuktelėjo į šaltą sniegą.

Kunigas atsisuko į erzeliuojančią minią ir vėl prabilo gudiškai:

– Mieloji moteriške, ateik ir trinkelėk šiems po porą sykių per žandus. O jūs man kad net necyptelėtumėte! – pagrasino lietuviškai vėl atsiklaupusiems...

Gugis, grįžęs prie šulinio rentinio, patyliukais stebėjo vyksmą. Moteriškė kiek paabejojusi priėjo prie klūpančių vyrų. Užsimojo. Baltrus mirksėdamas sukando lūpas... Bet antausio pliaukštelėjimo taip niekas ir neišgirdo. Aleksandra Varfolomejevna, niekinamu žvilgsniu perbėgusi visus tris, tik nusispjovė po kojų ir apsisukusi nukrypavo pirkios link. Rumbaudas, įdėmiai stebėjęs moteriškę, nebandė nei skatinti, nei trukdyti, o kai moteriškė pasišalino, tyliai, bet griežtai nurodė:

– Eikit ir prikelkit tuos išlūžusius. Mikliai.

Staiga kažkas švilptelėjo. Tačiau žmonės taip švilpti negalėjo – šitaip švilpti mokėjo tik kaukai, ir Gugis net krūptelėjo – iš kur? Bet, žvilgtelėjęs į garso pusę, pamatė, kad po klėties pamatais stovi tie du padarai, su kuriais jis taip šauniai vaikė po kiemą žmogus... „Na, vis tiek reikia susipažinti“, – nusprendė, žengdamas jų link. Netrukus vienas prieš kitą sustojo girių kaukas, apsitaisęs tvirtai susiūtais bebro kailinukais, susijuosęs dailiai austa juosta, ir du naminukai: vyresnysis, lietas, rimtas, su ožio barzdele ir raukšlių išvagota kakta, bei jaunesnysis su kupeta šiaudų spalvos plaukų, apvalus ir labai žvitriomis akutėmis. Abu jie vilkėjo puikiai siuvinėtus marškinius, užleistus ant drobinių kelnų.

– Nafania, – ištiesė ranką vyresnysis.

– Gugis, – spustelėjo kaukas.

– Kuzia, Kuzia! – nebelaukdamas savo eilės ir dėdamas letenėlę ant viršaus, spirgėjo jaunėlis.

Netrukus vienas prieš kitą sustojo girių kaukas ir du naminukai.

– Gera! mes čia... – šyptelėjo Gugis, rankute mostelėdamas į kiemą.

– Mhm, – linktelėjo Nafania, čiuptelėdamas už barzdelės, – *kruto** ...

Balnamaišis švelniai dunkstelėjo ir nebejudėjo. Gugis iškišo nosį į lauką. Ruokis nusviedė nuo pečių nešulį ir trinkelėjo į žemę. Šalia stovintis Švendris žvelgė į toli, pridėjęs delną virš akių. Kaukas pasekė žmogaus žvilgsnį. Ten, toli, už sniego nugultos lygumos, dunksojo kažkas... Kažkas... Na, kažkas toks... Didelis. Gal kiek primenantis Pagirius ir kitus kaimus, tik nepalyginti didesnis. O į abu kraštus driekėsi žmonių ir žirgų ežeras, grėsmingai gaudžiantis it debesis prieš vėtrą. Ruokis, mostelėjęs ranka, paaiškino:

– Tverė...

„Vadinasi, tai ir yra miestas“, – rado vardą tam toluoje dunksančiam dalykui Gugis ir paklausė balsu:

– O kas bus rytoj?

Ruokis atsiduso ir brūkštelėjo per šarmojančius ūsus:

– Mūšis, Gugi. Didelis mūšis. Daug kraujo. Et, gaila, kad aš nebe vyresnysis...

– Džiaukis, Ruoki, kad tik tuo atsipirkai, – atsisuko Švendris, – o juk galėjo kunigas ir nesusimylėti...

– Galėjo, – linktelėjo šis, – bet jau toks jis – Rumbaudas. Griežtas ir teisingas. Tik Baltraus gaila – jaunas vaikas, o turės pirmose eilėse eiti...

* Čia: šauniai (*rus.*).

– Karas – jaunų dalia, – nusišypsojo Švendris, – kad raukšlių per anksti neatsirastų...

„Nuo karo atsiranda raukšlių? Bet... Nejaugi senolis Urkis irgi kažkada kariavo? – prisiminęs raukšlėmis ir raukšlelėmis išvagotą kaukų išminčiaus veidą, nusistebėjo Gugis. – Nieko, netrukus viską sužinosiu... Karas. Kraujas. Skamba bjauriai! Bet įdomu...“

III. ŠIUŠA

Jauniaus ir jo vedamo būrio žirgai risnojo tarp tebestyrančių nuodėgulių, byrančių vos palietus ieties smaigaliu. Priepilis degė ilgai. Dūmų kamuoliai, taršomi šiaurės vėjo, dar bjaurėjo apniukusią padangę iki pat vidurdienio. O ant ledu blizgančių pylimų išdidžiai stūksojo moliu aplopytos, sniego nubalintos storų rąstų pilies, vadinamos kremliumi, sienos. Aukščiau tų sienų į nusi-driekusią kariuomenę žvelgė didelis keturkampis raudo mūro bokštas.

Jaunius stryktelėjo žemėn, nusviedė pavadžius. Juos tuoj pat pagavo Gedgaudas – kunigaikštuko būrio vadas, vienas iš vyresnių karių, ne kartą lankęs ir prūsų, ir maskolių žemes. Vaikinas staigiu judesiu nusitraukė nuo galvos kailiu pamuštą šalną, išlaisvino ilgus šviesius plaukus ir spėriai nužingsniavo palapinės link. Į savo palydą net nepažvelgė. Ruokis sunkiai atsiduso, patapšnojo žirgo

snukį, užmovė abakinę, bet nenubalnojo – maža kada vėl prireiks šokti į balną. Dabar viskas vėl priklausė nuo to, ką nuspręs Rumbaudas: mat Jauniui kariai ką tik neleido įsivelti į mūšį su maskolių pulku, bandžiusiu prasibrauti prie apsupto miesto, ir vaikinai labai labai supyko. „Ir kodėl gi mane kunigas jaunėliui atidavė“, – mintijo buvęs vyresnysis. Juk kunigas Rumbaudas privalėjo jį rūsčiai nubausti už nesužiūrėtus dainininkus, kad juos kur griausmas! Tačiau netruko išaiškėti, kad Rudokas į gėralą buvo kažkokių kvaišinančių žolių primetęs. O Ruokis – atsidavęs, ryžtingas ir sumanus. Tačiau juk dabar – karas, o kare vadas visada atsako už savo valdinius... Nejaugi jis tinkamas tik kaukams prižiūrėti? Et, apmaudu ir pikta!..

Ižengęs palapinėn, kurios viduryje ramiai ruseno ugniakuras, Jaunius nutrenkė į šoną kailinius, susidėjo rankas ant krūtinės ir keletą akimirkų nieko nedarė – tik kramtė lūpas. Kunigaikštukas visas virpėjo ir vos neverkė – kodėl, kodėl tokia neteisybė? Kai priekinis būrys susirėmė su maskoliais ir jie galėjo padėti, smogdami į šoną, Gedgaudas apsimetė nesupratęs jaunojo vado siūlymo ir, priminęs, kad Jaunius turėjo pusiaudienį susitikti su tėvu, būrį apgrėžė! Nujojo į šalį! Tuomet, kai sužvango geležis!.. Ką jis pasakys Vytautui? Tas jau gy-rėsi bent tuziną priešų nusmeigęs, o jis... Jis tik jodinėja aplink, jodinėja aplink, jodinėja aplink!

– Na, kodėl, kodėl taip! – užriko vaikinai nežinia kam. – Mane pasijodinėti paėmė?! Ne, jeigu dar kartą

norės sulaikyti – turės pasistengti! – iškėlė aukštyrą su-
gniaužtus kumščius.

Gugis, patogiai įsitaisęs tarp kailių, jautė, kad kol kas
ne metas pasirodyti, todėl laukė, kol Jaunius šiek tiek
nurims. O vaikinai išsirėkęs ir pamosikavęs ėmėsi tvar-
kos – pakėlė ir atrėmė numestą kalaviją, šalną pasika-
bino ant vidurio baslio, laikančio palapinės medžiagą,
iškyšos, tvarkingai paguldė kailinius. Tuomet pakėlė ąso-
tį, truktelėjo gerą gurkšnį...

– Sveikas, Jauniau, – pasilabino Gugis.

Vaikinas atsisuko, pamatęs kauką, šyptelėjo ir mos-
telėjo:

– Vėl slapukauji? Eikš artyn, – pakvietė, sėsdamas prie
ugniakuro.

Gugis atitipeno artyn. Per žygį kauko ir jaunuolio drau-
gystė tvirtėjo ne dienomis – valandomis. Iki pat miesto
Gugis atkeliavo Ruokio kelionkreipšyje tik iš mandagu-
mo. Mat nors plačiapetis žemaitis iš Pagirių ir nuošir-
džiai rūpinosi mažuoju keleiviu, bet burną šnekoms pra-
verdavo tik retkarčiais. O su Jauniumi būdavo galima
taukšti apie tiek visokiausių įdomių dalykų: nebūtus
kraštus, girdėtus ir išgalvotus nutikimus, nepažįstamus
giris gyventojus...

– Nori užkrimsti? – paklausė Jaunius, maudamas ant
iešmo mėsos gabalėlį ir tiesdamas virš žarijų.

Kaukas nurijo seilę ir linktelėjo.

– Gerai, pasidarysim... Dumčius kažkur išlėkė, – su-
niurzgė ant savo virėjo, – bet čia daug gudrumo nereikia.

– Kas nutiko, ko pyksti? – parūpo kaukui.

– Ai, – Jaunius prunkštelėjo, papūtė ugniakurą ir atsakė: – Kokio, kaip tu sakai, šeško, mane reikėjo imti į žygį, jeigu esu saugomas kaip viščiukas? Po perkūnais, kalavijais tėvą pergaliu, lanku man irgi mažai kas prilygsta! Ir vos maskoliai ant nosies, Gedgaudas tik šnio visus ratu ir, matai, jau risnojame į stovyklą! Prie sienų – ne, valdovui nedera pačiam pulti, tai – karių darbas. O kas valdovas? Ne karys? – liejo kartėlį vaikinai. – Kaip galima vesti kitus į mūšį, pačiam nepabuvus, kaip? Tėvas pasakojo, jog nuo dešimties metų augo balne – o man, man penkiolika! Bet kautis neleidžia! Kodėl, Gugi, kodėl?

– Nežinau, – kaukas palingavo galvelę, – gal jis tiesiog tavim labai rūpinasi, labai saugo... Brangus tu jam...

– Žinau, – Jaunius apvertė iešmą, – ir aš jam brangus, ir Audrė brangi, bet... Gugi, aš gi karys, mano lemtis – kautis. Jis labai klysta – ir aš tai įrodysiu! A! – cyptelėjo, neatsargiai palietęs karštą iešmo geležį.

„Aha, a... – mintyse subambėjo kaukas. – O kaip su manim elgiatės – tai užmiršti... kary“, – bet balsiai padrašino:

– Žinoma, įrodysi. Kai ateis tavo valanda, gal net ir žygdarbį atliksi!

Jaunius dėbtelėjo į kauką ir išsiviepė:

– Žygdarbį? O kur tu čia maumų rasi, a? Ar jau irgi pažintis užmezgei? Oi, gerai tada jį apdorojau! – išsišiepė.

– Aha, – linktelėjo Gugis, – gerai jis tada tave apdorojo!
– Na, na, – susiraukė Jaunius, – ar tik nenori pasakyti, kad aš, o ne jis iš kovos spruko?

– Nieko nenoriu, – taikiai šyptelėjo kaukas, – va, versk – mėsikė pridegs! Tik, matai, – tęsė, – tavimi rūpinasi tėvas, na, o judu su Ruokiu rūpinatės manimi. Verčiate stovykloje nuolat trintis tarp prakaitu dvokiančių karių... Manai, labai smagu?

– Gugi, bet tu juk mažas! – priminė Jaunius. – Tave net žirgas sutrypti gali! Ką gi tu veiktum prie sienų?!

– Taip, taip, mažas, silpnas kaukas... O kas Pagiriuose svaigo – štai paleisime Gugi, jis priešų lankų temples nutraukios!

– Cha cha! – nusikvatojo vaikas. – Tai kuris čia iš mūsų žygdarbių ieško?!

– Man ir nuotykių užtektų! Tu manęs tiesiog neivertini! Abu su Ruokiu – kaip susimokė!

– Aš tave saugau, Gugi! – net pašoko Jaunius. – Ar nori prapulti šitoje šaltoje, nesvetingoje žemėje?

– Jauniau! Aš gi jau kaukavyris! – nenorėjo nusileisti Gugis. – Tai aš kryževius pelkėje paklaidinau – pameni?!

– Paklaidinti tai paklaidinai, bet sumurkdyti į akivarus mes, žmonės, turėjome! Kokia tau čia širšė įkando?! Ko dabar taip užsigeidei į mūšį?! Negi tau kelionės nuotykių maža?!

Kaukas įdėmiai pažvelgė bičiuliui į akis. Taip rimtai, taip priekaištingai, kad tas net sutriko... Ir tuomet Gugis sukikeno. O netrukus ir garsiai nusikvatojo:

– Cha cha cha! Cha cha cha!

Netgi griuvo ant žemės, springdamas juoku.

Jaunius tankiai mirksėjo, mėgindamas suprasti, kas gi taip prajuokino mažąjį bičiulį, o sumojęs – supyko:

– Ak, tu paršo koja! Tyčiojiesi, taip?! Mėgdžioji tėvą ir mane?! Tuoj aš tau!

Bet Gugis buvo greitesnis – vengdamas Jauniaus rankos, nusirito į šoną ir vis dar kikendamas užlindo už medinio kibiro. Jaunius apsidairė, ieškodamas kokio įnagio mikliam kaukui pričiupti, bet netruko ataušti.

– Gerai, tavo viršus... – pripažino, vėl sėsdamas prie ugniakuro. – Bet rūpestis turi turėti ribą! – liūdnai atsiduso.

– Žinai, mano nuojauta šnabžda, kad dar turėsime nuotykių, – kaukas artyn slinko atsargiai, tikėdamasis, kad susitaikymas gali būti tik jaunuolio gudrybė. Bet Jaunius iš tiesų nerodė jokių kėslų.

– Užkrimskim, – vaikiną paėmė iešmą. – O pakovoti dar spėsime. Mes gi jauni!

– Ir sumanūs! – pritarė Gugis.

– Gražūs!

– Protingi!

– Narsūs!

– Vikrūs!

– Em...

– Cha cha! Ėdrūs!

Po kelių akimirkų bičiuliai suleido dantis į nelabai iškepusį, bet sultingą kepsnį. Nors už storų palapinės kai-

lių užavo kaulus stingdantis žiemys, bet ugnelė maloniai spragsėjo, skrandis džiaugėsi, ir vėl viskas buvo puiku!

Sniego pluta atšliūkinusi naktis įsitaisė visuose pakampiuose. Tačiau laužų, į visas puses spjaudančių žiežirbas, ji vengė. Bet stovykla dar netilo – vieni garsiai sriaubė karštymą, kiti švitrino ginklus, bandydamai asmenis nago pakraščiu, tretė šukavo žirgus, painiojo pavadžius, ketvirtai, apsėdę laužus, porino apie būtus ir nebūtus žygdarbius. Gugis, be abejonės, buvo įsitaisęs tarp pasakorių ir klausėsi net ištempęs ausis. Vienas iš jų – aukštas, šviesus, apyjaunis, mosuodamas rankomis it sparnais, įsijautęs bėrė:

– Tada išlenda žuvėdas – ir kad suriks, kad puls akis vartyti, kirviu mosuoti! Ir kaaad puls visas staugdamas! Aš žvilgt žvilgt – nēr kuo prisidengti, tai skobnis pakėliau, o jis kaad žiebs kirviu – ir skobnys per pusę!..

– Hmmm, – nepatikliai numykė kažkuris klausytojas.

– Dievai mato, nemeluoju! – šokosi pasakotojas, – likau stovėti su dviem gabalais! Ir jau žiūriu – kirvis tiesiai į nosį ateina...

„Taip, taip, – vyptelėjo Gugis, – o dabar tu padarysi ką nors gudraus ir žuvėdą pergalėsi...“

– Tai aš tais dviem gabalais jam per abi ausis kaaai lupau! Šalmas tik kaip varpas dindilin, ir anas tarsi rąstas plumpt! Tik koją timpttimpt... Timpt... timpt...

Klausytojai pratrūko kvatoti – labai vaizdžiai pasakotojas rodė tą „timpt“. Tik vienas, sėdėjęs greta, žinomas

ginčininkas ir peštukas, nusišluostęs ašarotas akis, netruko pašiepti:

– Oi, Pesly, ir mėgsti tu kisielių už apykaklių pilti... Kad, man regis, nepakeltum taip lengvai skobnių. Gal bent jau suolas ten buvo, a?

– Nepakelčiau?! – Peslys susiraukė, ir dabar kaukas pamatė, kaip tiksliai parinktas vardas – truputį pakumęs, riesta nosis – iš tiesų tikras peslys, ir dar tas mostagavimas...

– Nepakeltum, – ramiai linktelėjo pirmasis, – gal nori derėtis? – išsišiepė, gilių rudų akių žvilgsniu varstydamas suirzusį Peslį.

– Prakiši paskutinį grašį, Domantai, – išpėjo Peslys, sunerdamas pirštus ir truktelėdamas rankas taip, kad net trekstelėjo.

– Mano grašiai, ne tavo, – atkirto šis, – na, tai prisipažįsti, kad tai ne skobnys buvo?

– Buvo skobnys! – šūktelėjo Peslys, – o jei netiki – galim susiremti!

– Būta čia dėl ko remtis, – prunkstelėjo Domantas, – tu tiesiog pakelk mane viena ranka – tada patikėsim!

– Tai kad tu kaip keturios skobnys sveri! – vyptelėjo Peslys, – ir dar dvoki kaip ožys!

Dabar jau Domantas susiraukė kasydamasis pakaušį:

– Negrāžiai, oi negrāžiai kalbi, – tarsi pasiskundė ir šveitė atgalia ranka Pesliui ausin!

Šis drėbėsi it pakirstas medis, bet tuoj pat pašoko ir stvėrėsi už kirvio staugdamas:

– Užmušiu, šliuže!

– Na, na, ateik, ateik, taip plunksneles pakedensiu, kad ilgam atsiminsi, – plėšriai išsišiepė Domantas, nutterdamas po ranka pirmą pasitaikiusį pagaikštį.

– Jokių ginklų! – du vyrai išlupo iš Peslio rankų kirvį, davė pagali ir stumtelėjo Domanto link. Vyrai pajuto pramogą – jie tuoj sukilo nuo rąstų, apsupo ginčininkus ratu. Akimirksniu prasidėjo lažybos, švilpimai, drąsinimai. Gugis dėl visa ko atsitraukė kiek tolėliau – bet kad viską matytų. Peslys ir Domantas tarsi du gaidžiai ėjo ratu, bet nė vienas nesiryžo pulti – abu laukė tinkamos akimirkos... Ir ji atėjo – mat staiga per visą stovyklą nuaidėjo rago garsas. Peslys neapdairiai sukluso – Domantas to ir telaukė: pagaikštis it žaibas žiebė Pesliui į šoną, ir šis nuskrido tiesiai ant sunerimusų žiūrovų rato rankų. Rago gausmas dar kartą pasikartojo. Kažkuris iš karių susirūpino:

– Ar čia tik ne... pavojus?

– Prie ginklų! Puola! – atsklido riksmas iš kažkurio šono.

Vyrai puolė į šonus – tiesa, per tokią sumaištį pradžioje keli susidūrė, apsibarė, bet netrukus Gugis matė tik Domantą, prispaudusį keliu prie žemės Peslį ir šnypščiantį:

– Na, prisipažink – suolas ten buvo, suolas!

Bet pamatyti, ar Peslys prisipažino, jis nebesirengė – visu greičiu skuodė Jauniaus palapinės link, regėdamas, kad ten irgi sujudę rikiuoja žirgus.

– Kunigaiti, gal mes čia reikalingesni? – leido sau suabejoti Ruokis, pastebėjęs vaikino ryžtą šuoliuoti ten, kur aidėjo susirėmimo garsai. – Čia tikriausiai tik smūgis iš pilies...

– O man nusišvilpt, kas ten per smūgis – aš joju, o jūs – kaip sau norit, – žybtelėjo jaunuolio akys. – No! – paragino žirgą, bet Gedgaudas tuoj pat čiupo už žastų:

– Prašau, bent jau palaukite, kol mūsų būrys susirikiuos! Mikliau! – šūktelėjo, pastebėjęs, kad dar kažkas taisosi balno sagtį.

Gugis, ilgai nelaukęs ir nusprendęs nepraleisti progos pamatyti mūšį iš arčiau, užsikeberiojo Jauniaus gūnia, žinodamas, kad šitoje sumaištyje tikrai liks nepastebėtas, ir įsikabino į balno kraštą.

– Pirmyn! – užriko Jaunius, kulnais suduodamas žirgui į šonus. Pasaulis stryktelėjo iš vietos, ir vėjas sušvilpė kauko ausyse...

Ak, ir nepaprastas tai buvo lėkimas! Kaukas jau buvo plaukęs ant maumo nugaros, jojęs ant barsuko, bet skrydžio žirgu su ankstesniais potyriais nebuvo net ko lyginti! Tiesa, pradžioje reikėjo labai tvirtai įsikibti, kad nenusiverstum, bet vis tiek – pasaulis virto tarsi juosta, švilpiančia pro akis ir ausis. Jaunius, prigludęs prie žirgo kaklo, kas keletą akimirkų vis ragino juodbėrį. Jis netruko išsiveržti į priekį nuo būrio, o Gedgaudas ir Ruokis, nors ir stengėsi nuo kunigaikštuko neatsilikti – negebėjo, ką jau sakyti apie kitus karius. Vaikinas vis la-

biau artėjo ten, kur aidėjo riksmas, klyksmai, metalo žvangesys...

– Jeigu vaikiui kas nors nutiks – Rumbaudas mums sprandus nusukios! – mėgindamas perrėkti vėją, Gedgaudas šūktelėjo Ruokiui.

– Žinau! – atsiliepė šis, negailestingai ragindamas žirgą kulnų smūgiais. – Bet nešausi gi! Tuoju pavysim!

– Mušk kirsk! – užriko Jaunius, aukštai keldamas kalaviją.

Besikaunančius ir vaikiną teskyrė kokia dešimtis žirgo šuolių, ir po akimirkos jis tarsi viesulas įlėkė į smailia-viršių šalmų gretas. Iš tiesų tamsoje buvo sunku susigaudyti, kas čia per pulkas – ar išpuolis iš miesto, ar dar vienas bandymas pralaužti apsuptį. Nuo pirmo smūgio Jaunius mikliai prisidengė skydu, o kalavijo smagaliu spėjo perrėžti neapsaugotą priešų žastą. Trykštelėjo kraujas.

– Varaaaa! – riaumodami it sužeistos meškos atlėkė Ruokis su Gedgaudu, pirmasis iškėlęs kirvį, o antrasis – sunkią ažuolinę kuoką...

Gugis tik dabar suprato, į kokią pragarą jis įlėkė – aplinkui darėsi nežinia kas. Žvengė ir kandžiojosi žirgai, traškėjo lūžtantys skydai, džeržgė kalavijų geležtės. Vienas rėkė smeigdamas ietį, kitas klykė, trypiamas žirgo, trečias gokčiojo, plūsdamas krauju, švirkščiančiu iš perpjautos gerklės.

Kaukas taip troško užsimerkti, bet nebegalėjo: vokai tarsi prilipo prie antakių, ir jis žiūrėjo, žiūrėjo plačiai išplėstomis akimis į tas kraupias kirstynes...

O Jaunius jautėsi tarsi pats Perkūnas, nužengęs į maskolių pulką. Mūšio svaigulys jį pagavo, įsuko, uždegė. Kapodamas ir kirsdamas į visas puses, jis tarsi kamuolinis žaibas skrodė priešų gretas. Į pagalbą suskubusį jo būrį sutiko vis tankėjančios eilės... Netrukus į visas puses vanojantis kuoka Ruokis suvokė – jeigu jie neprasi-verš iki jaunuolio, vaikiui – galas!

– Už žemę tėvų šventą – mušk maskolį! – užbliuvo Ruokis, mėgindamas padrašinti saviškius.

Bet priešas lyg tyčia ėmė vengti veltis į mūšį, pamažu traukėsi ir tolimo vis dar švysčiojantį jaunojo kunigo kalaviją. Priešai artėjo prie išganingų kremliaus sienų...

Netrukus ir Jaunius pajuto, kad kažkas ne taip: užuot jį puolę, kariai taikėsi išvengti smūgių, stengdamiesi labiau apsiginti ir plėsdami tuščią ratą aplink kunigaikštuką. Netrukus jo arklys jau tik bergždžiai trypinėjo, kanopomis ir dantimis nebepasiekdamas priešo. Kalavijas taip pat tapo per trumpas, kad susidaužtų su maskolių ginklais. „Kas čia dedasi?“ – dar spėjo nustebti Jaunius, kai akmuo pataikė į smilkinį ir nuo smūgio vaikinas su-sverdėjo.

– Gyvą, gyvą imkit! Negi nematote, kad kažkokio kilmingojo atžala! – valdingai rėkė priešo pulkui vadovavęs karys.

Susigūžęs Gugis it amalas prilipo prie balno. Priešai negaišo – mitriai surišę neatsigaivelėjusį belaisvį, per-metė per balną ir atsitraukimą tęsė. Netrukus juos pa-slėpė storos sienos, skubiai uždaromi vartai bei svai-

domų iečių kruša, skirta atbaidyti atkakliems persekiotojams...

Strėlei išmigus per sieksnį nuo žirgo, Ruokis apsuko žirgą ir dėbtelėjo į Gedgaudą, delnu brūkštelėdamas sau per kaklą. Šis tik niūriai linktelėjo. Ką šįsyk reikės pasakyti Rumbaui?!

Sulinkęs nuo sunkaus nešulio, iš rūsio išlindo aukštas vyras ilgais baltais plaukais. Būrys karių, ką tik ramiai rymojusių ant iečių, sujudo, rodydami pirštais ir kažką džiaugsmingai šūkaliuodami. Nežinia iš kur susirinkę žiopiai dėbsojo į šį žmogų tarsi atėjusį iš kito pasaulio, kai kurie net baimingai žegnojosi. Išlindėlis nutrenkė atneštą žvėrį prie būrio vyresniojo kojų ir itin laibu balsu tarė:

– Štai, viršininke, kaip ir sakiau – basiliskas. Patelė... Melskitės, kad nespėjo vaikiūkščių atsivesti... O dabar – dėl ko susilažinome... – ir ištiesė ranką.

Žmogus, pavadintas viršininku, bato nosimi kilstelėjo žvynuotą baidyklės uodegą. Bailiai pažvelgė į sustingusią siauravyzdę akį. Nusispjovė ir atsiduso:

– Tikrai negyva, bjaurastis...

Tada taip dėbtelėjo į baltaplaukį, tarsi norėtų jį čia pat persmeigti ir paguldyti šalia basilisko, bet numetė kapšėlį. Tiesa, ne į delną, o ant žemės. Vyras batu primynė atlygi, nusitraukė dirbtinius baltus plaukus, atidengdamas tankią juodą šėveliūrą, pamosavo pikčiurnai panosėje ir linksmai šūktelėjo:

– Aš gi sakiau, kad taip apsitaisiusio basiliskas manęs nuo nekaltos mergelės neatskirs! – o užsimaukšlinęs draugų paduotą kailinę kepurę ir atsisukęs į būrį pridėjo: – Vyr'ai, šiandien statau! Tikiuosi, lietuviai smuklės dar neužėmė? Viršininke, jūs irgi kviečiamas!

Klegantis būrys, tempiantis nudobną gyvį, nutolo gatve. Gugis išlindo iš už užuoglaudos. Jis nesiruošė čia užgaišti, juk ten, bokšte, uždarytas Jaunius. Tačiau klausė miškų gyventojų ausis nugirdo kažkokį pilies garsams neįprastą, tylų cypčiojimą. Antroji dienos pusė apsiastame kremliuje jau buvo gerokai ramesnė. Baimė, kad jį taikysis pagauti kiekvienas svetimas, netruko pranykti. Žmonės turėjo tiek rūpesčių, jog beveik nesidairė sau po kojų – vis dėlto karas. Dažniausiai jie arba skubėdavo, garsiai rėkdami, mosuodami nešamais smeiguoliais, tempdami didžiulius puodus ir akmenų prikrautus vežimus, arba sliūkindavo išvargę, pajuodę ir ramstydami si į sienas... Tik su viską matančiais vaikiūkščiais teko keletą kartų susidurti, bet ką tie jaunikliai – juos viens du ir apie pirštą apvynioji. Kaip gerai, kad kerų maišelis niekur per tą siaubingą sumaištį nepasimetė! Gal prireiks...

O kaip buvo baisu, kai už jo ir bežadžio Jauniaus nugarų užsivėrė pilies vartai! Svetimų karių pulkas jojo kažkur į tamsą, pasagos grėsiai kaukšėjo į grindinio akmenis. Aplink tykojo dideli ir kampuoti šešėliai, niekada negirdėti garsai vertė krūpčioti su kiekvienu žirgo judesiu... Tačiau ten, giliai, kažkas šnibždėjo, kad būtų niek-

šinga dabar pabėgti, kai Jaunius, taip juo rūpinęsis visą žygį, pakliuvo į labai didelę bėdą. Ir kaukas, sukaupęs visą drąsą, nors ir šiurpdamas bei drebėdamas, balno krašto nepaleido ...

Ten, iš kur neseniai išlindo žmogus, dar kartą kažkas tyliai ir gailiai sucypė. Nugara ir vėl perbėgo pagaugai – mat Gugis prisiminė tokį cypčiojimą. Kartą juodu su Pukiu rado išdraskytą lapių irštą – tarp krauju permirkusio smėlio vartėsi, mosavo letenėlėmis ir cypčiojo lapiukas. Padarėlio, matyt, medžiokliai pasigailėjo, o gal jis buvo geriau pasislėpęs ir tik dabar iššliaužė. Gyvūnėlis, žinoma, nesuprato, kas nutiko – juk jis buvo aklas ir išlindo tik paieškoti mamos papildvės. Kaukučiai bandė jam padėti – nešė ir vandens, ir mėsikės, tačiau lapiukas atsisakė ėsti ir galiausiai nudvėsė. Buvo gailu. Dabar gi, išgirdęs tą bejėgišką kažkokio mažo padaro cypčiojimą, Gugis negalėjo imti ir praeiti pro šalį. Palaukęs, kol aplink neliks svetimų akių, žengė ten – į žiojintį tamsų plyšį.

Tačiau lįsti gilyn neskubėjo. Pirmiausia leido akims apsiprasti su prieblanda, kol pamažu išryškėjo įvairūs pavidalai – puslankiu lenktos lubos, sudėtos iš raudonų nedidelių keturkampių akmenų, pakopos, einančios gilyn. „O gal man tik pasigirdo? – pagalvojo pats sau, nes jau kuris laikas cypsėjimas buvo nutilęs. – Betgi negalėjo pasigirsti du sykius...“ – pasitikino ir, dėl visa ko apsidairęs, mėgino leistis žemyn. Tačiau pakopomis leistis buvo ne juokas – tai žmogui jos – vienas žingsnis, o kau-

kui – nesibaigiantys, labai nepatogūs šuoliukai, kai turi saugotis, kad nenusiristum stačia galva. Su kiekvienu pažemėjimu vis tamsėjo – mat šviesa, veržusis pro angą, slopo, o pakopos, rodės, niekada nesibaigs... Dar kiek nusileidus sukirbo mintis – o gal grįžti? Tačiau gailus ir jau arčiau pasigirdęs cyptelėjimas vėl pašiurpino odą. Kaip tik ir pakopos baigėsi. Sucypė visai netoli... Tik kur? Žemyn kelio tarsi nebėra?

Pirmą žingsnį kaukas žengė labai atsargiai, antrą – taip pat, bet netruko įsitikinti, kad po kojomis – tikrai ne pakopa. Trečią ketvirtą žingsnius – jau drąsiau. Bet štai, padėjus koją penktam, pagrindas sujudėjo, subangavo... Gugis dar bandė ieškoti, už ko nusitverti, bet, žinoma, nieko nepasitaikė, ir jis tiesiog prasmego į tamsą.

Ruokiui stiebtis beveik nereikėjo – mat daugumos kitų pakaušiai jam baigėsi ties ūsais, tad matė jis puikiai. Pasiuntinių būta trejeto ir visi tarsi parinkti: stotingi barzdoti vyrai blizgiais sabalų kailiniais ir kepurėmis. Jie oriai jojo ant išpuoselėtų žirgų, papuoštų margaspalvėmis gūniomis, o vyriausiojo amžiumi šarvų aptaisai spindėjo netgi auksu – maskolių bojarinas, ne kitaip. Pasiuntiniai įėjo didžiojon kunigaikščio Algirdo palapinėn, kurioje susirinko žygio vadai.

Gedgaudas kumštelėjo į šoną:

– Kaip manai, apie Jaunių žinių atnešė?

– Tikėsimės... – atsiduso Ruokis, nes žinojo, kad žinios gera nežadės. Ir taip stebuklas, kad jie vaikščioja:

Rumbaudas, išgirdęs pasakojimą apie sūnaus drąsą ir jų negebėjimą pasipriešinti vaikino užgaidoms, tik sunkiai atsiduso, priekaištingai pažvelgė į juodu, bet netarė nė žodžio – tiesiog nuėjo. Ir jau antra diena, kai nesikalbėjo. Be to, antra diena, kai jų būrys neturėjo ką veikti – lipti ant sienų jų nesiuntė, o saugoti nebuvo ko. Taip ir stūmė laiką – kas ginklą aštrindamas, kas padėdamas rišti žabus grioviams užversti...

Pasiuntiniai ilgai neužtruko – matyt, jie atvyko tik perduoti žinių. Tad netrukus vėl pasirodė palapinės angoje – tokie pat išdidūs ir santūrūs. Oriai paėmė privestų žirgų pavadžius, užšoko lengvai tarsi jaunuoliai ir neskubiai nujojo, švytruojant žirgų uodegoms. Netrukus palapinės prieangyje pasirodė ir žygio vadai: didieji kunigaikščiai Algirdas, Kęstutis bei atskirų pulkų vadai. Vienas pasakutinių išėjo Rumbaudas – ir Ruokis net prikando lūpą, pastebėjęs, kaip per dvi dienas kunigas pasikeitė: sukumpo, vėl ėmė matomai vilkti kažkada dar jaunystėje sužeistą dešinę koją. Tik akys tebedegė ugnimi, tačiau iš perkūniškos virstančia pikuoliška...

Rumbaudas sustojo, apsidairė ir, pastebėjęs Ruokį su Gedgaudu, jiems mostelėjo. Kariai nebyliai nusekė pasakui kunigaikštį. Parėjus iki jo būsto, kunigas atsigrėžė. Vyrai nuleido galvas. Kiekvienas Rumbaudo žodis krito tarsi kirvis į kaladę: aštrus, staigus ir toks, kuriam neprieštarujama:

– Daug nekalbėsiu, – prabilo jis, akimis varstydamas abu karius.

– Jie dar neišsiaiškino, kas toks Jaunius. Jiems tai nebuvo pasakyta, pagaliau nelabai ir įdomu, tačiau maskoliai supranta, kad jis – vieno iš mūsų didžiūnų vaikas. Ir štai ką mums pasakė... Jeigu iki ryt ryto nenutrauksime apsiausties, Jaunius bus pasodintas ant kuolo.

Ruokio dantys kaukštelėjo visiškoje tyloje.

– Tačiau šis miestas yra mūsų sąjungininkų, ir nusiakalsčiau, jeigu dėl savo sūnaus bandyčiau prašyti atitraukti. Pagaliau to niekas ir nedarytų, – kunigaikštis vos pastebimai liūdnai šyptelėjo, – nes Tėvynė reikalauja ir aukų. Tačiau jeigu Jaunius bus nukankintas, žinokite, privalėsiu nubausti ir tuos, kurie jo neišsaugojo. Viskas, – ir nuėjo.

Gedgaudas dėbtelėjo į Ruokį. Šis pasikrapštė pakaušį. Atrodo, iš žvaigždžių likimo spėlioti nebeteks: jis jau aiškus. Vos pradėjus puolimą, maskoliai pirmiausia išžudys įkaitus. Dabar Jaunių galėjo išgelbėti tik stebuklas. O vienintelis padaras, mokantis daryti kad ir nedidelius stebuklus, kurį Ruokis pažinojo, buvo kaukas, pradingęs kartu su kunigaikštuku... Keista, bet šis sutapimas staiga ižiebė viltį, kad gal dar ne viskas prarasta, ir Gedgaudas net išsižiojo, kai Ruokis jam paplekšnojo ranka per petį ir tarė:

– O gal dar viskas bus gerai...

Senasis karys taip dėbtelėjo į Ruokį, kad ir viltis nublėso, tarsi ant laužo šliūkštelėjus kibirą vandens...

„Prapuoliau!..“ – pagailėjo savęs dar bekrisdamas kaukas ir užsimerkė. Tačiau po mirksnio minkšta kūno vieta nusileido ant visai neminkštos.

– Uiii! – cyptelėjo. – Turbūt prisitrenkiau...

Bet skausmas labai greitai atlėjo.

„Rodos, neilgai kritau... Atsimerksiu!“ – ryžosi.

Pravėręs akis pamatė... kad nėra labai tamsu! Pro plyšį, per kurį įdribo, skverbėsi šiek tiek tolimos šviesos. Tačiau ką gali išvysti, gulėdamas ant nugaros? Gugis pajudino vieną koją – klausė. Tada kitą – irgi nesiožiavo. Sumostagavo rankomis – rodos, sveikas! „Stosiuos!“

Kaip tarė, taip ir padarė. Giliai įkvėpęs apsidairė: toji mažutė švieselė spindėjo aukštokai... „O juk kažkaip reikės išsikeberioti...“ – nusmelkė baiminga mintis, bet tuoj buvo nuvyta pamačius įvairius ryškėjančius pavidalus: akmenis, iš kurių sudėtos sienos, po kojomis besimėtančius kažkokius senus rakandus... Tačiau kurgi tas taip gailiai cypęs padaras? Gal jį pabaidė kritimas? Kaukas įtempė ausis – bet buvo tylu, tik vos girdimu aidu dunksėjo gatve skubančių žmonių žingsniai...

Ir tada vienas iš akmenų sujudėjo. Kaukas šastelėjo į šoną. Akmenyje įsižiebė nedidelės geltonos akys. Gugis kyštelėjo ranką į kerų maišelį... Akmuo prasižiojo, ir nuaidėjo „yyyyyyptt...“ Toks pats, kaip ir girdėtas prieš tai, tik gal šiek tiek garsesnis. „Cypiantis akmuo? Ne, ne, cypiančių akmenų nebūna. Tai kas čia tada?!“ Prisiminė Urkio mokymą: „Jeigu tas padaras su spygliais kaip ežys, riečiasi į kamuoliuką kaip ežys, pukši kaip ežys –

matyt, tai ežys!“ „O šitas? – susimąstė Gugis. – Atrodo kaip akmuo, pilkas kaip akmuo, guli kaip akmuo, bet žiūri tai kaip?!. Vadinasi, tai ne akmuo. O kas tada?“ „Cyyyyypt!“ – ir vėl. Taip gailiai gailiai. Gugis žengė kelis žingsnelius artyn ir vėl įsispitrijo. Ne, vis dėlto tai – ne akmuo. Mat, geriau išžiūrėjęs, išvydo lyg ir žvynus, uodegą... „Oi, taigi tokį patį, tik labai didelį ištempė tas baltas žmogus! – sumojo. – Ar tik nebus čia vaikutis...“ Jis žengė dar arčiau ir sušuko:

– Ei!

Plačiau prasimerkė geltonos, siauravyzdės akys.

– Šššššš!

Gugis kaip nuplikytas stryktelėjo atgal, už kažko užkliuvo ir dribo ant nugaros. Tas padaras staiga padidėjo keletą sykių ir taikėsi jam įkasti aštriadante burna! Dabar kaukas vėl sumerkė akis kiek galėdamas. Mat atminė vieną iš svarbiausių senosios Gubės pamokėlių – jeigu nori apsisaugoti nuo žvėries ir nėra laiko panaudoti kerų – sustink, apsimesk, kad esi negyvas! Net nekvėpuok! Tai Gugis dabar ir stengėsi padaryti, kartu mėgindamas įsiklausyti – ar negirgžda virš jo mažo kūnelio baisių nasrų žandikauliai? Ir ką daryti, jeigu kąs?! Ristis į šoną? Bėgti? Tik kur? Bet nieko negirdėjo. Visiškai. Netgi pabaisos alsavimo!

„Atmerksiu bent vieną akį...“ – atsargiai atplėšė dešinę voką. Ne, ausys neapgavo. Jis gulėjo, bet šalia nematė jokių pabaisų ir, žinoma, jokių nasrų. Tik iš aukštos sklindanti menkutė šviesa leido matyti paskutinę apgriuvusią laiptų pakopą...

„Gera, atsisėsiu, apsidairysiu...“ Gal kuriam nors kampe tūno didysis žvėris?! Bet ne, visi kampai užversti kažkokiais rakandais, o ten netgi tas daiktas, kurį žmonės skobnimis vadina, numestas. Ir jokio didelio gyvio! Tik keistas mažius tebetūno savo vietoje, o jo vos vos pramerktos akys žiba lyg du pailgi geltoni žiedlapiai.

„Ir ką gi dabar daryti... Man iš čia labai reikėtų išsikrapštyti! Jukėjau aiškintis, kaip galėčiau padėti Jau niui, o dabar pats beveik į vilkduobę įvirtau...“

Kaukas vėl įdėmiai apžiūrėjo tą pabaisą, kiek buvo įmanoma tokioje prieblandoje ir tokiu atstumu. Ši, panašu, irgi nenuleido primerktų akių nuo nekviesto svečio. „Kas čia per padaras galėtų būti?“ – mėgino atspėti Gugis. Bet tesimatė ilga ilga uodega, susukta į keletą žiedų. Dar lyg ir keturios kojos. „Driežas? Labai peraugęs... O gal šituose kraštuose driežai milžinai veisiasi?“

Kaukas atsargiai žengė mažutį žingsnį pirmyn.

– Ššššššš! – nelaukė baidykliukė.

Gugis aiktelėjo, vos išsilaikydamas ant kojų – mažė ir vėl padidėjo, tačiau kažkaip... Pamėkliškai! Netikrai! Tarytumei akyse būtų sutavaravęs didžiulio žvėries vaizdas...

„Atrodo, čia kažkokie kerai... – vis dar pašiurpęs ėmė įtarti kaukas. – Turbūt šitie padarai taip ginasi nuo nedraugų!.. Ne kitaip – juk ir gulbės, kai gąsdina, šnypščia, sparnais plaka – atrodytų, ne gulbė, o viesulas! Vadinasi, geriau artyn nelįsti... Pakalbinsiu – o gal supras?!“

– Na, ko tu... – pratarė Gugis. – Aš tau nieko bloga nedarysiu. Aš – kaukas. O tu?

– Ššššššš! – nenorėjo draugauti baidyklėlė. Bet šįsyk bent nepadidėjo. Matyt, įvertino, kad nekviestas svetys ne pats pavojingiausias.

– Aš esu kaukas. Gugis. Gu-gis, – dar kartą suskriemenavo, besdamas sau į krūtinę. – Iš Kaukašlaičio. Toli nuo čia... – stengėsi kalbėti labai ramiai ir taikiai. – Įkritau, – pasiguodė rodydamas aukštinę. – Nenorėjau tavęs nei trukdyti, nei žadinti... Bet taip jau nutiko. O tu, kas tu? – smeigė smiliumi.

– Vzclcsskssssk... – padaras išleido labai įmantrų šnypštimą.

„Nieko nesuprantu, – nusivylė kaukas. – Vipštas daug aiškiau šnypšdavo...“ – atsiduso, prisiminęs nutikimą su godišiaus Taupėno įkalintu aitvaru.

– Mmm... Gal galėtum dar kartą pakartoti, kas tu? Tu? – Gugis klausiamai pažvelgė į įkypas akis, tarsi mintimis būtų tikėjęsis iškvosti.

Baidykliukė plačiai plačiai atsimerkė.

„Brrr... Tai bent spangės!“ – prisimerkė Gugis, bet akių neatitraukė.

– Vzclcsskssssk... – vėl sušnypštė padaras.

Makaulėje kažkas dilgtelejo, nuovoka trumpai apsi-
blausė, o tuomet... Tuomet galvoje išryškėjo nepaprast-
as vaizdinys: didelė, žvynuota, skiauterėta ir aštrutė-
liais dantimis pabaisa! Tik šįsyk ji nekaukšėjo dantimis,
negąsdino... Tarytum bandė prisistatyti – štai kokia aš!

„Tai bent...“ – apstulbęs Gugis gebėjo tik mirksėti. O jauniklė pabaisa nenuleido nuo jo akių.

„Ar nematei mano mamos?“ – tarsi sušiureno mintyse klausimas.

„Mamos... – atsiliepė kauko mintys. – Mamos... Trauk mane akivaran! Ši uodeguotoji... kalba mintimis!“ – nelauktai susivokė. Ir tik dabar pajuto, kad jo oda pašiurpusi, kad visas išpiltas prakaito, net drebantis nuo naujų potyrių...

„Mamos... Mano mamos...“ – patvirtino požemio šeiminkė.

„Ma...mos nemačiau...“ – sumelavo Gugis, nežinodamas, ar dabar vertėtų pranešti mažiukei tokią liūdną naujieną...

„Keista... Ji tik sakė pažiūrėsianti, kas ten triukšmauja... Ten tu triukšmavai?“

„Ne, ne aš... Žmonės ten... Jų daug...“

Pabaisiukė užsimerkė. Šiuršenimas kauko mintyse liovėsi.

– Ei! – šūktelėjo jis, dar nenorėdamas nutraukti pokalbio. Ji vėl atsimerkė.

„Tai... Koks tavo vardas? Aš – Gugis“.

„Jau sakei. O kam tau mano vardo? Tu vis tiek pabėgsi, kai grįš mama...“

„Fi, – balsu prunkštelėjo kaukas. – Kaip aš pabėgsiu, jeigu čia įkritau? Skraidyti tai nemoku...“

„Visi pabėga, kai mama ateina...“ – nesuprasi, pabaisiukė didžiavosi ar liūdėjo.

„Aš nepabėgsiu, – užtikrino Gugis. – O jeigu pasakysi savo vardą, man nereikės tavęs visai išgalvotai vadinti...“

„Na, gerai. Tu man mintis drumsti... Aš Šiuša... – nusileido pašnekovė. – O tu ir čirpių nebijai?“

„Ko ko? – nesuprato Gugis. – Kas tos čirpės?“

„Nepažįsti čirpių?! Tu gal iš viršaus nukritai?!“

„Chi chi, – sukikeno kaukas. – Aš tikrai nukritau iš viršaus, jau sakiau! Kaip tos čirpės atrodo?“

„Nedidelės, juodos, raudonomis akimis, bjauriomis uodegomis... Ir vis čyrp! Čyrpt! Jos piktos. Ir nekalba be žodžių! Jos lenda, kanda... Kartą net mamai skiauterę apkandžiojo!“

„Tu jų... bijai?“

„Jos šlykščios!“

„Hmmm.... – Gugis nusuko žvilgsnį. – Visai kaip ta Pukio išžiūrėtoji dundukė Spangė – fe, gluodenas! Kokia šlykštyinė!“

„Na, jeigu čia tos čirpės pasirodys... Ką nors sugalvosim! – pažadėjo, vėl pažiūrėdamas į Šiušos vyzdžius, kaukas. Mat dabar jis jau suvokė – mintimis galima kalbėtis tik tol, kol žiūri vienas kitam į akis. – Gal tu žinai, ar yra iš čia kokia landa į viršų?“

„Nežinau... Aš nebuvo viršuje. Ten žmonės, ten labai pavojinga. Mama taip sakė!“

„Ji neklydo, – patvirtino kaukas. – Žmonės tikrai pavojingi padarai. Bet ir įdomūs, žinok!“

„Keletą kartų čia žmonės įlindo. Tai mama juos iššnypštė! Sako, žmonės labai neskanūs... Netgi čirpės – tos bent jau dvokia mažiau...“

„Jūs... Ėdate žmones?“ – pasitikslino Gugis.

„Aš gi sakiau, kad jie bjauriai neskanūs! – irzliai priminė Šiuša. – Bet katinų ir šunų mama ne visada nutveria... Dar balandžiai visai neblogai, tik plunksnų daug, aplink gomurį veliasi, kutena...”

„O tu balsu kalbi kaip? Šnypšti?”

– Šššššssvpvpvpssssš! – išvinguriavo šeimininkė.

– Šbščšmmmmzžžž, – atsiliepė Gugis.

„Fe, kaip tu negražiai šneki!” – blykstelėjo Šiušos akys.

„O ką aš pasakiau?!”

„Pakasyk man...”

„Tikrai?!”

„Koks patiklus tu padaras! – Šiuša beveik nusišypsojo. – Ne, iš tiesų tu sušnypštei kai ką panašaus į „nagas tamsu“.

„Koks nagas?!”

„Taigi tu sakei, ne aš“.

„Tuomet pakartok. Pamėginsiu iššnypšti tiksliau.

Hmm, o... Ką tu tada sakei?”

„Šššššssvpvpvpssssš!”

– Čyyyyrp! – į judviejų susišnypštavimus įsiterpė dar vienas garsas. Tik čirptelėjo ne Šiuša, o kažkas iš už nugaros. Piktai, grėsliai. Gugis mikliai atsisuko. Į juodu stebeilijosi keletas porų mažų raudonų akių. „Žiurkės!” – pažino kaukas. Ir, rodos, nedraugingai nusiteikusios. Akims vėl sutikus Šiušos žvilgsnį, galvelėje radosi „Čirpės! Šlykštu!”

– Ramiai! – įsakė kaukas pats sau. – Žiurkės, žinok, tai ne lapė. Geruoju ar bloguoju su jomis išsiaiškinsiu.

Jei ne raumenimis, tai kerais! – pasilenkęs pakėlė sunkoką akmenioką. O žvilgtelėjęs į Šiušą dar spėjo perduoti: „Nebijok, aš tave apginsiu!“

– Čyyyrp!

– Šššššpšt! – piktai atsiliepė ir Šiuša.

– Siūlau susitarti geruoju – mes neliečiame jūsų, jūs – mūsų. Gyvenkime draugiškai! – pasiūlė Gugis.

– Čyrpt, čyrpt! – tarsi nusikvatojo raudonos akys.

– Aš jus išpėju, – susiraukė kaukas. – Nenorėkite, kad smeiguolį išsitraukčiau!

– Čyrpt!

– Nedrįskit... – surakino pirštukus ant smeiguolio rankenos.

– Čyyyyyrp! – drąsiausioji šoko į priekį.

Kaukas švystelėjo akmenį. Žinoma, pataikė. Ne veltui juodu su Pukiu varnas apmėtydavo, kai šios per arti maisto podėlių lįsdavo.

– Ypt ypt! – sucypė žiurkė, bet atšoko. – Čyrpt čyrp! – dar pikčiau atsiliepė kitos.

– Atgal! – riktelėjo Gugis, išsitraukdamas smeiguolį.

Per tamsą prasibrovęs dienos šviesos atšvaitas nuslydo ašmenimis.

Bet žiurkės nesiruošė atsisakyti iš pažiūros lengvo grobio – jos tik nebepuolė pulku, o ėmė artintis iš trijų pusių.

– Na, Šiuša, laikykis... – išpėjo Gugis. – Rodos, tuoj pakvips krauju!

– Varaaaaa! – užriko kaukas, prisiminęs Ruokio kovos šūksnį, ir drąsiai šoko į priekį.

Čiaukšt! – smeiguolis perskrodė orą. Arčiausiai buvusi žiurkė skaudžiai cieptelėjo. Dar vienas čiaukšt – antroji užpuolikė jau atšoko pati. O tada... Trečias čiaukšt!

Gugis akimirksnį sutriko – kas gi čia? Tik tada pastebėjo, kad Šiuša taip pat atsistojusi kovos stovėsena – pusiau pasikėlus, geltonos akys liepsnoja, skiauterė ant sprando blyksi, o uodega... Čiaukšt! – sušvilpė oru ir pliaukštelėjo netoli žiurkių.

– Čyyrpt, čyyrpt... – pamokytos plėšikės nenoriai traukėsi. O dvi iš jų liko gulėti nejudėdamos.

„Reikia iš čia nešdintis, – sumojo kaukas. – Jos taip lengvai nepasiduos...“

Krebždėjimas ir čirpimas nutilo. Raudonos akys užgeso. Nežinia ar ilgam.

– Na, šauniai čia mes! – pagyrė ir pasigyrė Gugis, vėl paslėpdamas smeiguolį dailiose Ruokio padarytose makštyse. Atsisuko į Šiušą. Ši kruopščiai uostinėjo savo uodegą ir vietomis nulaižydavo, nepamiršdama nusispjauti į kampą. Baigusi prausimąsi, pažvelgė į kauką: – Fe, kokios jos šlykščios! Dabar kol uodega išsivėdins!..

– O tu šauniai kauniesi, – dar kartą pagyrė Gugis. – Kaip mergaitė – tiesiog nuostabiai!

– Fi! – suprunksė Šiuša. – Būtų čia mama, pamatytum, kaip ji kaunasi! Ir kur ji tiek užtruko?!

Kaukas staigiai nusigręžė. „O vis dėlto reikėtų jai pasakyti tą liūdną žinią... Tik kaip?!“

Jaunius apėjo dar vieną ratą mažoje, nejaukioje celėje. Akmeninės sienos skleidė pragarišką šaltį. „Kche“, – atsikrenkštė. Bjauriai skaudėjo vėjų pertrauktą gerklę. „Ne, nieko čia neišvaikščiosiu“, – nusprendė. Prisitraukęs kailį, atsisėdo kamputyje, galvą pasidėjo ant kelių ir nugara vos vos prigludo prie glaudžiai sumūrytų akmenų. Tik pamanyk – įkišo jį į bokštą, vienintelį mūrinių bokštą... Už ką tokia garbė? Jis jau patikrino kiekvieną sienos plotelį – jokių vilčių, kad kuri nors akmeninė plyta judėtų. Langelis... Langelis aukštai virš galvos – toks mažas, kad net Gugiui pro jį nepavyktų išlįsti.

„Įdomu, kaipgi jis gebės sugrįžti... nors“, – šyptelėjo. Vaikinas nepaliovė stebėtis kauko drąsa – pirmiausia, kai jis išlindo iš celės kampo ir prisipažino... Kad jojo į mūšį ant jo žirgo! Kad nepabėgo, kai jį paėmė į nelaisvę! Kad sugebėjo šešėliu sekti visą jo kelią pilyje ir netgi įsmukti į celę! O Jaunius dar manė, kad čia jis – drąsuolis. Žinoma, vaikinas be galo džiaugėsi nelaisvės draugu. Kai jį išvydo – vos sutvardė išdavikiškas ašaras. Tačiau dabar ir vėl buvo neramu – mat Gugis išbėgo išžvalgyti galimų kelių pabėgti, o jis toks mažas, jį bet kas gali sutripti! Mieste ir šunų pilna, galima pakliūti po arklio kanopomis... Bet, aišku, čia sėdėdamas vaikinas irgi niekuo negalėjo padėti.

Sugirdždėjo veriamos durys. Jaunius kilstelėjo galvą – į celę įėjo dviese: vienuolis ilga žila barzda, juodu abitu ir vidutinio amžiaus vyras, atrodo, sargybos viršininkas.

Jis kažką pasakė maskolių kalba ir linktelėjo vienuoliui.
Šis tarė:

– Jaunas žmogau, dabar tavo likimas Viešpaties Dievo ir tavo pagonio tėvo rankose. Tad žinok, jeigu lietuvių kariuomenė nuo miesto neatsitrauks, antrą kartą patekant saulei būsi pasodintas ant kuolo. Kuolą iškels ant sienų taip, kad visi matytų.

Jaunius piktai vyptelėjo:

– Tik tiek tegalėjote sugalvoti? Antrą kartą patekant saulei mūsų kariai jau jos šio miesto grindiniu, o jūs prašysite pasigailėti už priesaikos laužymą!

Sargybos vyresnysis kandžiai nusišypsojo, priėjo artyn ir, tarsi užjausdamas, norėjo patapšnoti vaikinui galvą. Bet Jaunius piktai nustūmė jo ranką, pašoko, pasišiaušęs tarsi kautynėms pasiryžęs katinas, žvilgsniu degindamas priešą. Vienuolis šmurkštelėjo už kario. Sargybos vyresnysis susidėjo rankas ant krūtinės ir toliau pašaipiai žvelgė į vaikiną.

– Ateik, ateik! – pamojo Jaunius.

Karys gūžtelėjo pečiais ir žengė artyn. Jaunius taikėsi užvažiuoti šiam į pasmakrę, bet vyro būta ne žioplo – atspėjęs smūgį, jis pagavo vaikino ranką ir užsuko. Skaudžiai užsuko. Jaunius sukando dantis, kad nesucyptų. Po kelių akimirkų karys jaunuolio ranką paleido ir stipriai stumtelėjo. Jaunius trenkėsi į sieną ir sukniubo. Išgirdo, kaip užsiveria durys ir nutyla tolstantys žingsniai.

Gugis koja stumtelėjo mūšio metu nudėtos žiurkės maitą. Panašu, kad šita „čyrpė“ tikrai nudvėsusi... Šiušos uodega smagiai kerta! Jis dar kartą įsispitrijo į požemio gyventoją. Ji buvo keista, tikrai keista! Iš pirmo žvilgsnio sakytum – stora angis. Kaip koks tuzinas tokių, kokios Munamukio pelkėje ant kupstų šonus kaitintis saulutėje mėgsta. Bet turi keturias kojas, tad panašesnė į labai didelį driežą, nors driežo uodega žiedais nesivynioja ir driežai ja pliaukšėti nemoka... Dar ir Šiušos akys ne angiškos, nors vyzdžiai pailgi. Protingos akys. Kaukiškos. O skiauterė, dabar vėl nupilkusi ir subliūskusi, tokia didelė, kad pats didžiausias gaidys iš pavydo giedodamas paspringtų...

Ū pati pabaisiukė vis dar tebesidairė, matyt, laukė mamos... Kaukas giliai atsiduso ir pažvelgė į nerimstančias Šiušos akis:

„Paklausyk... – kreipėsi. – Aš...“

„Aha?!“ – nekantriai sujudo ji.

„Aš tau pamelavau. Mačiau tavo mamą“.

„Kur?!“ – klausimas kirto mintis lyg botago pliaukštelėjimas. Net suskaudo smilkinius.

„Ten, aukštai, iš kur įkritau. Ją... Toks žmogus netikrais plaukais ištempė. Ir, man rodos, ji buvo nebegyva“.

„Ką?! – kaukas atšlijo ir griebėsi už galvos, vos išsilaidydamas ant kojų. – Nedaryk taip!“ – rodos, net balsu sucypė, prašydamas liautis.

„Taip negali būti! Negali būti! Negali! – tarsi pasiuto Šiuša. – Tu meluoji, bjaurus mažiau! Meluoji! Meluoji! Meluoji!“

„Atgal, atgal, eit atgal, kad jos mintys nepasiektų! Nepasiektų! Ir užsimerkti, užsimerkti! Griausmas, aš jau ir taip užsimerkęs... Atgal, atgal, atgal!“ – kojos atrodė tarsi nulipdytos iš šlyno, bet šiaip ne taip pakluso jo norams. Svilinant Šiušos minčių viesulas šiek tiek prislopo. Be to, jis keitėsi – pabaisišką pyktį ėmė keisti baidus gailumas. Toks, kad net ir Gugiui suvirpėjo pasmakrė, tarsi ruoštuji verkti taip, jog užtvindytą visą rūšį! Bet nuovoka pamažu vėl grįžo.

„Šiuša, Šiuša... Paklausk... Aš nenorėjau tavęs taip skaudinti, bet sakau, kas buvo... Aš mačiau, kaip ją išvilko iš rūšio... Atsiprašau, kad anksčiau nutylėjau!“

„Tu bjaurus! Tu menkas, bjaurus, niekingas padariūkštis! Bėk iš čia, nes suėsiu! Suėsiu!!!“ – beveik iškūkčiojo pabaisiukė. Visai negrėsmingai – mat Gugis jautė, kad padarėlio mintyse susipynė siaubas, gėla ir dar daugybė įvardijamų jautimų.

„Kur, kur man bėgti... – Gugis atsisėdo. – Aš čia įkriau! O mano draugai tie žmonės, kurie išsitempė tavo mamą, uždarė ir nežinia, ką jam padarys“.

– Akivaran... – ištare balsu. – Akivaran visą šitą žygį, miestą, žmones... – nuleido galvą.

Čirkšt čirkšt... Čirkšt čirkšt... Pilkas akmenukas slyščiojo ašmenų plienu. Švitrus buvo Ruokio kirvis, tačiau dabar karys burbėjo sau po nosimi – niekaip nesisėkė padoriau išlyginti vienos išlaužos. Kažkurio maskoliaus smailiaviršis šalmas buvo labai kietas... Net

sugadino ginklą. Reikėtų gal kunigo ginklakalius pagalbos paprašyti?

– Ruoki! – dar už gerų dešimties žingsnių užriko Gedgaudas.

– Ko? – pažvelgė. Gedgaudas giliai alsavo – matyt, gerą galiuką pabėgėjo. Iš kur?

– Kunigai nusprendė kitą ankstyvą rytą pulti.

– Oho! – pašoko ir Ruokis. – Tikrai?!

– Pasitarę suprato, kad apsiausties su tokiu pasirengimu ilgai nepalaikys... – Gedgaudas, linguodamas galvą, prisėdo greta. O po kelių akimirkų pridūrė susirūpinęs: – Bet kaipgi taip – nei grioviai užversti, nei akmensvaidžių turime, nei šaulių užtektinai... Pražūtinga pulti nepasiruošus! Karštos tos mūsų kunigų galvos – daug kaulelių pabersime prie Tverės sienų, oi, daug... Ir už ką? Juk ne už žemę gimtą – tik kad tą Mykolą į sostą sugrąžintume... – bambėdamas nunarino galvą.

Ruokis ištiesė ranką ir priekabiai nužvelgė liepsnų liežuvių šviesoje blyksinčius ašmenis. Nusišypsojo – beveik pavyko!

– Na, seni, neniurzgėk, – pagaliau atsiliepė. – Jeigu šįsyk maskolių neišvysim, tai jie visai įsidrąsins, žiūrėk, dar ir Lietuvon atsibels. Nepamiršk – kryžiai irgi nesnaudžia... Sakai, mes nepasiruošę? Pats mačiau, kiek jau žabų pririšta grioviams užversti... Jų ir igula nedidelė, o bandžiusius prasiveržti į pagalbą jau sudorojome. Be to, pulsime netikėtai, tamsoje...

– Tamsoje, che, – karktelėjo pertraukdamas Gedgaudas, – kas iš tos tamsos, kai aplink sniegas baltuoja? Manai, šaulio akis neatskurs, kur kurapkėlių pulkas bėga, kur kariai sliūkina? O priedanga kur?

– Skydais prisidengsim.

– Skydais... Ai, Ruoki, neteko tau pilies imti, tikrai neteko, – nusprendė pašnekovas, rankiodamas iš savo žilos barzdos ledokšnius. – Būtų pirmas mano žygis su Algirdu, sakyčiau, dievai protą aptemdė. Čia maskoliai įpratę pilis imti tarsi smūgiu į kaktą, jiems niekada nerūpi, kiek žmogelių žus... Bet mūsiškiai kad taip žmones į pražūtį siųstų? O dar įkaitas!..

– Tai dėl įkaito juk ir puolam! Kai sumaištį sukelsim, tai vaiko gal nepasodins ant kuolo...

– Nepasodins, – sutiko Gedgaudas. – Tiesiog paskers. Ir tada jau mūsų niekas neišgelbės, net jeigu ir miestą paimsim. Duos Rumbaudas abiem po virvelę, galėsime ant vieno medžio sūpuotis...

– Eik tu, seni, su savo pranašavimais, sliekams pažastų kasyti, – supyko Ruokis. – Patys vaiko nesužiūrėjome, atmušti nespėjome, tai dabar bent kaltę išpirkime. Manaisi esąs labai gudrus? O kunigai – kvaišos? Jeigu puola, vadinasi, tikisi laimėti. Nevėpsosime – ryt miduje maudysimės... Šįvakar geriau jau dievams pasimelstume, pagalbos paprašytume, kad strėlę juodaplunksnę nuo mūsų nukreiptų, kad koja ant kruvino kopėčių skersinio nepaslystų, kad kalavijas neatšiptų... Paverkti visada suspėsime, – pridūrė stodamasis.

Gedgaudas dar žiojosi kažką atkirsti, bet, Ruokiui nusigręžus, tik numojo ranka, atsiduso ir paėmė į gyslotas rankas švitrinimo akmenėlį...

Šiuša kūkčiojo – ir balsu, ir mintimis. Kaukas galėjo tik stebėtis, kad dabar jau net nebereikia žvelgti pabaišiukei į akis, kad jeigu ne girdėtų mintis, tai bent justų jos nuotaiką...

Netikėtai Gugis pajuto, kad Šiušos mintys tarsi ieško jo. Ir iš tiesų netrukus ji paklausė:

– O kaip tie žmonės nugalabijo mano mamą?

– Nežinau, – prisipažino kaukas. – Nemačiau jokio kraujo, nieko...

„Nematei kraujo?! – vėl įkaito Šiušos mintys. – Tikrai?!“

„Tikrai... Dabar pagalvojus – keista, tikrai nebuvo jokio kraujo“.

Staiga Šiušą iš galvos tarsi vėjas išpūtė. Tapo tuščia. Beveik šalta!

„Šiuša? – sunerimo Gugis. Jokio atsako. – Šiuša!“ – pašoko dairydamasis.

– Šiuša! – netgi pašaukė. Nieko! Apstulbęs kaukas pripuolė prie padaro, vėl tapusio neatskiriamai panašiu į akmenį. Pritūpė. Atsargiai palietė. Vėsu!

„Kas čia per?! Kas gi jai nutiko?! Nudvėsė?!“

„Žodžiu, nieko tu nesupratai!“ – smigtelėjo mintyse. Ji atsimerkė ir vėl „sugyvėjo“.

„Šiuša?!“ – net apsidžiaugė Gugis.

Ji mažliai pliaukštelėjo uodega ir pagaliau atsiliepė:
„Na, ir išgašdinai tu mane, Gugi... Jau mamą savo ap-
raudojau... Suėst tave už tokius pokštus...”

„Ji... Gali būti gyva?!“ – suprato svečias.

„Tikriausiai... Mes jau tokie padarai – lengvai nenu-
galabijami. Jeigu kyla pavojus – galime sunegyvėti, tada
mūsų odos neprakši! Būnam kieti it akmenys. Galime
ir kitus sunegyvinti! Štai šmaukštelėčiau uodega – ir tap-
tum statula... Stovintis grobis daug lengviau pagauna-
mas. Tik paskui reikia laukti, kol sugyvės, kad suėsti
galėtume... Mama turbūt juos apgavo – nesugebėjo iš-
šnypšti, teko sunegyvėti...”

„Atsiprašau... – kaukas iš tiesų apgailestavo. – Aš
nežinojau, kad jūsų giminė tokia gudri. Iš viso tokios
giminės nepažįstu, apie ją turbūt net senolis Urkis ne-
girdėjęs... O, kad taip mane kas nors iš čia irgi išneštų!
Man draugą gelbėti reikia... O!“ – Gugis įsispitrijo į ilgą
Šiušos uodegą.

„Kas gi?“

„Tavo uodega...”

„Kas jai, išsitepiau?!“

„Nieko... Tiesiog...”

„Ji tau negraži?!“

„Ne, ne. Ką tu – graži!“

„Neblizga?!“

„Ne, blizga! Ji... Ilga!“

„Žinoma, kad ilga! – didžiavosi Šiuša. – Ji labai ilga!“

„O tvirta?!“

„Žinoma, tvirta!“

„Leisk man ja...“

„Ką?!“

„Štai, matai, ta pakopa – nuo kurios įkritau?“

„Aha...“

„Tu gi galėtum ją pasiekti uodega?“

„O kam?! Be to, ten gali būti nešvaru...“

„Tada aš galėčiau ja užlipti aukštyr ir iš čia pasprukti“.

„Dar ko užsigeidei! Mano uodega tau ne kokia lipynė!“

„Kokia tu nedraugiška, – priekaištavo Gugis. – Man reikia gelbėti draugą, o čia sėdėdamas nieko negaliu padaryti – man reikia iš čia išlipti, išsinešdinti. Bet kaip nori – neduodi uodegos, sugalvosiu ką kita...“

„O tu... pasinaudosi mano uodega, ir tiek tave tematysiu! O kad mano mamą žmonės išsitempė, tau, žinoma, nė motais? Man čia reikės tūnoti, kol tu savo draugus vaduosi? Galėsiu čia nors akmenis graužti, galės nors tuntai čirpių atklysti ir mane suėsti... – neatsiliko pabaisiukė. – Ir tai – draugiška? Labai!“

„Atleisk, nepagalvojau...“ – sutiko iš tiesų nejaukiai pasijutęs Gugis.

„Nepagalvojai... Kelintą kartą jau šiandien? Gerai, matuojam uodegą...“

Ji nurėpliojo keletą žingsnių iki virš galvos kabančios pakopos ir ėmė kelti dailią žvynuotą, storumo sulig kauko riešų, uodegą. Gugis džiaugsmingai sujudo – kad tik užtektų, kad tik užtektų! Valio, pasiekė! Bet... Čia juk paprasčiausia driežo uodega! Argi ja bus galima užsliuogti?!

„Na, tai lipk! – paragino Šiuša. – Draugas laukia...“

„O tau... neskaudės?“ – Gugis ištiesė ranką vis dar abejodamas.

„O akmeniui gali skaudėti? – tarsi nusišypsojo ji. – Truputį palauk, kol visai sunegyvėsiu, tuomet lipk!“ – ir nuplaukė iš Gugio minčių. Kaukas atsargiai palietė uodegą. Ji buvo šalta, tvirta – tikrai tarsi akmuo. Sučiupo abiem rankom, stryktelėjo, apkabino kojomis ir kepėstai, kepėstai – aukštyn! Tačiau net ir lipant nerimo mintys: „Bet kaip taip... Jeigu ji gali suakmenėti, vadinasi... jokios žiurkės negali būti pavojingos! Vadinasi, mūšyje ji... gynė mane?!“

Pagaliau jis užsikeberiojo ant pakopos ir, sunkiai alsuodamas, nugara atsirėmė į kitą laiptą. „Valio! Dabar reikia skubėti pas Jaunių, nors... Ne, negalima jos čia palikti. Būtų labai nedraugiška“. Po kelių akimirkų uodegą pabaisiukė nuleido. Gugis persisvėrė per kraštą ir pažvelgė žemyn. Ten jau geltonavo pažįstamos akys.

– Ei, Šiuša! – net balsu šūktelėjo.

„Tu dar čia?“ – nusistebėjo ji.

„Čia! Dabar dar turime sugalvoti, kaip tau išlipti. Juk nori surasti mamą?“

„Iššokti negaliu. Savo uodega sliuogti irgi nepavyks. Iškelti manęs niekas negali... – išmintingai suskaičiavo būdus. – Bet ačiū, kad norėjai pagelbėti...“

„Gal taip nepasiduokim iš karto? – šoko prieštarauti Gugis. – Nieko nėra neįmanoma, tik viską reikia sugalvoti!“

Ir tuomet kažkur aukščiau sušneko žmonės!

Dusliai dunkstelėjo ant grindų dedamas medinis dubenėlis. Į šnerves skverbėsi kažkokio viralo kvapas. Jaunius atsimerkė. Pajutęs maistą suurzgė pilvas. „Valgyt – nevalgyt?!“ – švystelėjo mintis. Priešo siūlomo maisto valgyti nesinorėjo, bet alkis irgi ne brolis. „Ištversiu ir nevalgysiu, juk vis tiek rytoj teks mirti, – nusprendė. – Didieji kunigai neatitraukinės kariuomenės. Kas aš jiems? Vienas iš daugelio...“ Burna sudrėko nuo seilių. „Mirti... Tokiam jaunam... Ir ne mūšyje... Kaip mane pasitiks protėvių vėlės? O Audrė?“ – mintyse supleveno jos atvaizdas. Tuomet, kai bėgo iš vandens išgąsdinta maumo, o jis stačia galva puolė į kovą. „Mirti... Mirti. Nebūti... Nebūti... Manęs nebebus...“ – gyvuliška baimė sučiupo šaltais gniaužtais. „Nebūti... – šnabždėjo suskirdusios lūpos. – Nebūti... Nebūti... Nebūti!!!“

„Sustok! – atbudo valia. – Tu – kunigaikščio sūnus! Tu – žemaitis! Tu – karys! Karys mirties nebijo. Karys žvelgia mirčiai į akis ir ją niekina! Pažvelk ir tu! Pažvelk! Pažvelk! – ragino save. – Tu – dar gyvas ir dar gali tiek padaryti, kad maskoliai ir saviškiai ilgai atsimins! Pirmyn! Bent jau tą palaikį dubenį apversk!“

„Ne, vartydamas dubenis nieko sau nepadėsiu... – jau ramiau susivokė. – Gal pavalgydinta galva sumąstys ką nors tinkamiau?“ Sąmonės kamputin įsigraūzusias mintis apie mirtį jis atkakliai vijo šalin. Be to, beprotiškai norėjosi kuo nors šiltesniu suvilgyti peršinėčią gerklę. Nesikeldamas jis prišliaužė iki maisto. Skaudėjo sutrenktą šoną, bet gyventi dar buvo galima. Taip... Maistas

neatrodė būsiantis skanus – skystame virale plaukiojo pora riebalų dėmelių ir keletas buroko gabalėlių. O kam gi iš viso šerti auką? Ką tie maskoliai sugalvojo? Jaunius prisivertė gurkštelėti – šilta... Net pats nepastebėjo, kaip dubenėlyje teliko vos ant dugno. Bent duonos žiauberę būtų pridėję... Šiaip ne taip susivaldęs ir prisiminęs, kad galbūt grįš Gugis, jis paliko tuos kelis šaukštus viralo ir vėl susirangė ant kailio.

Gugis mikliai apsidairė – po paraliais, nėra net kur pasislėpti! Gerai, kad šita atbraila šiek tiek už sienos užlenda! O žingsniai vis artėjo. Sutvisko deglo atspindžiai. Išgirdo tylus nepažįstama kalba šnekančių vyrų balsus – vienas sodrus, primenantis Ruokio bosijimą, o kitas – laibas, šaižus. Vadinasi, leidosi dviese...

– Vaikine, aš gi tau sakau – ten buvo patelė! O tu net nepatikrinai, ar nėra atsivedusi vaikiūkščių! Juk basiliskai žiemos metu vaikuojasi! – dudeną vienas.

– Bet tik kas septintus metus, Gena! Kas tau sakė, kad šįmet – septinti, a? – atsiliepė antrasis.

– Iljuša, vis tiek verta patikrinti... Žinai, kiek žiniuonis už basilisko nuodus sumokės? Net jeigu lietuviai vėl Mykolą į sostą pasodins – iš bet ko ramų gyvenimą nusipirksim!

– Arklio uodegon tą ramų gyvenimą! Manęs ta basiliskė vos akmeniu nepavertė!

– Pasakos, balandėli, pasakos. Pirmiausia, kaip ir kiekvienas žvėris, jis stengiasi tave išgąsdinti. O gąsdina jie –

sutinku – atsakančiai, pakinkliai nutirpsta, plaukai pietu stoja, širdis į kulnus ritas! Betgi tu nepasidavei baimėi! O šiaip basiliskai yra lėti, nerangūs, tik uodegos miklios. Kaip manai – kodėl patariau tau odines kelnas apsimausti? Svarbiausia, kad basiliskas uodega neužšniotų! Mintimis jis tavęs akmeniu nepavers, o va uodega – gali! Tačiau kai pamato, kad pavojus nesitraukia, o padaryti nieko negali – griebiasi kitos gudrybės: apmiršta. Štai tuomet gali jį imti plikomis rankomis! Tik sunkus pasidaro, trauk jį siurbėlės!

– O kodėl tuomet mane privertei dėtis tuos netikrus plaukus?!

– Ogi todėl, balandėli, kad basiliskai – gudrūs, sumanūs šliužai! Jie skiria vyrą nuo moters ir žino, kuris iš jų pavojingesnis. Moteriški plaukai tau tik palengvino medžioklę. Jis tavęs nepuolė, manė, kad praeisi pro šalį, ir suakmenėjo. O tu tada tik capt, o kai capt – per vėlu uodega mosuoti.

– Šit kaip... Atsargiai, čia tuoj laiptai baigsis! Leisk mane pirmą... Tik deglą laikyk, kad kaulų nepaberčiau!

Gugis visai prisiplojo prie sienos, vildamasis, jog atgal į požemį nenuvirs. Batuotos žmonių kojos buvo taip arti, kad prakaito ir odos kvapas tiesiog tvoskė tiesiai į šnerves. „Ko čia jiems prireikė? Kam tą tinklą atsinešė?.. Oi, jie gi turbūt atėjo Šiušos!? Šešksnukiai! Tuo tarpu laibabalsis jau nušoko nuo laiptų ir perėmė deglą. Antrasis, ilgai nelaukęs, taip pat nusikeberiojo į apačią. „Kerą, kokią kerą galėčiau? Ir ko Šiuša laukia? Vanok

juos savo uodega, vanok, vyk, nes ir tave kaip mamą išneš!“ Bet vietoj baimės kupinų žmonių klyksmų kaukas netruko nugirsti džiaugsmingą riktelėjimą. „Kodėl ji nesipriešina?! Ot, kvailelė! Na, nieko! Tuoji jiems bezdalu užkvepinsiu!“ – Gugis sugrabaliojo ant juostos kabančiame maišelyje šeško plaukų kuokštą. „Nors... Paulauk, Gugi... Pagalvok! Che, taigi žmonės Šiušą iškels! Kaip tik tai, ko reikia! Neverta skubėti griebtis kerų!“

Netrukus ant atbrailos pasirodė žmogaus pirštai, jis prisitraukė ir užlipo. Atsistojo, pasilenkė. „Dabar taip jam čiaukštelėti per pakinklius! – piktai išsišiepė kaukas. – Nusiristų stačia galva atgalios...“ Laibabalsis iš apačios padavė tinklu apipančiotą Šiušą. Bet kad ji čia, kaukas nejautė – pabaisiukė nejudėjo, matyt, buvo suakmenėjusi, arba „sunegyvėjusi“, kaip sakydavo pati.

– Nagi, Iljuša, duok ranką, padėsiu išlipti. Bet ir gražus basiliskiūkštis! Jaunutis, dailutis. Gal, sakau, paauginti? – vėl prabilo vyresnysis.

– Tegul žiniuonis augina. O kaip ją priversi sugyvėti? Kietas dabar kaip titnagas!

– Ugnele, balandėli, ugnele! Kiekvienas gyvis ugnies nemėgsta – pasvilinsim papilvę, tuoji atgis!

„Nagi, lipkit aukštyr, lipkit! Neškit, dirbkit! – iš užuoglaudos vadovavo Gugis. – Greičiau, greičiau! Nestoviniuokit, na!“ – o pats rankose jau spaudė tošinę švilpynę, vadinamą ulbuonėle. „Tikiuosi, sparnuočių čia nestinga...“ – išsišiepė kaukas, prisiminęs motulės Gubės teikiamą švilpynę ir sakymą: „O jeigu nutiks bėda,

gali ulbuonėle ir paukštelius į pagalbą prisišaukti. Jie draugai mūsų, atskubės, nubaidys priešą!“

Vyrai negaišavo – storabalsis persimetė per petį nešulį ir ėmė lipti aukštyn, laibabalsis nusekė iš paskos. Gugis neatsiliko, nors turėjo gerokai pavargti, kad neišsiduotų ropšdamasis kaukui labai nepatogiais laiptais...

Besibraunančios šviesos daugėjo, matyti vis geriau, o štai ir landa! Pūkšdami, burnodami žmonės pro išlaužą išvirto į lauką. Gugis kiek palaukė, tuomet pralindo pro mažesnę skylę ir, daug nelaukęs, pridėjo prie lūpų ulbuonėlę. Sovinguriavo keista, net kelių paukščių čiulbesį iš karto primenanti poringė.

– Nagi, Iljuša, apžiūrėkime tą grožį dienos šviesoje! O, kokie žvynai! Kokia uodega! – žavėjosi storabalsis ir šviesoje aiškiai matei, kad jis – vyresnis už bendrą.

O ant grobį taip pat apžiūrinčio pasilenkusio laibabalsio peties kažkas tekstelėjo.

– Čia dabar kas?! – pyktelėjo šis ir pažvelgė aukštyn.

O iš ten vėl tekstelėjo – šįsyk į akis!

– Bjaurastis! – pasipurtė, nusišukdamas ir valydamasis kumščiu.

Tekstelėjo ir ant storabalsio – tik jau ne vienas, o keli iš karto.

– Štišš, bjaurybės! – suriaumojo, pastebėjęs, kad virš jų ratus suka tuntas balandžių, kuosų ir kitokios žiemo-ti neišlėkusios paukštijos.

– Tekšt! Tekšt! Tekšt! Tekšt! – neišsigando plunksnuotieji.

Gugis patrynė delnus – nors ir toli nuo namų, ulbuonėlė suveikė!

– Gena, man akis perši! – subliuvo jaunėlis. – Kas čia dedasi?

– Negi nematai?! – atšovė tas. – Kakoja ant mūsų, Iļjuša, kakoja! Tie velnio balandžiai! Gal kokį lizdą sumindėme?

– Tai ką daryti?! Smirda!

– Nezyzk! Lendam atgal po stogu, nuskris... Mesk tą baidyklę, niekur ji nepabėgs! – patarė vyresnysis ir niurkstelėjo atgal į išlaužą.

– Kad mane... – keikdamasis ir siusdamas juo pasekė ir antrasis medžiotojas.

„Aha! – Gugis tik to ir laukė. Jis išsitraukė smeiguolį, čirkstelėjo per Šiušą painiojančio tinklo virves kelete vietų. Prigludo, sukaupė visas savo mintis ir pamėgino lyg siųsti: „Busk! Busk! Mes išlipome!“

Prabėgo keletas akimirkų. Pabaisiukės kūnelis virpstelėjo, nubėgo tarsi šiurpulio banga, ir geltonos akys prasimerkė.

„Viskas, mes jau aukštai! – džiaugsmingai pranešė kaukas. – Tik reikia kuo greičiau iš čia dingti!“

„O žmonės?...“ – neskubėjo džiūgauti ji.

„Žmonės pasaugos paukšteliai ir ulbuonėlė! Bėgam iš čia!“

Šviesa, besiskverbusi pro mažą grotuotą langelį aukštai virš galvos, visai prislopo. Netruko užgesti ir pasku-

tiniai saulėlydžio atspindžiai, ką tik rausvinę sienos akmenis. „Gal paskutinis saulėlydis... – vėl suspaudė širdį Jauniui. – Nepasiduok. Nepasiduok!“ – dar kartą priminė valia. Vienutę apgaubė prietema. Bokšte buvo tylu, tik kartais už durų sužlegėdavo sargybinio šarvai ar į žemę dunkstelėdavo koks daiktas – gal suolo koja, gal kalavijo makštys. Sargybinis neseniai kyštelėjo nosį pro duris, bet, pamatęs, kad kalinys dar nebaigė sriaubti dubenėlyje plaukiojančio viralo, į vienutę nežengė. Jaunius tai ir matė pro primerktas akis, nors ir apsimetė miegas. Tik štai kažkas sučežėjo netoliese, gretimame pasienyje. Kalinys pakėlė galvą.

– Čia man? – pasigirdo pažįstamas negarsus balsas.

Vaikinas stryktelėjo ir susiraukė nuo skausmo, bet čia pat nusišypsojo. Gugis klestelėjo ant žemės prie pat dubenėlio.

– Kaip?! – patyliukais paklausė bičiulis.

Kaukas gūžtelėjo:

– Žmonės labai neakyli. O tiksliau – kitkuo užsiėmę. Tai galiu valgyti?

– Žinoma, juk tau ir palikau!

„Dievai, kaip šaunu, kad jis čia!“

– Ačiū... Lauke vėsoka... – pasiguodė kaukas, kibdamas į viralą.

– Žinau... – suniurnėjo Jaunius. – Todėl ir yra vilties, kad mūsiškiai puls. Juk žiemą negali laikyti ilgai tokios kariuomenės. Baigsis atsargos...

– Puls? Pilį? – susidomėjo Gugis, šliurpdamas jau paskutinius lašus.

– Nežinau, – prisipažino jaunuolis. – Tikiuosi... Kitaip...

– Kitaip?

– Ai, – Jaunius liūdnam nusišypsojo, – pirma papasakok, kaip tau sekėsi...

– O, turėsi daug klausyti! Žinai, su kuo susitikau?!

Beklausant Gugio porinimo apie susitikimą su Šiuša, ypač nupasakojus, kaip toji atrodė, Jauniaus akys sužibo. Kaukas aiškiai matė, kad vaikinukas baisingai nekantrauja, bet iš mandagumo leidžia jam baigti pasakojimą, kaip paskui sugrižo į bokštą. Kaukui lyg ir baigus, Jaunius prabilo:

– Žinai, Gugi... Man rodos, sutikai pasakų žvėrį...

– Man ji panašesnė į kokią keistą gyvatę, o ne į žvėrį... – nesutiko Gugis.

– Aha. Į gyvatę. Nes tai – basiliskas. Tikriau – basilisko jauniklis. Pasakojo man apie juos kartą Vytautas... Didžiojo Kęstučio sūnus. Sakė, Vilniaus požemiuose vieną tokią aptikę... Ir žinai, ką dar pasakojo? Ogi kad jie ėda nekaltas mergeles.

– O kokios mergelės yra nekaltos? – parūpo Gugiui.

– Na... – Jaunius staiga sutriko, – ai, ne tai svarbu dabar. Daug svarbiau, kad basilisko žvilgsnis žmogų verčia akmeniu... Pagalvok – akmeniu!

– Akmeniu? – suprunkštė Gugis. – Na, na... – nepatikliai pakraipė galvą. – Kad ji ir be žvilgsnio gali suakmenėti! O, žinok, uodega kaip tvatija!

– Nežinau, – prisipažino Jaunius, – bet žmonės sako,

kad taip ir yra... Jeigu pažiūri basiliskui tiesiai į akis – suakmenėji...

– Ne, ne, – prieštaravo bičiulis, – su ja kalbėjau si mintimis būtent žiūrėdamas į akis! O suakmenėti ji gali pati! Na, taip motulė gamta, matyt, prigalvojo. Tačiau ji moka pulti mintimis ir labai, labai išgąsdinti!

– Hmm... – dabar jau nepatikėjo Jaunius. – Kaipgi kalbėjai mintimis? Kaip – puolė mintimis?

– Ogi taip. Tarsi... Įsivaizduok, kad girdžiu ir suprantu tavo mintis. Ir galime jas vienas kitam perduoti!

– Pasakos...

– Apie kaukų kerus tau irgi buvo pasakos, – priminė kiek pasipiktinęs Gugis.

– Kerus... Sakai, kerus... – suniurnėjo vaikinai. – Kerus... – kaukas pastebėjo, kad bičiulis apie kažką labai įtemptai mąsto, tad nusprendė netrukdyti, bet Jaunius vėl prabilo pats:

– Gugi...

– Ką?

– O ten... Tuos Ruokio gvėras... Kaime... Tikrai tu užkerėjai?

– Tikrai. Jie norėjo padegti žmonių namus. Bjaurybės! – kaukas sugniaužė delnus į kumšteliu, ir jo akys užsiliepsnojo. – Juk nieko nėra baisiau už ugnį ir jos nio-kojančią galią, kai šioji pasprunka iš ugniakurų!

– O tu daug kerų moki?

– Nedaug... – apgailestavo. – Vos keletą. Nespėjau daugėliau išmoksi – juk žinai, pabėgau iš namų. Tik motutė Urtė susimylėjo, dar keletą pasakė... Bet ir tai jau

šis tas. Nedraugui atbaidyti ir apsiginti – užtenka... Ul-
buonėlė juk irgi beveik keras!

– Gugi... – Jaunius pasirėmė ant alkūnės ir pažvelgė
tiesiai į akis – tokias panašias į jo! – Žinai, man rodos,
kad tu – vienintelis žmog... Tai yra kaukas, kuris galėtų
mane išgelbėti. Jie nori mane pasodinti ant baslio. Ir
pasodins, jeigu kunigai neatitrauks kariuomenės. O ku-
nigai kariuomenės tikrai neatitrauks – juk maskoliai iš
šito miesto išvijo mūsų draugą!

– Ant kuolo? Chi, bet ant jo taigi nepasėdėsi! – suki-
keno kaukas. – Dvišakumon sulįs, cha!

Jaunius tik vos liūdnei vyptelėjo. Nustebęs Gugis metė
kikenti ir įsmeigė klausiamą žvilgsnį.

– Tai vadinama kankinimu, – ištarė vaikinąs. – Žmo-
gus miršta lėtai ir labai skausmingai... Jūsų gentis tur-
būt taip nedaro... – pridėjo visai patyliukais.

Gugiui perbėgo šiurpas – motinėle gamta, ką gi tu su-
kūrei?! Ne veltui senolis Urkis taip žmones vainojo, oi,
ne veltui...

– O tavęs paskui... nesuėsi? – atsitokėjęs dar dėl visa ko
pasiteiravo kaukas.

Čia Jaunius neišlaikė ir suprunksė.

– Ne... Nesuėsi. Žmonės žmonių nevalgo, nebent per...
Ai, nesvarbu, Gugi. Bet... – jis čiupo kauko ranką: – Aš
nenoriu mirti! Aš dar toks jaunas. Manęs Audrė lau-
kia... – bičiulio balsas virptelėjo. – Gal tavo kerai galė-
tų padėti? Gal padėsi man pabėgti?

– Tu nemirsi! – Gugis atsistojo, ryžtingai timptelėjo
bebreną ir susiieškojo ant juostos kabantį kerų maišelį. –

Mes iš čia pabėgsim. Tie žmonės – neakyli, žiaurūs ir kvaili kaip briedžiai... – suniurnėjo panosėje. – Tik pamanyk, sodinti ant kuolo... Prietrankos... Aš suprantu – priešą nugalabyti! Tai bent reikalinga! Bet taip... – nerimo kaukas.

– Vadinasi, padėsi? Aš net peilio neturiu... – apgailėstavo Jaunius, nužvelgdamas prie kauko juostos kabantį durklą.

– Žinoma, padėsiu! „Ir nors turiu smeiguolį... – minytę pridėjo kaukas. – Bet tau jo neduosiu, nes tik pridarysi bėdos. Čia reikės ne jėgos, o sumanumo... Kaip mokė senolis Urkis, jeigu nepadės lokio jėga, gal pagelbės lapės gudrumas...“

Jaunius kumščiais daužė metalu kaustytas duris ir rėkė:

– Atidarykit! Atidarykit! Atidarykit! Atidarykit, po velnių, – spyrė. – Nuokvakos! Gvėros! Mulksiai!

Prabėgo keletas akimirkų. Čiūžtelėjo atstumiamas skląstis. Prasivėrė durys – sargybinis sužiuro į Jaunių:

– Na?!

– Ten! Ten! – šaukė jis, rodydamas kažkur aukštyn.

Susidomėjęs karys žengė per slenkstį. Tuo metu Gugis, trindamas šeško plauką į zuikio spirą, skubiai niurnėjo: „Bezdu bezdu bezdu puuuurpt!“

– Jau! – šūktelėjo Jauniui. Bet galėjo ir patylėti – mat pasklisti nepakeliama smarvė netruko...

Sargybinio veidas ištišo. Jis ėmė tankiai mirksėti, čiuposi už nosies, žiauktelėjo, susirietė ir ėmė pjauti ožius. Jaunius tarsį lūšiokas šoko ant besikankinančio žmo-

gaus, jį pargriovė, iš nusilpusios rankos išlupo kalaviją ir... Nenorėdamas regėti, kaip blizgus plienas sulis į žmogaus kūną, Gugis užsimerkė. Pastebėjęs tai, Jaunius persigalvojo – ne smeigė ginklu, o tik stipriai trenkė sargybinio galvą į grindis, kad tas prarastų nuovoką.

– Nuimk kerą! Užverk duris! – dar šūktelėjo.

„Kaip aš tau nuimsiu?!“ – nustebo Gugis, bet duris užvėrė. Tuo metu iš vaikino nosies šnervės iškrito vienas kamšalas, padarytas iš nudrėksto marškinių kampo. Kunigaikštuko veidas irgi persimainė...

– Kvėpuok pro burną! – priminė Gugis.

Giliai alsuodamas, Jaunius pakėlė nuo žemės skutus ir vėl susigrūdė į nosį. Lengviau atsidusęs, nuėmė sargybinio šalną. Šviesūs vyro plaukai buvo sutepti šviežiu krauju – matyt, į akmenines grindis trinkelėta stipriai. Tačiau jis negaišo laiko apžiūroms, gyvas dar maskolis ar ne, tik įniko vilkti grandininius marškinius.

– Bus per dideli... – karštligiškai murmėjo. – Bet gal...

O mintyse tukseno: „Kad tik niekas nespėtų ateiti, kad tik niekas nespėtų ateiti!“

– Gugi, padėk... Padėk jį nurengti! – galiausiai paprašė.

Kaukas nukurnėjo pagelbėti.

– Ranką, ranką jo palaikyk! Išlaisvink rankovę...

Šaltis stingdė į ledokšnį. Miegas tarsi medumi lipdė akis. Vyras, parimęs ant ilgos ieties, ryžtingai papurtė galvą, vydamas sapno vilius – jeigu vyresnybė aptiks

snūduriuojantį – galvos neišsaugos. Plačiai nusižioavo. Nužvelgė juoduojančias tolumas, kuriose saldžiai parpė knibždėlynė priešų – atsibeldė nelabieji lyg iš niekur... Ir net laužų nekūrena! Tik žiebiasi žvaigždės... Pala... Kokios žvaigždės? Čiagi ne dangus! Ir dar viena paskui kitą, eilute... Karys krestelėjo galvą ir kumščiu pasitrynė akis – kas per?!

– Taukšt! Fiūūū! Taukšt! Fiūūū! – supliaukšėjo templės ir ugnimi žioruojančios strėlės, brėždamos puslankį, nulėkė virš aukštų smailiaviršių sienų.

Dabar puolantieji jau nebesislapstė – akimirką prieš apstulbusio sargybinio akis nutvisko pilies prieigos, knibždančios skubančių karių.

„Puola! Pavojus!“ – suvirpusiomis rankomis sargybinis vos sugrabiliojo ragą. Ankstyvo ryto tylą perplėšė gūdus gausmas, skelbiantis pavojų.

Jaunius, akimirką metęs darbą, sukluso. Nuskardėjusiam ragui tuoj pat atliepė dar keletas. Ir vėl. Ir dar kartą! Po akimirkos nuaidėjo varpas. Kitas. Trečias!

– Puola! – džiaugsmingai šūktelėjo vaikas. – Mūsiškiai puola! Greičiau, Gugi! Paskubam! Reikia jiems padėti! – net urgzdamas ėmėsi tempti nuo sargybinio grandininius marškinius. Kaukas tuo pačiu metu sugebėjo numauti vieną batą...

Gugis iš už durų išlindo pirmasis. Žingsniai, trepsėjimas, bėgiojimai girdėti – bet tik tolumoje. Iš kažkur dar atskrisdavo nepažįstamos kalbos nuotrupos, atkaklūs

varpų dūžiai. Jaunius taip pat žengė pro tarpdurį, bet Gugis jį tuoj pat sustabdė.

– Aš eisiu pirmas, – pareiškė. – Apžiūrėsiu kelią. Jei-
gu laisvas – sušvilpsiu du sykius, tu žinai kaip. Jei-
gu ką išvysiu – sušvilpsiu vieną sykį, jeigu prireiks – mesiu „an-
gies žvilgsnį“, kad tu galėtumei prabėgti, – ir, Jauniui
nespėjus paprieštarauti, nuturseno pasieniu.

Vaikinas nekantraudamas mindžikavo – ak, kaip jis
norėjo lėkti ir visus maskolius, pasipainiojusius ant ke-
lio, pavaišinti kalavijo smygiais! Bet Gugis teisus – rei-
kia atsargiai. Labai atsargiai! O tada... Tada reikia dar
padėti saviškiams! Švilptelėjimas! Antras.

Netrukus juodu stovėjo ant laiptų. Gugis gan baugiai
žvelgė į tamsą, juoduojančią žemiau, nors ir sklaidomą
deglų liepsnos. Kas jų laukia apačioje?

– Bėgam! – patyliukais paragino Jaunius. – Dabar aš
eisiu pirmas.

– Ne! – atsiliepė Gugis. – Aš tą kelią jau beveik ži-
nau!.. Tu lauk! – ir stryktelėjo ant žemesnės pakopos.
Paskui dar ant vienos.

Jaunius susiraukė, bet dar kartą mintyse perkalbėjo
save, kad kaukas taip daro tik jo naudai. Sulaukęs dvie-
jų, bet labai tylių švilptelėjimų, irgi ėmė lipti. Štai ir ki-
tas aukštas.

Tik staiga kažkur žemiau sudundėjo žingsniai – kele-
tas žmonių sparčiai lipo aukštyn. Kaukas įspėjamai švilp-
telėjo. Jaunius pabėgėjo į šoną ir prisiplojo prie sienos,
rankoje spausdamas kalaviją. Gyvas nepasiduos!

Netrukus tarp aukštyn laiptais nudundėjusių karių kilo

baisus erzelis – jie rėkė vienas ant kito, plūdosi, žvangino ginklais. Po akimirkos keletas jau bildėjo žemyn.

„Metas prisiminti viską, ko mokė tėvas!“ – Jaunius sukando dantis ir pasiruošė kautis. Iš laiptų aikštelės išpuolė keletas. Du pasuko į jo pusę, du – į kitą. Vaikinas dar labiau prisispaudė prie sienos – bet kur čia pasislėpsi tokioje siaurymėje! „Rausiuos pirmas, jie to nesitiki!“

– Kirsk! – suklykęs kovos šūkį jis netikėtai užklupo vieną iš maskolių, pavaišino stipriu skydo smūgiu į galvą, o kitam susmeigė kalavijo geležtę. Pirmasis nulėkė keletą žingsnių atgalios ir nuriedėjo laiptais, antrasis, nedaręs nė žodžio, susmuko it maišas.

„Pavyko! – net nustebo Jaunius. – Nors tuoj atbėgs iš kitos pusės... O kur kaukas?“

– Gugi! – šuktelėjo dairydamasis. – Gugi!

– Aš čia, – pusbalsiu atsiliepė kaukas, – paskubėkim!

– Ten dar du, – priminė Jaunius, – tuoj pasivys!

– Nepasivys, – nuramino bičiulis. – Jie turi ką veikti...

– Kaipgi?! – apstulbo vaikinas. – Ką jie turi veikti?

– Na, jie žiūri į vieną tašką. Ir žiūrės ilgai. Kaip tie kaimė... – mirktelėjo Gugi. – Eime, žemyn kelias laisvas!

– Pala, reikia uždaryti ir užremti šitas duris, – Jaunius užvėrė laiptų duris. – Et, neturiu kaip užpleištuoti, – pasigailėjo.

Nusmeigtas karys sudejavo. Kraujo bala po juo plėtėsi, jis tankiai alsavo ir kažką vapaliojo.

– Dvėsk, šunie! – kunigaikštukas negailestingai spyрэ žmogui į galvą.

Gugis suvirpėjęs nusigrėžė ir nušokčiojo žemyn.

Bet ten ir vėl sudundėjo žingsniai.

Šnabždesiai, kai nurodymai perduodami iš lūpų į lūpas tyliau už lūšis sėlinančių karių, baigėsi. Dabar jau nebebuvo reikalo slėptis, dabar reikėjo tik skubėti.

– Pirmyn! – šaukė Gedgaudas, vedantis vieną iš puolėjų pulkų. – Pirmyn! Greičiau! Mikliau!

– Saugokitės! – užriko kažkas, išgirdęs leduotu pylimu riedančio rasto dundesį.

Bet ar taip lengvai pasisaugosi, kai aplink tamsu – anei mėnulio, anei žvaigždėlės – tik kas keletas akimirkų dangų perskrodžiančios ugninės strėlės!

– Kopėčias, kopėčias remkit! Įkalkit kaiščius! Skydais, skydais denkitės! Aukštyn! Sparčiau!

Žmonės tarsi atkaklios skruzdės aplipo pylimą, bet nieko gera nežadėjo smailiaviršūnė siena. Ore sušvilpė gynėjų strėlės, kažkas sudejavo ir nusirito žemyn, bet kiti vis lipo ir lipo... Ruokis užsimetė ant nugaros skydą ir jau irgi uždėjo koją ant skersinio, kai Gedgaudas palietė jo petį:

– Ruoki, neskubėk! Ką tik gavau žinią – tu turi skubiai keliauti kitur! Štai Valdas – jis tave nuves...

– Bet, Gedgaudai!.. – pasipiktino Ruokis.

– Vyresniojo įsakymas nesvarstomas! – užriaumojo senasis karys. – Vykdyk!

Jaunius vėl prigludo prie sienos, gniauždamas kalavijo rankeną. Delnai prakaitavo, širdis daužėsi lyg žuvis tinkle. „Kiek jų atbėga? Kiek?!“

Tačiau siena, į kurią atsirėmė, ėmė slinkti atgal, ir vaiki-

nas netruko įvirsti į kažkokią nišą. „Slaptos durys!“ – sumojo jis, kiek galima giliau įnerdamas į šešėlį. Po akimirkos pro šalį pradundėjo trys kariai. Jiems užbėgus laiptais, išgirdo garsius keiksmus ir plūdimaši – matyt, rado nukautą saviškį. Įdomu, kas bus, kai ras Gugio užkerėtus? Tikrai turės ką veikti...

– Kur mes? – nuskambėjo greta.

Jaunius krūptelėjo – ne kaukas, o tiesiog šešėlis...

– Kaip čia atsiradai? – neiškentė nepasiteiravęs.

– Negi lauksiu, kol atlėks dar vienas būrys...

– O kur šie laiptai veda? – sušnabždėjo Jaunius, kai su tamsa apsipratusios akys pamatė keletą pakopų. – Į požemius?

– Iš kur galiu žinoti... – tyliai atsakė Gugis. – Juk tamsu... Ėjau kitu keliu...

– Reikėjo deglą paimti... – gailėjosi vaikiną. – Arba... Pala, tylu? Nieko negirdi?!

– Ne...

Jaunius delnu pastūmė sieną, kuriai atsivėrus čia įlindo.

– Ką darai! – sušnypštė Gugis.

– Tsss! – subarė draugas ir, ištiesęs ranką, pačiupo nuo sienos deglą. Tuo pat išlydo atgal ir vėl užvėrė duris.

– Dabar jau geriau! – apsidžiaugė. – Leidžiamės! – paragino.

– Aš pirmas! – pareiškė Gugis.

– Apsieisi. Čia slaptas takas, nieko vis tiek nesutiksi-me... – ir, nelaukęs atsakymo, Jaunius nuskubėjo laiptais žemyn.

„Begalvis!“ – suniurzgė Gugis ir nusivijo bičiulį.

Mūšis ant sienų jau virė visu nuožmumu – džeržgė kalavijų geležtės, švilpė strėlės, traškėjo skydų lentos, dejavo nuo pylimo nusiritę sužeistieji... Kremliaus gynėjai nesiruošė lengvai pasiduoti!

O jie, užuot rutinę maskoliams galvas, kažkur sliūkino pylimo pakraščiu! Ruokis nebesusigaudė – kas gi ir ką čia sugalvojo? Kur jie eina? Į kiekvieną Ruokio klausimą Valdas teatsakydavo pridėdamas pirštą prie lūpų, tad šiam teliko niurnėti paūsyje ir neatsilikti nuo eiklaus jaunuolio. Bet štai priešakyje išvydo tamsoje tūnantį būrį žmonių – nedaug, kokius tris tuzinus. Visi – tarsi tyčia parinkti: stambūs, tvirti... Kai kariai priėjo visai arti, vienas iš laukusiųjų atsisuko ir paklausė:

– Atvedei?

– Kunige! – aiktelėjo Ruokis, pažinęs žmogaus balsą.

– Aš, Ruoki, aš, – tylomis atsiliepė Rumbaudas. – Manai, lauksiu, kol mano sūnų ant baslio sodins?

– Bet kodėl pasitraukėme nuo sienų? – nustebo karys. – Kaipgi...

– Patylėk ir klausyk! – nukirto kunigaikštis. – Ir visi klausykite! – pridūrė pusbalsiu. – Ir klausykit įdėmiai! Mūsų būrys turi pačią svarbiausią užduotį – slaptu įėjimu prasiskverbsime į pilį, ten mūsų laukia draugai. Jie ilgisi kunigaikščio Mykolo ir padės išmušti maskolius. Bet reikia paskubėti, nes jeigu delsime – vyrai ant sienų žus bergždžiai. Taip pat atsiminkite, kad mūsų – nedaug, tad neskubėjime trauktis kalavijų. Gali būti, kad slaptajį įėjimą maskoliai žino ir saugo, todėl tarpusavyje kal-

bėkimės maskoliškai. Kas nemoka – tyli, tarsi užsiūta burna. Supratote?

Kariai sulinksėjo.

– Deglus uždegšime tik įlindę į požemį. Nė akimirkos anksčiau! Eime! – pamojo Rumbaudas.

Slaptoji landa iš pradžių buvo labai siaura. Tokia siaura, kad Ruokiui teko eiti beveik šonu. Tačiau netrukus sienos atsitraukė, po kojomis vos girdimai sukaukšėjo grindinys. Ruokis nemanė, kad slaptasis kelias yra toks ilgas – jo manymu, būrys jau seniai turėjo būti kitoje sienos pusėje. Tačiau išėjimo niekur nebuvo matyti...

Rumbaudas pakėlė ranką ir sustabdė būrį. Deglo liepsna išplėšė iš tamsos du kelius – vienas suko dešiniau, kitas – kairiau. Vienas lyg ir leidosi gilyn, kitas – kilo aukštyn. Kunigaikštis pamojo Valdui. Šiam pribėgus, kažką sušnibždėjo. Vaikinas apsidairė, trūktelėjo pečiais ir nedrąsiai bakstelėjo pirštu į kairę. Rumbaudas nepatikliai įsistebeilijo į juodą it akivaras angą, bet galiausiai mostelėjo būriui. Šiek tiek priekyje ir vėl žengė Valdas. Tačiau toli nueiti nespėjo.

– Aaaaa! – požemio tylą perplėšė klyksmas.

– Tylėt! – užriko Rumbaudas, bet veik lėkte parlekiančio, išsprogusiomis akimis Valdo vaizdas apstulbinu net kunigaikštį.

– Kas?! – paklausė, gaudydamas karį į glėbį.

– Ten... Ten... – vos apversdamas liežuvį sulemeno vaikinas, – pabaisa!

Prišoko sunerimę pulko vyrai. Rumbaudas susiraukė ir griežtai vėl paklausė:

– Kokia pabaisa? Žvėris?

– Ne... Nežinau, tokios niekad... nebuvo sutikęs, – Valdas ėmė atgauti amą. – Iš pradžių pamačiau kažką švytintį. O tuomet kad šoks ant manęs – nasrus išplėtusi!

– Šoks?! – nusistebėjo kunigaikštis. – Bet juk nieko negirdėjom. Tu tik suklykei ir atlėkei!

– Kažkas prieš tai lyg ir sušnypštė! – pareiškė Bartas.

– Ar tik ne tu nosį iššnirpštei, – tuoj pat jį suniekino Giedrius.

– Tylos! – dar kartą pareikalavo Rumbaudas. – Jokių kvailų šnekų. Nagi, parodykite man tą pabaisą, – jis ryžtingai apnuogino kalaviją. – Bartai, lanką. Ruoki, pas-kui mane! Rimvydai, – nurodė labiausiai patyrusiam būrio kariui, – lieki vyresniuoju. Laukite mūsų!

Trijulė pradingo tamsoje.

Kauko akys prie tamsos priprato labai greitai, tad dabar Jauniaus nešamas deglas labiau trukdė, nei padėjo. Dar truputį nulipus, slaptieji laiptai baigėsi sunkiomis, gerai suleistų ažuolo lentų durimis. Jaunius jau mėgino jas pastumti, bet kaukas šnipštelėjo:

– Palauk! O gal už jų kas nors yra! – ir pridėjo ausį.

Jaunius irgi įtempė klausą, tačiau nieko neišgirdo. O jautrias kauko auseles suvirpino įvairūs požemio garsai: bėgančios žiurkės nagų skrebenimas, vos girdimas pelės cypčiojimas, lašų kapsėjimas. Vieną akimirksnį kaukui

pasirodė, kad girdi ir dar kažką – lyg ir tylų balsą, o gal inkštimą? Tačiau šis garsas nesikartojo.

– Atrodo, žmonių ten nėra, – ištarė, atitraukdamas ausį.

Durys prasivėrė tyliai, kaip ir dera slaptoms. Tačiau, vos žengus pirmyn, jos tuoj pat klanktelėjo ir užsitrenkė, susiliedamos su siena.

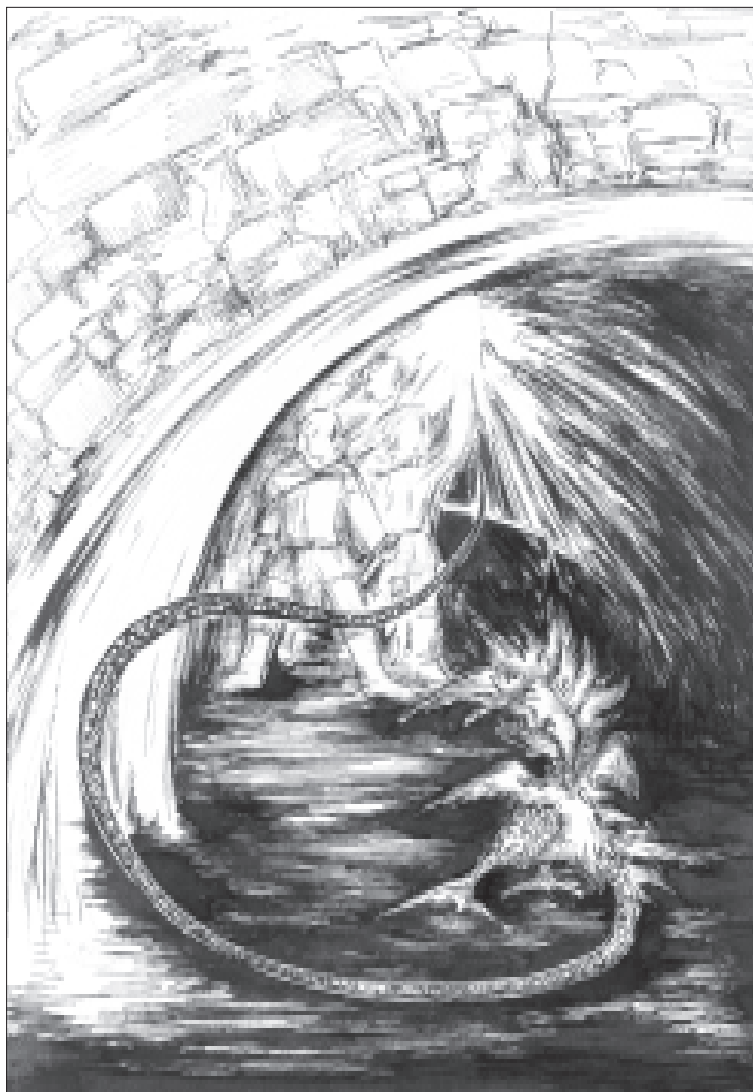
Jaunius atsisukęs puolė ieškoti, kaip atidaryti, tačiau iš išorės nebuvo matyti jokios rankenos ar ko nors panašaus. O Gugis tuo metu stengėsi peržvelgti, kas gi ten, toliau, kur deglo šviesą rijo aklina tamsa? Taip pat apsiuostė – trenkė šlapimu, amžina drėgme ir dar kažkokiu smarvės mišiniu, nereikėjo nė „bezdalo“...

– Tuščia jų, – suniurnėjo vaikas, metęs bergždžius bandymus atidaryti slaptas duris, – vis tiek reikės susirasti kitą išėjimą... Jis kilstelėjo deglą – akmeniniai skliautai nebuvo labai aukštai, tačiau pats požemis rodė didžiulis.

– Įdomu, kodėl jis toks tuščias? – balsu pasvarstė.

Dar nespėjo nutilti paskutinio žodžio aidas, kai požemyje pasigirdo tylus, tačiau skausmu persmelktas vai-tojimas.

Ruokio akys suapvalėjo. Už dešimties žingsnių, požemiui vos užsukus, viduryje kelio vaipėsi šunyčio dydžio, bet grėsmingai atrodanti baidyklė – nei peraugęs driežas, nei milžinė žiurkė, nei gaidys, nors ir turėjo didžiulę, išsipūtusią skiauterę. Geltonos akys žėrėjo piktai, o

*Už dešimties žingsnių, viduryje kelio vaipėsi šunyčio dydžio,
bet grėsmingai atrodanti baidyklė.*

skiauterė spindėjo vario rausvumu, mesdama ryškius atšvaitus ant požemio sienų ir grindų.

– Tpfu, pabaisa! – niekinamai nusispjovė bajoras. – Tokios baisu nesumindyti!

Padaras grėsliai sušnypštė, ilga uodega šmaukstelėjo lyg botagas prie pat kunigaikščio kojų.

– Nagi, štiš tik! – Rumbaudas drąsiai žengė pirmyn.

Baidyklė, daug nelaukusi, dar kartą čiaukstelėjo uodega, šįsyk jau per kojas ir... liuoktelėjo ant karių! Liuoktelėjo padidėjusi keletą kartų, išžiojusi bedugnius, plačius, nuo sienos iki sienos, nasrus, tviskančius aštrių it ylos dantų eilėmis! Ruokis gindamasis kilstelėjo ranką, atsilošė, trinktelėjo galvą į sieną. Kario kojos susipynė, jis nugriuvo ir paknopstom puolė atgalios, jusdamas už nugaros karštą milžiniško žvėries alsavimą...

Būrio vyrai budėjo čia pat – jie tuoj pastvėrė išpuolusį Ruokį ir atrėmė į sieną šalia lygiai taip pat išgąsdinto ir pasprukusio Barto. Rimvydas tyliai paklausė:

– Tai... pabaisa?!

Ruokis dar rado jėgų linktelėti galvą, nors širdis daužėsi it išprotėjusi, iš akių nenyko žvėries vaizdinys – tai bent padarėlis!

– Kad mane griausmas... – suniurnėjo ir Bartas, – ne-
daug trūko...

Ir čia atitoko Valdas:

– Vyrai, o kur kunigas?!

Ką tik nuaidėjusį vaitojimą palydėjo vos girdimas skambtelėjimas, čežėjimas, atodūsis...

– Kas čia? – krūptelėjo Gugis.

Jaunias oda nubėgo pagaugais.

– Nežinau, – atsiliepė patyliukais. – Gal... žmogus? – vaikas net pagalvoti nenorėjo, kad požemyje tektų susitikti su kokia nors ramybės nerandančia vėle, vaiduokliu ar slogučiu... Maskolišku!

Vaitojimas pasikartojo – jau silpnesnis, bet toks pats skausmingas.

– Žmogus, – patvirtino Gugis. – Štai... ten, – nurodė kryptį.

Jaunius prikando lūpą. „Nebijok, nebijok“, – barė save.

– Eime! – nelabai tvirtai ištarė, drebančiais pirštais stipriau spausdamas kalavijo rankeną.

Jie pasisuko kauko nurodyta kryptimi, žengė keletą žingsnių. Deglo šviesa pagaliau atsimušė į šoninę sieną ir apšvietė daugiau požemio sienų, sumūrytų iš didelių, sunkių akmenų. Vaikas ir kaukas sustingo – pasieniais sėdėjo keletas žmonių. Jų rankos, sukaustytos sunkiom grandinėm, buvo liesos ir žaizdotos. Kūno nuogybę vos dengė palaikiai skarmalai. Ilgi nešvarūs plaukai ir barzdos, besidriekiančios nuo bejėgiškai nusvirusių ant krūtininių galvų, beveik šlavė žemę.

– Fu... – pasibjaurėjo Jaunius.

Gugis tyliai priėjo artyn prie vieno iš nelaimingųjų ir iš apačios pažvelgė į veidą. Į kauką dėbsojo tuščios, nejudrios akys, o neįprastai perkreiptoje burnoje tarp

dantų žiojėjo skylė. Kaukas nespėjo paklausti, kas jie, nes tolėliau ir vėl pasigirdo vaitojimas. Netgi grandinės skimbtelėjo. Jaunius, dėl visa ko deglu nušviesdamas kiekvieną nelaimėlį, nuskubėjo garso link. Kaukas sekė iš paskos.

Dabar jau sunkiai nusakomo amžiaus vyras nuo šviesos ėmė markstyti.

– Van... Van... Vandens! – sulemeno sukepusiomis lūpomis. Jo galva vėl nusviro ant krūtinės.

– Ką jis pasakė? Vandens? – neiškentė Gugis.

– Po galais! – Jaunius pasilenkė prie žmogaus. – Jis tarsi mūsiškis! Ei, žmogau! Ar girdi?

Kalinys sunkiai pramerkė traiškanotą akį ir vėl sušvogždė:

– Vand... Vanden!..

– Neturim vandens... – žiojosi aiškinti Gugis, bet Jaunius nutraukė:

– Gugi, palik jį. Mums reikia paskubėti... Reikia iš čia ištrūkti!

– O kaip jie?! – apstulbo kaukas.

– Jie... – Jaunius žvilgtelėjo ir į kitus žmones, prirakintus prie sienos. – Jie jau išėję anapilin...

– Kur išėję? Ar nematai – jie gi čia. Tavo gentainiai!

– Jie mirę, Gugi! Negi nematai?! Čia taip sakoma – išėjęs anapilin. Aišku?

– O šitas? – nepasidavė kaukas.

– O šitas... Gugi, – Jaunius timptelėjo jį į šoną ir ėmė aiškinti pašnibždomis: – Supranti, čia tikriausiai nusi-

kaltėliai. Na, vagys, žudikai, plėšikai ir kitokie blogi žmonės, kuriuos įmeta į požemius už bausmę...

– Bet jis juk nori gerti! Jam trošku! O kas yra plėšikas?

– Gugi, o iš kur gausime vandens, a? – sušnypštė Jaunius. – Ar matei kur nors čia šulinį? Be to, mus gali bet kurią akimirką surasti, mums reikia kuo greičiau iš čia dūmti, o ne rūpintis tokiomis dvokenomis... Eime!

– Jauniau, tu... Tu!.. – kaukas staiga pritrūko žodžių. – Bet kokie jūs, žmonės, esate niekam tikę! Žinai, jeigu kaukai taip gyventų – jie seniai seniai būtų išnykę! Ir taip jums ir reikėtų! – piktai pažėrė.

– Ką tu, kaukiūkšti, supranti apie žmones! – plykstelėjo ir Jaunius. – Lindite saujomis savo miškuose ir lindėkite, tik žiūrėkite, kad koks arklys nesumindytų ar vaikigaliai pagaliais neužtvatytų į svirnius sulindusių!

– Ak, štai koks tu! Vadinasi, būtų buvę gerai, jei tave taip būčiau palikęs? Ten, tame bokšte! Gerai? „Gugi... Ten tokių kerų tu moki... Me... Be... Gelbė...“ – ėmėsi mėgdžioti.

– Kai spirsiu tau! – visai įpyko Jaunius.

– Nagi, spirk! Spirk! – Gugis įsisprendė rankas į juosmenį. – Parodyk, ką sugebi prieš mažą padarą! Galėsi lakstyti po požemį vienas! Drašiau, žmogau!

– Lietuviai... – netikėtai sušvogždė kalinys. – Algirdas... – Ir po akimirkos vėl: – Gerti!

Jaunius giliai kvėpavo, bet kojos spyriui nepakėlė, o išgirdęs žmogaus veblenimą – sukluso. Įveikęs save, vėl pasisuko į kalinį:

– Žmogau! Žmogau! Jei girdi ir supranti mane – linktelk bent galvą!

Tas linktelėjo.

– Tu – lietuvis?

Ir vėl linktelėjo.

– Kas tave čia įmetė? Maskoliai?

Dar kartą linktelėjo.

– Už ką?

– Suk...

– Sukčiavai?

Dabar jau pakratė galvą neigdamas ir vėl sušvokštė:

– Suk... Sukilimas. Algirdas... Nepavy...ko.

– O, po galais! – šuktelėjo Jaunius ir atsigręžė į kauką: – Gugi, o gal tu moki prikerėti vandens?

– Ne, kaip?! Aš ne debesis... – suniurnėjo. „Tai bent norai!“

– Gaila... Šlamštas... Kaip jį dabar išvaduoti iš grandinių? Nors... – pasilenkęs puolė aiškinti: – Žmogau, mūsiškiai jau puola miestą. Su saule jie bus čia, todėl dar pakentėk truputį, – Jaunius suspaudė kalinio petį. – Mes kol kas tau nelabai kuo galime padėti, bet kai tik sutiksime saviškius – pažadu, tuoj pat atskubėsime! Ar supranti?

Vyras linktelėjo.

– Gerai... – Jaunius vėl atsigręžė į kauką: – Gugi... Na... Tu gal nepyk. Nenorom aš... – lyg ir atsiprašė.

– Gerai, gerai, – kaukas, nors iki galo ir neatlyžęs, bet nusileido, – visko nutinka.

Kariai, nieko geriau nebesugalvodami, ėmė sėstis pasieniais. Stovėti liko tik keletas. Rimvydas – senasis karys, paliktas vyresniuoju – kramtė lūpas, neapsisprendamas, ką daryti. Akimirkos bėgo, kunigaikštis nesirodė. Buvo galima įtarti blogiausia...

– Gerai, einu, – pagaliau apsisprendė. – Kas su manimi?

– O kitas kelias? – pasiteiravo kažkuris.

– Netinkamas, – Valdas palingavo galvą. – Jis neina į miestą... Reikia šito.

– Velniava... – atsiliepė Kostas. – Rimvydai, gal dar nelįsk. Gal pagalvokime...

– Reikia pamėginti, arti nelendant, apžiūrėti tą baidyklę, – pasiūlė jau beatsigaunęs Ruokis. – Aš juk su lokiu esu plikomis rankomis ėmėsis, o dabar man kinkos iki šiol dreba, – prisipažino. – Reikia labai, labai atsargiai. Gal eisiu aš... Bent jau žinau, ko galima tikėtis. Kažkas čia keista!

– Gerai, einam kartu, – sutiko Rimvydas. – Jei ką – tave pridengsiu...

Požemio posūkį jie pasiekti netruko. Kaip begalėdami atsargiau pažvelgė iš už kampo.

– Tai čia šito padaro jūs išsigandote?! – pašnibždomis nusistebėjo Rimvydas. – Jis gi mažytis!

– Tsss... – suniurnėjo Ruokis. – Aš tau sakiau – čia kažkas ne taip! Gal didžioji pabaisa slypi kur nors giliau?! O, žvelk! Ten pasieny kunigas stovi!

– Aha, iš tiesų kunigas, – sutiko Rimvydas, stebeily-

damasis į šalia baidyklės sustingusią statulą su deglu ran-koje. – Bet jis... Mūsų nemato?

– Kaip čia taip... Mes pasprukome, o jis liko stovėti?!

Kunigaikštis iš tiesų tylėjo. Ir ne tik tylėjo – nejudėjo. Nors deglai švietė prastai, bet buvo galima išvelgti, kad nejudą nė vienas žmogaus raumenėlis. O ir veido spalva buvo tokia keistai nupilkusi, praradusi žmogiškąjį rausvumą.

„Tarsi akmeniu būtų virtęs...“ – nusistebėjo Ruokis.

– Ruoki... – Rimvydo pirštai surakino porininko pečius, – man rodos... Kad mane kur griausmas! Ar tik nebus šitas žvėris basiliskas?! Tas, kuris žmogų žvilgsniu paverčia akmeniu! – ir senojo kario akys kaip tik susidūrė su piktu pabaisos žvilgsniu.

– Vajetau... – sulemeno vyresnysis.

Ruokis sumirksėjo, įsisąmonindamas, kas pasakyta. O Rimvydas pažėrė:

– Ruoki! Jis į mane pažiūrėjo!.. Pažiūrėjo... Pažiūrėjo! Ruoki, jis į mane pažiūrėjo! – kario balse radosi siaubas. – Pažiūrėjo! Pažiūrėjo! – griebė kovos draugą už rankos, tarsi norėdamas įsitikinti, ar dar nesuakmenėjo.

– Ramiai ramiai, – puolė raminti jį porininkas, bet dėl visa ko timpltelėjo atgal. – Grįžtam!

Po kelių akimirkų prie judviejų pripuolė netoliese laukę kiti. O neapsakomai persigandęs daugelyje mūšių užgrūdintas karys vis vapėjo: „Pažiūrėjo, pažiūrėjo, į mane pažiūrėjo...“

– Į jį basiliskas pažiūrėjo! – sušnypštė Ruokis. – Kas žinote, ką daryti? Koks priešnuodis?

– Pasitraukit! – tuoj pat smalsuolius išstumdė ir į priekį žengė garbanius Stumbrys, garsėjantis visokiausiomis žiniomis, užtat draugų kartais nepiktai pašiepiamas.

– Arčiau deglą! – nurodė.

Stumbrys ranka palietė persigandusio kario skruostą, kurį laiką įdėmiai žvelgė į akis, paieškojo rieše širdies tvinksnį... Rimvydas paklaikusiomis akimis sekė vyruko išraiškas. Galiausiai šis atsiduso:

– Nusiramink, Rimvydai. Man rods, tau viskas gerai... Neakmenėji. Tikriausiai žvilgsnis buvo labai trumpas...

Palengvėjimo atodūsis nusirito per būrį. Rimvydas atsirėmė į sieną, netikėdamas savo laime.

– Ačiū dievams! – sušnabždėjo. – Neliksiu skolingas! – nubraukė kaktą išmušusio šalto prakaito lašus.

Sliūkindami didžiojo požemio – kalėjimo pasieniais, Gugis ir Jaunius pagaliau rado kitas duris, tos jau nesunkiai atsidarė. Bet už jų – ir vėl tik tamsa. Vaikinas pamakalavo deglu, tačiau nieko gera neišvydo – tik neplataus tako sienas, šįsyk sutvirtintas storais mediniais rąstais.

– Na... Einam? – nelabai ryžtingai pasiūlė.

– Einam... – atsiduso Gugis. – Gal kur nors išlįsim.

Netardami nė žodžio, juodu šlepseno kietai suplūкта žeme. Po kiek laiko, takui lyg ir pasisukus, Gugis sustojo ir sukluso. Jaunius pasekė bičiulio pavyzdžiu.

– Kas nutiko? – neiškentęs sušnabždėjo vaikinas.

– Man rodos, girdžiu žmonių balsus... Daug balsų! – kaukas nutylėjo, kad tarp tų balsų jis išgirdo ir kažkokį šnypštimą...

Jaunius irgi įtempė klausą – bet nieko neišgirdo, tik deglo spragėjimą.

– Ar tikrai? – suabejojo.

– Tikrai... – Gugis dar keletą akimirų pasiklausė, o tada tarė: – Žinai ką, pabėgėsiu į priekį vienas. O tu eik iš paskos neskubėdamas. Jeigu sušvilpsiu – stok. Ir liepsną geriau pridenk... Gal net iš viso užpūsk... Ten jų daug!

Šis patarimas Jauniui nelabai patiko – nenorėjo likti vienas be deglo tamsiame požemyje, kas žino, kokie pavojai čia slypi... Tuo metu kaukas jau nuskuodė į priekį – tylus it šešėlis. Jaunius šiek tiek luktelėjo, o tada neskubėdamas, deglą laikydamas kuo labiau už savęs, vėl sliūkino pirmyn. Po kurio laiko ir jo ausys išgirdo prislopintą, tačiau aišką triukšmą. Sumojęs, kad nelaimės pačiam geriau nieieškoti, sustingo, laukdamas kauko. O šis nesirodė...

Būryje tvyrojo visiška sumaištis. Eiti pas baidyklę daugiau savanorių neatsirado. Rimvydui vis dar virpėjo rankos, kiti sulindo klausyti viską išmanančio Stumbrio:

– Apie basiliskus žinoma labai nedaug. Mokslo žmonės juos vadina *Rex reptiliorum**, įtariama, kad į mūsų

* Roplių karalius (lot.).

kraštus jie pateko iš Graikijos. Iš išvaizdos primena ir gyvatę, ir driežą, tačiau, skirtingai nuo driežų, turi keturias arba šešias kojas, nelygu veislė. Dauguma tvirtina, kad gyvatiškoji basilisko prigimtis yra stipresnė už driežiškąją. Labai paplitusi nuomonė, jog basiliskas žvilgsniu žmogų paverčia į akmenį, todėl norint basiliską nukauti reikalingas veidrodis, kad nepažiūrėtų tiesiai... Hu! Kas turite veidrodį?

– Dar suknelės čia paieškok, – pasiūlė kažkuris aštrialiežuvis.

– Na, kaip norit... – paskubėjo išsikeisti pasakotojas, – kaip sakoma, *subveniere non est necesse**...

– Kas... subinėrė?

– Baikit čia kvailioti, – įsikišo Ruokis. – Juk mums reikia kuo greičiau prasibrauti į miestą ir padėti kunigui Mykolui ištikimiams žmonėms! Prapuldytume vyrus ant sienų! Ir taip jau čia gaištam baisingai...

– O kas žino kitą kelią? – atsiliepė Bartas. – Tu, Ruoki? Pirmiausia reikia nugalaboti ar bent nubaidyti šitą požemio išperą!

– Taigi sakiau, – vėl atkuto Stumbrys, – veidrodžio reikia, veidrodžio!

– Vyrai... Vyrai... – Kostas kažkodėl kalbėjo pusbalciu. – O jeigu pamėginti strėle?

– Nejuokauk, Kostai! O jeigu į tave pažiūrės? Akmeniu pavirsi! – įspėjo Valdas.

* Čia: nenorit pagalbos, nereikia (lot.).

– O aš šausiu besisukdamas – net jeigu ir pažiūrės – tik labai trumpai. Jeigu Rimvydas nepavirto, tai ir aš nepavirsiu.

– O jeigu ji puls, kas tada? Aš tavęs neginsiu! – įspėjo Bartas.

– Galėsite bėgti į visas keturias puses, – pažadėjo Kostas. – Visų iš karto vis tiek vytis negalės.

Prie ginčininkų prislinkęs Rimvydas dar nepamiršo, kad kunigaikštis jį paskyrė vyresniuoju, tad tik pasikasė pakaušį ir suniurnėjo:

– Na... Jeigu taip jau nori. Bandyk. Ką nors daryti reikia...

– Aš niekad neprašau! – didžiavosi Kostas, dėdamas ant templės strėlę. – O dar iš kelių žingsnių... Beje, kiek žingsnių iki posūkio?

– Dešimt, – atsakė Ruokis, – palydėsiu... – ryžosi.

Vyrai pasitraukė į šonus. Kostas giliai įkvėpė, įsidėjo strėlę į lanką, švelniai smiliumi ir didžiuoju pirštais sulygino plunksną ir žengė į Ruokio deglo sklaidomą tamsą. Pasiekęs požemio posūkį apsisuko, įtempė šiek tiek sugirždėjusį lanką.

– Sėkmės!.. – puse lūpų palinkėjo Ruokis.

Kostas žengė atpakalias du didelius žingsnius, pasisuko ant kulno ir tą akimirksnį, kai strėlės antgalis susilygino su basilisku, atleido temple. Ruokis sugniaužė kumščius.

Kalba aidėjo vis garsiau, netrukus jau buvo galima išskirti atskirus žodžius. Žingsnių Gugis nelėtino – žinojo, kad žmonės jo vis tiek nepastebės, jeigu nenorės.

„...Nubaidyti tą požemio išperą!“ – išgirdo visai aiškiai.

„Įdomu, apie ką čia kalba? – susidomėjo ir sustojo išsižiojęs. – Tuzinas šeškų ir viena žebenkštis! Juk kalba lietuviškai! – susivokė. – Nejaugi užėmė miestą? Keista...”

„...Prapuldysim vyrus!“ – pasigirdo visiškai pažįstamas bosas. „Ruokis! – džiaugsmingai suplakė širdis. – Greičiau, greičiau“, – paragino save ir nuskubėjo ristele. Požemio sienos pašviesėjo, tolėliau Gugis išvydo deglo liepsną ir beatsisukantį žmogų su įtemptu lanku!

– Rūgšte! – aiktelėjo, plodamasis prie sienos.

– Pliaukšt! Švilpt! Šmaukšt! Tarkšt babarkšt! – švystelėjo kažkas tamsaus, ir skrisdama strėlė perlūžo pušiau, nukrito ant žemės.

– Ššššššššššššššššš!!!

Gugis išsižiojo. Abejonių būti negalėjo – šitą šnypštimą jis pažįsta! „Ojojoi, kaip gražu!“ – aiktelėjo, išvydęs, kaip siūbuoja ir žaižaruoja Šiušos skiauterė... Tiktai atrodė, net požemio sienos tvinksi baime ir įtampa. Bet štai ji išnyko – tarsi nutolo žmogaus link...

– Aaaaaa! – sukliko šaulys, sprukdamas atgal.

„Oi, taigi čia į ją šovė! Dar vieni medžiotojai?!“

– Šiuša! – šūktelėjo kaukas. – Šiuša, čia aš, Gugis!

Basiliskė pasuko galvą. Pabaisiukės akyse blykstelėjo nustebimas, ir netrukus mintyse sušiureno: „Tavęs dar čia trūksta!..“

„Bet ir burbeklė gi tu! – pasipiktino ir Gugis. – Mamą radai?“

„Radau... Ji netoliese, bet dar neatsigavusi. O dabar prie jos tuntas žmogpalaikių nori priėti! Štai vienas jau stovi. Tuoju ir kiti stovės!“ – Šiuša karingai papurtė skiauterę.

Gugis žvilgtelėjo į tą „vieną“ ir žagtelėjo: taigi čia... Rumbaudas! Jauniaus tėvas! Tai bent!

„Šiuša, jis tave puolė?!“

„Sumindyti norėjo!!!“

„Nieko sau... Ten jų daug?“

„Žmonių? Nežinau, lenda tik po vieną... Bet kol kas baisiai bijo!“ – pridūrė su begaliniu pasididžiavimu.

„Gera, einu, pasižiūrėsiu, kas ten dedasi... Man rodos, tuos žmones pažįstu!“

„Pažįsti?! Tai žmonės – tavo draugai?!“

„Aha. Šitie – taip. Ir jie nėra labai blogi... Bent jau atėjo tikrai ne tavo mamos medžioti...“ – patikslino Gugis.

„Tai eik ir pasakyk, kad jie čia nosies nekištų!“

„Gera gerai... Ką nors sugalvosiu!“

Už artimiausio posūkio Gugis išvydo ryškias ugnis ir būrį karių.

– Sakiau, kad be veidrodžio neišsiversime! Neišsiversime! – aiškino Stumbrys.

Kiti žvelgė susirūpinę, persiraukę lyg atsikandę krienų. Štai sušmėžavo ir Ruokis, į jį rėmėsi tas šaulys. Kaukas, vengdamas pasipainioti kam nors po kojom, vikriai pasieniais prisiartino ir timptelėjo „šeimininko“ kelių klešnę.

- Ruoki! – šūktelėjo.
- Kad mane stačią! – išsižiojo karys, spoksodamas žemyn.
- Sveikas! Ką čia veikiate? – kaukas negaišo veltui laiko.
- Gugi! – kario veide plėtėsi šypsena. – Tai bent! Juk sakiau, kad tu kur nors būsi! Taip ir maniau! – viską aplinkui užmiršęs Ruokis priklaupė ant vieno kelio. Kiti iš būrio apstulbę dėbsojo į kauką.
- Tu... Sveikas, gyvas?! – susirūpino Ruokis. – Nenudaigojo tavęs tie netikšos?
- Ne! – išsišiepė ir Gugis. – Kas gi mane sugebėtų nutverti! – pasididžiavo. – O jeigu ir bandytų... Smeiguoliu per piršteliu!
- O, kaukas! – apsidžiaugė ir Stumbrys. – Hmm... Lie-tuviškas kaukas? Čia?! Ar žinote, kad kaukai...
- Šššššššššššššššš! – iš už požemio posūkio atsklido kaip reta smarkus šnypštimas. – Šššššššššššššššš! – pasikartotojo antrą kartą.
- Na, ir ko gi dabar ta išpera siunta? – nusistebėjo Ruokis. – Pala, o tu iš ten atbėgai?! – paklausė Gugio.
- Aha. Iš ten. Ten... Basiliskė. Gyvūnėlis toks... Jauniklis!
- Nieko sau jauniklis... – suprunkštė Ruokis. – Čia jau daugelio kelnės pilnos nuo to jauniklio...
- Šššššššššššššššš!
- Ten kažkas dedasi! – įsitikinęs pareiškė Stumbrys.
- Jus gąsdina! – paaiškino kaukas. – Ji taip ginasi. Kaip gulbės! Kad nelįstumėte artyn!

– Bet ji dabar mūsų nemato! Kodėl gi šnypščia? – nerimo žinovas.

– Tai pažiūrim! – pasiūlė kaukas. – Eime!

– Šššššššššššššš!

– O tu jos... Visiškai nebijai? – nusistebėjo Bartas.

– Aš su ja susikalbu, eime!

– Ai, laukit čia. Kaukas mano, – beveik pasididžiavo Ruokis.

– Šššššššššššš! – Šiušos šnypštimas tiesiog vėrė ausis. Tik dabar ji buvo apsisukusi, dar labiau išpūtusi skiauterę ir atrėpliojusi arčiau posūkio. O priešais...

– Po šimts! Ir kunigaitis Jaunius čia! – sumirksėjo Ruokis.

„O, tikrai, Jaunius pasivijo!“ – sutiko Gugis. O jo draugas stovėjo išsitempęs, paruošęs kalaviją ir aiškiai ruošėsi kelią prasiskinti jėga. „Įdomu, kodėl Šiuša jo nebaido mintimis?“

– Šššššššššššššš! – atsiliepė ir basiliskė, sukdamasi į naujų svečių pusę.

– Jauniau! Jauniau! – užriko Gugis. – Nuleisk smeiguolį! Girdi?!

...Dar viena puolančiųjų banga, siūbtelejusi aukštyn sienomis, sudužo atsitrenkusi į atkaklius kremliaus gynėjus ir galingus įtvirtinimus. Tačiau puolimo nutraukti nebuvo galima. Nieku gyvu! O čia, apačioje, leduoto šlaito papėdėje, radosi vis daugiau vaitojančių, šliaužiančių į šoną ir spaudžiančių krauju trykštančias žaizdas

karių. Arba jau sustingusiomis, bereikšmėmis akimis žvelgiančių į tamsų dangų. Gedgaudas keikėsi – kur, kur prašapo Rumbaudo būrys? Kiek, kiek dar vyrų čia tuščiai padės galvas?! Kur žadėtieji varpo dūžiai, duosiantys ženklą visiems kunigo Mykolo draugams mieste?! „Dievai, padėkit mums! Dar truputis – ir nebeišsilaikysime...“ – nurijo karčią mintį.

„Šiuša, palauk, negąsdink jo! Ramiai! Aš tuoj viską suderėsiu!“ – mintimis maldavo kaukas, regėdamas, kaip Šiuša, išmeigusi akis į kalavijo ašmenis, dar labiau pasipūtė ir pasikėlė ant užpakalinių letenų, visa išvaizda rodydama – nesiartink, pasigailėsi!

„Jeigu jie žengs dar bent žingsnį – ne tik gąsdinsiu, bet ir uodega užtvosiu. Tuomet ilgai nevaikščios!“ – dar įspėjo basiliskė.

– Jauniau, nuleisk ginklą! – vėl pareikalavo Gugis.

– Negi nematai, kad šita bjaurybė užkerėjo mano tėvą! – nervingai atšovė vaikiną. – Ruoki, griebk jį iš už nugaros!

– Stokit, kad jus kur barsukai užjodytų! Nieko nesuprantat, – dabar jau rėkė ir kaukas. – Čia ta pati basiliskė, su kuria susipažinau! Ji nieko nedarys, jeigu jai nieko nedarysi!

„Čia tai klysti!.. – mintyse nuaidėjo Šiušos įspėjimas. – Sakiau, tegul nedrįsta eiti artyn!“

„Jie ir neis... Ar galit vieną kartą nusiraminti?! Šiuša, praleisk jį pasieniu į mūsų pusę. Jis nieko nedarys!“

„Tikrai?!“

„Tikrai. O jeigu puls – tvok uodega. Bet... Gal švelniau?“

„Gera, sakyk, kad gali eiti...“

– Jaunia, ateik čia, pas mus. Tik Šiušos neliesk! Neliesk! – priminė Gugis.

Vaikinas prasliūkino pro nepatikliai kiekvieną jo žingsnį stebintį padarą. Šiuša vėl atsigręžė į juos visus snukeliu ir atpakalia nuturseno keletą žingsnių.

– Kunigaiti, kaip smagu jus matyti! – nors pašnibždomis, bet neslėpė džiaugsmo Ruokis. – O mes jau vaduoti skubėjome!

– Tai mūsiškiai jau mieste? Oho, kokie greitai! Et, kaip gaila, kad negalėjau...

– Ne visai, kunigaiti... – numykė Ruokis. – Lauke vis dar mūšis. O mes... Mesėjome padėti kunigo Mykolo draugams, iš vidaus. Tik čia užstrigome...

– Žinot ką, bus geriausia, jeigu jūs iš viso eisite prie kitų žmonių, – patarė Gugis. – Leiskite man ramiai su Šiuša pašnekėti.

– O tėvas?! – priminė Jaunius. – Matau, jis akmeniu virtęs!

– Viską sutvarkysiu! – užtikrino kaukas. – Viską. Eikit! Netrukdykit, nelįskit artyn. Čia jums ne kokia žiurkė – čia sena ir labai išdidi gentis! – rietė Gugis. – Ji dar tada, kai žmonių nebuvo, čia gyveno! O vakar jos mamą nugalabyti norėjo! Dabar ji ginasi! Ginasi! Ji bijo – todėl ir gąsdina! Supranti – bijo! O visi kerai anksčiau ar vėliau baigiasi!

„Nebijau, neskiesk!“ – pasipiktino Šiuša.
– Gal tikrai eime, kunigaiti, – sutiko ir Ruokis. – Gugis sumanus, susitars!

„Na, štai. Atsikračiau jų“, – atsidūsėjo Gugis, nors iš už kampo neiįprastą porelę stebėjo beveik visi kariai.

„Ko jiems čia reikia? – nerimo Šiuša. – Sakyk, kad mautų neatsigręždami. Tu žinai, kas bus, kai mama pabus?“

„Nujaučiu... – kaukas net pašiurpo, įsivaizduodamas suaugusią Šiušą. – Bet jiems būtinai reikia čia eiti. Supranti, sunkoka tau paaiškinti, – prisipažino. – Bet žmonių yra visokių. O šitie skuba į miestą padėti savo draugams! Jeigu nesuspės – daug jų žus“.

„Vis tau draugai makaulėje. Na, tegul ir dvesia – ko tu jais taip rūpiniesi? Ar jie tavo gentainiai? Ar jųsų nemedžioja? Ar kaukams ką nors gera duoda?“

„Aš tau papasakosiu, – pažadėjo jis, – bet truputį vėliau. Dabar tiesiog atsitraukiam kur nors į šoną ir juos praleidžiam, a? Tegul jie traukia savais keliais. Tavęs tikrai nelies“.

„Aš tau sakiau, ten toliau mama miega!“

„Kur – ten?“

„Toks šoninis urvas yra!“

„Tai einam prie to šoninio urvo ir saugome ten. O žmonės tegul eina. Neužsispirk kaip ožka!“ – neiškentė kaukas.

„Gerai. Aš einu prie mamos, o tu eik tuomet pas juos

ir pats vesk. Tik žinok, jeigu pamėgins lįsti artyn mamos – visiems baigsis blogai!“

„Sutarta!“ – apsidžiaugė kaukas.

Nukurnėjęs atgal prie būrio, Gugis ėmėsi daryti tvarką:
– Eikite paskui mane. Nedrįskite nieko daryti basilis-
kei, lįsti artyn ar erzinti, nes tuomet pabus jos motulė.
Įsivaizduojate, kokia jos motulė, a?!

Vyrai tylomis sulinksėjo. Ypač gerai įsivaizdavo tie, kurie bandė rungtis su Šiuša...

– Na, eime, – nurodė Gugis. – Lėtai, tvarkingai, vorele. Smeiguolius paslėpt!

– Smeiguoliai – tai ginklai, – išvertė į ūsą šypsodamasis Ruokis.

Kariai susižvalgė, bet pakluso mažojo padaro vadovavimui. Tik sujudo Valdas:

– O kunigą kaip? Kur dėti?

– Paimsime su savimi, – atsiliepė Ruokis.

– Ką čia tauški! Nesinešime jo statulos į mūšį! – suniekino Stumbrys. – Ar tu čia su kunigaikščiu kaip su kuoka pasišvaistyti susiruošei? – išsišiepė.

– Velniava... – prisipažino suklydęs Ruokis. – Tai ką... Palikt?! O kas liks saugoti?

– Kunigaiti? – atsargiai pasiteiravo Rimvydas. – Jūs čia tarp mūsų vis dėlto... jauniausias.

– Aš?! – plykstelėjo Jaunius. – Vėl manęs atsikratyti taikotės?! Noriu už tėvą atkeršyti! Jeigu ne šitie maskoliai, jis ir užkerėtas nebūtų! Eisiu! Nedrįsk stabdyti!

– Eisite, eisite, – paskubėjo nuraminti Rimvydas. – Bet turi likti ir saugotojas. Maža kas gali nutikti...

– Aš! – pasigirdo aukštas balsas.

– Kuris? – apsidairė Rimvydas. – Kuris siūlėtės?

– Aš čia sakiau!

– Gugis?! – kilstelėjo antakį Ruokis.

– Aš liksiu, – pyktelėjo kaukas. – O dabar eikime iš čia greičiau – kol Šiušos motušė neatsibudo!

– Vyrai, einam. Einam... Kunigaiti, visi, pirmyn! – nurodė Rimvydas.

Šiuša, atsitraukusi prie sienos, įdėmiai stebėjo pro šalį žengiančią keistą vorą – pirmas vyrams vos virš kelių augumo Gugis, o iš paskos – rūstūs, plačiapečiai barzdočiai, net susilenkę nuo požemio ankštumo, ir tas jau nėlis, su kuriuo visai būtų buvę smagu susikauti!

– Ė! Čion! Išėjimas!... – atsklido džiaugsmingas Valdo šūksnis. – Vaikiniai, pirmyn! Parodysime maskoliams, iš kur kojos dygsta!

Gugis pasitraukė į šoną, kad kariai galėtų laisvai išeiti. Tik Ruokis stabtelėjo akimirką ir padėjo:

– Gugi, tu... Tu stebuklus darai!

„Viskas, – suprato Gedgaudas. – Dabar tai jau tikrai pralaimėta. Rumbaudo būrį arba išpjovė, arba... Ir mūsų... Išpjovė... Štai dar vienas nelaimingasis nusiřito pylimu, rėkdamas iš skausmo“.

Ankstyvo ryto tylą sudrebino trys dūžiai. Paskui – dar trys. Ir dar trys. Ir dar!

– Nesitraukt! – užriaumojo senasis karys. – Mūsiškiai jau viduje! Laikykitės, vaikinai, laikykitės! Jau neilgai!

Din dan! Din dan! Din dan! – ataidėjo iš viršaus. Kažkas nubėgo, garsiai šlepsėdamas. Kažkas šaukė. Kažkas griuvo, dundėjo. Kažkas ten dėjosi. Ne, ne kažkas – kautynės! O juodu tūnojo saugioje tamsoje, tik vos vos švytėjo Šiušos skiauterė. Ir kaukui visiškai nebesinorėjo lipti lauk, paskui žmones. Gugis pažvelgė į vos matomą Rumbaudo statulą – mat deglas, buvęs kunigo rankoje, vos bežioravo.

„Ei, Šiuša... Kiek jis ten bus suakmenėjęs?“ – pasidomėjo.

„Nežinau. Mama sako, kad kol dar neužaugau, ilgam sunegyvinti padarų negaliu. O ir jis tavo draugas?“

„Cha, – nusijuokė Gugis, – mano draugo tėtis. Che, turės dabar Jaunius akmeninį tėvą – tokie turbūt nesibara, rykščių įkrėsti negali. Gal ir gerai?“

„Jis pats lindo, – priminė Šiuša. – Kaip matai, kitus tik gąsdinau...“

„Nieko ir nesakau. Tu manęs klausei – kodėl gi man žmonės rūpi? Žinai, jeigu nemeluojant – tai tik su jais galiu sugrįžti namo. Aš iš toli. Iš labai labai toli. Et, greičiau ten, kur šniokščia tamsios eglės, barstydamos kanکورėžius, kur nuo šakos ant šakos liuoksi voverės! Kur kailinius šukuojasi paslaptingos lūšys, kur saulėkaitoje mirguliuoja Kaukaupio srovė! Ir kur senas burbena Munamukis šoka kartu su laumėmis!“

„Koks Munamukis?“

„Ai... Toks maumas bambeklis. Zyzla, bet geros širdies...“

„O tai ko tu čia trenkeisi? Kodėl namie nelikai?“ – stebėjosi Šiuša.

„Na, kiti mano gentainiai niekada nematė ir nepamatys tiek, kiek aš regėjau. Įsivaizduok – jeigu visas pasaulis – didelis didelis ežys, tai jie yra matę vieną spygli. O aš – turbūt jau visą kuokštą. Kai kurie iš tų spyglių labai, labai badosi – bet vis tiek juk įdomu! Štai ir tu – na, ar galėčiau tave sutikti savo miškuose? Žinoma, kad ne! O aš džiaugiuosi tave sutikęs...“

„Na, na... – pasikuklino pabaisiukė. – Radai čia kuo džiaugtis...“

„O aš visais gyvais padarais džiaugiuosi! Žiūrėk – šeškas, tarkim, labai smirda. Bet koks jo gražus kailis, kokios blizgios akys! Tu visus gąsdini, atrodai pikta, kandi, bet iš tiesų esi labai įdomus padaras – kas gi dar moka kalbėti mintimis? Apie tokius man nebuvo tekę net girdėti!“

„Baik čia gerintis, – atžariai, bet su sunkiai slepiamu pasitenkinimu subarė Šiuša, – nes suėsiu!“

– Cha cha! – balsu nusikvatojo Gugis. – Gal tau pausį pakasyti?!

– Ššššššššš!

– Kunigaiti, kairėje! – šūkteli Valdas.

Jaunius vos spėja atsisukti, priklaupiti ant vieno kelio ir atremti smūgį. Priešas vėl užsimoja. Bet štai švysteli

gelbstintis Ruokio kirvis. Trumpas išpuolis pirmyn ir dūris į Ruokį nusitaikiusiam kariui! Priešas susmunka. Kojos slysta sniego ir kraujo košėje. Ir vėl pliaukšteli Kosto lanko templė, į skrydį siųsdama mirtį nešančią vytelę. Nuo aukštos sienos krinta maskolis, o jo vietą užima per viršų besikeberiojantys kariai ir tuoj pat puola į žiaurias kirstynes su gynėjais.

Bartas apstulbęs porą akimirkų spokso į trumpakotę ietį, kyšančią iš pilvo. Ir griūva it pakirstas medis.

– Prie vartų! Pirmyn prie vartų! – šaukia Rimvydas, sukdamas virš galvos sunkią kuoką.

Priėjimą prie didžiulių vartų skląsčių vis dar gina sparchiai mažėjanti nugaras surėmusių maskolių saujelė. Bet jie jau apsupti, ir girdėti siūlymas:

– Pasiduokite! Pasiduokite geruoju ir išsaugosite gyvastį!

Sugiržda sąvaros. Pro pravarą braunasi gausi lietuvių kariauna... Ruokis garsiai atsidūsta:

– Padarėm! Dabar jau nebeilgai...

Kažkas sugirgždėjo. Gugis sukluso – Šiuša irgi. „Jeigu čia bunda Šiušos mamelė...“ – sunerimo kaukas. Girgždesys pasikartojo. „Oi, taigi juda!“ – staiga suvokė, iš kur atsklinda girgždesys – ogi iš statulos!

„Nagi... Tėtis atgyja!“ – įspėjo ir Šiuša.

„Matau...“

„Jeigu lįs!“

„Tau tik peštis! Geriau dar prigesink švytėjimą. Tegul mano, kad čia nieko nėra“.

„Fi!“ – bet skiauterė visai prigeso.

– Rrrrrrupūžė... – sušvogždė bajoras Rumbaudas, neįprastai lėtai ranka grabinėdamas aplinkui. Pauostė deglo nuodėguli. Apsidairė.

– Nieko nesuprantu... – sumurmėjo. – Kur visi? – nusistebėjo balsu. – Kokia sunki galva...

Tik dabar rado laiko įsižiūrėti į šviesos šaltinį ir aiktelėjo:

– O kas čia?!

– Čia Šiuša, – atsiliepė Gugis. – Basiliskė. Tik negąsdinkite! Ji pavojinga!

– Šššššš! – dėl visa ko įspėjo ir pabaisiukė.

Rumbaudas, vis dar nenumanydamas, kas kalba, ėmė žvalgytis aplinkui. Galiausiai prisipažino:

– Nieko nebesuprantu!

– Čia aš, Gugis! Ruokio kaukas, pažiūrėkite žemyn!

– Po perkūnais! – apstulbo Rumbaudas, tamsoje išvelgęs ir kauko pavidalą. – Ir vėl tu?! O kur kiti? Kas nutiko?

– Visi kiti – lauke. Maskolius muša. Jaunius – irgi.

– Jaunius?! Tu pasakei Jaunius!? – nenorėjo patikėti kunigaikštis.

– Taip, Rimvydas norėjo jį palikti jūsų saugoti, bet jis nesutiko ir išbėgo su kariais... – paaiškino Gugis.

– Su kariais?!. Pala, o aš? Kodėl aš čia? Kas man nutiko?!

– Jus užkerėjo. Neilgam.

– Užkerėjo?! Mane? Kas?! Tu?!

– Ne! – griežtai nukirto Gugis. – Kam gi man kerėti Jauniaus tėtį? Tai basiliskė. Mažiukė. Jauniklė. Ji, vargšėlė, persigando, kai pamatė tiek žmonių, ir kiek pasišvaistė uodega. O jos uodega – oho, kaip kerta! Štai ir kliuvo... Truputėlį...

„Vai vai vai, tuoj apsiverksiu, – šaipėsi Šiuša. – Jau taip vargšėlė persigando! Taip persigando!“

– Nieko sau truputėlį, – Rumbaudas pasikasė pakaušį. – Trauk mane devynios! Jaučiuosi kaip statinę per rūgusio midaus išplempęs, – suprunksėtė. – O mūšis... Jau baigės?!

– Nežinau... – prisipažino kaukas. – Bet virš galvos jau kurį laiką tyliau, nebelaksto visi kaip pašėlę.

– Bet kokia sunki galva... Rupūžėle rugienoj! O kas vadovauja pulkui?

– Toks didelis, žilas žmogus. Be mažojo piršto.

– A... Rimvydas... Tuomet susitvarkys. Tik Jaunius... Kipšai nujotų, vis tam vaikpalaikiui negana! Vis nori galvą kur nors įkišti!

– Jis labai nori būti karys. Kaip ir jūs! – paaiškino Gugis.

– Maža ko jis nori! – piktokai atsiliepė Rumbaudas. – Tu po perkūnais, kaip ranka nutirpusi... – pakratė plaštaką. – Kalavijo nepakelčiau! – pasiguodė. – Et, kauke, kauke! Na, pasakyk, kodėl man toks niekuo nesi-domintis sūnus gimė, a? Juk noriu, kad Jaunius ne tik jodinėti ir kalaviju mosuoti išmoktų, o ir raštą išmany-tų, knygas skaitytų, pasaulio pamatytų! Juk ne viskas

balnu ir kalaviju sprendžiama! Bet niekaip nenori suprasti...

– O kas yra knyga?! – parūpo kaukui.

– Che... – Rumbaudas, rodos, visai nebeskubėdamas laukan, vėl prisėdo pasieniui. – Knyga – tai tokie lapai, ant kurių surašyti žodžiai...

– Medis?!

– Cha cha, oi, net juoktis skauda... Ne, ne medis. Hmmm... Kaip čia tau paaiškinti... Na, tai toks daiktas, kuriame surašoma, ženklais sužymimi įvairūs pasakojimai, įvykiai. Ir kiekvienas, kuris moka tuos ženklus, gali perskaityti, suprasti, kas ten parašyta...

– Aš mėgstu pasakojimus!

– O kas jų nemėgsta, mažiau. Bet ne visi moka užrašyti. Nes kai užrašai – jie lieka ilgam, tol, kol yra knyga. Ir užrašyti galima ne vieną, o keletą kartų! Štai didysis kunigas Algirdas turi daug knygų. O jo kraštuose yra daug vienuolių, kurie tas knygas rašo.

– Įdomu, ar senolis Urkis ką nors yra girdėjęs apie knygas... – suniurnėjo Gugis.

– Urkis? – parūpo Rumbaudai.

– Jis išmintingiausias ir seniausias Kaukašlaičio kaukas. Žino viską apie... Apie viską! Ir mane jis mokė! O kiek pasakojimų moka!.. – džiaugsmingai sušuko.

– Nagi, nagi? Gal ką nors papasakosi ir man? Girdėjau, tu puikus pasakorius!

– Tai jūs neisite į mūši? – nusistebėjo kaukas.

– Kokia ten iš manęs nauda, – atsiduso kunigaikštis. – Rankas vos pakeliu, galva sukasi – pirmas maskolius per-

kirstų per pusę. Jeigu bus lemta mūsiškiams laimėti – laimės ir be manęs. Tik kad Jaunius sveiką kailį išneštų... Bet net ir jam ne ką galėčiau padėti, kaip ir per paskutines dienas... O, bet kaip jis paspruko? Gal pasakojo?

– Na... – Gugis pasikasė paausį, – mes čia kartu kai ką iškrėtėm...

Iš daugelio gerklių išsiveržia riksmas – „Pergalė! Pergalė! Pergalė!“ Kariai džiaugsmingai žvangina ginklais, jau giriasi, kuris kiek narsos parodė, glėbesčiuojasi, tapšnoja vienas kitam per petį. Na, tai kas, kad cerkvėse dar liko keletas užsirėmusių maskolių būrių – kunigaikščio Mykolo žmonės anksčiau ar vėliau juos iš ten išrūkys. O lietuvių ir žemaičių, iš tolimo krašto atgrūstų į šitą svetimą, šaltą žemę, jau laukia kelias namo! O kadangi namai – toli toli, tai tiks ir vynas, midus bei bausis ugninis gėrimas, kurio pilni miesto požemiai! Pirmyn, kary! Linksminkis! Švęsk! Siautėk! Siausk! Ir nepamiršk nulieti lašo iš rago už tuos, kurie jau nebepasidžiaugs ir nebegriš į gimtąsias pirkias...

– Ruoki! – Jaunius griebia karį į glėbį, – Ruoki, laimėjom!!! Pergalė!

– Taip! – lokiški Gugio draugo gniaužtai surakina jaunulį. – Pergalė, kunigaiti, pergalė! Mūsų pergalė! Garbė dievams!

Vos neuždusęs nuo tokio glėbio, Jaunius, tankiai kvėpuodamas, atsitraukia. Staiga abu tarsį žaibas perveria:

– O Gugis?!

Rumbaudas klausėsi labai ilgai ir įdėmiai. Tai šyptel-davo, tai nepritarėdamos linguodavo galvą, tai pasidžiaug-davo:

– Tai bent pasisekė mano atžalai, tikrai pasisekė...

Sugirgždėjo veriamos durys. Sudundėjo žingsniai.

– Gugi! – riktelėjo Jaunius. – Gugi?!

– Aš čia! – atsiliepė kaukas atsistodamas.

– Šššššš! – vėl sunerimo Šiuša ir atsivijo mintis – „ir vėl čia jų tuntas?!“

– Gugi, laimėjom! Laimėjom! Miestas paimtas! Pa-imtas! Pergalė! – bėgdamas šaukė Jaunius.

– Pergalė! – patvirtindamas subaubė iš paskos sun-
kais žingsniais tapnojantis Ruokis.

Staiga abu sustingo.

– Rupūžė! – keiktelėjo vaikinai.

– Kunigas?! – nusistebėjo karys.

– Skamba tarsi pasaka – rupūžė kunigas, – stodama-
sis nepiktai pašiepė Rumbaudas.

– Tėt! – Jaunius puolė į glėbį. – Tėt, tu gyvas!

Rumbaudas tvirtai apkabino sūnų.

– Tu irgi... Gyvas, – po kiek laiko atsiliepė. Staiga čiū-
po sūnų už pečių, atitraukė nuo savęs ir griežtai tarė: –
Gera! Mūsų jau turėjai, igūdžius išbandei. O dabar pri-
valėsi mokytis pas vienuolius. Kiek kartų turiu kartoti,
kad jeigu nori būti didis vadas, gerai kautis neužtenka.
Sutariam?

– Bet, tėt!

– Sutariam?! – pakartojo bajoras.

– Sutariam... – atsiduso jaunuolis. – Bet...
– Tai gerai, kad sutariam, – nusišypsojo tėvas.
– Gugi, eisi? – Jaunius pasilenkė pakalbinti draugo.
– Ne, – šis papurtė galvą. – Jūs eikite. Ir greičiau. O
aš atsisveikinsiu su Šiuša.

Jaunius įtariai dėbtelėjo į netoliese įsitaisiusią basiliskę. „O juk atrodo – nagi, gyvis kaip gyvis... Kas galėtų pagalvoti...“ – nusistebėjo.

– Tavęs palaukti lauke? – dar pasiteiravo kauko.
– Būtų gerai.
– Tvarka, – Jaunius apsisuko eiti. Bet žingsnio nežengė, o šuktelėjo: – Pala, tėti!

– Ką?
– Ten, požemiuose, mūsų vienas įkalintas. Mes bandėme išvaduoti – nepavyko. Reikia žmones pasiųsti! Aš prižadėjau!

– Sutvarkysim, – pažadėjo Rumbaudas.
Žmonėms išėjus, Gugis vėl atsisuko į Šiušą:
„Na, atrodo, metas ir mums jau skirtis. Ačiū tau... Auk didelė, būk atsargi. Nepavydžiu žmonėms, kurie tave sutiks...“

„Negraudink. Eini – tai eik. Pats sakei – kelias tolimas“.

„Tolimas... Tai – sudie?!“

„Sudie, Gugi. Gerai sugrįžti!“

– Et, supaisysi tuos visus žvėris... – šyptelėjo Gugis ir ryžtingai nužingsniavo išėjimo link.

IV. UŽSKLANDA

Žiema buvo ilga. Iki pat paskutinių kovo dienų sniegas, regis, net nesiruošė trauktis ne tik iš pašalių, bet netgi iš laukų. Rodės, kad, taip nuoširdžiai vyta iš kiemo, žiema nusprendė, jog persirengėliai tik pajuokavo, o iš tikrųjų ji čia visiems tinka – tad kodėl dar nepasiausti pūgomis, nesupustyti vieno kito kalnelio, nepastorinti ežerų stiklo? O žmonės jau spėliojo, už ką gi taip užsirūstino dievai, kad kažkur, už girių marių, sustabdė pavasario žirgus? Įtaresni netgi ėmė spėlioti, kokios aukos norėtų Patrimpas, kad greičiau leistų laukus įdirbti, duoną pasėti?

Tačiau jau sultekio pradžioje saulutė užkaitino ne juokais. Per kelias dienas stori sniego patalai netruko pavirsti galybe žaižaruojančių, šlaitus ardančių upelių. Jų gausios srovės nusinešė ne tik nusibodusios žiemos kailinius, bet ir blogą nuotaiką, neviltį, neramumą. Netruko pražysti šalpusniai, pakriūtės apsisagstė žibuoklėmis. Paukščiai giedojo iki apsvaigimo, užutėkiuose sublizgo neršiančių žuvų žvynai, prabilo varlėmis balos. Kiekvienas gyvis skubėjo džiaugtis sulaukta šiluma, glaustis prie atbundančių medžių, laukti ir skanauti želmenis.

Žiemojimas pas žmones sugrįžus iš didžiojo žygio, nors ir sotesnis, šiltesnis, bet maža tesiskyrė nuo žiemojimo Kaukašlaityje. Trumpos dienos. Ilgiausi vakarai. Balanėlių spingsulės, plunksnų plėšymai ir nesibaigiančios pasakos. Bet ilgainiui viskas nusibosta, net ir pasakojimai... Tad vieną vaiskų, čiulbantį ir gaivų rytą Gugis

suprato – nebegali jis daugiau būti čia, tarp tų pridulкусиų rąstų, skardžiabalsių dičkių. Suprato, kad kojos pačios suka tolyn į girią, kad akys kaip niekada išsiilgusios žalumos, o nosis – samanų kvapo, kad laikas, jau laikas pasidairyti, kaipgi peržiemojo gentainiai, o gal netgi pabėgėti iki pelkės – maž Munamukis bus jau irgi pabudęs? Gera žinomas kelias neprailgo – kadagynai taip pat tebebuvo tokie kvapūs, o Kaukaupio srovė – tokia pat gurguliuojanti, žaisminga.

Ir vis dėlto kažkas buvo ne taip. Matei jau iš pirmo žvilgsnio, kad neišvalyti sniego likučiai didžiojoje susirinkimų laukymėje. Niekas nebesaugojo podėlio, prie kurio pernai Pukis nugalabijo lapę. Ir kai kurios kaukų olos dėbojo ne pinučių ar zuikenų uždangalais, o tuščiomis akiduobėmis.

Šiurpdamas nuo negerų nuojautų, Gugis vis pasidairydamas ėmė leisti šlaitu, norėdamas geriau apžiūrėti, kas gi galėjo nutikti.

Bet, vos jam žengus į laukymę, iš kažkur atsirado kljubinkščiuojantis Kupris:

– Ką gi matau?! Ar tik ne Gugis, žmogkaukis, pasirado?

– Labas, Kupri, – taikiai pasisveikino Gugis. – Smagu tave vėl matyti.

– Smagu jam matyti, matai, – pasipiktino burbeklis. – Tai jau turbūt į podėlį nusitaikei? Gali tad grįžti – nieko ten nebėra.

– Kupri, atėjau ne dėl podėlio, – vėl bandė taikiai

atsiliepti Gugis. – Tiesiog atkeliavau pažiūrėti, kaip jums sekasi, ką veikiate, kaip peržiemojote.

– Blogai mums sekasi! Blogai peržiemojom! Nebeturime ką veikti! – pratrūko Kupris.

– Kaip?..

– Palikote čia senius vargo vargti – ir ką manote – bus kitaip? Pas tėvus buvai? Motutę aplankei?

– Dar nespėjau. Ir ko tu čia ant manęs rėki, geriau pasakytum, kas nutiko? – suirzo Gugis. – Na?!

– Kas nutiko, kas nutiko... Pavyzdį blogą parodei, va, kas nutiko! Tai kiti kiškiagalviai ir pasekė...

– Kokį pavyzdį? Būk geras, paaiškink.

– Ai... – kaukas sunkiai atsiduso. – Palauk, prisėsiu, – tarė ir, atsisėdęs ant kelmo, pažvelgė į sugrįžėlį. Tuomet tęsė: – Kai kaukjauniai sužinojo, kad tu išmovei į Pagirius visai žiemai, užsimanė visi eiti žiemoti pas žmones. Ir Starkis juos atkalbinėjo. Ir Urkis. Ir aš. Ir motutė Gubė. Ir visi save gerbiantys kaukai. Niekas nepadėjo – nors kuolą ant galvos tašyk! Ir vis klykia – „mes irgi duonos norime! Irgi norime!“ Susipykome visi. Tėvai prieš vaikus šoko, vaikai – prieš tėvus. Smeiguoliais mijuoti ėmė! Negirdėta nematyta, – kraipė galvą Kupris. – Galiausiai, taip ir nepaklausę mūsų, išėjo. Paliko senius žiemos vargų vargti. Ir iki šiol neparsirado. Ką, nesutikai nė vieno?

– Ne... – prisipažino Gugis. – Pagiriuose, be manęs, daugiau nė vieno nebuvo.

– Gal ne į Pagirius nuklydo... Kas juos supaisys. Tie-

sa, buvo Buktis parsiradęs. Iš tiesų duonutės parnešė. Skani rūgštelė! Bet pats žinai, kokia žiema – nei kelių, nei takų. Per daug ir nepykstam. Tik podėlis jau iš tiesų tuščias. Gerai, kad bent šaknelės išlindo iš po sniego, vis dar gali vieną kitą pasirinkti. Štai taip, Gugi. Tokia tad buvo žiema Kaukašlaityje... Sunki!

– Nieko, saulutė jau kaitri. Turėtų sugrįžti ir kiti. Viskas bus gerai, pamatysi, – ėmėsi drąsinti Gugis. – Viens du primedžiosime, pririnksime visko, medaus prikopi-nėsime.

– Na, o kaip ten pas žmones? Gerai? – puse akies pažvelgė Kupris.

– Hmmm... – ne iš karto atsiliepė Gugis. – Turbūt kitaip. Smarkiai kitaip. Visai...

– Gugi! – pasigirdo riktelėjimas. – Kupri!

Kaukai pažvelgė į šūksnių pusę: šlaito smėliu žemyn čiuožė stambus baltapūkis kaukas.

– Pukis! – atpažino Gugis.

– Varly, šlaito negriauk! – pagrūmojo lazda pasipikti-nęs Kupris.

Bet Pukis, nekreipdamas dėmesio, stryktelėjo žemyn, pribėgo prie Gugio ir čiupo jį į glėbį:

– Ei, brolau! Kaip smagu, kad tu čia!

– Ir man, ir man! – atsiliepė Gugis, net šiek tiek nuste-bęs dėl tokio draugingumo.

– O smeiguolį kur padėjai? – nustebo Pukis.

– Palikau Pagiriuose. Sunku tampytis. O tu iš kur?

– A, iš ten, – mostelėjo ranka į šoną. – Iš Šiljuodžio!

Nusibodo pas žmones tūnoti – grįžtame! Aš tai greičiausias – skuodžiau kaip įkirptas, štai ir pirmas. Bet tuoj visi čia suplūs! Che, ir duonos nugvelbėme keletą kepalų! Ot, bus puota! Pamatysi – dabar tik giros užsiraugti! Alučio išsivirti!

Kupris sunkiai atsiduso ir priekaištingai palingavo galvą.

– Tssss... – Gugis susiraukęs žvilgtelėjo per petį.

Iš paskos sekantys kaukai susižvalgė ir palinksėjo galvomis. Nusidabruotu raistu klampojo nemenkas būrelis. Vietomis teko bristi iki pusės, nes pelkė dar nebuvo pradžiūvusi, ir kupstai kyšojo tarsi vienišos salelės. Pavasario naktis buvo vėsoka, bet nė vienas atsilikti nesiruošė. Pagaliau pelkė baigėsi, miškas ėmė aukštėti, žemaūgius berželius ir uosius pakeitė pušaitės, kadagiai, nusidriekė samanų pagalvėlės. Eiti buvo lengviau ir smagiau. Tačiau Gugis pakeitė kryptį ir niurktelejo į tamsų, niūrų eglynėlį. Kurį laiką teko bėgti strykčiojant per kanorėžius, lįsti pro išvartas, bet štai vadas sustojo ir įspėjo:

– O dabar pačios didžiausios ir tyliausios tylos! Nubaidysite – patys kalti! Pastebės – visiems blogai baigsis. Aišku?!

Visi vėl darniai sulinksėjo.

– Na, tai griūvam ir žiūrim! – sušnibždėjo, kilstelėdamas eglės šaką.

Taip! Mėnesienos užlietoje laukymėje, ant debesų pūkų švelnumo žolės sukosi laumių ratelis. Jų balti lyg obels

žiedai pavidalai ožkų kanopėlėmis tai paliesdavo žemę, tai vėl pakildavo į orą. Jos sukosi, lankstėsi, sklido vos girdima daina, primenanti mašalų dūzgesį. O ratelio viduryje... Ratelio viduryje sukosi kažkas didelis, juodas, tik retsykiais blyksteldavo gelsvos akys.

– Munamukis, chi chi, – vos girdimai sukikeno Pukis, baksteldamas Gugiui.

Šis atsakė piktoku žvilgsniu – žinojo, kad tektų labai greitai nešti kudašių, jeigu laumės užmatytų nekviestus žiūrovus.

Tuo metu maumas atsistojo ant dviejų kojų, iškėlė letenas į mėnulį, ėmė suktis vis greitėjančiu verpstu, rodė, tuoj atsistos net ant uodegos. Laumės irgi suplaukė prie jo, apsupo rateliu, susiėmė už rankų, irgi įsisuko. Keletą akimirkų kaukams rodė, kad mato tik baltą žiedą su juodu viduriu. Bet štai daina, pasiekusi skambesio viršūnę, baigėsi, laumių ratelis lyg švysteltas pasklido į visas puses, o maumas dribtelėjo į samanas.

Sustingę, pamiršę kvėpuoti kaukai laukė... Munamukis kilstelėjo galvą. Sužibo geltonos apvalios akys.

– Mauuuuuuu! Muaaaaaaum! Mauuuuuuuuuuuuu! – nuaidėjo virš girios.

O padaro akyse švietė toks džiaugsmas, tokia laimė, kad tik aklas galėjo jos nepastebėti. Giria atsiliepė aidu – švelniu, jaukiu, nešdama tą keistą „mau“ per pušų šakas, pasūpuodama ant drebulių lapų, nutupdydama į raisto akivarus ir vėl pakeldama iki ažuolų viršūnių.

Gugis paleido egliašakę. Atsisuko į kitus:

– Na, pamatėte? Laimingi? „Et, argi ne taip tą atmin-
tiną vakarą man sakė motutė Gubė – laimingas tas, kas
pasaulio matęs, bet laimingesnis tas, kuris pamatęs na-
mo sugrįžo ir namus sveikus rado!“

Ir pridėjo balsu:

– Aš irgi!

Štai ir baigėsi pasakojimai apie Gugį, girių kau-
ką, žmonių draugą. Sako, nuo juose aprašytų įvykių kaukai
darėsi vis dažnesni žmonių svečiai ir net šeimynykščiai. Bet
praeis dar daug laiko, kol Kaukašlaitį apleis paskutinis girių
kaukas, o metraštininkai dar ilgai pasakos apie tą šalį, kurią
kaukai dalijosi kartu su žmonėmis.

1998–2004

Mielasis skaitytojau,

man nepaprastai džiugu, kad tu kartu su Gugiu ir jo draugais nukeliavai tokį ilgą kelią, palakstei ne tik po Lietuvos girias ir pilis, bet ir per gilius sniegus klampojai į svečias šalis! Tikiuosi, šių aki-mirkų nesigaili. Tad leisk tave dar šiek tiek sulaikyti ir trumpai papasakoti apie kitus Gugio draugus, kurie apie kauką galbūt nieko nežinojo, tačiau gyveno panašiu metu ir patyrė panašių nuotykių.

Svarbiausias iš jų, matyt, – jaunasis Skomantų pilies bajoraitis Alpas, dar mažas pakliuvęs į kryžiuočių nagus, bet vėliau padėjęs iš riterių nelaisvės pabėgti net didžiajam kunigaikščiui Kęstučiui. Šio vaikinio gyvenimo istoriją papasakojo ne tik rašytojas, bet ir istorikas – archeologas Petras Tarasenska istorinėje apysakoje „Pabėgimas“. Būtent ši knygelė kažkada paskatino mane domėtis, kas gi dėjosį tais laikais, ir nepamiršti protėvių kovų, kurių kaitintas kraujas iki šiol tvinksi mūsų gyslose. Juk ir augti man teko ne Nepriklausomoje Lietuvoje, o svetimoje valstybėje, kur mūsų kalba ir istorija tebuvo svetimos istorijos podukra. Tačiau mes didžia-vomės savo krašto istorija ir ji padėjo mums išlikti. Tad nieko keista, kad aš ir mano draugai istorijos mokėmės dažnai ne tik iš vadovėlių, bet ir iš kitų knygų – Antano Vienuolio „Kryžkelės“, V. Misevičiaus „Jaunasis pagonis“, P. Dirgėlos „Joldijos jūra“ ir kitų. Kam gi kitam, jeigu ne mums – čia nuo amžių įleidusiems šaknis – tai turi rūpėti? Juk kitiems būsime įdomūs ir savęs turė-sime tiek, kiek sugebėsime išsaugoti patys.

Vis dėlto aš nenorėčiau, kad tu, mielasis skaitytojau, Gugio nuo-tykius imtum drąsiai naudoti kaip istorijos vadovėlį. Labai liūdna, bet nei istorikai, nei etnologai, nei kiti protingi ir išmanantys žmo-nės negali atsakyti, ar buvo tie kaukai, aitvarai, maumai? Gal buvo? Juk šie padarai dažnai minimi mūsų prosenelių sakmėse. Bet kodėl jokie mokslavysčiai jų nesugavo, neišmatavo, nesurašė? Tad gal jų

nebuvo? Gal juos išgalvojo? Žinodamas, kad atsakymų į šiuos klausimus nerasiu, leidau sau pafantazuoti, kai kur netgi visiškai nukrypti ir nuo sakmių, ir nuo istorijos faktų, nors, pavyzdžiui, jungtinės Algirdo ir Kęstučio lietuvių kariuomenės žygis į Tverę tikrai vyko 1368 m.

Paskaninti istorinę tikrovę fantazija ir keistomis būtomis nebūtomis būtybėmis – tai yra imtis žanro, kuris vadinamas magiškąja fantastika (*fantasy*) – ne mano išradimas. Tokių fantazuotojų pasaulyje – nors tvenkinį tvenk. Kai kuriems iš jų net tikroji istorija nereikalinga – susikuria savą pasaulį, kuriame vyksta baisingi mūšiai, kaunasi narsūs didvyriai, kalba slibinai. Tikriausiai tau teko skaityti P. Pullmano knygas „Šiaurės pašvaistė“, „Aštrusis peilis“, „Gintarinis žiūronas“ arba J. R. R. Tolkienu „Žiedų valdovą“. Tik Lietuvoje tokių didesnių kūrinių – vos vienas kitas: Tomo S. Kondroto apysaka „Kentauro herbo giminė“, Hertos Matulionytės apysakos – vaikams „Demonas Mufikas“ ar ne tik vaikams – „Sidabrinė aitvarų kronika: Taalo žūtis“, Daivos Vaitkevičiūtės „Mariaus Pietario“ romanų ciklas, Gintauto K. Ivanicko romanas „Laumės mėnuo“ bei keliolika kitų autorių apsakymų ar apysakų, išleistų įvairiuose rinkiniuose. Tad Gugio nuotyčiai spraudžiasi į tą paslaptingą nišą, kurioje glaudžiasi knygos, siejančios pasaką, mitą, istoriją ir tikrovę. Tikiuosi, jie suras ten sau vietą.

Justinas Žilinskas